MARK TWAIN

MEGSZELÍDÍTEM A KERÉKPÁRT

VÁLOGATTA
SZÁSZ IMRE

FORDÍTOTTA
SZÁSZ IMRE
SZENTKUTHY MIKLÓS
SZILÁGYI TIBOR

TARTALOM

BÖRLESZK BIOGRÁFIA
SZERENCSE
POHÁRKÖSZÖNTŐ A CSECSEMŐKRE
ÚJSÁGÍRÁS TENNESSEEBEN
HOGYAN SZERKESZTETTEM MEZŐGAZDASÁGI LAPOT?
A NAGY MARHAHÚSSZERZŐDÉS OKNYOMOZÓ TÖRTÉNETE
LEMONDÁSOM HITELES TÖRTÉNETE
SZENÁTORI TITKÁR VOLTAM
NEMZETGAZDASÁGTAN
TITOKZATOS LÁTOGATÁS
VÁLASZTÁSI HADJÁRAT
A CALAVERASI CSODABÉKA
A ROSSZ KISFIÚ TÖRTÉNETE
A JÓ KISFIÚ TÖRTÉNETE
A KAPITÓLIUMI VÉNUSZ
MEGJAVÍTTATOM AZ ÓRÁM
BORBÉLYOKRÓL
KIKÚRÁLOM A NÁTHÁMAT
MEGSZELÍDÍTEM A KERÉKPÁRT
A TEVE MINT IRODALOMKRITIKUS
A TEMETKEZÉSI VÁLLALKOZÓ CSEVEG
KÉT APRÓ TÖRTÉNET
MCWILLIAMSÉK ESETE A TOROKGYÍKKAL
MCWILLIAMSÉK ÉS A VILLÁM
A VÉSZCSENGŐ
AZ A FRÁNYA NÉMET NYELV
HOSSZÚ ÚT AZ ÉJSZAKÁBAN
EGYSZER VOLTAM IDEGENVEZETŐ
MEGHATÓ TÖRTÉNET GEORGE WASHINGTON GYERMEKKORÁBÓL
A HÁZALÓ TÖRTÉNETE
INTERJÚ

BÖRLESZK BIOGRÁFIA

Mivel két-három barátom nemegyszer kifejezte óhaját, hogy írnám meg önéletrajzomat (még el is olvasnák, tették hozzá, ha véletlenül ráérnek): hát most engedek a tömegek hisztériás követelésének, és íme - itt nyújtom életem történetét.

Ősrégi nemes családból származom: családfánk messzi-messzi századokban gyökeredzik. Az ősök őse, az első, akit a családi krónika megemlít: bizonyos Higgins, a família barátja. Ez még a tizenegyedik században volt, mikor egész pereputtyunk Aberdeenben élt, Angliában, a corki grófságban. Hogy hosszú életű családunk tulajdonképpen mért viseli azóta az *anyai* nevet (kivéve azt a pár esetet, mikor egy-egy csemete játékos álarc- vagy álnévképpen az apai nevet használta, különböző zűrök elkerülése céljából), és nem a Higginsét: olyan titok, melynek bolygatásától családom mind a mai napig felette tartózkodott. Valami romantikus história lappang mögötte - költői is meg ködös is -, úgyhogy legjobb, ha nem nyúlunk a dologhoz. Így van ez már az ilyen ősi családoknál.

Arthur Twain országos hírű férfiú volt - önkéntes adóvégrehajtó a keresztutaknál William Rufus idejében. Körülbelül harmincéves lehetett, mikor visszavonult az egyik legpatinásabb angol üdülőhelyre, mely Newgate Fegy... stb. néven ismeretes; azért ment oda, hogy bizonyos dolgokat rendezzen: azóta senki sem látta. Ott tudniillik váratlanul elhalálozott.

Augustus Twaint is különleges babérok koszorúzták úgy 1160 táján. Nagyon tréfás egy fickó volt, ócska szablyáját szívesen élesítgette (és használta is), főleg vaksötétben és kies helyeken: szerette meg-megcsiklandozni vele az arra járókat, élvezte, hogy milyen nagyokat ugranak tőle. Született humorista volt. Viszont kissé túlzásba vitte a dolgot, és az első alkalommal, mikor rájöttek, hogy az utazóközönségnek ily módon szokta lesegíteni a kabátját, a hatóságok eltávolították egyik testrészét, és a londoni vértörvényszék egy igen előkelő helyére tűzték ki, ahonnan nyugodtan szemlélhette a sétálókat, és különösebb gondok nem is zavarták. Soha ilyen kellemes helyzetben még nem volt, és ezen a pozícióján többé nem is változtatott. A következő két évszázadban a családfa főleg katonákat mutat fel - nemes lelkű, heroikus fickókat, akik örökké dalolva mentek a csatába (pontosan a hadsereg mögött), és ugyancsak ujjongva vonultak vissza (pontosan a legelső sorok előtt).

Ez aztán igazán egyértelmű cáfolata a megboldogult Froissart savanyú szellemeskedésének: az öreg krónikás ugyanis azt állította, hogy a mi családfánknak csak *egy* ága volt, az is derékszögben állt ki a törzséből - viszont télen-nyáron csüngött róla a gyümölcs. Egy ősünk, Beau Twain a tizenötödik század első évtizedeiben élt: úgy hívták, hogy „a Tudós”. Csudaszép kézírása volt, igazán párját ritkította. Amellett oly remekül tudta utánozni bárkinek a keze vonását, hogy aki egyszer látta: a háta borsódzott, vagy kacagnia kellett. Tehetségével igen kellemes órákat biztosított magának életében. De később valami szerződésfélét kötött: kőtörő lett az útépítőknél, és ez a durva munka nagyon ártott kézügyességének. Míg ezekkel a kő-dolgokkal foglalkozott, egy cseppet sem vesztett ősi jókedvéből - pedig ez a história (jelentéktelen kihagyásokkal) negyvenkét évig tartott. A szó legszorosabb értelmében: munka közben halt meg. E hosszú évek alatt mindenki úgy meg volt elégedve vele, hogy a kormányzat úgyszólván hetenként halmozta el újabb és újabb megbízatásokkal. Ő volt a kedvencek között az első számú kedvenc. Művész barátai is agyonkényeztették, és egy erényápoló titkos társaságnak - Állami Karkötőrend Lovagjai - legjelesebb tagja volt. Haja állandóan kurtára nyírva; különös előszeretettel viseltetett a csíkos ruha iránt, és mikor meghalt: az egész kormány megsiratta. Hazájának keserű veszteséget okozott. Igazán rendes fickó volt!

Néhány évvel később jelenik meg a színen a híres-nevezetes John Morgan Twain. 1492-ben jött hazánkba: Kolumbusz hajójának volt utasa. A források alapján, nyers modorú, fanyar kedélyű férfiú lehetett. A tengeri úton állandóan panaszkodott a kosztra, és folyvást azzal fenyegetőzött, hogy azonnal kiszáll, ha nem történik valami változás az ellátásban. Friss gardahal volt az ízlése. Jóformán egyetlen nap sem telt el, hogy ne imbolygott volna erre-arra a fedélzeten, orrát felhúzva és a parancsnok után szimatolva: folyton csak arról beszélt, hogy ő bizony megesküszik rá, Kolumbusznak sejtelme sincs, hogy merre is tartanak, és soha életében nem is járt erre! Mikor felhangzott a felejthetetlen kiáltás, hogy „Föld! Föld!", mindenkinek elállt a szívverése a hajón - csak épp John Morgan Twainé nem. Egy ideig kormozott üvegen át vizsgálta a tájat, és mikor meglátta a messzi vizeken azt a feketéllő szalagot, azt mondta: „Szárazföld? Fenét! Valami úszó deszka!"

Mikor ez a gyanús utas hajóra szállt, nem volt nála egyéb, mint egy darab újságpapír, benne egy zsebkendő (monogram: B. M.), egy pamutharisnya (monogram: L. W. C.), egy gyapjú-harisnya (monogram: G. F.) és egy hálóing (monogram: O. M. R.). Ennek ellenére a tengeri út folyamán többet izgult a „poggyásza" miatt, és jobban hencegett vele, mint az összes többi utas együttvéve. Ha a hajó orra mélyen a hullámok alá fúródott, és kormányozhatatlan volt, John Morgan Twain rögtön fogta a „poggyászát", és a hajó végébe cipelte: onnan leste a fejleményeket. Ha viszont a hajó farán csaptak át a hullámok, John Morgan Twain azzal a határozott indítvánnyal állt Kolumbusz elé, hogy egész tengerészkülönítményt rendeljen ki „poggyásza" átrakodására. Vihar idején be kellett kötni a száját, mert olyan fenemód jajveszékelt a „poggyászáért", hogy senki sem hallotta tőle a kapitány parancsait. Úgy látszik, *nyíltan* semmiféle súlyosabb ildomtalansággal nem volt vádolható, de a hajónapló mégis mint „különleges körülményt" jegyzi fel, hogy ámbár beszálláskor minden holmija belefért egy újságpapírba: kiszálláskor ezt a holmit négy kofferban, egy hatalmas, „Törékeny" jelzésű ládában és jó egynéhány ruháskosárban rakta partra. De mikor visszatért a hajóra, és a maga hányaveti, pimasz módján célzásokat tett arra vonatkozólag, hogy egynémely holmija hiányzik, s azzal nekiállt, és elkezdett az utasok táskájában turkálni: az illető utasok ezt már mégsem voltak hajlandók lenyelni, és John Morgan Twaint a tengerbe hajították. Sokáig néztek utána; várták-várták, hogy majd csak felveti a víz - de még csak egy buborék se jelent meg a csöndesen visszahúzódó parti vizeken. És miközben mindenki ott állt a korlátnál, kimeredt szemmel a víztükörre tapadva, folyton növekvő izgalomban: egyszerre csak a legnagyobb megdöbbenéssel veszik észre, hogy a hajót sodorja az ár, és a horgonylánc szabadon lóbáz erre-arra a hajó orráról. Erre vonatkozólag ezt a fura bejegyzést találjuk a réges-régi, ódon nyelvű hajónaplóban: „Időknek múlásával azonkülönben eszükbe vették, hogy amaz izgága útonjáró merülnék víznek alája, és az horgonyhoz úsznék, holott az horgonyt íziben le is vágta volt láncárul, s az beljebb terjengő földek istentelen vadjainak eladta, mondogatván nékik, hogy amúgy találá, beste kurafi."

Akárhogy állt is a dolog: ez az ősöm tele volt a legjobb és legnemesebb hajlamokkal, és büszkén jegyezhetjük fel, hogy ő volt az első fehér ember, akit egyáltalában érdekelt az indiánok civilizálása és kulturális szintjük emelése. Pompás börtönt épített nekik, melléje akasztófát állíttatott, és halála napjáig a legnagyobb megelégedéssel emlegette, hogy sokkal fegyelmezőbb és felemelőbb hatást tett az indiánokra, mint bármelyik reformer, aki eddig körükben küszködött. Ez után a pont után a krónika mintha kevésbé volna őszinte, sőt fecsegő lesz, és az egész históriát hirtelen elvágja azzal, hogy a vén óceánjáró elment megnézni, miképpen is működik a bitó szerkezete abból az alkalomból, hogy az első *fehér* embert húzzák fel rája Amerikában: ami azt illeti, ez alkalommal bizonyos sérelmek érték, melyek halálát határozottan meggyorsították.

A „Reformátor” dédunokája valamikor az 1600-as évek elején volt élete virágjában: a családi krónikákban mint a „Vén Admirális” szerepel, bár a hivatalos történelemben más jelzőket fűznek a neve mellé. Hosszú ideig volt gyorsan mozgó hajók parancsnoka - legénységben, ágyúkban sosem volt hiány -, és igen nagy szolgálatokat tett a kereskedelmi hajók menetsebességének fokozása terén. Azok a kereskedelmi hajók ugyanis, melyekről le nem vette volna sasszemét, és melyeket űzőbe vett az óceánon, mindig rekordsebességgel szelték a hullámokat. De ha egy hajó minden igyekezete ellenére nem bírta az iramot, az „Admirális” méltatlankodása nem ismert határt, nem is tudta türtőztetni magát: a lusta hajót elkapta, magával vitte főhadiszállására, és gondosan ott is tartotta, várva, hogy tulajdonosai majd érte jönnek, de hát - sose jöttek. Az elfogott tengerészek lustaságát és tunyaságát igyekezett kinevelni: vérkeringésfokozó torna- és úszógyakorlatokat végeztetett velük. Ő úgy hívta, hogy „búváredzés ólomkapcával”. A növendékek kivétel nélkül rajongtak a dologért. Kétségtelen, hogy miután egyszer megpróbálták, egyetlen bíráló szó sem hangzott el részükről. Ha a hajótulajdonosok hosszabb ideig nem tanúsítottak érdeklődést tulajdonuk iránt, az „Admirális” szépen felgyújtotta a bárkákat, nehogy a biztosítási összeg kárba vesszen. Végül ezt a pompás vén tengeri medvét is utolérte a halál: dicsősége és érett évei teljében. Szegény, megtört szívű özvegye holta napjáig abban a hitben élt, hogy ha tizenöt perccel előbb éri férjét a halál kaszája, semmi akadálya se lett volna a feltámasztásnak.

Charles Henry Twain a tizenhetedik század vége felé élt, és lelkes, ragyogó jellemű hittérítő volt. Tizenhatezer déltengeri szigetlakót térített meg: megtanította őket, hogy a kutyafogakból felfűzött nyaklánc meg az okuláré nem épp a legillendőbb öltözék, ha az ember istentiszteletre megy. Szegény kis nyája nagyon szerette, soha el nem hagyta; és mikor vége volt a temetésének, könnyes szemekkel gyűltek össze (a kocsmából jöttek), és sorba mondogatták egymásnak, hogy jóízű, kedves hittérítő volt, és boldogok lennének, ha volna még jó egypár hozzája hasonló.

Pah-go-to-wah-wah-pukketekeewis (A Nagy-Bandzsa-Sündisznó-Vadász-Twain) a tizennyolcadik század közepének volt ékessége, és a legnagyobb lelkesedéssel támogatta Braddock tábornokot, mikor Washington zsarnoksága ellen kellett harcolni. Ez volt az az ősünk, aki egy fa mögül tizenhétszer lőtt a mi Washingtonunkra. És ez igaz is: a romantikus történet pontosan így megtalálható az erkölcsnemesítő történelmi olvasókönyvekben. Viszont mikor ezekben az olvasókönyvekben a dolog úgy folytatódik, hogy a tizenhetedik céllövészeti gyakorlat után a mélyen megdöbbent vadember ünnepélyesen kijelenti, hogy „azt az embert” a Nagy Szellem valami fenséges hivatásra tartogatja, és ennélfogva szentségtörő mordályát nem emeli többé rája: akkor ezek az olvasókönyvek súlyosan vétenek a történelmi igazság ellen. Mert Pah-go-to-wah stb. ezt mondta:

- Ennek *(hukk!)* semmi értelme... Az a pofa úgy be van rúgva, hogy nem tud egyenesen megállni... hát akkor hogy célozzon rá az ember? Én *(hukk!)*... én... *(hukk!)*... nem pazarlok rá több muníciót...

Ez volt hát az oka, hogy a tizenhetedik rundó után abbahagyta a dolgot: az indoklás valóban kielégítő, reális és meggyőző amellett, hogy a valószínűség ellenállhatatlan és átható szaga érződik belőle, ami rendkívül megkönnyíti a fenti szöveg hitelességének elismerését.

Mindig nagy örömmel olvastam ezt a mesét a történelmi olvasókönyvekben, de közben az a sanda gyanúm, hogy minden egyes indián (Braddock csatavesztése alkalmával), aki egypárszor rálőtt egy közkatonára, és *nem* talált (két lövésből vígan lesz tizenhét - egy századon át...), nyilván elmondta, hogy a Nagy Szellem ezt a katonát magasabb hivatásra tartogatja - minélfogva megvan az az aggályom, hogy az egyetlen ok, amiért Washington esetében fennmaradt a legenda, a többi katona esetében meg nem, egyszerűen az, hogy Washingtonnál

a jóslat beteljesült, a többi katonánál meg nem. Nincs annyi könyv a világon, amennyibe beleférne az a tengernyi prófécia, melyet indiánok és egyéb hívatlan próféták prédikáltak. A beteljesült jóslatok jegyzéke viszont - elférne a mellényzsebemben.

Csak úgy mellesleg jegyzem meg, hogy egy csomó ősöm (álnéven) világhírű történelmi fényalak: gondoltam, épp ezért nem is érdemes itt őket felemlegetnem, vagy születésük sorrendjében bemutatnom. Ezek között jegyezhetném fel Richard Brinsley Twaint (más néven Guy Fawkes); John Wentworth Twaint (más néven Tömlöc-Gömböc Jákob); William Hogarth Twaint (más néven Jack Sheppard); Ananias Twaint (más néven Münchhausen báró); John George Twaint (más néven Kidd kapitány); aztán ott van még George Francis Twain, Tom Pepper, Nabukodonozor és Bálám Szamara - ezek mind családunk tagjai, de a dicsfény övezte főágtól egy kissé távolabb esnek, afféle mellékvonal - az utóbbi ág rügyei főleg abban különböznek az ősi törzstől, hogy a hírnévért folytatott lankadatlan harcukban és küzdelmükben bizonyos mellékvágányra tévedtek, amennyiben börtönben végezték életüket ahelyett, hogy felkötötték volna őket.

Mikor az ember önéletrajzot ír, nem nagyon ajánlatos, ha azokat az őseit is számba veszi, akik már nagyon közel állnak saját korához: legjobb, ha az ember a dédapjáról csak homályos szavakkal tesz említést, és aztán - hopp! - egyenesen magáról beszél - amit azonnal meg is cselekszem.

Fogatlanul születtem: úgy, hogy ebből a szempontból III. Richárd előnyösebb helyzetben volt nálam; viszont én nem voltam púpos; ami meg az én javamra szól. Szüleim nem voltak éppen szegények - de az Erény sem szerepelt elsődleges szempontjaik között.

De most jut eszembe valami. A magam élettörténete igazán olyan sápadt história lenne, összehasonlítva őseim életével, hogy a józan ész azt diktálja: hagyjam megíratlanul, míg csak akasztófára nem kerülök. Ha azok az életrajzok, melyeket olvastam, szépen abbahagyták volna a dolgot az ősök történeténél, és csak a következő akasztásnál folytatták volna: az olvasóközönség, azt hiszem, felette hálás lenne eljárásukért. Vagy nem így van?...

Szentkuthy Miklós fordítása

SZERENCSE[1]

Londonban történt egy banketten, melyet a korszak két-három legkiválóbb és legragyogóbb angol katonai híressége közül az egyiknek a tiszteletére rendeztek. Bizonyos okokból (hogy miért, az hamarosan kiderül) igazi nevét és címeit elhallgatom, és helyette Lord Arthur Scoresby altábornagynak fogom nevezni, X. Y. C., K. C. B. stb. stb. stb. Micsoda varázserő sugárzik egy híres emberből! És most itt ül a híres ember testi valójában, akiről százszor és ezerszer hallottam harminc éven át, attól a naptól fogva, hogy egyszer a krími csatatéren a neve váratlanul a csillagokig szökkent, és azóta szakadatlanul ünnepeljük. Csak néztem, néztem, néztem a félistent, mint valami boldogító látomást - lestem, figyeltem, emlékezetembe véstem: nyugalmát, tartózkodását, modorának komoly méltóságát, az egész lényéből sugárzó egyszerűséget és becsületességet, nagyságának megható öntudatlanságát, ahogy nem vette észre a csodálkozó szemek százait, melyek mind csak rajta csüngtek, és ahogy nem értek hozzá a mély tiszteletnek és őszinte szeretetnek azok a hullámai, melyek az emberek keblében születtek, és mind feléje áradtak.

A bal oldalamon ülő pap régi ismerősöm volt: *most* pap, de élete első felét hadjáratokban és csatamezőkön töltötte, és a woolwichi katonaiskolában volt oktató. Abban a pillanatban, melyről épp most beszéltem, fátyolos, különös fény villódzott a pap szemében - utána hozzám hajol és bizalmasan odasúgja, hanyag mozdulattal a díszebéd ünnepelt hősére mutatva:

- Magunk között maradjon: ez a Scoresby a világ legnagyobb hülyéje.

A diagnózis ugyancsak meglepett. Csodálkozásom akkor sem lehetett volna nagyobb, ha Napóleonról, Szókratészről vagy Salamonról mondja ugyanezt. Két dologgal tisztában voltam: a tiszteletes maga a megtestesült igazmondás, amellett kitűnő emberismerő. Ennélfogva minden kétséget kizáróan tudtam, hogy a világ tévedésben él „héroszunkat" illetően: hősünk, igenis - hülye. Úgyhogy elhatároztam, megragadom az első kínálkozó pillanatot, és megtudom, hogy jött rá ez a magányos, visszavonultan élő pap a titokra? Alig telt el pár nap, máris adódott alkalom, mikor aztán a tiszteletes a következőket mesélte.

Negyven évvel ezelőtt oktató voltam a woolwichi katonai akadémián. Bent voltam az egyik osztályban, mikor épp a fiatal Scoresby tette le a felvételi vizsgát. Majdhogy sírva nem fakadtam: az osztály minden tagja ragyogóan és ügyesen felelgetett a kérdésekre, kivéve azt a fiatalembert, aki - istenem, hogy is mondjam? - a szamárnál is szamarabb volt, talán ez a helyes kifejezés. A vak is látta, hogy jó gyerek, kedves gyerek, szeretetre méltó gyerek, maga az ártatlanság - úgyhogy végtelenül kínos volt, amint csak áll, csak áll ott előttünk, mint valami faragott kép, mozdulatlanul, és közben olyan feleleteket ad, melyek a bambaság és tudatlanság történetében is a legnagyobb csodák közé számítandók. Minden részvétem feléje fordult. Gondoltam magamban: ha ez még egyszer vizsgára jelentkezik, kivágják, efelől semmi kétség - úgyhogy egyszerűen az irgalmasság egyik szent cselekedetét gyakorolom vele, ha bukását tőlem telhetőleg igyekszem fájdalommentessé tenni. Félrehívtam, és annyit kiszedtem belőle, hogy valamit hallott Julius Caesar élettörténetéről; mivel ezenkívül az égvilágon semmit sem tudott, nekiálltam, és betanítottam (gályarabot nem idomítanak így) egypár szabványkérdéshez illő szabványfeleletre - tudtam jól, hogy Caesarral kapcsolatban miket szoktak kérdezni a vizsgáztatók. Nem fogod elhinni: kitüntetéssel tette le a vizsgát! A világ

---

[1] Ez a karcolat nem az én fantáziámból született. Egy lelkésztől hallottam, aki negyven évvel ezelőtt tanító volt Woolwichban - szavát adta, hogy szóról szóra igaz. M. T.

legelcsépeltebb kérdéseit kapta, hasonlóképpen válaszolt is, méghozzá meg is dicsérték - közben a társai közül nem egy, aki ezerszer többet tudott nála, megbukott. Egészen fantasztikus és szerencsés véletlen következtében - ilyesmi száz évben ha egyszer fordul elő - azon kívül, amit gépiesen bemagolt: semmit sem kérdeztek.

Döbbenetes volt! Míg hozzánk járt, mindig figyelemmel kísértem, körülbelül azzal az érzéssel, amit a nyomorék gyermek anyja érezhet a fia iránt, de hát a gyermek mindig kivágta magát: csoda, csoda - másról nem lehet szó.

Mondanom sem kell, hogy Achilles-sarka, ahol (gondoltam) majd a halálos sebet kapja: a matematika volt. Elhatároztam, hogy mindenképpen megkönnyítem halálát, úgyhogy bifláztattam és magoltattam, magoltattam és bifláztattam, örökösen ugyanazokat a kérdéseket, melyeket a vizsgáztatók előreláthatólag fel fognak tenni - s azzal sorsára bíztam a kölyköt. És most figyeljen ide, uram, hallgassa meg az eredményt: legnagyobb elképedésemre - első díjat nyert! Mindenki csak térdet-fejet hajtott előtte, mindenütt harsány üdvrivalgás fogadta.

Aludni? Egy hétig a szememet se tudtam lehunyni. Éjjel-nappal mardosott a lelkiismeret. Amit tettem, tisztára csak irgalmasságból cselekedtem, mindössze azért, hogy enyhítsem a bukás fájdalmát. Még csak nem is álmodtam ilyen minden képzeletet fölülmúló eredményről, mint amit ez a kölyök elért. Olyan bűnösnek és szerencsétlennek éreztem magam, mint Frankenstein. Itt van ez a tökfej, akit én elindítottam a ragyogó előléptetések és a mérhetetlen felelősség útján, amely úton csak egy dolog történhetik: ő is meg a felelősség is az első alkalommal - por és hamu lesz.

Erre kitört a krími háború. Persze hogy háború kellett - gondoltam magamban. Csak nem ülhetünk itt békében, megadva a lehetőséget ennek a marhának, hogy szépen meghaljon, mielőtt még leleplezték volna. Vártam a földrengést. Megjött. És amikor megjött: valóban forgott velem a világ! Azonnal kapitányi rangra emelték, tűzvonalbeli szolgálatra! Százszor derekabb fickók megőszülnek a hadseregnél, és mégsem jutnak ilyen ragyogó polcra. Ki gondolta valaha is, hogy a felelősségnek ekkora súlyát egy ilyen zöldfülű semmiházinak a vállára rakják? Még azt is alig tudtam volna elviselni, ha zászlóssá lép elő - de kapitány! Rossz rágondolni! Azt hittem, perceken belül megőszülök.

Hallgassa csak meg, mit csináltam - én, aki annyira szerettem a nyugalmat és a semmittevést. A történtekért, gondoltam, én vagyok felelős az egész ország előtt, úgyhogy Scoresbyval kell mennem és megvédenem a hazát őellene - már amennyire tőlem telik. Fogtam hát kis vagyonkámat, melyet hosszú évek munkájával és szigorú takarékossággal gyűjtögettem, s egy fájdalmas sóhajjal - zászlósságot vásároltam Scoresby ezredében, s vele együtt indultam a háborúba.

Ó, istenem - hogy ott mi volt!... Rettenetes. Baklövések? Még csak véletlenül sem csinált olyasmit, ami ne lett volna baklövés. Viszont egyszerűen a világon senki se jött rá a fickó titkára. Mindenki merőben téves szemszögből látta ezt a Scoresbyt, és ennélfogva minden egyes alkalommal mindenki rosszul is értelmezte viselt dolgait. Más szóval: idiotikus baklövéseit a lángész isteni szikráinak nézték. Szavamra mondom, hogy ez történt. Legszelídebb baklövései elegendőek voltak, hogy ép eszű ember sírva fakadjon - sírtam is eleget, sőt dühöngtem, őrjöngtem, mikor senki se látta. És azért evett a méreg, azért vert ki a hideg verejték, mert minden egyes baklövése újabb és újabb babérokat font a homloka köré! Váltig azt mondogattam magamban: a végén már olyan magasra fog jutni, hogy amikor majd üt a leleplezés órája, olyan lesz a bukása, mintha a nap esnék le az égről.

És Scoresby csak ment, ment felfelé, fokról fokra, feljebbvalók holttestén át, míg végül is a...-i csata legválságosabb pillanatában elesett az ezredesünk, s én a torkomban éreztem a szívem verését - rangban ugyanis Scoresby következett utána! No, most vagy soha, mondom magamban - tíz percen belül a pokolban kötünk ki, arra szavamat adom!

A harc a végsőkig elkeseredett volt; a szövetségesek visszavonulóban az egész terepen. A mi ezredünk döntő fontosságú állásban - egy baklövés: és itt a vég. És életnek vagy halálnak ezekben a pillanataiban vajh' mit tesz halhatatlan hülyénk? Egyszerűen elvezényli a csapatot a helyéről, és egy szomszédos domb ellen indít támadást, ahol ellenségnek még csak szagát sem lehetett érezni! „Hát ezt megcsináltad! - mondom magamban -, most legalább utolért a végzet." Azzal otthagyjuk az állást, fenn járunk a hegyoldalban: az esztelen hadmozdulatot nem lehet már sem lefújni, sem átirányítani. És mire akadtunk? Bevetetlen orosz tartalék seregre! Ki álmodott volna róla? Mit gondol: mi történt? Felfaltak bennünket? Száz közül kilencvenkilenc esetben szükségszerűen ez történt volna. Viszont nem ez történt. Ezek az oroszok úgy vélekedtek, hogy egy magányos ellenséges ezred az ütközetnek ebben a pillanatában csak nem jár erre - legelészni?! Nyilván nyomában az egész angol hadsereg, vagyis leleplezték az oroszok ravasz fogását és elvágták útjukat - úgyhogy a muszkák azonnal hátat fordítottak, és kereket oldottak a legnagyobb rendetlenségben, le a hegyoldalon egymás hegyén-hátán, ki a nyílt mezőre, mi meg utánuk; a menekülők kettészakították az erős orosz középállást, átvágtak rajta, és alig pár percen belül oly szörnyű zűrzavar lett úrrá az ellenségen, amilyet még nem pipáltam: a szövetségesek vereségéből - mindent elsöprő, ragyogó győzelem lett! Canrobert marsall csak bámult, szédült a csodálkozástól, ámulattól és gyönyörűségtől - azonnal hívatja Scoresbyt, átöleli, és ott helyben kitünteti az egész hadsereg szeme láttára!

Miben állt Scoresby baklövése - ez alkalommal? Mindössze csak abban, hogy összetévesztette a jobb kezét a bal kezével - egyébként semmi hiba. Parancsot kapott, hogy vonuljon vissza, és támogassa a jobbszárnyat - mire ő, nosza, rohamra, és azzal neki a hegynek: *balra.* És mégis: az a dicsőség, melyet ezen a napon szerzett mint a legcsodálatosabb katonai lángelme, beragyogta az egész világot: glóriája sohasem fog elhalványodni, míg csak történelmet írnak a világon. Scoresby a világ legjobb, legkedvesebb, legszeretetreméltóbb és legszerényebb embere volt, akit csak képzelhetsz - viszont annyi esze sincs, hogy az eresz alá álljon, ha zuhog az eső.

Ez a meztelen igazság. A világegyetem legfantasztikusabb marhája, és ezt egy félórával ezelőtt rajtam és rajta kívül senki sem tudta. Napról napra, évről évre szinte üldözte a szerencse, a legelképzelhetetlenebb és leghihetetlenebb módon. Korunk minden háborújában tündöklő hősként szerepelt; egész katonai pályája a baklövések szakadatlan sora, de még soha egyetlenegyet sem követett el, melyért ne kapott volna lovagi, bárói, lordi vagy mit tudom én, miféle címet. Nézzen a mellére: nem látszik a ruhája a hazai és külföldi kitüntetésektől. Nincs közöttük egy se, mely ne volna valami égbekiáltó butaság emléke. És mindent összevéve: hangosan hirdetik, hogy nincs jobb dolog ezen a világon, mint ha az ember szerencsésnek születik. Ismétlem, amit már a banketten is mondtam: Scoresby a világ legnagyobb hülyéje.

Szentkuthy Miklós fordítása

POHÁRKÖSZÖNTŐ A CSECSEMŐKRE[2]

Ez a beszéd 1879 novemberében Chicagóban hangzott el egy dísz-vacsorán, amelyet a Tennesseei Hadsereg adott első főparancsnoka, U. S. Grant tábornok tiszteletére.

Tetszik nekem ez a dolog. Nem részesültünk mindnyájan abban a szerencsében, hogy hölgynek szülessünk. Nem vagyunk mindnyájan tábornokok, sem költők, sem államférfiak; de amikor a pohárköszöntők sora a csecsemőkre fordul, mindnyájan közös alapon állunk. Szégyen-gyalázat, hogy a világ összes díszlakomái ezer éven át elhanyagolták a csecsemőt, mintha ő mit sem számítana. Ha egy pillanatra elgondolkodnak rajta - ha visszamennek ötven vagy száz évvel, a házasságuk kezdetéig, és eszükbe jut az első gyerekük -, emlékezni fognak rá, hogy nagyon is sokat számított, még annál is többet. Önök, katonák, valamennyien tudják, hogy amikor az a kis legényke megérkezett a családi főhadiszállásra, be kellett nyújtaniok a lemondásukat. Ő vette át a parancsnokságot. Mégpedig olyan parancsnok volt, aki nem vett számításba sem időt, sem távolságot, sem időjárást, sem egyebet. Végre kellett hajtaniok a parancsait, akár lehetséges volt, akár nem. És az ő szolgálati szabályzatában egyetlen menetalakzat létezett: a futólépés. Pimaszul és tiszteletlenül bánt önökkel, de a legbátrabbak sem mertek egy szót sem szólni. Önök szembe tudtak nézni Donelsonnál és Vicksburgnél a gyilkos rohammal, és csapást csapással viszonoztak; de amikor ő cibálta a pofaszakállukat, húzta a hajukat és csavargatta az orrukat, azt kénytelenek voltak elviselni. Amikor a háború a fülükbe mennydörgött, önök szembefordultak az ütegekkel, és szilárd léptekkel nyomultak előre; de amikor ő zendített rá rémítő csatakiáltására, önök tüstént meghátráltak, és igencsak örültek, ha egyáltalán alkalmuk volt rá. Amikor köhögéscsillapító szirupért kiáltott, ugyan meg merték-e jegyezni, hogy bizonyos szolgálatok nem méltók tiszthez és úriemberhez? Nem. Önök fölkeltek és hozták. Amikor parancsot adott, hogy hozzák a cuclisüvegét, és nem volt elég meleg, mertek-e feleselni vele? Szó sincs róla. Munkához láttak és megmelegítették. Alantas beosztásukban odáig süllyedtek, hogy még bele is kortyintottak a langyos, ízetlen lébe, hogy lássák, rendben van-e - három rész víz és egy rész tej, egy csipet cukor kólika ellen, és egy csöpp mentol elfojtani a böfögést. Én még ma is érzem annak a micsodának az ízét. És mennyi mindent tanultak meg menet közben! Érzelgős fiatalok még beveszik azt a gyönyörű régi mondást, hogy a csecsemő azért mosolyog álmában, mert angyalok sugdosnak a fülébe. Igen szép megállapítás, noha kissé felületes - egyszerűen bántják a szelek, barátaim. Ha a csecsemő a szokásos időpontban, hajnali kettőkor sétát indítványozott, nem keltek-e föl azonnal, és jegyezték meg, gondolatban hozzátéve egyet-mást, ami nem válna díszére a vasárnapi iskolás tankönyvnek, hogy maguk is éppen ezt akarták javasolni? Ó, önök szigorú fegyelem alatt álltak, és miközben hálóing uniformisukban izgatottan járkáltak fel-alá a szobában, nemcsak hogy minden méltóságot nélkülöző gyermeknyelven gügyögtek, hanem harcias torokköszörülések után még énekelni is megpróbáltak! Például azt, hogy: „Jár a baba, jár.” Szép kis hadsereg! És micsoda megpróbáltatás a szomszédoknak, hiszen abban a körzetben sem szereti feltétlenül mindenki éjjel háromkor a katonazenét. És amikor már két-

[2] Ez volt az este tizenötödik pohárköszöntője: a csecsemőkre - mivel ők vigasztalnak meg bennünket szomorúságunkban, ne feledkezzünk meg róluk vigasságunkban. M. T.

három órát töltöttek efféle foglalatossággal, és az aranyos csöppség értésükre adta, hogy ez a testgyakorlat és lárma a kedvére szolgál („Még!”), mit csináltak? Egyszerűen folytatták, amíg csak el nem estek a becsület mezején. Még hogy egy csecsemő nem számít semmit! Micsoda gondolat! Hiszen egyetlen csecsemő önmagában betölti az egész házat meg a kertet! Egy csecsemő több dolgot ád, mint amennyit önök és az egész belügyminisztérium el tudnak látni. A baba vállalkozó szellemű és fékezhetetlen; mindene a törvényellenes tevékenység. Csinálhatnak, amit akarnak, őt nem lehet rábírni, hogy maradjon meg a rezervátumában. Egy napra egy csecsemő épp elegendő. Amíg józan eszük birtokában vannak, soha ne imádkozzanak ikrekért. A közönséges ikrek kitesznek egy tartós zavargást. A hármas ikrek és a népfelkelés között pedig tulajdonképpen nincs semmi különbség.

És mégis: legfőbb ideje volt, hogy a pohárköszöntők szertartásmestere felismerje a csecsemők jelentőségét. Gondolják csak el, mi vár a jelenlegi termésre! Ötven év múlva, erről meg vagyok győződve, mi mindnyájan halottak leszünk, és akkor ez a lobogó, ha még meglesz (és reméljük, hogy talán meglesz), kétszázmillió lelket számláló köztársaság fölött fog lobogni népszaporodásunk törvényei szerint. Államunk jelenlegi kétárbocos hajója valóságos politikai Leviathanná fog nőni. Napjaink bölcsőben ringatódzó csecseméi lesznek a fedélzetén. Részesítsük őket megfelelő nevelésben, mert nagy feladatokat fogunk rájuk bízni. A három- vagy négymillió bölcső közt, amely most hazánkban ringatódzik, vannak olyanok, amelyeket hazánk szent ereklyeként őrizne mindörökre, ha tudnánk, hogy melyek azok. Ezeknek a bölcsőknek egyikében fogzik e pillanatban a jövő híres csillagásza; pislog a fénylő tejútra, miközben azon tűnődik, mi lett a tejnek azzal a másik forrásával, amit dajkának neveznek. Egy másikban a jövőbeni elnök foglalatoskodik azzal a fogas államproblémával, hogy vajon hová lett a haja, miközben más bölcsők hatalmas seregében vagy hatvanezer jövendőbeli hivatalnok készülődik rá, hogy majd alkalmat adjon neki másodszor is megbirkózni ugyanezzel a problémával. És van még egy bölcső valahol a lobogó alatt, amelyben az amerikai hadsereg jövendőbeli híres-nevezetes főparancsnokát még oly kevéssé nyomasztja eljövendő dicsőségének és felelősségének súlya, hogy e pillanatban minden stratégiai képességét latba vetve próbálja kimódolni, hogyan dughatná a nagy lábujját a szájába - ami pedig nagy haditett. Tisztesség ne essék szólván, vagy ötvenhat évvel ezelőtt ma esti díszvendégünk is erre a problémára fordította teljes figyelmét, és ha a gyermekben már benne lakozik a férfi, úgy nagyon kevesen kételkedhetnek benne, hogy *sikerrel* oldotta meg.

Szilágyi Tibor fordítása

ÚJSÁGÍRÁS TENNESSEEBEN

Az orvos azt mondta, hogy a déli éghajlat helyrehozná az egészségemet, így hát lementem Tennesseebe, s ott állást kaptam a *Dicsfény és Megyei Hírharsona* című napilapnál mint segédszerkesztő. Jelentkeztem a főszerkesztőnél, aki egy háromlábú széken hintázott, s lábát feltette a fenyőfa asztalra. Még egy fenyőfa asztal és még egy rokkant szék volt a szobában, mindkettőt félig eltemette az újságok, kéziratoldalak és -darabkák halmaza. A sarokban egy homokkal teli faláda, teleszórva cigarettavégekkel és használt bagóval, s egy kályha, melynek ajtaja a felső sarokvason lógott. A főszerkesztő fecskefarkú, fekete szövetkabátot és fehér vászonnadrágot viselt. Apró, szépen fényezett cipője volt. Fodros inget, nagy pecsétgyűrűt, régi divatú állógallért és lógó végű, kockás nyakkendőt hordott. 1848-as divat szerint öltözködött. Szivarozott, erősen töprengett, s bele-belemarkolászva a hajába, alaposan összekuszálta fürtjeit. Félelmetesen ráncolta a homlokát, s én kitaláltam, hogy valami különlegesen harapós vezércikken töri a fejét. Azt mondta, fogjam a társlapokat, fussam át őket, s összesűrítve tartalmukból mindazt, ami érdekesnek látszik, írjak „A tennesseei sajtó szellemé”-ről.

A következőket írtam:

A TENNESSEEI SAJTÓ SZELLEME

A Vasárnapi Földrengés szerkesztői nyilvánvalóan tévednek a Ballyhack-vasútvonalat illetően. A Társaságnak nem áll szándékában, hogy egyik oldalon elkerülje Buzzardville-t. Ellenkezőleg, a vonal egyik legfontosabb pontjának tekinti, tehát semmiképp sem mellőzheti. Hisszük, hogy szerkesztőtársaink a Földrengésnél készségesen közlik a helyreigazítást.

John W. Blossom úr, a higginsville-i Szabadság Mennydörgő Csatakiáltása tehetséges szerkesztője tegnap városunkba érkezett. A Van Buren fogadóban szállt meg.

Megjegyezzük, hogy laptársunk, a Mud Springs-i Hajnali Üvöltés téved, mikor Van Werter megválasztását nem tekinti befejezett ténynek, hibáját azonban bizonyára fel fogja fedezni, mire ez a figyelmeztetés eljut hozzá. Valószínűleg a hiányos választási jelentések tévesztették meg.

Örömmel vesszük tudomásul, hogy Blathersville városa szerződést szándékozik kötni valamelyik New York-i céggel, s be akarja burkoltatni majdnem járhatatlan utcáit a Nicholson-féle kövezettel. Az Esti Hurrá szorgosan sürgeti a tárgyalásokat, és úgy látszik, bízik a végső sikerben.

Átadtam a kéziratot a főszerkesztőnek: fogadja el, javítsa ki, vagy semmisítse meg. Rápillantott, és arca elfelhősödött. Szeme végigfutott a lapokon, s tekintete baljóslatúvá vált. Szemmel láthatóan nem tetszett neki valami. Hirtelen felugrott, és azt mondta:

- A kutyateremtésit! Azt hiszi, így fogok beszélni ezekről az ökrökről? Gondolja, hogy az előfizetőim lenyelik ezt a kutyagumit? Adja ide a tollat!

Soha nem láttam még, hogy toll ilyen gonoszul kaparjon és húzzon, ilyen kíméletlenül átszántson más ember igéin és jelzőin. Mialatt a szerkesztő hevesen dolgozott, valaki rálőtt a nyitott ablakon át, és megcsorbította a fülem szimmetriáját.

- Ohó - mondta -, ez a csibész Smith az *Erkölcsi Tűzhányó*-tól. Tegnapra vártam.

Azzal előkapott egy tengerészrevolvert az övéből, és tüzelt. Smith elesett; combjába kapta a golyót. Smith éppen másodszor próbált szerencsét, s így egy idegent lőtt nyomorékká. Engem. Csak egy ujjamat lőtte el.

A főszerkesztő folytatta törléseit és közbeszúrásait. Éppen befejezte, mikor kézigránát érkezett a kéményen át, s a robbanás ezer darabra vágta szét a kályhát. Más kárt nem okozott, csak egy kóbor szilánk verte ki néhány fogamat.

- A kályha végképp tönkrement - mondta a főszerkesztő.

- Valószínűleg - feleltem.

- Sebaj, oda se neki... szép meleg idő van. Tudom, ki csinálta. Na, nézze, így kell ezt a témát megírni.

Elvettem a kéziratot, ami úgy tele volt firkálva törlésekkel és beszúrásokkal, hogy a szülőanyja se ismert volna rá, ha egyáltalán anya szülte volna. Egyébként így hangzott:

A TENNESSEEI SAJTÓ SZELLEME

A Vasárnapi Földrengés megcsontosodott hazudozói ismét piszkos és ostoba rágalmaik egyikét akarják a nemes és lovagias nép közé csempészni a tizenkilencedik század legdicsőségesebb tervével, a Ballyhack-vasútvonallal kapcsolatban. Az a gondolat, hogy Buzzardville-t mellőzni fogják, saját undorító agyukban született meg - vagyis inkább abban a mócsingban, amit ők agynak tekintenek. Jobb lesz visszaszívniuk ezt a hazugságot, ha meg akarják menteni ócska csúszó-mászó porhüvelyüket a bikacsöktől, melyre bőségesen rászolgáltak.

Az a szamár Blossom a higginsville-i Szabadság Mennydörgő Csatakiáltásától megint itt potyázik a Van Burenben.

Megjegyezzük, hogy a Mud Springs-i Hajnali Üvöltés részeges gazemberei, mint mindig, most is hazudnak, amikor cáfolják Van Werter megválasztását. Az újságírás magasztos küldetése az, hogy hirdesse az igazságot, gyomlálja a tévedéseket, neveljen, nemesítsen, gyarapítsa a közillemet és közerkölcsöt, és minden embert lovagiasabbá, erényesebbé, jótékonyabbá, általában jobbá, szentebbé és boldogabbá tegyen; ezek a fekete lelkű csirkefogók mégis a hazugság, rágalom, piszkolódás és közönségesség szolgálatává süllyesztik magasztos hivatásunkat.

Blathersville-nek Nicholson-kövezet kell - börtön és szegényház is kéne neki. Micsoda ötlet! Kövezet egy városnak, amely két szeszfőzdéből, egy kovácsműhelyből s abból a nyomorúságos sajtpapirosból, az Esti Hurrából áll! Buckner, a Hurrá szerkesztője szokott hülyeségével mekeg a dologról, s azt képzeli, értelmesen beszél.

- Látja, így kell írni... jó borsosan és rámenősen. Mindig elrontom a gyomromat a nyámmogó újságírással.

Ez idő tájt egy tégla vágódott be az ablakon éles csörömpöléssel, és alaposan hátba vert. Elhúzódtam a tűzvonalból - úgy éreztem, útban vagyok.

A főnök felvilágosított:

- Alighanem az ezredes volt. Már két napja várom. Egykettőre itt lesz.

Igaza volt. Egy perc múlva megjelent az ajtóban az ezredes, nagy dragonyospisztollyal a kezében.

- Uram, ahhoz a gyáva fickóhoz van szerencsém, aki ezt a koszos lapot szerkeszti? - kérdezte.

- Igen. Foglaljon helyet, uram. Vigyázzon, mert a szék egyik lába hiányzik. Ugyebár Blatherskite Tecumseh ezredeshez, a rothadt hazudozóhoz van szerencsém?

- Úgy van, uram. Egy kis számadásom volna önnel. Ha ráér, elkezdhetjük.

- Egy cikket írok *Bátorítsuk az erkölcsi és értelmi fejlődést Amerikában* címmel, és be kellene fejeznem, de nem sürgős. Kezdjük.

Mindkét pisztoly ugyanabban a pillanatban csattant fel vad lobbanással. A főnök elvesztette egyik hajfürtjét, s az ezredes golyója combom húsosabb részében fejezte be pályáját. Az ezredes bal válla kisebb folytonossági hiányt szenvedett. Újra tüzeltek. Ez alkalommal mindketten elhibázták a célpontot, én azonban megkaptam a magamét: egy golyót a karomba. A harmadik lövésnél mindkét úr könnyebb sérülést szenvedett, nekem szétlőtték a könyökömet. Azt hiszem, mondtam nekik, jobb lesz, ha kimegyek sétálni, lévén ez magánügy, s én tapintatosabb vagyok, hogysem tovább is zavarjam őket. De mindkét úr biztosított, hogy nem vagyok útban, maradjak nyugodtan.

Megtöltötték pisztolyukat, közben a választásokról és a termésről csevegtek, én meg kötözni kezdtem sebeimet. Egyszerre ismét lelkesen tüzelni kezdtek, s minden lövés eredményes volt... meg kell azonban jegyeznem, hogy hatból öt az én számlámat terhelte. A hatodik halálos sebet ütött az ezredesen, aki finom humorral megjegyezte, hogy most már el kell köszönnie, mert dolga van a városban. Megkérdezte, hol lakik a temetkezési vállalkozó, s távozott.

A főnök hozzám fordult, és azt mondta:

- Vendégeket várok ebédre, s át kell öltöznöm. Nagyon lekötelezne, ha korrigálná a keféket, és az ügyfelek rendelkezésére állna.

A kilátásba helyezett ügyfelek ugyancsak megriasztottak, de a sortüzek, melyek még a fülemben csengtek, túlságosan megzavartak: sem gondolkodni, sem tiltakozni nem tudtam.

- Jones itt lesz háromkor - folytatta főszerkesztőm -, húzza el a nótáját a bikacsökkel. Gillespie talán hamarább jelentkezik... dobja ki az ablakon. Ferguson négyre várható... ölje meg. Más elintéznivalója nincs is mára. Ha van szabad ideje, írjon egy csípős cikket a rendőrség ellen... törjön borsot a főfelügyelő orra alá. A bikacsök az asztal alatt van; a fegyverek a fiókban... lőszer itt a sarokban... géz és kötözőszerek amott a rekeszekben. Ha baleset éri, menjen le a földszintre Lancet doktorhoz. Hirdetni szokott... majd levonja a honoráriumot a számlánkból.

Elment. Megborzongtam. A következő három óra alatt olyan szörnyű veszélyeken mentem át, hogy minden lelki nyugalmam és vidámságom elhagyott. Gillespie jelentkezett, s kidobott az ablakon. Jones pontosan érkezett, s mikor neki akartam esni a bikacsökkel, magára vállalta a munka oroszlánrészét. Műsoron kívül találkoztam egy idegennel, s elvesztettem a skalpomat. Beszéltem egy másik, Thompson nevű idegennel, s utána ruhám ronggyá tépve kavargott a szobában. Végül sarokba szorultam, és körülvéve szerkesztők, csalók, politikusok és orgyilkosok őrjöngő tömegétől, amely ordított, káromkodott s fegyverekkel hadonászott a fejem fölött, hogy a levegő csak úgy ragyogott a fénylő acélok villogásától, éppen meg akartam írni lemondólevelemet, mikor betoppant a főnök s vele elragadtatott és lelkes barátainak hada. Egykettőre olyan fölfordulás és mészárlás következett, hogy azt sem lúdtoll, sem acéltoll le nem tudja írni. Lőtték, szúrták, nyomorították, fölrobbantották, kidobták az ablakon az embereket. Pár pillanatig sötét átkozódások szélvihara kavargott, s zűrzavaros, őrjöngő haditánc villogott át a szobán, aztán mindennek vége volt. Öt percen belül csend lett, s a meg-

tépett főnök és én kettesben üldögélve nézegettük a véres romokat, melyek körös-körül elborították a padlót.

- Szeretni fogja ezt a helyet, ha hozzászokik egy kicsit - mondta főszerkesztőm.

- Félek, hogy mentegetőznöm kell - feleltem. - Lehet, hogy egy idő múltán megfelelő módon tudnék majd írni; biztos vagyok benne, hogy menne a dolog, mihelyt begyakoroltam magam, s megtanultam a nyelvet. De hogy való igazat mondjak, ennek a kissé erőteljes kifejezési módnak megvannak a hátrányai, s az ember itt gyakran ki van téve annak, hogy félbeszakítsák. Ön is tapasztalhatta. Az eleven újságírás célkitűzése kétségtelenül az, hogy felrázza a közönséget, én azonban nem szeretem az ilyen nagy arányú feltűnést. Nem tudok írni, ha annyiszor félbeszakítanak, mint ma. Nekem meglehetősen tetszik a munka, de nem szeretem, ha az ügyfelek rendelkezésére kell állnom. Állíthatom, hogy az élmények számomra teljességgel újak, s a maguk módján szórakoztatóak is, de nincsenek eléggé igazságosan elosztva. Egy úriember rálő önre az ablakon át, s *engem* nyomorít meg; az ön tiszteletére pokolgép érkezik a kályhakürtőn, s az *én* torkomon gyömöszöli le a kályhaajtót; egyik barátja bekukkant, hogy bókokat váltson önnel, s *engem* úgy kicsipkéz golyólyukakkal, hogy a bőrömet szitának lehetne használni; ön elmegy ebédelni, és Jones megérkezik a bikacsökkel, Gillespie kihajít az ablakon, Thompson széttépi a ruhámat, s egy vadidegen ember a régi barátok meghittségével leemeli a skalpomat; alig öt perc alatt megjelenik az ország összes csirkefogója teljes harci díszben, s nekiáll, hogy testem még épen maradt részeit tomahawkkal feldarabolja. Egészben véve soha életemben nem volt ilyen mozgalmas napom, mint ez a mai. Nem! Én szeretem az ön nyugodt, higgadt modorát, ahogy az ügyfeleknek megmagyarázza a dolgokat, de láthatja, nem vagyok hozzászokva. A délvidéki vérmérséklet túlságosan heves, a délvidéki vendéglátás túlságosan bőkezű az idegen iránt. Mai cikkem, melynek hideg szavait ön hevítette fel mesteri kézzel a tennesseei újságírás izzó szellemének hőfokára, újabb darázsfészket bolygat meg. Az egész szerkesztői banda ide fog jönni, mégpedig éhesen, és valakit meg akar majd enni reggelire. Búcsút kell vennem öntől. Nem óhajtok jelen lenni ezen a lakomán. Egészségem helyreállítására jöttem délvidékre, s ugyanezen küldetésben térek vissza meglehetős sietséggel. A tennesseei újságírás túlságosan felizgat.

Ezután kölcsönös sajnálkozással elváltunk, és én befeküdtem a kórházba.

Szász Imre fordítása

HOGYAN SZERKESZTETTEM MEZŐGAZDASÁGI LAPOT?

Nem éppen baljós előérzetek nélkül vettem át az egyik mezőgazdasági lap szerkesztését. Nincs szárazföldi ember, aki baljós előérzetek nélkül vállalná egy hajó kormányzását. De körülményeim miatt nagyon rá voltam utalva a fizetésre. A lap állandó szerkesztője szabadságra ment, s én elfogadtam az általa ajánlott feltételeket, és átvettem a helyét.

Az újdonság, hogy megint dolgozhatom, valósággal mámorba ejtett, s egész héten át lankadatlan kedvvel buzgólkodtam. Nyomdába adtam a lapot, s egy teljes napig nyugtalankodva lestem, vajon erőfeszítéseim figyelmet keltenek-e. Amint napnyugta felé elhagytam az irodát, a lépcső alján egy csoport férfi és fiú rebbent szét hirtelen, utat nyitva nekem, s hallottam, hogy egyikük-másikuk így szól: - Ez ő! - Másnap reggel hasonló csoportot találtam a lépcső alján, az utcán, a kocsiúton pedig szétszórt párok, magányos emberek álldogáltak, és érdeklődéssel figyeltek engem. Mikor odaértem, a csoport szétvált, hátrahúzódott, s hallottam, hogy az egyik férfi azt mondja: - Nézzétek a szemét! - Úgy tettem, mintha nem venném észre a felém áradó figyelmet, titokban azonban örültem neki, és beszámolót akartam írni róla a nénikémnek. Fellépkedtem a néhány lépcsőfokon, s az ajtóhoz érve vidám hangokat és harsogó nevetést hallottam. Benyitottam, és két parasztforma legényt pillantottam meg; az arcuk elsápadt és megnyúlt, amikor megláttak, s mindketten nagy zajjal kiugrottak az ablakon. Ugyancsak meglepődtem.

Félóra múlva egy röpködő szakállú, szép, de meglehetősen szigorú arcú öregember lépett be, s kínálásomra helyet foglalt. Úgy néztem, valami nyomja a lelkét. Levette kalapját, letette a földre, elővett egy piros selyem zsebkendőt s lapunk egyik példányát.

Az újságot az ölébe tette, s szemüvegét tisztítgatva a zsebkendőjével, így szólt:

- Maga az új szerkesztő?

Mondtam, hogy én.

- Szerkesztett már valaha mezőgazdasági lapot?

- Nem - feleltem -, ez az első kísérletem.

- Gondoltam. Van valami gyakorlati tapasztalata a gazdálkodásban?

- Nem, azt hiszem, nincs.

- Valami ösztön megsúgta nekem - mondta az öregúr, s feltéve szemüvegét, zordonan rám pillantott fölötte, miközben a lapot negyedrét összehajtogatta. - Szeretném felolvasni önnek azt, ami ezt az ösztönt felébresztette bennem. A vezércikk volt. Figyeljen csak, s mondja majd meg, hogy maga írta-e:

> *A fehérrépát nem szabad letépni, mert megsérül. Sokkal jobb, ha felküldünk egy fiút, s megrázatjuk vele a fát.*

- No, mi a véleménye róla? Mert én bizony azt hiszem, hogy maga írta.

- Véleményem? Véleményem szerint kitűnő. Véleményem szerint értelmes. Biztos vagyok benne, hogy csupán ebben a városban évente millió és millió véka fehérrépa vész kárba, mert féléretten letépik ahelyett, hogy egy gyereket felküldenének a fára, s megrázatnák...

- Megrázatnák az öreganyját! A fehérrépa nem tán terem.

- Nem? Igazán nem? Ki mondta, hogy fán terem? A szavakat csak képletes értelmükben használtam, csakis képletes értelmükben. Akinek egy csöpp sütnivalója van, mindjárt megértette, hogy a fiúnak tulajdonképpen a szőlőt kell megráznia.

Az öregúr felugrott, darabokra szaggatta az újságját, rátiport, különböző tárgyakat szétvert a sétabotjával, s azt mondta, annyit sem tudok, mint egy tehén; aztán kiment, bevágta maga után az ajtót, egyszóval furcsán viselkedett, s én gyanítani kezdtem, hogy valami nem tetszik neki. De nem tudtam, mi bántja, s így nem segíthettem rajta.

Nemsokára egy hosszú, hullaszerű teremtmény szökkent be az ajtón; vállára lógó hajat s arcának hegyein és völgyein legalább hétnapos, meredező borostát viselt; mozdulatlanul megállt, ujját szájára tette, és figyelő tartásba hajlította testét és fejét. Egy hang sem hallatszott. Tovább hallgatódzott. Csend. Ekkor megfordította a kulcsot a zárban, és kecsesen pipiskélve elindult felém, míg jó kartávolságnyira meg nem közelített, aztán megállt, és miután egy darabig feszült figyelemmel vizsgálgatta az arcomat, elővette kebléből újságunk egyik példányát, és így szólt:

- Itt van, ezt maga írta. Olvassa csak fel nekem... gyorsan. Könnyítsen rajtam. Szenvedek.

Olvasni kezdtem, s amint a mondatok elhagyták ajkamat, láthattam a megkönnyebbülést, láthattam, hogy a megfeszült izmok felengednek, az aggodalom elhúzódik az arcról, és béke és megnyugvás száll a vonásokra, mint kegyes holdvilág az elhagyott tájra:

> *A guano szép madár, de tenyésztése nagy figyelmet igényel. Nem szabad importálni június előtt vagy szeptember után. Télen meleg helyen kell tartani, hogy fiókáit kiköltsse.*
>
> *Nyilvánvaló, hogy a szemes termésre kedvezőtlen esztendő következik. Hasznos tehát, ha a gazda augusztus helyett már júliusban elveti a kukoricaszárat, és kiülteti a hajdinakását.*
>
> *A tökre vonatkozólag. Ezt a bogyót rendkívül szeretik a New England középső részein élő bennszülöttek, gyümölcslepény készítésére az egresnél is szívesebben használják, s ugyancsak előnyben részesítik a málnával szemben a tehéntakarmányozásnál, mivel azonos tápértékű, de sokkal laktatóbb. A tök az egyetlen ehető narancsféleség, amely megterem északon is, kivéve az uborkát és a törökszegfűt. Az a szokás azonban, hogy a díszbokrokkal együtt az első udvarba ültessük, kiment a divatból, mivel ma már általánosan elismerik, hogy a tökfa gyér lombozata gyenge árnyékot vet.*
>
> *Most, hogy a meleg idő közeledik, s a gúnárok kezdik lerakni petéiket...*

Izgatott hallgatóm felém ugrott, hogy megrázza a kezemet, s azt mondta:

- Igen, igen... most már rendben van. Tudom, hogy eszemnél vagyok, mert maga is szóról szóra úgy olvasta, mint én. De, barátom, mikor ma reggel először olvastam, azt mondtam magamban, soha, soha nem hittem volna, hogy őrült vagyok, bár a barátaim gondos megfigyelés alatt tartanak; most azonban már elhiszem, és rögvest akkorát ordítottam, hogy két mérföldre is elhallatszott, s elindultam, hogy megöljek valakit... mert, tudja, éreztem, hogy előbb-utóbb rákerül a sor, így hát jobb, ha azonnal nekilátok. Néhány bekezdést újból elolvastam, hogy biztos legyek a dolgomban, aztán felgyújtottam a házamat, és mentem. Több embert megnyomorítottam, s egy fickót felzavartam a fára, ott akkor kapom el, amikor akarom. De erre jártamban azt gondoltam, benézek a biztonság kedvéért. Most már nyugodt vagyok, s mondhatom, szerencséje van annak a fickónak, aki a fán ül. Aligha meg nem öltem volna hazafelé menet. Viszontlátásra, uram, viszontlátásra. Nagy követ hengerített le a szívemről.

Az értelmem megállta a helyét a maga mezőgazdasági cikkének rohamával szemben, s tudom, hogy immár semmi sem rendítheti meg. Viszontlátásra, uram.

A csonkítások és gyújtogatások, melyekkel ez az ember elszórakozott, kissé zavarba hoztak, mert valahogy bűntársnak éreztem magam. De ezek a gondolatok gyorsan elröppentek, mikor az állandó szerkesztő besétált. („No, ha megfogadod a tanácsomat, s Egyiptomba mégy - gondoltam magamban -, végre kifuthattam volna a formámat; de nem mentél s most itt vagy. Nem is vártam mást tőled!”)

A szerkesztő bánatosnak, zavartnak és összetörtnek látszott.

Megszemlélte a rombolást, melyet az öreg kötekedő és a két fiatal gazda vitt véghez, s így szólt:

- Szomorú ügy ez... nagyon szomorú ügy. Eltört a ragasztós flaska, hat üvegtábla, egy köpőcsésze és két gyertyatartó. De nem ez a legnagyobb kár. A lap jó hírén esett csorba... félek, hogy nem lehet már kiköszörülni. Igaz, sohasem keresték ennyire a lapot, sohasem vásárolták ilyen nagy példányszámban, sohasem volt ennyire nevezetes; de ki akarna eszelősséggel hírnévre szert tenni s lelki fogyatékosságaiból hasznot húzni? Becsületemre mondom, barátom, hogy az utca ott kinn tele van emberekkel, sokan csimpaszkodtak a kerítésre, szeretnének egy pillantást vetni magára, mert azt hiszik, őrült. És joggal hihetik is a maga vezércikke után. Mi a ménkű súgta magának, hogy tud gazdasági lapot szerkeszteni? Hiszen a mezőgazdaság alapfogalmaival sincs tisztában. Maga szerint a rozs az anyarozs magja; maga a tehenek vedlési időszakáról beszél; maga háziállatnak ajánlja a görényt, mert kedves, játékos és kitűnő patkányfogó! Az a megjegyzése, hogy a vándorkagyló nyugodtan fekszik, ha zenét hall, felesleges volt, teljességgel felesleges. Semmi sem zavarja a vándorkagylót. A vándorkagyló *mindig* nyugodt. A vándorkagyló fütyül a zenére. A mindenségit, barátom! Ha maga a tudatlanság egyetemére jár, akkor sem kaphat magasabb képesítést. Ehhez foghatót még nem láttam. Mintha egyenesen tönkre akarta volna tenni a lapot azzal a közleménnyel, hogy a vadgesztenye mint kereskedelmi cikk egyre nagyobb keresettségnek örvend. Felszólítom, hogy hagyja itt állását, és távozzon. Nekem nem kell több szabadság... nem tudnám nyugodtan élvezni. Legalábbis akkor, ha maga helyettesít. Állandó rettegésben lesném, mit ajánl legközelebb. Minden alkalommal elvesztem a türelmemet, ha arra gondolok, hogy maga az osztrigaágyakat „Sziklakertek” címszó alatt tárgyalta. Ragaszkodom hozzá, hogy eltávozzék. Az égvilágon semmi sem vehet rá még egyszer, hogy szabadságra menjek. Ó! Mért nem mondta meg, hogy nem is konyít a mezőgazdasághoz?

- Megmondani, maga kukoricaszár, maga káposztafej, maga kelvirágfi? - kérdeztem. - Soha életemben nem hallottam még ilyen ostobaságot. Mondhatom, tizennégy éve dolgozom az újságírói szakmában, de még nem hallottam, hogy az embernek bármit is tudnia kelljen, ha lapot akar szerkeszteni. Maga fehérrépa! Ki írja a színházi bírálatokat a másodrendű lapoknak? Egy falka kóbor cipész és gyógyszerészsegéd, akik annyit értenek a színjátszáshoz, mint én a gazdálkodáshoz, egy fikarcnyival sem többet. Kik ismertetik a könyveket? Olyan emberek, akik soha nem írtak életükben. Kik írnak komoly cikkeket pénzügyi kérdésekről? Olyanok, akiknek minden lehetőségük megvolt, hogy semmit se értsenek hozzá. Kik fenekednek az indián hadjáratok ellen? Úriemberek, akik nem tudják megkülönböztetni a csatabárdot a vigvamtól, akik sohasem futottak versenyt, kezükben tomahawkkal, s nem húzkodtak ki nyilakat családjuk különböző tagjaiból, hogy megszerezzék az esti tábortűz rőzseanyagát. Kik írják az antialkoholista cikkeket, kik prédikálnak a züllesztő flaska ellen? Nyikhajok, akiknek meg lehetne gyújtani a leheletét. Ki szerkeszti a mezőgazdasági lapokat... maga ökörfarkkóró? Aki kudarcot vall a költészet, a ponyvaregény, a hírlapszerkesztés, a rémdráma terén, rendszerint a mezőgazdaságra fanyalodik, hogy egy darabig megmeneküljön a szegényháztól.

Maga akar *engem* kitanítani az újságírói szakmára? Uram, én végigjártam alfától omegáig, s mondhatom, minél kevesebbet tud valaki, annál nagyobb zajt csap, s annál magasabb fizetést követel. Esküszöm, ha tudatlan lennék, s nem művelt, arcátlan, nem pedig szerény, híres lehettem volna ebben a rideg, önző világban. Búcsúzom, uram. Mivel ön így bánt velem, magam is ragaszkodom a távozásomhoz. De megtettem a kötelességemet. Teljesítettem a szerződés feltételeit, amennyire csak teljesíthettem. Azt mondtam, minden rétegben népszerűvé tudom tenni az ön lapját... megtörtént. Azt mondtam, fel tudom emelni a forgalmat húszezer példányra, s ha még két hetem van, el is érem. És olyan olvasóközönséget szereztem, amilyenről mezőgazdasági lap nem is álmodozhat... nincs közte egyetlen gazda sem, senki, aki meg tudná különböztetni a görögdinnyefát az őszibarackfürttől, még ha az életét menthetné is meg vele. Kettőnk közül *maga* a vesztes, lekvárbokor, nem én. *Adios.*

És elmentem.

Szász Imre fordítása

A NAGY MARHAHÚSSZERZŐDÉS OKNYOMOZÓ TÖRTÉNETE

A lehető legkevesebb szóval a nemzet elé akarom tárni szerény szerepemet ebben az ügyben - hiszen az ügy hallatlanul igénybe vette a közérdeklődést, rengeteg rossz érzést keltett, és megtöltötte eltorzított megállapításokkal és szertelen magyarázatokkal mindkét kontinens újságjait.

A kétségbeejtő eset eredete a következő volt - s itt leszögezem, hogy összefoglalóm minden ténye bőségesen bizonyítható a kormány feljegyzéseivel.

Néhai John Wilson Mackenzie (Rotterdam, Cheming megye, New Jersey) 1861. október 10-én, vagy 10-e körül szerződést kötött a kormánnyal, hogy Sherman tábornoknak leszállít összesen harminc hordó marhahúst.

Rendben van.

Elindult Sherman után a marhahússal, de amikor Washingtonba ért, Sherman már Manassas-ban járt; fogta hát a marhahúst, és követte a tábornokot, de későn érkezett; követte Nashville-be, Nashville-ből Chattanoogába, Chattanoogából Atlantába - de sehol sem érte utol. Atlantából újra nekivágott, és nyomon követte Sherman menetét egészen a tengerig. Megint elkésett néhány nappal; de hallotta, hogy Sherman részt vesz a Quaker City szentföldi kirándulásán, hát hajóval Bejrútba sietett, mert elébe akart vágni a másik hajónak. Mikor Jeruzsálembe érkezett a marhahúsával, megtudta, hogy Sherman nem utazott el a Quaker Cityvel, hanem kivonult a síkságra harcolni az indiánokkal. Visszatért Amerikába, és elindult a Sziklás-hegység felé. Hatvannyolc napig utazott keserves viszontagságok közepette a síkságon, és már négy mérföldnyire jutott Sherman főhadiszállásához, mikor az indiánok tomahawkkal agyonverték, megskalpolták, és elvitték a marhahúst. Egy hordó kivételével az egészet. Ezt Sherman hadserege zsákmányul ejtette, s így a vitéz utazó még halálában is teljesítette a szerződés egy részét. Naplószerűen részletes végrendeletében fiára, Bartholomew W.-re hagyta a szerződést. Bartholomew W. kiállította a következő számlát:

Az Egyesült Államoknak

Néhai John Mackenzie (New Jersey) követelése.

	Dollár
Harminc hordó marhahús Sherman tábornoknak à 100 dollár	3 000
Utazási és szállítási költség	14 000
Összesen:	17 000

Fiz. kér.

Aztán meghalt. Meghalt és a szerződést Wm. J. Martinra hagyta, aki megpróbálta behajtani a követelést, de meghalt, mielőtt eredményt ért volna el. *Ő* Barker J. Allenre hagyta, s ez is megpróbálta behajtani. De nem élte túl a dolgot. Barker J. Allen Amson G. Rogersra hagyta, aki megkísérelte behajtani, s eljutott egészen a Kilencedik Számvevőhivatalig, mikor a Halál, a nagy Egyeztető, minden idézés nélkül megjelent, s *rajta* is behajtotta a követelést. A számlát Rogers egy connecticuti rokonára, Bosszúálló Hopkinsra hagyta, aki négy hét és két nap alatt kopott el, és a feljegyzések szerint csúcseredményt ért el, mert egy lépésnyire jutott a Tizenkettedik Könyvvizsgálóhoz. Végrendeletében Mókás Johnson nevű nagybátyjára hagyta a szerződés számláját. Ez aláaknázta Mókás életét. Utolsó leheletével azt mondta: - Ne

sirassatok... örömmel halok meg. - Úgy is halt meg szegény szerencsétlen. Ezután hét ember örökölte a szerződést; de mindnyájan belehaltak. Így került végre az én kezembe. Egy Hubbard-Betlehem Hubbard nevű indianai rokonom révén jutott hozzám. Már régóta haragudott rám; de utolsó perceiben értem küldött, megbocsátott mindent, és zokogva átadta a marhahússzerződést.

Így szól a történet addig az időig, amikor rám szállt a tulajdonjog. Most igyekszem bemutatni a nemzetnek magamat az üggyel kapcsolatban. Elvittem a marhahússzerződést és az utazási és szállítási számlát az Egyesült Államok elnökéhez.

- Nos, uram, miben segíthetek? - kérdezte.

- Felséges uram - mondtam -, 1861. október 10-én vagy 10-e körül néhai John Wilson Mackenzie, illetősége Rotterdam, Cheming megye, New Jersey, szerződést kötött a kormánnyal, hogy Sherman tábornoknak összesen harminc hordó marhahúst szállít...

Itt megállított s kedvesen, de határozottan elküldött a kihallgatásról. Másnap az államtitkárnál jelentkeztem.

- Nos, uram? - kérdezte.

- Királyi fenség - mondtam -, 1861. október 10-én vagy 10-e körül néhai John Wilson Mackenzie, illetősége Rotterdam, Cheming megye, New Jersey, szerződést kötött a kormánnyal, hogy Sherman tábornoknak összesen harminc hordó marhahúst szállít...

- Ennyi elég, uram... ennyi elég; ennek a hivatalnak semmi köze sincs a marhahússzerződésekhez.

Udvariasan kikísért. Átgondoltam az ügyet, és végül a következő napon meglátogattam a tengerészeti államtitkárt, aki így szólt:

- Beszéljen gyorsan, uram; ne várakoztasson.

- Királyi fenség - mondtam -, 1861. október 10-én vagy 10-e körül néhai John Wilson Mackenzie, illetősége Rotterdam, Cheming megye, New Jersey, szerződést kötött a kormánnyal, hogy Sherman tábornoknak összesen harminc hordó marhahúst szállít...

Eddig jutottam. *Őneki* semmi köze Sherman tábornok marhahússzerződéseihez, semmi az égvilágon. Kezdtem azt hinni, hogy ez bizony furcsa egy kormány. Úgy tűnt, mintha nem akaróznék megfizetniük azt a marhahúst. Másnap elmentem a belügyi államtitkárhoz.

Császári felség - mondtam -, 1861. október 10-én vagy...

- Elég, uram. Hallottam már önről. Menjen, vigye ebből az épületből a gyalázatos marhahússzerződését. A belügynek nincs semmi néven nevezendő dolga a hadsereg ellátásával.

Elmentem. De most már nekikeseredtem. Elhatároztam, hogy kísértetként visszajárok hozzájuk; elárasztom ennek a gonosz kormánynak minden ügyosztályát, amíg a marhahússzerződés el nem intéződik. Behajtom a számlát, vagy elesek, mint ahogy elestek próbálkozó elődeim. Megrohantam a postaügyi minisztert, ostromoltam a földművelésügyi minisztériumot; orvul megtámadtam a képviselőház elnökét. *Nekik* sem volt semmi közük a hadsereg marhahússzerződéseihez. Rárohantam a Szabadalmi Hivatal ügyintézőjére.

- Isteni felség, 1861...

- Hogy az ördög! Hát végül *ide* is eljutott azzal a tűzfészekkel, azzal a marhahússzerződéssel! Nekünk *semmi* közünk a hadsereg marhahússzerződéseihez, drága uram.

- Ó, ez rendjén is van... de *valakinek* meg kell fizetnie azt a marhahúst. Éspedig *most* kell megfizetni, különben elkobzom ezt a vén Szabadalmi Hivatalt minden ingóságával.

- De, drága uram...

- Nem számít, uram. A Szabadalmi Hivatal véleményem szerint felelős azért a marhahúsért; és akár felelős, akár nem felelős, a Szabadalmi Hivatalnak kell fizetnie.

Hagyjuk a részleteket. Verekedéssel végződött. A Szabadalmi Hivatal nyert. De valami előnyöm nekem is származott a dologból. Azt mondták, hogy tulajdonképpen a Kincstári Ügyosztályhoz kell mennem. Odamentem. Két és fél óráig vártam, akkor bebocsátottak a Kincstár Első Fejedelméhez.

- Nemes, nagyméltóságú és tiszteletre méltó fenség, 1861. október 10-én vagy 10-e körül néhai John Wilson Macken...

- Ennyi elég, uram. Hallottam önről. Menjen a Kincstár Első Könyvvizsgálójához.

Elmentem. Az Első Könyvvizsgáló elküldött a Második Számvevőhöz, az elküldött a Harmadikhoz, a Harmadik elküldött a Gabona-Marhahús Részleg Első Számvevőjéhez. A dolog komolyra vált. A Számvevő áttanulmányozta könyveit és szanaszét heverő iratait, de a marhahússzerződésről egy betűt sem talált. Elmentem a Gabona-Marhahús részleg Második Számvevőjéhez. Áttanulmányozta könyveit és szanaszét heverő iratait, de eredménytelenül. Bátorítottak. Azon a héten eljutottam egészen a részleg Hatodik Számvevőjéhez; a következő héten keresztüljutottam a Könyvelési Ügyosztályon. A harmadik héten elkezdtem és befejeztem az Elveszett Szerződések Ügyosztályát és megvetettem lábamat a Halott-Elszámoló Ügyosztályon. Három nap alatt végeztem vele. Most már csak egy hely maradt hátra. Ostromot indítottam az Apró-Cseprő Dolgok Ügyintézője ellen. Vagyis inkább az írnoka ellen, mert ő maga nem volt ott. Tizenhat gyönyörű fiatal hölgy nyüzsgött a szobában, és hét szerencsés ifjú írnok mutogatta nekik, mit hogyan kell. Az ifjú nők felmosolyogtak a válluk felett, az írnokok visszamosolyogtak rájuk, olyan vígan voltak, mint a lakodalomban. Két-három írnok újságot olvasott, s meglehetősen szigorúan pillantott rám, de tovább olvastak, és senki se szólt egy szót sem. Én azonban megszoktam már a Negyedik Próbaidős Segédírnokok szívélyességét, eseményteli pályafutásom során, attól a naptól fogva, mikor először léptem a Gabona-Marhahús Részleg irodájába, az utolsó napig, amelyet a Halott-Elszámoló Ügyosztályon töltöttem. Annyira megedződtem már, hogy kibírtam fél lábon állva a belépésem pillanatától addig, míg egy írnok szóba nem ereszkedett velem, és csak kétszer vagy talán háromszor váltogattam a lábamat.

Így álltam ott, míg négyszer nem váltottam. Akkor azt mondtam az egyik olvasó írnoknak:

- Dicső csavargó, hol van a nagy Basa?

- Nem értem, uram. Kiről beszél? Ha a hivatalfőnökről, hát ő házon kívül van.

- Meglátogatja a háremét ma?

A fiatalember egy darabig rám meredt, aztán tovább olvasta az újságot. De én ismertem ezeknek az írnokoknak a szokásait. Tudtam, hogy biztonságban vagyok, ha elolvassa, mire a következő New York-i posta befut. Már csak két újságja volt hátra. Egy idő múltán végzett velük, ásított, és megkérdezte, mit akarok.

- Hírneves és nagyra becsült Gügye úr: 18...

- Maga a marhahússzerződéses ember. Adja ide az iratait.

Elvette, aztán sokáig vizslatott a maga apró-cseprő dolgai után. Végre megtalálta az Északnyugati-átjárót - legalábbis én annak tekintettem: megtalálta a marhahússzerződés rég elveszett példányát - megtalálta a sziklát, amelyen annyi ősöm szétzúzódott, mielőtt valójában odakerült volna. Mélységesen meg voltam hatva. És örvendeztem is - hisz életben maradtam.

- Adja nekem - mondtam megindulva. - Most már elintézi a kormány.

Egy kézlegyintéssel hátrább küldött, s azt mondta, előbb még el kell intézni valamit.

- Hol van ez a John Wilson Mackenzie? - kérdezte.

- Meghalt.

- Mikor halt meg?

- Nem halt meg, megölték.

- Hogyan?

- Tomahawkkal.

- Kicsoda?

- Hát csakis egy indián. Ön se tételezte fel, hogy az egyik vasárnapi iskola tanfelügyelője, ugye?

- Nem. Tehát egy indián.

- Pontosan.

- Az indián neve?

- A neve? *Én* nem tudom a nevét.

- *Kell* a neve. Ki látta a gyilkosságot?

- Nem tudom.

- Ön tehát nem volt jelen?

- Láthatja a hajamon. Távol maradtam.

- Honnan tudja hát, hogy ez a Mackenzie halott?

- Mert egészen biztosan meghalt az adott időpontban, és nekem minden okom megvan azt hinni, hogy azóta is halott. Valóban *tudom*, hogy halott.

- Bizonyítékok kellenek. Elhozta az indiánt?

- Már hogyan hoztam volna?

- Nos, el kell hoznia. Megtalálta a tomahawkot?

- Soha eszembe se jutott.

- Meg kell keresnie a tomahawkot. Elő kell állítania az indiánt és a tomahawkot. Ha ezek bizonyítani tudják Mackenzie halálát, akkor mehet az Igények Felülvizsgálására Kijelölt Bizottság elé, s esetleg jut annyira a számlája, hogy gyermekei talán elélnek addig, míg megkapják és felhasználhatják a pénzt. Be kell azonban bizonyítani annak az embernek a halálát. De azt is megmondhatom, hogy a kormány sohasem fogja kifizetni a megsiratott Mackenzie szállítási és útiköltségét. *Talán* kifizeti azt az egy hordó marhahúst, amelyet Sherman katonái zsákmányul ejtettek, ha a kongresszus magáévá teszi az ügyet, s ön tud

szerezni egy kárpótlási határozatot; de azért a huszonkilenc hordóért, amit az indiánok ettek meg, nem fog fizetni.

- Akkor tehát csak száz dollár jár nekem, és az sem biztos. Miután Mackenzie annyit utazott Európában, Ázsiában és Amerikában azzal a marhahússal; miután annyi megpróbáltatás érte, annyit szenvedett és szállított; miután lemészárolták azokat az ártatlanokat, akik be akarták hajtani a számlát! Fiatalember, mért nem mondta meg ezt nekem a Gabona-Marhahús Ügyosztály Első Számvevője?

- Nem tudta, hogy jogos-e az igénye vagy sem.

- Mért nem mondta meg a Második? Vagy a Harmadik? Mért nem mondta meg az a rengeteg ügyosztály és részleg?

- Egyik sem tudta. Itt minden az ügyrend szerint történik. Ön az ügyrend szerint jutott tovább, s megtudta, amit akart. Ez a legjobb módszer. Ez az egyetlen módszer. Nagyon szabályos, nagyon lassú, de nagyon biztos.

- Igen, biztos halál. Biztos halált jelentett törzsünk legtöbb tagjának. Én is érzem már, hogy szólítanak. Fiatalember, ön szereti azt a ragyogó, kék szemű teremtést ott, akinek acéltoll van a füle mögött... látom a lágy pillantásaiból; ön el szeretné venni... de ön szegény. Tartsa ide a kezét... itt van a marhahússzerződés; menjen, vegye el, és legyen boldog. Isten áldjon meg benneteket, gyermekeim!

Ennyit tudok mindössze a marhahússzerződésről, amely a közösségnek annyi szóbeszédre adott okot. Az írnok, akinek odaajándékoztam, meghalt. Semmi továbbit nem tudok a szerződésről, sem azokról, akik kapcsolatba kerültek vele. Csak azt tudom: aki elég sokáig él, végignyomozhat valamit a washingtoni Szószaporító Hivatalban, és sok küszködés és baj és késedelem után megtudhatja azt, amit az első napon is megtudhatott volna, ha a Szószaporító Hivatalt olyan ügyesen szervezik meg, amilyen ügyesen megszerveznék, ha nagy kereskedelmi magánintézmény volna.

Szász Imre fordítása

LEMONDÁSOM HITELES TÖRTÉNETE

Lemondtam. A kormány mintha változatlanul tenné tovább a dolgát, de kerekéből mégis hiányzik egy küllő. A Szenátus Kagylászati Bizottságának írnoka voltam, és felrúgtam az állásomat. Láttam a kormány többi tagján a nyilvánvaló elhatározást, hogy engem nem engednek szóhoz jutni az ország dolgaiban, s így nem maradhattam meg tovább a hivatalomban, ha magambecsülését nem akartam elveszteni. Ha részletezném mindazt a méltánytalanságot, amivel elárasztottak a hat nap alatt, míg hivatalos minőségben közöm volt a kormányhoz, a történet egész kötetet töltene meg. Kineveztek annak a Kagylászati Bizottságnak a hivatalnokává, s aztán nem adtak mellém titkárt, akivel biliárdozhattam volna. Ezt még elviseltem volna, bármily magányosan éreztem is magam, ha a kabinet többi tagja az engem megillető udvarias bánásmódban részesít. De nem kaptam meg. Ha észrevettem, hogy valamelyik főosztály vezetője vakvágányra tévedt, mindent letettem, és siettem, hogy kötelességemnek megfelelően a helyes irányba térítsem; és egyetlen esetben sem kaptam érte köszönetet. A lehető legjobb szándékkal elmentem a tengerészeti miniszterhez, és azt mondtam neki:

- Uram, én úgy látom, hogy Farragut ellentengernagy semmit sem csinál, csak csetepatézik ott Európában, mintha társas kiránduláson volna. Lehet, hogy ez rendjén való, de én egészen más megvilágításban látom. Ha nincs neki harcolnivalója, jöjjön haza. Semmi értelme, hogy egy embert egész flotta kísérgessen a kéjutazásán. Nagyon is költséges. Ne higgye, hogy én ellenzem a tengerésztisztek kéjutazását, olyan kéjutazást, ami nem mond ellent a józan észnek, olyan kéjutazást, ami gazdaságos. Lecsoroghatnak például a Mississippin egy tutajjal...

Ha hallották volna, hogyan üvöltött. Azt hitte volna az ember, valami bűnténytől követtem el. De nem törődtem vele. Azt mondtam, hogy a tutajozás olcsó, csupa republikánus egyszerűség, és tökéletesen biztonságos. Ezt mondtam, mert ami a nyugati kéjutazást illeti, abban nincs párja a tutajnak.

Akkor a tengerészeti miniszter megkérdezte, ki vagyok, s amikor közöltem vele, hogy kapcsolatban vagyok a kormánnyal, tudni akarta, milyen minőségben. Ezt is megmondtam, s nem tettem megjegyzést a furcsa kérdésre, amelyet éppen a kormány egyik tagja szegez nekem; felvilágosítottam, hogy a Szenátus Kagylászati Bizottságának írnoka vagyok. Akkor aztán kitört a nagy vihar! Befejezésül megparancsolta, hogy hagyjam el az épületet, és a jövőben figyelmemet kizárólag a magam dolgainak szenteljem. Első indulatomban el akartam mozdíttatni. Ez azonban rajta kívül másnak is kárt okozna, nekem meg nem jelentene igazán hasznot, így hát meghagytam állásában.

Ezután a hadügyminiszterhez mentem, de ő nem óhajtott fogadni, amíg meg nem tudta, hogy kapcsolatban állok a kormánnyal. Ha nem járok fontos ügyben, talán be sem jutok. Tüzet kértem tőle (éppen dohányzott), és utána közöltem vele, hogy nem hibáztatom, amiért védte Lee tábornoknak és fegyvertársainak kikötéseit, de a síkságon nem jó taktikával harcol az indiánok ellen. Túlságosan szétszóródva csatázik, mondtam. Jobban össze kellene szednie az indiánokat - összeszedni őket valami alkalmas helyen, ahol elég élelem van mindkét fél számára, aztán megrendezni az általános mészárlást. Semmi sem győzi meg úgy az indiánokat, mondtam, mint egy általános mészárlás. Ha nem helyeselné az általános mészárlást, akkor véleményem szerint szappan és iskoláztatás volna a másik hatékony eszköz az indiánok ellen. A szappan és az iskoláztatás nem hat olyan gyorsan, mint a mészárlás, de hosszú távra pusztítóbb hatású; mert a félig lemészárolt indián felépülhet, de ha megmosdatják és iskoláztatják, az előbb-utóbb végez vele. Aláássa az egészségét; létének alapjait rombolja szét.

- Uram - mondtam -, itt az idő, most már vérfagyasztó kegyetlenségre van szükségünk. Sújtsanak szappannal és ábécéskönyvvel minden indiánt, aki a síkságon martalóckodik: hadd pusztuljanak.

A hadügyminiszter megkérdezte, tagja vagyok-e a kabinetnek, s én azt mondtam: igen. Érdeklődött, hogy milyen állást töltök be: - A Szenátus Kagylászati Bizottságának vagyok írnoka - mondtam. Ekkor a bíróság megsértése címén letartóztattak, és megfosztottak szabadságomtól a nap nagyobb részére.

Már-már elhatároztam, hogy ezután hallgatok; menjen a kormány a maga feje után. De hívott a kötelesség, és én engedelmeskedtem. Jelentkeztem a pénzügyminiszternél.

- Mit akar? - kérdezte.

A kérdésre elvesztettem lélekjelenlétemet.

- Rumos puncsot - feleltem.

- Ha van itt valami dolga, uram - mondta -, foglalja össze a lehető legrövidebben.

Sajnálom, hogy ilyen hamar jónak látta megváltoztatni a beszélgetés irányát, mondtam én, mert ez a viselkedés rám nézve felette sértő; de a jelen körülmények között elnézem a dolgot, és a tárgyra térek. Ezután komoly vitába szálltam vele különcködően hosszú beszámolója fölött. Költséges, szükségtelen és ügyetlenül szerkesztett, mondtam; nincsenek benne leíró szakaszok, nincs benne költészet, nincs érzés - nincsenek hősök, cselekmény, képek -, még fametszetek sem. Tiszta sor, hogy senki sem fogja olvasni. Könyörögtem neki, ne rontsa el hírnevét ilyen vacak munka kiadásával. Ha valaha is sikert akar elérni az irodalomban, több változatosságot kell írásaiba vinnie. Óvakodnia kell a száraz részletezéstől. Mondtam, hogy nagyrészt költészetének és rejtvényeinek köszönheti sikerét, és néhány rejtvény a pénzügyi beszámolóban jobban fokozná a keresletet, mint az egész nemzeti jövedelem, akármennyit suszterol is bele. Mindezt a legnyájasabban közöltem, a pénzügyminiszter mégis vad indulatba jött. Még azt is kijelentette, hogy szamár vagyok. A legsértőbb módon gyalázott, és azt mondta, ha még egyszer idejövök, és beleütöm az orromat az ő dolgaiba, kihajít az ablakon. Én azt feleltem, hogy veszem a kalapom, és megyek, ha nem bánnak velem a hivatalomnak kijáró tisztelettel, s így is cselekedtem. A miniszter úgy viselkedett, mint egy új szerző. Mikor első könyvét kiadják, mind azt hiszi, hogy többet tud bárkinél. Senki sem mondhat neki semmi újat.

Egész idő alatt, míg összeköttetésben álltam a kormánnyal, úgy éreztem, bármit teszek is hivatalos minőségemben, minden bajba kever. Pedig tetteimmel csak országom üdvét kívántam szolgálni. Méltánytalanságaim keserve talán igazságtalan és ártalmas következtetésekre sarkallhat, de azt szinte bizonyosra veszem, hogy a tengerészeti miniszter, a hadügyminiszter, a pénzügyminiszter és más kollégáim is, mindjárt kezdetben összeesküdtek, s ki akartak űzni az államgépezetből. Egyetlen kabinetülésen vettem csak részt, amíg a kormánnyal kapcsolatban álltam. Ez elegendő volt nekem. A Fehér Ház ajtónállója nem óhajtott nekem utat engedni, míg meg nem kérdeztem, hogy a kabinet többi tagja megérkezett-e. Meg, mondta ő, és én beléptem. Mindnyájan ott voltak, de senki sem kínált meg hellyel. Bámultak rám, mintha betolakodó volnék.

- Ej, uram, *ön* kicsoda? - kérdezte az elnök.

Átadtam neki a névjegyemet, s ő elolvasta: „Nagyságos Mark Twain úr, a Szenátus Kagylászati Bizottságának írnoka.” Aztán tetőtől talpig végigmért, mintha sose hallott volna rólam.

- Ez az a tolakvó szamár - mondta a pénzügyminiszter -, aki azt ajánlotta, tegyek költészetet és rejtvényeket a beszámolómba, mintha valami évkönyv volna.

- Ez az a fantaszta - mondta a hadügyminiszter -, aki tegnap azzal a tervvel jött hozzám, hogy oktassuk halálra az indiánok egy részét, és mészároljuk le a maradékot.

- Felismerem ezt az ifjút - mondta a tengerészeti miniszter -; ő volt az az egyén, aki a hét folyamán többször is beleavatkozott a dolgaimba. Kétségbe van esve, hogy Farragut ellentengernagy egész flottát visz a kéjutazására, ahogy ő megfogalmazta. Az ő javaslata valami esztelen kéjutazás tutajon, de akkora szamárság, hogy nem ismétlem meg.

- Uraim - szóltam én -, látom, az a szándékuk, hogy hivatali pályafutásom minden tettét rossz hírbe keverjék. Észrevettem azt a szándékot is, hogy nem engednek szóhoz jutni az országos tanácskozásokon. Ma sem küldtek semmiféle értesítést; merő véletlenségből tudtam csak meg, hogy ma minisztertanácsot tartanak. De hagyjuk ezeket a dolgokat. Én csak annyit szeretnék tudni, ez-e a minisztertanács vagy sem?

- Ez - mondta az elnök.

- Akkor - szóltam én - térjünk tüstént a tárgyra, és ne fecséreljük azzal a drága időt, hogy hozzánk méltatlan módon hibát keressünk egymás hivatali magatartásában.

A miniszterelnök felszólalt a maga jóságos módján:

- Ifjú ember, ön tévedésben van. A kongresszusi bizottságok tisztviselői nem tagjai a minisztertanácsnak. Sem a Capitol ajtónállói, akármilyen furcsán hangzik is. Ezért bármennyire szeretnénk is igénybe venni több mint emberi bölcsességét elhatározásainkban, nem használhatjuk fel törvényesen. Az országos tanácskozásnak ön nélkül kell folytatnia munkáját; ha ebből romlás származik, mint ahogy származhat is, legyen balzsam bánatos lelkének, hogy a baj elhárítására szóval és tettel mindent elkövetett, ami önön állt. Fogadja áldásomat. Isten önnel.

E nyájas szavak lecsillapították háborgó szívemet, s távoztam. De a nemzet szolgálói nem ismerik a tétlenséget. Alig értem el odúmat a Capitolban, és helyeztem el lábamat az asztalon, ahogy képviselőhöz illik, mikor a Kagylászati Bizottság egyik szenátora indulatba jött, és így szólt:

- Hol járt egész nap?

Megjegyeztem, hogyha ez rajtam kívül bárkire is tartozik, hát a minisztertanácsban voltam.

- Minisztertanácsban? Szeretném tudni, mi dolga van magának a minisztertanácsban.

Tanácskozni mentem oda, közöltem; a vita kedvéért ráhagytam, hogy valami köze van az ügyhöz. Erre szemtelen lett, s azzal fejezte be, hogy három napja keres, mert le kell másolnom egy beszámolót a mosdókagylókról, tavi kagylókról, fülkagylókról s mit tudom még, miről, ami kapcsolatban van a kagylászattal, és senki sem talált meg.

Ez már több volt a soknál. Ez volt az a csepp, ami kicsordult a pohárból.

- Uram - mondtam -, hát azt hiszi, hogy napi hat dollárért dolgozni fogok? Ha ezt képzeli, akkor hadd ajánljam a Szenátus Kagylászati Bizottságának, hogy vegyen bérbe valaki mást. Nem vagyok semmilyen klikk rabszolgája. Vonják vissza lealázó megbízatásukat. Szabadság vagy halál.

Ettől az órától fogva nem álltam többé kapcsolatban a kormánnyal. Lekezelt a minisztérium, lekezelt a minisztertanács, lekezelt az elnöke annak a bizottságnak, amelynek igyekeztem díszére válni, s végül is meghátráltam az üldözés elől, messze hajítottam magamtól magas tisztségem veszélyeit és kísértéseit, és a veszély óráiban cserbenhagytam vérző hazámat. De mivel tettem némi szolgálatot az államnak, beküldtem számlámat az Egyesült Államoknak.

A Szenátus Kagylászati Bizottságának ns. írnoka kéri kifizetését.

	Dollár
Tanácskozás a hadügyminiszterrel	50,-
Tanácskozás a tengerészeti miniszterrel	50,-
Tanácskozás a pénzügyminiszterrel	50,-
Minisztertanács	Díjtalan
Kiszállási díj Jeruzsálembe[3] és vissza, via Egyiptom, Algír, Gibraltár és Cadiz, 14 000 mérföld à 20 cent	2800,-
A Szenátus Kagylászati Bizottságának írnoki fizetése, hat nap, napi 6 dollár	36,-
Összesen:	2986,-

Ennek a számlának egyetlen tételét sem fizették ki, kivéve azt a csip-csup harminchat dollárt, az írnoki fizetést. A pénzügyminiszter végsőkig üldözött; a többi tételt áthúzta tollal, és egyszerűen ráírta a margóra: „Nem kifizethető." A visszahúzás szelleme betört közénk! A nemzet elveszett!

Egyelőre végeztem a hivatali élettel. Maradjanak ott azok az írnokok, akik tűrik, hogy rászedjék őket. Ismerek egy sereg embert a minisztériumokban; sose tájékoztatják őket, mikor van minisztertanács, sose kérik ki tanácsukat a nemzet vezetői a háború, a pénzügy, a kereskedelem kérdéseiben, mintha nem is állnának kapcsolatban a kormánnyal; nap nap után benn ülnek a hivatalban, és dolgoznak, tudják, milyen fontosak az országnak, és ezt öntudatlan ki is mutatják viselkedésükkel; azzal is, hogy ebédjüket megrendelik a vendéglőben - de dolgoznak. Az egyik ismerősömnek mindenféle kis cédulákat kell az újságokból egy füzetbe ragasztania, néha nyolc-tíz cédulát is egy nap. Nem jól csinálja, de megcsinálja, ahogy tőle telik. Roppant fárasztó, kimeríti az értelmet. Mégis mindössze ezernyolcszáz dollárt kap egy évre. Ilyen fejjel ez a fiatalember ezer és ezer dollárt halmozhatna fel valami más foglalkozási ágban, ha akarná. De nem - az ő szíve hazájáért dobog, és addig fogja szolgálni, amíg egy füzete is marad. És ismerek írnokokat, akik nem nagyon jól tudnak írni, de összes tudományukat nemesen hazájuk lába elé rakják, és gürcölnek, kínlódnak évi kétezer-ötszáz dollárért. Amit leírnak, azt néha más írnokoknak át kell írniuk, de ha valaki megtesz minden tőle telhetőt a hazájáért, panaszkodhat-e a haza? Aztán vannak írnokok, akiknek nincs állásuk, és várnak, várnak, várnak valami üresedésre, türelmesen várják az alkalmat, hogy kisegítsék hazájukat - s amíg várnak, mindössze kétezer dollárt kapnak egy évre. Szomorú ez, nagyon, nagyon szomorú. Ha a kongresszus valamelyik tagjának van egy barátja, akinek nincs állása, hogy nagy tehetségét gyümölcsöztesse, a szenátor a hazára bízza őt, és hivatalt szerez neki egyik minisztériumban. S ott kell rabszolga módra gürcölnie annak az embernek egész életében, iratokkal harcolva a nemzet javáért, a nemzetéért, amely sose gondol rá, sose érez részvétet iránta - s mindezt évi két- vagy háromezer dollárért. Ha összeállítottam jegyzékemet a különböző minisztériumokban dolgozó tisztviselőkről, és feljegyeztem, mi a tennivalójuk, és mit kapnak érte - látni fogják, hogy félannyi tisztviselő sincs, amennyi kellene, és a meglevők felét se kapják az őket megillető fizetésnek.

Szász Imre fordítása

[3] A területi küldöttek felszámítják a kiszállási díjat oda is, vissza is, bár sose mennek haza, ha egyszer idekerültek. Sehogy sem értem, mért tagadták meg tőlem a kiszállási díjat. M. T.

SZENÁTORI TITKÁR VOLTAM

Immár nem vagyok semmiféle szenátor magántitkára. Két hónapon át biztonságosan és nagy buzgalommal kitartottam állásomban, akkor visszacsapott az ostor sudara - vagyis működésem hatni kezdett, és kiadott rajtam. Úgy véltem, legjobb lesz lemondanom. A dolog a következőképpen történt. Munkaadóm egy reggel meglehetősen korán értem küldött, s én, miután titokban néhány rejtvényt szúrtam legutóbbi nagy pénzügyi beszédébe, megjelentem nála. Valami baljóslatút éreztem rajta. Gallérját kigombolta, haja kuszáltan hullott homlokára, s arcán kiütköztek az elfojtott vihar jelei. Egy csomó levelet szorított keményen a markában, s én tudtam, hogy a rettegett nyugati posta befutott.

- Azt hittem, maga méltó a bizalomra - mondta.

- Igen, uram - mondtam.

- Adtam magának egy levelet - mondta -, amelyben néhány nevadai választóm kéri, hogy állítsanak fel postahivatalt a Baldwin-birtokon. Azt mondtam, feleljen nekik, amilyen találékonyan csak tud, érveljen, hitesse el velük, hogy nincs ott semmi néven nevezendő szükség postahivatalra.

Megkönnyebbültem.

- Hát csak ez a baj, uram? Hisz ezt megírtam.

- Igen, megírta. Felolvasom a levelét, hadd szégyellje el magát.

Washington, november 24.

Smith és Jones úrnak és társaiknak

Uraim!

Mi a fenét gondolnak? Még hogy postahivatalt kérnek a Baldwin-birtokra? Nem ér az maguknak semmit. Hisz el se tudják olvasni, ha levél érkezik; aztán meg: ha más helyre kellene a maguk postahivatalán keresztül pénzeslevelet továbbítani, aligha jutna tovább, ezt beláthatják maguk is, akkor pedig mindnyájan bajba keverednének. Ne nyűglődjenek a miatt a postaállomás miatt. Én szívemen viselem a maguk érdekét, és érzem, hogy ez országos marhaság lenne. Nem ez kell maguknak, hanem csinos kis fogház - csinos, tartós fogház meg ingyenes iskola. Ezek hosszú ideig áldásos hatással lennének magukra, igazán boldoggá és megelégedetté tennék magukat... Hamarosan előterjesztem az ügyet.

Szívélyes üdvözlettel
MARK TWAIN
James W. N. USA szenátor nevében.

- Így felelt maga arra a levélre. Azok az emberek azt ígérik, hogy felakasztanak, ha beteszem a kerületbe a lábam; és szent meggyőződésem, hogy meg is tennék.

- De hát nem tudtam, uram, hogy rosszat csinálok. Csak meg akartam őket győzni.

- Aha. Hát meg is győzte őket, efelől nincs kétségem. De van itt más is. Odaadtam magának egy nevadai úriember levelét, amelyben azt kéri, hogy terjesszek törvényjavaslatot a kongresszus elé, és ismertessem el hivatalosan Nevada állam metodista episzkopális egyházát. Azt mondtam magának, írja meg, hogy az efféle törvénybe iktatás inkább az állami törvény-

hozó testület hatáskörébe tartozik; és igyekezzen bebizonyítani, hogy az egyház hivatalos elfogadtatása kérdéses volna, mivel az új parlamentben jelenleg gyenge a hitbuzgó elem. És maga mit írt?

Washington, november 24.

Tisztelt John Halifax és mások

Uraim!

Maguknak az állami törvényhozó testülethez kell fordulniok a spekulációjukkal - a kongresszus fütyül a vallásra. De oda se nagyon siessenek, mert amit javasolnak, nem túlságosan szerencsés ebben az országban - sőt egyenesen nevetséges. A maguk hitbuzgó népe ott túlságosan gyenge szellemileg, erkölcsileg, kegyesség dolgában - és többé-kevésbé mindenben. Jobb, ha felhagynak ezzel - úgyse jutnak vele semmire. Nem bocsáthatnak ki részvényeket ilyen törvénybe iktatásra - vagy ha igen, csak örökös bajt vennének a fejükre. A többi felekezet lepocskondiázná, „besszet" csinálna, „piacra dobná", és letörné az egész részvénytársaságot. Éppúgy elbánnának vele, mint a maguk ezüstbányáival ott - igyekeznének elhitetni a világgal, hogy hamisság van a dologban. Nem szabad olyasmit csinálniuk, ami valószínűleg rossz hírbe hozna egy szent ügyet. Szégyelljék magukat - ez az én véleményem a dologról. Kérvényüket így fejezik be: „És örökké imádkozni fogunk." Azt hiszem, ajánlatos is lesz - szükségük van rá.

Szívélyes üdvözlettel
MARK TWAIN
James W. N. USA szenátor nevében.

- Ez a ragyogó episztola elintézett a vallásos választóimnál. De politikailag akkor haltam meg egészen, mikor valami gonosz sugallatra a maga kezébe adtam a San Franciscó-i tanácstestületet alkotó vének tisztes gyülekezetének levelét, hogy mutassa meg, mit tud... egy memorandumot, amelyben kérik, hogy a kongresszus iktassa törvénybe a városnak a vízparti telkekhez való jogát. Mondtam magának, hogy ezt veszélyes volna előterjeszteni. Mondtam, hogy írjon semleges levelet a városatyáknak, homályos értelmű levelet, olyan levelet, amely lehetőség szerint nem beszél, nem nyilatkozik érdemben az egész vízparti telekügyről. Ha van még magában valami tisztesség, valami szégyenérzet, ez a levél, amelyet parancsomra írt, fel fogja ébreszteni, mihelyt szavai a fülébe jutnak.

Washington, nov. 27.

A nagyméltóságú városatyai testületnek

Uraim!

George Washington, országunk hőn tisztelt Atyja halott. Hosszú, ragyogó pályafutása véget ért, sajnos mindörökre. Az országnak ebben a részében felettébb tisztelték, s korai halála gyászba borította az egész népet. 1799. december 4-én halt meg. Megbékült lélekkel hagyta el dicsőségének és nagy tetteinek színhelyét, ő, a legjobban meggyászolt és legszeretettebb hős, aki valaha is megadta magát a halálnak e földön. És önök ilyenkor a vízparti telekhez való jogról beszélnek! Hát való jogról beszélni, mikor ő halott?!

Mi is a hírnév! A hírnév véletlenség dolga. Sir Isaac Newton felfedezte, hogy egy alma a földre esik - bizony, elég közönséges fölfedezés, vagy egymillió ember fölfedezte már előtte -, de szülei befolyásos emberek voltak, s addig csűrték-csavarták ezt az apróságot, míg nagy dolgot nem csináltak belőle, és íme, az együgyű világot megszédítette a zaj, s Newton egy szempillantás alatt híressé vált. Becsüljék meg ezeket a gondolatokat.

„Költészet, édes költészet, ki tudja, mennyit köszön neked az élet.”

Marynek volt egy barija,
A gyapja mint a hó,
S Mary bármerre járt, vele
Ugrált a kis bohó.

Jack meg Jill elment a hegyre
Hozni egy vödör vizet,
Jack lezuhant, nyakát szegte,
S Jill is leveszekedett.

Ami az egyszerűséget, a nemes dikciót, az erkölcstelen hajlandóságoktól való tartózkodást illeti, valóságos drágakőnek tartom ezt a két költeményt. Minden emberre hatnak, bármilyen értelmi fokon áll is, az élet minden területén alkalmazhatók - a harcmezőn, a gyerekszobában, a műhelyben. A városatyák testülete pedig el sem lehet nélkülük.

Tiszteletre méltó őskövületek! Írjatok újra. Semmi sem javítja úgy az ember erkölcseit, mint a baráti levelezés. Írjatok újra - és ha van a memorandumotoknak valami veleje, ne habozzatok, mondjátok el világosan. Mindig boldogok leszünk, ha halljuk a csipogástokat.

Kiváló tisztelettel
MARK TWAIN
James W. N. USA szenátor nevében.

- Ez sértő, ez gyilkos levél! Tiszta téboly!

- Igen, szenátor uram, ha valami hiba van benne... de... de úgy érzem, sikerült elkerülni a vízparti telkek kérdését.

- Elkerülni a nyavalyát! Ó! De nem baj. Ha egyszer tönkre kell mennem - menjek tönkre egészen. Igen, egészen - ez az utolsó remeklése, amit most felolvasok, ez betette a kaput. Tönkrement ember vagyok. Lappangott bennem valami rossz érzés, mikor odaadtam magának a humboldti levelet, amelyben kérik, hogy az Indián-szakadéktól a közbeeső állomásokon át a Shakespeare-szorosig húzódó postautat részben tetessem át a régi Mormon-ösvényre. Én mondtam magának, hogy ez kényes kérdés, figyelmeztettem magát, hogy kezelje tapintatosan, hogy feleljen rá kétértelműen, és tartsa őket egy kis homályban. És a maga végzetes hülyesége ezt a szerencsétlen levelet íratta magával. Azt hiszem, betömi a fülét, ha tud még egy parányit szégyenkezni:

Washington, nov. 30.

Perkins és Wagner urak és társaik

Uraim!

Az Indián-ösvénnyel kapcsolatos kérdés igen kényes, de ha kellő ügyességgel és kétértelműséggel kezeljük, kétségkívül eredményeket érünk majd el, így vagy úgy, mert az a hely, ahol az út elhagyja a Lassen-mezőket, ott, ahol télen a két sauni főnököt, Rozoga-Bosszút és Felhő-Rágót megskalpolták, ez lévén némelyek szerint a legjobb út, de a dolgok következményeképpen mások mást szeretnének, s a Mormon-ösvény hajnali háromkor hagyja el a Mosby-ranchot, elmegy a Korsó-fül mellett, az országút jobbra tér el tőle, természetesen jobbra hagyja el, és a Dawson-ranch balra fekszik az úttól, amely balra tér el a fent említett Dawson-ranchnál, és megy egyenest Tomahawkig, s így ol-

csóbb az utasnak, és elérhetőbb mindenkinek, akinek sikerül odajutnia, következésképp rendelkezik mindazon kellékekkel, amelyeket sokan kívánatosnak tartanak, és ezért a többséget részelteti a legfőbb jóban, minek folytán merem remélni, hogy elérjük. Mindazonáltal örömest szolgálok önöknek az üggyel kapcsolatban további tájékoztatással időről időre, ahogyan önök kívánják, és amennyiben a Postai Ügyosztály tud majd felvilágosítást adni.

Szívélyes üdvözlettel
MARK TWAIN
James W. N. USA szenátor nevében.

- Nos, mi a véleménye erről?

- Hát nem is tudom, uram. Ez... hát úgy vélem... eléggé kétértelmű.

- Két... tűnjön el innen. Tönkrement ember vagyok. Azok a humboldti vademberek sose bocsátják meg, hogy összekuszálta az eszüket ezzel az embertelen levéllel. Elvesztettem a metodista egyház jóindulatát, a városatyák testületéét...

- Hát ehhez nincs hozzátennivalóm, az ő esetükben valóban elvetettem egy kicsit a sulykot... de azokat ott a Baldwin-birtokon lepipáltam, főnök!

- Tűnjön el innen! Tűnjön el örökre, mindörökre.

Ezt amolyan burkolt célzásnak vettem, hogy szolgálatomra nem tart többé számot, így hát lemondtam. Soha többé nem leszek szenátorok magántitkára. Ennek a népségnek nem lehet tetszésére tenni. Semmihez se értenek. Nem becsülik meg az ember erőfeszítéseit.

Szász Imre fordítása

NEMZETGAZDASÁGTAN

Minden jó kormányzat alapja a nemzetgazdaságtan. A legbölcsebb emberek minden korban erre a tárgyra fordították...

(Itt félbeszakítottak, és tudtomra adták, hogy lenn az ajtónál vár egy idegen; beszélni szeretne velem. Kimentem hozzá, és megkérdeztem, mi járatban van, közben pedig egész idő alatt küszködtem, hogy szoros gyeplőn tartsam tüzes nemzetgazdaságtani gondolataimat, s ne hagyjam megugrani vagy az istrángba keveredni őket. És titokban azt kívántam, bár feküdne az idegen a csatorna fenekén egy hajórakomány búza alatt. Én forrongtam, ő azonban hűvös volt. Sajnálja, hogy megzavart, mondta, de a ház előtt ment el, és észrevette, hogy szükségem van néhány villámhárítóra. - Igen, igen, folytassa, mi van a villámhárítókkal? - kérdeztem. Nincs semmi baja velük, semmi különös baja, mondta, csak éppen szeretné őket feltenni a házamra. Újonc vagyok a háziuraságban; egész életemben szállodában és penzióban laktam. Mint minden hasonló múltú ember, én is szeretem [idegenek előtt] megjátszani a régi házi-urat; következésképpen könnyedén megjegyeztem, hogy már régóta szeretnék felszereltetni hat-nyolc villámhárítót, de... Az idegen meghökkent, és fürkészve nézett rám, de én higgadt maradtam. Ne áruljon el az arckifejezésem, gondoltam, még ha történetesen szamárságot beszéltem is. Az idegen azt mondta, hogy az egész városban nincs még egy olyan kedvére való megrendelő, mint én. - Helyes - feleltem, s már befelé indultam, hogy tovább birkózzam nagy leckémmel, de az idegen visszahívott, és pontosan tudni akarta, hány „csúcsot" kívánok feltetetni, a ház melyik részére, és milyen minőségű rudat óhajtok. Mondhatom, igazi kutyaszorító volt annak, aki nem szokott hozzá a háziuraság viszontagságaihoz; de én becsülettel kivágtam magam, s az idegen valószínűleg nem álmodta, hogy újonc vagyok. Tegyen fel nyolc „csúcsot", mondtam neki, valamennyit a háztetőre, és használja a legjobb minőségű rudakat. Azt mondta, meg tudja számítani az árut „simán" húsz centért lábanként; „rézzel futtatva" huszonöt centért; „cinklemezes spirálmenettel" harminc centért, de az utóbbi kivitel bármikor megállít egy-egész villámsorozatot is, mindegy, akárhová célzott, és „pálya-futamát ártalmatlanná, továbbhaladásának mikéntjét pedig apokriffá teszi". Megjegyeztem, hogy az „apokrif" éppenséggel nem lomhaságot jelent, de tegyük félre a szófejtést, nekem igen tetszik a spirálmenet, tehát ezt a márkát választom. Erre ő azt mondta, meg tudná oldani kétszázötven lábbal a dolgot; de ha igazán alaposan el akarja készíteni, ha olyan munkát akar adni, amelyhez fogható nincs a városban, amely egyaránt kivívja az igazságosak és igazságtalanok bámulatát, és pártállásra való tekintet nélkül mindenkivel elismerteti, hogy életében nem látott arányosabban és adminisztratívabban elrendezett villámhárítókat, szóval akkor, úgy vélte, legalább négyszáz lábra van szüksége, bár ő egyáltalában nem rezonál, és kevesebből is szívesen megpróbálja. Rajta, mondtam neki, vegyen négyszázat, és csináljon, amit akar, de hagyjon engem visszamenni a munkámhoz. Így aztán végre megszabadultam tőle; és most, miután félóra hosszat küszködtem, hogy nemzetgazdasági gondolataim fogatát újból a kocsi elé állítsam, ismét tovább mehetek.)

...lángelméjük leggazdagabb kincseit, élettapasztalatukat és tudományukat. A kereskedelmi jog, a nemzetközi testvériség és a biológiai kutatás nagy csillagai, bármelyik kultúrából, bármelyik nemzetből származtak is, Zoroasztertől kezdve egészen Horace Greeleyig...

(Itt újból félbeszakítottak, és megkértek, hogy menjek le, és folytassam tanácskozásomat a villámhárítós emberrel. Lerohantam, a lelkemben forró, örvénylő, nagyszerű gondolatok méltóságteljes szavakban fogantak meg, és mindegyik szó olyan messze nyúló körmenete volt a szótagoknak, hogy legalább tizenöt percig tartott, amíg egy adott pont előtt elvonultak;

szóval lerohantam, és újból szemben álltam a villámhárítóssal - ő csupa nyugalom és bűbáj volt, én csupa izzás és őrület. A rhodoszi kolosszus szemlélődő magatartásában álldogált, egyik lába csecsemőkorú tubarózsámon, a másik az árvácskáim között, keze a csípőjén, kalapkarimája előrebillent, egyik szemét becsukta, a másikkal mérlegelve és elámulva nézett a főkémény irányába. Ez már igen, mondotta, *ilyen* körülmények megédesítik az ember életét; és hozzátette: - Nyolc villámhárító egyetlen kéményen! Hát döntse most el ön, találkozott-e valaha ilyen dedikált és festői látványossággal?! - Azt mondtam, hirtelenjében nem jut eszembe semmi, ami felülmúlná. Véleménye szerint, mondta ő, természeti szépség dolgában csak a Niagara-vízesés ér többet. Most már szentül hiszi, nem kell semmi más, csak egy kis simítás a többi kéményen, és házam színtiszta kéj lesz a szemnek, ha így „megadjuk a nagylelkű *coup d'oeil* mellett a tökéletesség léleksimogató egyformaságának mikéntjét, ami célirányosan mérsékletbe venné a *coup d'état* után hahogynem szükséges módon támadó izgadalmat". Megkérdeztem tőle, milyen könyvből tanult beszélni, és megkaphatnám-e kölcsön valahonnét azt a forrásmunkát. Kellemesen mosolygott, és azt mondta, hogy az ő beszédmodorát nem tanítják könyvek, és egyedül a villámlással való meghitt kapcsolat teheti az ember társalgási stílusát kötetlenné. Azután hozzávetőleges számadást csinált, és azt mondta, hogy nyolc új rúd, szétszórva a háztetőmön, nagyjából egyenesbe hozna, és azt hiszi, ötszáz lábnyi anyag elég hozzá; az első nyolc, tette hozzá, hogy úgy mondja, túlszaladt rajta, és valami csekélységgel több anyagot kellett felhasználni, mint amennyivel számolt - legföljebb ha száz lábbal. Szörnyűségesen sietek, mondtam én, ezért szeretném, ha az üzletet véglegesen rögzítenénk, én pedig folytathatnám a munkámat. - *Éppenséggel* feltehettem volna azt a nyolc rudat, aztán elvonulok a dolgom után... *némelyik* ember biztosan meg is csinálta volna. De nem, mondtam magamnak, ezt az embert nem ismerem, és inkább meghalok, semhogy kárt okozzak neki; ezen a házon nincs elég villámhárító, hát én ki nem ugrom a kocsivágásom alapzatából, míg el nem végzem, amit el kell végeznem, és ezt meg is mondom neki. Idegen, én végére jártam kötelességemnek; ha a menny intravénás követe lecsap az ön... - Jól van, no - mondtam -, rakja fel a másik nyolcat is... vegyen hozzá még ötszáz láb spirálmenetet... csináljon, amit és ahogy akarja; de csitítsa el gyötrelmeit, és igyekezzen érzelmeit arra a szintre leszorítani, ahol még győzi szókinccsel. Egyébként ha most megértettük egymást, akkor én megyek vissza dolgozni.

Azt hiszem, ez alkalommal egy egész órát ültem fenn, s igyekeztem visszajutni oda, ahol az utolsó félbeszakítás megbolygatta gondolataim menetét; végre úgy éreztem, sikerült, s megint bátran haladhatok előre.)

...birkóztak ezzel a nagy kérdéssel, és a legnagyobbak közülük méltó ellenfélnek találták; akárhányszor terítik le, mindig új erővel és mosolyogva ugrik talpra. A nagy Konfucius azt mondta: inkább lenne mélyenszántó nemzetgazdász, mint rendőrfőnök. Cicero gyakran hajtogatta, hogy a nemzetgazdaságtan az emberi agy legnagyszerűbb teljesítménye; még a mi Greeleynk is azt mondta homályosan, de erőteljesen, hogy: „A nemzet...

(Itt a villámhárítós ember megint felüzent értem. Türelmetlenséggel határos lelkiállapotban mentem le. Inkább meghalt volna, semhogy félbeszakítson, mondta, de hát megbízatása van valami munkára, és elvárják, hogy azt a munkát becsületesen, jó mesterember módjára végezze el; amikor befejezte, és a fáradtság arra ösztönözte, hogy éljen a keservesen megszolgált pihenővel és nyugalommal, éppen ez járt az eszében, de feltekintett, és egy pillantásra látta, hogy a számítások egy kicsit elcsúsztak: ha vihar jönne, itt állna ez a ház, amelyhez személyes érdek fűzi, és az égvilágon semmi sem oltalmazná, csak tizenhat villámhárító. - Hagyjon békén! - kiáltottam. - Rakjon fel százötvenet! Rakjon néhányat a konyhára! Rakjon egy tucatot a csűrre! Rakjon egypárat a tehénre! Rakjon egyet-kettőt a szakácsnőre! Hintse tele velük ezt a keserves helyet, míg olyan nem lesz, mint egy cinklemezes, spirálmenetes,

ezüsthegyű nádrengeteg! Gyerünk! Használjon föl minden anyagot, amit a kezébe kaparinthat, és ha kifogyott a villámhárító rudakból, rakjon fel árbocrudat, tengelyrudat, függönyrudat, zászlórudat... bármit, ami kielégíti azt az ocsmány kulisszaépítő étvágyát, és dühöngő agyamnak nyugalmat, összemarcangolt lelkemnek pedig gyógyulást hoz! - Az acéllelkű férfi megindulás nélkül - éppen csak elmosolyodott édesdeden - egyszerűen megfordította a kézelőjét egy kecses mozdulattal, és azt mondta, hogy most megint nekifekszik majd. Nos, mindez három órával ezelőtt történt. Kérdéses, vajon elég nyugodt vagyok-e már, hogy a nemzetgazdaságtan fennkölt tárgyáról értekezzem, de nem tudok ellenállni a vonzásának, meg kell próbálnom, mert a világ minden filozófiájából ez a tárgy fekszik legközelebb a szívemhez, és ez a legdrágább az agyamnak.)

...gazdaságtan a legnagyobb jótétemény, amit az ég az emberiségnek adott. Amikor a laza erkölcsű, de tehetséges Byron velencei száműzetésében tengődött, kijelentette: ha még egyszer hazatérhetne, és újraélhetné eltékozolt életét, akkor világos és józan pillanatait nem erkölcstelen versezetek, hanem nemzetgazdasági tanulmányok írására fordítaná. Washington szerzette ezt a csodálatos tudományt: és ilyen nevek, mint Baker, Beckwith, Judson, Smith mindörökre összefonódtak vele; még a fenséges Homérosz is így ír az *Iliász* kilencedik könyvében:

Fiat justitia, ruat coelum,
Post mortem unum, ante bellum,
Hic jacet hoc, ex parte res,
Politicum e-conomico est.[4]

A régi költő gondolatainak nagyszerűsége, a szerencsés fogalmazás, amelyben ezek a gondolatok testet öltenek, a finomság, amellyel a képzelőerő megvilágítja őket, kiemelte ezt a versszakot, és híresebbé tette, mint bármelyik...

(- Maga egy szót se szóljon... egy árva szót se, csak állítsa ki a számlát, és tűnjön el erről a háztetőről örökre, mindörökre az áthatolhatatlan némaságba. Kilencszáz dollár? Ennyi az egész? Erre a csekkre bármelyik jóravaló amerikai bank kiutalja a megfelelő összeget. Mért gyülekezik ekkora néptömeg az utcán? Tessék? Nézik a villámhárítókat? A mindenségit, hát sohase láttak még villámhárítót? Ha jól értem, azt mondta, hogy sohase láttak ilyen halomra valót egyetlen épületen? Lemegyek és alaposan szemreveszem a tudatlanságnak ezt a tömeges fortyogását!)

Három nap múlva. - Halálosan kimerültünk. Huszonnégy óráig a város csak a mi tüskésen borzolódó épületünket tárgyalta és bámulta. A színházak sorvadoztak, mert legügyesebb színpadi ötleteik is ízetlenek és kopottak voltak az én villámhárítóim mellett. Utcánkat éjjel-nappal elözönlötték a bámészkodók, sokan jöttek fel vidékről a látványosságra. Áldott könnyebbség volt, mikor a második napon kitört a vihar, és a villámok - Josephus, a történész különös kifejezésével - házamra „fordultak". Ez, hogy úgy mondjam, kiürítette a karzatot. Öt percen belül egyetlen bámészkodó sem tartózkodott a házam körül fél mérföldes körzetben; de a fél mérföldnyire fekvő magas házak ablaka, teteje, mindene zsúfolva volt. És lehetett is, mert ha összerakták volna az összes hullócsillagot és több nemzedék július negyediki tűzijátékát, és egyszerre egyetlen ragyogó záporban zúdítják alá a tehetetlen háztetőre - hát az sem múlta volna felül azt a pirotechnikai bemutatót, amely házamat oly káprázatosan feltűnővé tette a vihar egyetemes félhomályában. Számoltam: a villám negyven perc alatt hétszázhatvannégyszer vágott bele az épületbe, de minden alkalommal megakadt azokon a

[4] Tréfás latin halandzsaszöveg.

hűséges villámhárítókon, és lecsúszott a spirálmeneten, még mielőtt ideje lett volna meglepődni, hogy voltaképpen mi is történik vele. És az egész bombázás mindössze egyetlen sor palát szakított le, azt is azért, mert a szomszédos rudakat éppen akkor dugig megtöltötték a villámok. Szóval ilyet még nem láttak a világ kezdete óta. Egy egész napon és éjszakán át családom egyetlen tagja sem dughatta ki fejét az ablakon, mert a villám rögtön letépte a haját, s a fej olyan sima lett, mint a biliárdgolyó; és ha hiszi az olvasó, ha nem, egyikünk se gondolt arra, hogy kimozdul a házból. De végül is befejeződött a szörnyű ostrom - mert egy szikra elektromosság sem maradt fenn a felhőkben telhetetlen villámhárítóimnak elérhető távolságra. Akkor kirohantam, bátor munkásokat gyűjtöttem össze, és egy falatot nem ettünk, egy szemhunyást nem aludtunk, míg az épületekről egy szálig le nem szaggattuk iszonyú fegyverzetüket; éppen csak három villámhárítót hagytunk meg a házon, egyet a konyhán és egyet a csűrön - és csudák csudája, a mai napig megmaradtak. Ezután, de csak ezután, már végig mertek menni az emberek az utcánkon. Itt jegyzem meg mellékesen, hogy amíg az a szörnyűséges idő tartott, nem folytattam nemzetgazdaságtani tanulmányomat. Még ma sem csillapodott le eléggé az idegrendszerem és az agyam, hogy újra nekifogjak.

Mindenkinek, akit illet. Kerestetnek felek, akiknek szükségük van háromezer-kétszáztizenegy láb elsőrendű cinklemezes, spirálmenetes villámhárítóanyagra és ezerhatszázharmincegy ezüstvégű csúcsra; az egész tűrhető állapotban (és az átlagos követelményeknek megfelelően, bár a használat erősen megviselte); vásárlási szándék kéretik a kiadónál bejelenteni.

Szász Imre fordítása

TITOKZATOS LÁTOGATÁS

Nemrég „telepedtem le”, és elsőnek egy úriember vett rólam tudomást, aki azt mondta, hogy ő felügyelő, és kapcsolatban áll az USA Belső Jövedelem Ügyosztállyal. Sose hallottam erről az üzletágról, mondtam, de azért örülök, hogy megismertem. Nem ülne le? Leült. Semmi különös mondanivalóm nem volt, de éreztem, hogy olyan embernek, aki eljutott az önálló háztartás méltóságáig, könnyednek, csevegőnek s társaságban kellemesnek kell lennie. Így hát egyéb mondanivaló híján megkérdeztem, hogy a közelben nyitja-e meg üzletét.

- Igen - mondta. (Nem akartam tudatlannak látszani, de szerettem volna, ha megmondja, mit árul.)

- Hogy megy az üzlet? - kockáztattam meg a kérdést.

- Mendegél - mondta ő.

Majd benézünk hozzá, mondtam, s ha tetszik annyira a cége, mint a többi, állandó vevői leszünk.

Úgy véli, mondta, hogy tetszeni fog nekünk az intézménye, s nem fordulunk máshoz - nem látott még olyan embert, aki elment volna tőle, s mást keresett volna a szakmában, ha vele egyszer üzleti összeköttetésbe lépett.

Ez meglehetősen önelégülten hangzott, de eltekintve a gazemberségnek ama természetes kifejezésétől, amely mindnyájunk arcán ott ül, az illető elég becsületesnek látszott.

Nem tudom, pontosan hogy történt, de mintha fokozatosan fölengedtünk és összemelegedtünk volna, s aztán minden úgy ment, mint a karikacsapás.

Beszéltünk, beszéltünk, beszéltünk - legalábbis én; és nevettünk, nevettünk, nevettünk - legalábbis ő. De egész idő alatt megőriztem a lélekjelenlétemet - a velem született ravaszság „felfűtve állt”, ahogy a vasutasok mondják. Elhatároztam, hogy homályos válaszai ellenére kitalálom, mivel foglalkozik - s kiszedem belőle anélkül, hogy gyanítaná, miben sántikálok. Roppant, de roppant ravasz fogással akartam tőrbe csalni. Mindent elmondok neki a magam dolgáról, s ő persze annyira hozzám melegszik e csábító bizalomroham során, hogy megfeledkezik magáról, és mindent elmond nekem a maga ügyeiről, mielőtt megsejtené, miben töröm a fejem. Fogalmad sincs róla, fiacskám, milyen vén rókával kerültél össze, gondoltam magamban.

- Nem tudná kitalálni, mennyit kerestem a télen és a múlt tavaszon előadásokkal - mondtam.

- Valóban nem tudnám, kár a gőzért. De nézzük csak. Talán kétezer dollár körül? De nem, nem, uram, ennyit biztosan nem kereshetett. Mondjuk: ezerkétszázat?

- Haha! Tudtam, hogy nem találja ki. A múlt télen és tavasszal tizennégyezer-hétszázötven dollárt vettem be előadásokért. Mit szól hozzá?

- Hisz ez bámulatos... egyszerűen bámulatos. Feljegyzem. És azt mondja, ez még nem minden?

- Minden? Hisz ott van a jövedelem, amit a *Csatabárd*tól húztam négy hónapon át, úgy-úgy, nos, mit szól például nyolcezer dollárhoz?

- Mit szólok? Hát szeretnék magam is ilyen tengernyi pénzben úszkálni. Nyolcezer! Feljegyzem! Uram! És ráadásul úgy értettem, hogy van más jövedelme is?

- Hahaha! Hisz maga még csak a külvárosban jár, hogy úgy mondjam. Itt van a könyvem, a *Jámbor lelkek külföldön*, az ára 3,50-től 5 dollárig megy a kötésnek megfelelően. Ide figyeljen. Nézzen a szemembe. Az utolsó négy és fél hónapban, nem beszélve a régebbi eladásokról, csakis az utolsó négy és fél hónapban kilencvenötezer példányt adtunk el, kilencvenötezret! Gondolja el! Átlagban, mondjuk, négy dollár egy példány. Csaknem négyszázezer dollár, fiam. Én kapom a felét.

- A jebuzeusát! *Ezt* felírom. Tizennégy, hét-ötven, nyolc, kétszáz. Összesen, ej, a mindenit, az egész összesen kétszázhuszonhárom-, vagy -huszonnégyezer dollár. Lehetséges ez?

- Lehetséges? Inkább több, mint kevesebb. Kétszázhuszonnégyezer dollárt kerestem ebben az évben, ha tudok számolni.

Akkor az úriember felállt, és menni akart. Roppant kényelmetlenül éreztem magam, hogy kitárulkozásomnak alkalmasint nincs semmi eredménye, aztán meg az idegen csodálkozó felkiáltásai annyira hízelegtek, hogy meglehetősen felülértékeltem a bevételeimet. De nem; az úriember az utolsó pillanatban átnyújtott egy nagy borítékot, és azt mondta, a hirdetése van benne; abból mindent megtudok az üzletéről, és boldog lenne, ha ügyfele lennék - sőt *büszke* lenne, ha ilyen csodálatos jövedelmű ember volna az ügyfele; és sokáig azt hitte: több vagyonos ember él a városban, de amikor üzleti kapcsolatba lépett velük, felfedezte, hogy alig van miből megélniök; és esküszik, egy egész fárasztó, nehéz évszázad óta nem állt szemtől szembe, nem beszélt gazdag emberrel, nem érintette meg, s most alig tudja visszatartani magát, hogy meg ne öleljen - valójában nagy kegynek tekintené, ha engedném, hogy megöleljen.

Ez nagyon tetszett nekem, s nem ellenkeztem, hagytam, hadd fonja körém két karját az egyszerű lelkű idegen, és hadd sírjon néhány csillapító könnyet hátul a nyakamba. Aztán ment a dolgára.

Mihelyt elment, felbontottam a borítékát. Négy percig figyelmesen tanulmányoztam. Akkor behívattam a szakácsot, és így szóltam:

- Fogjon meg, mert elájulok. Süsse addig Marie a palacsintát.

Később, mikor magamhoz tértem, leküldtem a sarki butikba, s felfogadtam egy hétre egy művészt, hogy éjjel-nappal szidja az idegent, és nappal időnként segítsen ki engem is, ha elakadok valami nehéz helyen.

Ó, micsoda gazemberrel kerültem össze! A „hirdetése” az égvilágon semmi egyéb nem volt, mint egy adóív - egy csokorra való szemtelen kérdés magánügyeimről, csaknem négyoldalnyi miniszterpapíron apró betűkkel, kérdések, amelyeket olyan csodálatos zsenialitással fogalmaztak meg, hogy merem állítani: a világ legöregebb embere sem értette volna, mire akarnak kilyukadni - kérdések, amelyek azt célozták, hogy az ember négyszeres jövedelmet valljon be, mert másképp hamisan esküszik. Kibúvót kerestem, de nem találtam. Az első kérdés oly bőségesen és nagylelkűen fedte az esetemet, mint egy esernyő a hangyabolyt:

Milyen jövedelme volt az elmúlt évben, mindennemű kereskedésből, üzletből vagy szellemi munkából, az ország bármely részén?

S ezt a kérdést tizenhárom más, hasonlóan kutató jellegű kérdés támogatta, amelyek közül a legszerényebb afelől érdeklődött, vajon követtem-e el betörést, útonállást, szereztem-e vagyont gyújtogatásból vagy más titkos gyarapodási forrásból, amely nem szerepel jövedelem-bevallásomban, mert az első számú kérdésben nem foglaltatik benne.

Nyilvánvaló volt, hogy az idegen hagyta, hadd tegyem lóvá magamat. Nagyon, nagyon nyilvánvaló volt; elmentem hát, és felfogadtam még egy művészt. Hiúságomat csiklandozva, az idegen odacsábított, hogy kétszázhuszonnégyezer dolláros jövedelemmel hencegjek. Ezer dollár ebből a törvény szerint nem esik jövedelmi adó alá - ez volt egyetlen vigaszom, de ez csupán egy csepp az óceánban. A törvényes öt százalékkal számítva tizenegyezer-egyszázötven dolláros summát kell a kormánynak fizetnem jövedelmi adó fejében!

(Már itt megjegyzem, hogy nem fizettem.) Ismerek egy dúsgazdag embert, aki kastélyban lakik, királyian étkezik, mérhetetlen kiadásai vannak, s ennek az embernek még sincs jövedelme, amint azt gyakran megfigyeltem a bevételi íveken; hozzá mentem tanácsért nagy szorultságomban. Fogta az én szörnyűséges adóbevallási ívemet, feltette a szemüvegét, vette a tollat, és hipp-hopp! - szegény ember lettem. Sose láttam még csinosabb munkát. Nem tett mást, csak ügyesen manipulált a „levonások" rovattal. Ennyire vette „állami, nemzeti és városi" adómat; ennyire a „hajótörésből, tűzvészből, ingatlaneladásból stb." származó veszteségeimet, az „eladott lábasjószágot", a „földbérletet", a javításokat, bővítéseket, kamatokat", a „korábban megadóztatott fizetést", amelyet „mint az Egyesült Államok katonaságának, tengerészetének tisztje, fizetéses állásban" felvettem, és több ilyesfélét. Bámulatra méltó levonásokat ért el mindegyikkel, minden egyes ilyen ponttal - elejétől végig.

Mikor végzett, átadta nekem a papirost, s egy pillantásra láttam, hogy az év folyamán *ezerkétszázötven dollár negyven cent* tiszta bevételem volt.

- Mármost - mondta ő -, az első ezer dollár adómentes a törvény szerint. Magának most csak annyit kell csinálnia, hogy elmegy, megesküszik erre a bevallásra, és kifizeti a kétszázötven dollár után járó adót.

(Míg beszélt, kisfia, Willie kiemelt egy papír kétdollárost az apja mellényzsebéből, és eltűnt vele, és fogadni mernék mindenre, ha az én idegenem beállít a kisfiúhoz másnap reggel, a gyerek hamis jövedelembevallást ad.)

- És ön - kérdeztem -, ön mindig így végzi a „levonásokat" a maga esetében is, uram?

- Arra mérget vehet! Ha nem volna az a tizenegy mentő záradék a „levonások" címszó alatt, minden évben kifosztanának, hogy támogassam ezt a gyűlöletes, züllött, fosztogató, zsarnoki kormányt.

Ez az úriember a város legmegbízhatóbb emberei között is első helyen áll - az erkölcsi súlyú, kereskedelmileg feddhetetlen, társadalmilag makulátlan emberek között -, így hát meghajoltam példája előtt. Elmentem az adóhivatalba, és régi látogatóm vádló szeme előtt esküt tettem egyik hazugságra a másik után, egyik gazemberségre a másik után, míg a lelkemet arasznyi vastagon be nem lepte a hamis eskü, és önbecsülésemet örökre, mindörökre el nem vesztettem.

De mit számít ez? Nem vétettem többet, mint amennyit Amerika leggazdagabb, legbüszkébb, legjobban becsült és tisztelt és körülrajongott emberei vétenek minden évben. Így hát nem törődöm vele. Nem szégyenkezem. Csak annyit, hogy mostanában keveset beszélek, mert még menthetetlenül rabja lennék néhány szörnyű szokásnak.

Szász Imre fordítása

VÁLASZTÁSI HADJÁRAT

Néhány hónappal ezelőtt kormányzónak jelöltek a nagy New York államban, hogy a Függetlenségi Párt zászlaja alatt felvegyem a harcot T. Smith úrral és Blank J. Blank úrral. Valahogy úgy éreztem, hogy *egy* előnyös tulajdonságom feltétlenül van a fentebb említett urakkal szemben - mégpedig tiszta jellemem. Az újságokból világosan látható volt, hogy elmúlt már az az idő, amikor ellenfeleim esetleg még tudhatták, mit jelent az: becsületes nevet viselni. Nyilvánvaló, hogy az utóbbi években mindenféle szennyes bűnnel összecimboráltak. Amikor azonban jómagam büszkélkedtem a híremmel, s titokban örültem neki, a kényelmetlenségnek valami iszapos mellékága kavarta fel boldogságom mélyeit - zavart, hogy nevemet ezekkel az emberekkel együtt emlegetik mindennapos szócsatákban. Egyre nyugtalanabb lettem. Végül is megírtam nagyanyámnak a dolgot. Postafordultával megérkezett szigorú válasza:

Soha életedben nem tettél semmit, amiért szégyenkezned kellene... semmit az égvilágon. Pillants az újságokba... pillants beléjük, és láthatod, miféle jellem Smith úr és Blank úr, s aztán ám lásd, le akarsz-e süllyedni az ő színvonalukra, s hajlandó vagy-e velük együtt fellépni a nyilvánosság színpadán.

Mintha eltalálta volna a gondolatomat! Egy szemhunyást sem aludtam aznap éjszaka. Mindazonáltal mégsem léphettem vissza. Teljes bizalmat élveztem, s folytatnom kellett a harcot. Amint reggelizés közben kedvetlenül nézegettem az újságokat, egy cikkecskén akadt meg a szemem, s őszintén mondhatom, soha életemben nem voltam még ennyire zavarban.

HAMIS ESKÜ. Most, hogy Mark Twain úr mint kormányzójelölt a nép elé lép, talán hajlandó lesz magyarázatot adni, hogyan ítélték el a kokinkínai Wakawakban 1863-ban harmincnégy tanú terhelő vallomására hamis esküért, amely hamis esküvel el akarta rabolni egy szegény bennszülött özvegynek s tehetetlen családjának soványkа banánföldjét, egyetlen létalapját és támaszát kifosztottságában és elhagyatottságában. Twain úrnak kötelessége önmaga és a nagy nép iránt, amelynek szavazatait kéri, hogy az ügyet tisztázza. Vajon megteszi-e?

Majd hanyatt estem az álmélkodástól. Ilyen kegyetlen, szívtelen vád! Sohasem voltam Kokinkínában. Sohasem hallottam Wakawakról! Nem tudtam, mit tegyek. Dühös és tanácstalan voltam. A nap elszaladt, s én nem csináltam semmit. Másnap ez állt az újságban... semmi több:

FONTOS. Megjegyezzük, hogy Twain úr feltűnően hallgat a kokinkínai hamis esküvel kapcsolatban.

Megjegyzés. A választási harc további szakaszaiban ez az újság csak mint „Becstelen Esküszegő Twain”-t emlegetett.

Utána jött a *Gazette* a következővel:

FELVILÁGOSÍTÁST KÉRÜNK. Meg méltóztatja-e magyarázni az új kormányzójelölt polgártársainak (akik szerencsétlenségükre rá akarnak szavazni) a következő kis epizódot: Montanában a jelölt lakótársai időnként apró értéktárgyakat veszítettek el, míg végül is - miután mindeme tárgyakat hiánytalanul megtalálták Twain úr zsebeiben vagy „poggyászában” (vagyis az újságpapírokban, amelyekbe holmiját csomagolta), úgy érezték, hogy saját érdekében barátságosan figyelmeztetniük kell, azért hát kátrányba mártották, tollba forgatták, és felültették egy palánkra; majd pedig azt tanácsolták neki, hagyja egyszer s mindenkorra üresen azt a helyet, amelyet a táborban elfoglalt. Vajon megteszi-e?

Láttak már ennél eltökéltebb rosszindulatot? Soha életemben nem jártam Montanában.

(Ezután a *Gazette* már csak így beszélt rólam: „Twain, a Montanai Tolvaj.”)

Most már aggódva vettem kézbe az újságokat - a vágyva vágyott takarót emeli fel így az ember, ha valami azt súgja neki, hogy csörgőkígyó lapul alatta. Egyik nap a következőkre bukkantam:

> *HAZUGSÁGON ÉRTÜK. A Five Points-i Michael O'Flanagan úrnak és a Water Street-i Snub Rafferty úrnak Catty Mulligan közjegyző úr által hitelesített esküje alapján bebizonyosodott, hogy Mark Twain úr azon aljas állítása, amely szerint nemes zászlóhordozónknak, Blank J. Blanknek a nagyapját útonállásért felakasztották, szennyes és orcátlan hazugság, s minden ténybeli alapot nélkülöz. A becsületes emberek szíve elszorul, amikor látják, milyen szégyenletes eszközök segítségével akarnak egyesek politikai sikereket elérni, s megtámadják a halottakat a sírban, megszentelt nevüket rágalommal mocskolják be. Ha arra gondolunk, mekkora gyötrelmet okoz ez a nyomorult aljasság az elhunyt ártatlan rokonainak és barátainak, kedvünk volna arra buzdítani a háborgó és sértett közönséget, hogy gyűljön össze, s álljon bosszút a rágalmazón. De nem! Átadjuk őt a marcangoló lelkiismeret gyötrelmeinek (bár ha a szenvedély úrrá lesz a közönségen, és vak dühében netán testileg bántalmazza a rágalmazót, azt hisszük, mindenki előtt nyilvánvaló, hogy egyetlen bíróság sem vonhatja felelősségre, egyetlen törvényszék sem ítélheti el a tett elkövetőit).*

A zseniális zárómondat éjszaka sürgősen kiugrasztott az ágyból, ki a hátsó ajtón, míg a „háborgó és sértett közönség” az elülsőn tódult be, jogos felháborodásában összezúzva minden útjába kerülő bútort és ablakot, s elmenetelkor magával hurcolva minden mozdítható értéket. És mégis, a Szentírásra tett kézzel merek esküdni, hogy sohasem rágalmaztam meg Blank úr nagyatyját. Mi több: sohasem hallottam vagy beszéltem róla mindeddig.

(Futtában megemlítem, hogy a fentebb idézett újság attól kezdve mindig így hivatkozott rám: „Twain, a Hullagyalázó.”)

A következő újságcikk, amely magára vonta figyelmemet, így hangzott:

> *ÉDES KIS JELÖLT. Mark Twain úr, aki a Függetlenségi Párt tömeggyűlésén tegnap este kártékony beszédet akart mondani, nem érkezett meg idejében. Háziorvosa táviratában azt állította, hogy egy csavargó társaság leütötte, s a lába két helyütt eltört - a beteg nagy gyötrelmek közt fekszik; és így tovább és így tovább. A Függetlenek megpróbálták nagy nehezen elfogadni a nyomorúságos kibúvót, s úgy tesznek, mintha nem tudnák, mi az oka valójában, hogy ez az alak, akit ők zászlóvivőjüknek neveznek, nem jelent meg. Tegnap este egy bizonyos férfiút láttak betántorogni Twain úr szállodájába a legállatibb részegség állapotában. A Függetlenségi Pártnak elmulaszthatatlan kötelessége bebizonyítani, hogy ez az ittas barom nem Mark Twain volt. Végre megfogtuk őket! Most nem csűrhetik-csavarhatják a dolgot. A nép hangja mennydörögve kérdi: „Ki volt az az ember?”*

Egy pillanatig hihetetlen volt, teljességgel hihetetlen, hogy valóban az én nevemet fogták párba ezzel a becstelen gyanúval. Három hosszú év múlt el fejem fölött, amióta sört, bort, pálinkát vagy likőrt ittam utoljára.

(Nagy hatással voltak rám ezek az idők; bizonyítja az is, hogy figyelembe sem vettem, amikor az újság következő száma bizalmasan „Delirium Tremens Twain”-nek nevezett - ámbátor tudtam, hogy ettől kezdve így fog emlegetni örökkön-örökké.)

Közben a névtelen levelek egyre szaporodtak mindennapi postámban. Ez volt a szokásos forma:

Mi van az örekaszonyal, akit lerukktál a lakásod lébcsőjén, migor koldult?

SANDA JANDA

És ez:

Csinált egypár balhét, amikről senki nem tud, csak én. Jobb, ha kiguberál néhány dolcsit, maga látja hasznát, különben hallani fog az újságokban

HANDY ANDY-ről

Láthatják, miről van szó. Kívánságra folytathatom, míg az olvasó csömört nem kap.

A legfőbb republikánus lap hamarosan nagyarányú vesztegetéseket „bizonyított" rám, s a vezető demokratapárti lap súlyos zsarolási ügyet varrt a nyakamba.

(Ilyenformán két további becenevet szereztem: „Twain, a Piszok Korrupt Csibész", és „Twain, a Fertelmes Zsaroló".)

Közben olyan óriásira nőtt zsivaj követelte a „választ" az ellenem felhozott szörnyű vádakra, hogy pártom vezetői és hírlapszerkesztői azt mondták, politikailag tönkre fogok menni, ha tovább hallgatok. Mintha még sürgetőbbé akarná tenni kérésüket, másnap a következő cikk jelent meg az egyik lapban:

ÜGYELJETEK RÁ! - A függetlenségi jelölt még most is hallgatásba burkolózik. Nem mer beszélni. Minden vádat bőségesen rábizonyítottak, s ő ékesszóló hallgatásával ismételten jóváhagyta. Most már végérvényes az ítélet. Függetlenségiek, tekintsetek a jelöltetekre! Nézzétek meg a Becstelen Esküszegőt, a Montanai Tolvajt! a Hullagyalázót! Figyeljétek a Testetöltött Delirium Tremens-t! A Piszok Korrupt Csibészt! a Fertelmes Zsarolót! Meredjetek rá - mérjétek meg jól - s aztán mondjátok meg, odaadhatjátok-e tisztes szavazatotokat ennek az alaknak, aki ocsmány bűneivel a minősítéseknek ezt a szörnyű sorozatát érdemelte ki, és nem meri kinyitni a száját, hogy egyet is letagadjon!

Nem lehetett kikászálódni belőlük, így hát nekiültem, hogy „választ" szerkesszek egy csomó alaptalan vádra, alantas, gonosz piszkálódásra. De nem jutottam a dolog végére, mert másnap reggel az egyik lap új szörnyűséggel, új rágalommal állott elő, és súlyosan megvádolt, hogy felgyújtottam a bolondokházát lakóival egyetemben, mert elfogta ablakom elől a kilátást. Ez valósággal rémületbe ejtett. Azután azzal vádoltak, hogy megmérgeztem a nagybátyámat a vagyonáért, s erélyesen követelték, hogy a sírt nyissák ki. Ez az őrület szélére vitt. Tetejébe megvádoltak, hogy mint gondnok fogatlan, hasznavehetetlen rokonaimmal töltöttem meg a lelenckórház élelmezési hivatalát. Haboztam, egyre haboztam. Végül az ellenem indított szégyenletes hajsza jogos és méltó csúcspontjaként kilenc különböző színű és rongyosságú kisgyereket tanítottak be, hogy egy gyűlésen az emelvényre rohanjanak, átkarolják a lábamat, és papának nevezzenek.

Feladtam a harcot. Letettem a zászlót, és visszavonultam. Nem feleltem meg a kormányzó választási hadjárat követelményeinek New York államban, így visszaléptem a jelöltségtől, s lemondó nyilatkozatomat keserű szívvel ekképpen írtam alá: „Maradtam tisztelettel, *valaha* becsületes ember, ma azonban MARK TWAIN, B. E., M. T., H. GY., D. T., P. K. CS., és F. ZS.

Szász Imre fordítása

A CALAVERASI CSODABÉKA

Egyik keleten élő barátom levélbeli kérésének megfelelően felkerestem a szívélyes, fecsegő öreg Simon Wheelert, s híven megbízatásomhoz kérdezősködtem barátom barátja, Leonidas W. Smiley után, s itt közlöm az eredményt. Valami lappangó gyanú azt súgja nekem, hogy *Leonidas* W. Smiley puszta legenda; hogy barátom ilyen nevű embert nem is ismert; de sejtette, hogy az öreg Wheelernek, ha kérdezősködöm nála, eszébe fog jutni az a gaz *Jim* Smiley, s majd rögtön nekilát, és halálra untat engem valami kétségbeejtően hosszú, fárasztó és számomra teljességgel hasznavehetetlen visszaemlékezéssel. Ha ez volt a terv, valóban sikerre vezetett.

Simon Wheelert a pusztulásnak indult Angyal-bányatelepen találtam; a rozoga kocsma söntésében a kályha mellett szundikált, s megfigyeltem, hogy kövér és kopasz, s arcát valami elbűvölően kedves és egyszerű kifejezés önti el. Felkelt és üdvözölt. Meséltem, hogy egyik barátom megbízott: keressem meg kedves gyerekkori pajtását *Leonidas* W. Smileyt - Leonidas W. Smiley tiszteletest, az Ige ifjú szolgáját, aki állítólag valamikor az Angyal-telep lakója volt. Hozzátettem, hogy Wheeler úr rendkívül lekötelezne, ha tudna valamit mondani erről a Leonidas W. Smiley tiszteletesről.

Simon Wheeler bekísért egy sarokba, ott elbarikádozott a székével, azután leült, és eldarálta az alább következő egyhangú történetet. Nem mosolygott, nem komorult el, el nem tért volna attól a zsongító alaphangtól, melyet első mondatával megütött, és egy szikrányi lelkesedést sem mutatott. De az egész végeérhetetlen mesén végighúzódott valami lebilincselő komolyság és őszinteség, s ez világosan értésemre adta, hogy ő semminemű tréfás vagy nevetséges mozzanatot nem lát a történetben, s két hősét mint a ravaszság páratlan lángelméit csodálja. Hagytam, hadd mondja a magáét, s egyszer sem szakítottam félbe:

- Leonidas W. Smiley tiszteletes, hm... Leonidas... hát volt itt egyszer egy Jim Smiley nevű fickó, 49 telén vagy talán 50 tavaszán, nem emlékszem rá pontosan, de leginkább azért gondolom, hogy egyik vagy másik év lehetett, mert a nagy csatornát még nem fejezték be, mikor ez a Smiley a telepre érkezett. De akárhogy is, ő volt a legfurább ember, akit valaha is láttam, mert hát mindig mindenre fogadni akart volna, ha akadt olyan, aki a fogadást tartsa; ha nem talált senkit, fogadott az ellenkezőjére is. Bármilyen feltételt szabott a másik, ő belement, akármi legyen is az, csak fogadni lehessen, s akkor meg volt elégedve. Azonban hát szerencséje volt, hihetetlen szerencséje: majd mindig ő nyert. Kész volt az fogadni az atyaúristenre is; nem mondhattál neki olyan megveszekedett dolgot, hogy a fickó fogadást ne ajánlott volna, s bármelyik oldalt vállalta, amint már mondottam. Ha lóverseny volt, a végén vagy verte a mellét, vagy lógatta az orrát; ha kutyaviadal... fogadott; ha macskaviadal... fogadott; ha kakasviadal... fogadott; úgy ám, ha két madár ült a sövényen, fogadott veled, melyik röpül el hamarabb; ha a telepen istentisztelet volt, biz' ő fogadni szokott Walker tiszteletesre is, aki szerinte a legjobb prédikátor volt a környéken, s az is volt, és ráadásul még jó ember. Ha egy ganajtúró bogarat látott az úton mászni, fogadott veled, hogy mennyi ideig tart, míg eljut... eljut oda, ahova indult, s ha álltad a fogadást, kész volt követni a ganajtúró bogarat Mexikóig, mert meg kellett tudnia, hová megy, s mennyi ideig tart az útja. Egy sereg fiú látta itten ezt a Smileyt, és mesélhet róla naphosszat. Mindegy volt neki, fogadott az bármire, átkozott egy fickó volt. Walker tiszteletes felesége egyszer nagyon megbetegedett, s úgy látszott, nem tudják megmenteni; de egyik nap átjött a tiszteletes, Smiley odament hozzá, s megkérdezte, hogy van az asszony, mire ő azt mondta, lényegesen jobban, hála az Úr véghetetlen

kegyelmének, s oly szépen javulgat, hogy a Gondviselés segítségével meg fog gyógyulni; és Smiley, mielőtt észbe kapott volna, azt mondja:

- Kettő-ötvenet rá, hogy nem áll lábra.

Ennek a Smileynek volt egy kancája - a fiúk tetűgebének hívták, de csak tréfából, mert hát azért tudott futni -, s ezzel a lóval mindig nyert, noha igen lassú állat volt, s mindig hörgősség, takonykór, kehe vagy más nyavalya kínozta. Két-háromszáz méter előnyt szoktak neki adni, s aztán feleúton elhagyták; a verseny legeslegvégére azonban mindig felizgult, nekikeseredett és ugrálva, bokázva vágtatni kezdett, a lábait ide-oda dobálta, néha a levegőbe, néha oldalt neki a sövénynek, irdatlan sok port rúgott fel és hörgésével, köhögésével, tüsszögésével rettenetes zajt csapott, és *mindig* számíthattál rá, hogy egy nyakhosszal elsőnek ér a célba.

Volt még neki egy kis bulldogkölyke is, ha láttad, azt hitted, nem ér egy centet sem, és olyan nyavalyás formájú, hogy lopás lett volna ellene fogadni. De mihelyt pénzt szagolt, egészen más kutya lett: az alsó állkapcája előreugrott, mint a gőzhajó orra, a fogai kivicsorogtak és fénylettek, mint a kazán. A másik kutya téphette, marhatta, haraphatta, fellökhette kétszer-háromszor, Andrew Jackson mindig úgy tett, mintha meg lenne elégedve, s mást se várt volna - közben pedig a másik oldalon kétszer is ráduplázták a fogadásra, és szép summa pénz jött össze; akkor aztán hirtelenében elkapta a másik kutya hátsó lábát a forgónál, és belé-akaszkodott - nem rágta, érti, ráharapott, és ha kellett, ott lógott rajta egy évig, míg csak a másik fel nem adta a küzdelmet.

Smiley mindig nyert a kölykivel, míg az ki nem kezdett egy kutyával, amelyiknek nem volt hátsó lába, mert levitte a körfűrész; és mikor már javában küzdöttek, a fogadást felemelték, Andrew Jackson gondolta, no, most kapja el a kedvenc helyét, s akkor látta ám, milyen bolondot járattak vele, és hogy úgy mondjam, a másik kutya utcájába ment; jócskán meg-lepődött, elbúsult, és nem akarta többé megnyerni a küzdelmet, így hát csúnyán megtiporták a belit. Rápillantott Smileyre, mintha azt mondaná: „Megszakad a szívem, s ez a *te* hibád, mért küldtél olyan kutya ellen, amelyiknek nincs hátsó lába, hogy el tudnám kapni, pedig hát ez a legfőbb erősségem a harcban”; aztán félrebicegett, lefeküdt és kimúlt. Biz’ isten jó kutya volt ez az Andrew Jackson, ha életben marad, nagy hírnevet szerez, mert nagy tehetség, valóságos lángész bújt meg benne - én állítom, pedig nem volt alkalma, hogy bebizonyítsa; de hát el sem képzelhető, hogy egy kutya ilyen sanyarú körülmények között ennyire tudjon verekedni, ha nincs tehetsége. Mindig elszomorodom, ha utolsó csatájára meg a korai halálára gondolok.

Voltak még ennek a Smileynek patkányfogó kutyái, kakasai, kandúrjai meg más hasonló jószágai, annyira, hogy nem hagyott nyugton, és az égvilágon mindenbe fogadni akart veled. Egyik nap fogott valahol egy békát, hazavitte, és azt mondta, iskoláztatni akarja; ilyenformán jószerivel három hónapig mást se csinált, csak ült a hátsó udvarban, és ugrani tanította a békát. És fogadhat rá, hogy meg is tanította. Kicsit megtaszajtotta hátulról, s a következő pillanatban a béka úgy humbucskázott a levegőben, mint egy fánk - egy, néha két bukfencet vetett, ha jól ugrott neki, s mindig rendjén a talpára esett, mint a macska. Annyira ránevelte a légyvadászatra, és annyit gyakorlatoztatta, hogy holtbiztosan elkapott minden legyet, ha csak messziről meglátta is. Smiley azt mondta, hogy a béka mindent meg tud csinálni, csak iskolázás kell neki - és én el is hiszem. Istenuccse, láttam, mikor letette ide a padlóra Daniel Webstert - Daniel Websternek hívták a békát -, és azt kiáltotta: „Legyet, Daniel!”, és az egy szemvillanás alatt felugrott, elkapta a legyet itt a söntésasztalon, és olyan biztosan esett a földre, mint egy agyaggolyó; aztán nekiállt vakarni a fejét a hátsó lábával, olyan közömbösen, mintha békáéknál mindennapos dolgot csinált volna. Még ilyen szerény és becsületes békát nem láttam, pedig hát lett volna mivel hencegnie. Ha meg méltányos és igazságos versenyre került a sor, nagyobbat tudott ugrani egy nekirugaszkodásra, mint bármelyik békatársa.

Távolugrásban volt a legerősebb; ha erre került a sor, Smiley rátette az utolsó fityingjét is. Smiley rettenetesen büszke volt a békájára, s lehetett is, mert azok a fickók, akik már mindenfelé megfordultak, sorra azt mondták, hogy ennél különb békát soha ebben a büdös életben nem láttak.

Smiley kis rácsos dobozban tartotta az állatot, és néha levitte a városba, hogy fogadásokat kössön rá. Egyik nap valami fickó - nem idevalósi - ütközött belé, s megkérdezte:

- Mi a csuda lehet abban a dobozban?

És Smiley azt mondja olyan nemtörődöm formán:

- Lehetne éppenséggel papagáj vagy kanári, de nem az, hanem béka.

A fickó kezébe veszi, jól megvizsgálja, jobbra-balra forgatja, és így szól:

- Hm... biz' ez béka. No és mire jó?

- Hát - mondja Smiley gondtalanul és könnyedén - valamire biztosan jó, úgy gondolom... nagyobbat tud ez ugrani Calaveras minden békájánál.

A fickó még egyszer kezébe veszi a dobozt, hosszú, különös pillantást vet rá, visszaadja Smileynek, és nagyon megfontoltan azt mondja:

- Én ugyan semmi érdekeset nem látok ezen a békán. Éppen olyan, mint a többi.

- Lehet, hogy nem - feleli Smiley -, lehet, hogy értesz a békához, lehet, hogy nem, lehet, hogy van tapasztalatod, és lehet, hogy csak műkedvelő vagy. Akárhogy is, *én* tudom, mit beszélek, s van rá negyven dollárom, hogy nagyobbat ugrik, mint akármelyik calaverasi béka.

A fickó gondolkozik egy darabig, azután szinte bánatosan így szól:

- Sajnos én idegen vagyok errefelé, és nincsen békám: ha lenne, fogadnék veled.

Akkor Smiley azt mondja:

- Nincs itt semmi hiba... nincs itt semmi hiba... fogd egy percig a dobozomat, elmegyek, és hozok neked békát. - Azzal a fickó átvette a dobozt, Smiley is, ő is kitette a negyven dollárt, leült és várt.

Ott üldögélt egy darabig és gondolkodott, gondolkodott, aztán előszedte a békát, kifeszítette a száját, fogott egy kávéskanalat, és teletöltötte az állatot söréttel, és letette a földre. Smiley elment a mocsárhoz és jó sokáig dagasztotta a sarat, míg fogott egy békát, elhozta, odaadta a fickónak, és így szólt:

- No, ha készen vagy, tedd le Daniel mellé, a mellső lábuk egy vonalban legyen, én majd indítok.

Azután azt mondja:

- Egy, kettő, három, rajta! - és ő is, a fickó is megpöckölte hátulról a békáját, s az új béka élénken elugrott, Daniel azonban megemelkedett, felrántotta a vállát - így -, éppen mint egy francia, de hiába - moccani sem bírt; úgy legyökeredzett, mint a kőrisfa, s annyit se mozoghatott, mint a lehorgonyzott hajó. Smiley alaposan meglepődött, s bizony nekibúsult, de természetesen nem is sejtette, mi a baj.

A fickó fogta a pénzt, és elindult; mikor már az ajtóban volt, hüvelykujjával hátrabökött a válla fölött - így - Daniel felé, és ismét azt mondta igen megfontoltan:

- Én ugyan semmi érdekeset nem látok ezen a békán. Éppen olyan, mint a többi.

Smiley ott állt, vakarta a fejét, nézte, nézte Danielt, végül azt mondta:

- Csak tudnám, mi a mennydörgős mennykő ütött ebbe a békába... azt hiszem, valami baja van, olyan faramuci ábrázatot vág.

Azzal fogja Danielt a nyakánál, felemeli és azt mondja:

- Kuka legyek, ha nem nyom legalább öt fontot - és fejjel lefelé fordítja, és kiráz belőle kétmaroknyi sörétet. Most már látta, mi történt, és rettenetesen ette a méreg. Letette a békát, és utánaeredt a fickónak, de nem tudta elcsípni. És...

Itt valaki Simon Wheeler után kiáltott az elülső udvarból, s ő kiment, hogy megnézze, mit akarnak. Kifelé menőben odafordult hozzám, és azt mondta:

- Maradjon csak nyugodtan, barátom, egy szempillantás alatt visszajövök.

De engedelmükkel, nem hittem, hogy a vállalkozó szellemű csavargó, Jim Smiley története bővebb felvilágosítással szolgálhatna *Leonidas* W. Smiley tiszteletesről, ezért hát útnak indultam.

Az ajtóban találkoztam a közlékeny Wheelerrel; megfogta a gombomat, és folytatta a mesét:

- Volt még ennek a Smileynek egy fél szemű tarka tehene, de annak nem volt farka, csak egy akkora csonk a hátulján, mint egy banán, és...

Minthogy azonban nem volt sem időm, sem kedvem, hogy a szerencsétlen tehén esetét meghallgassam, fogtam magam, és gyorsan elbúcsúztam.

Szász Imre fordítása

A ROSSZ KISFIÚ TÖRTÉNETE

Volt egyszer egy rossz kisfiú, akit Jimnek hívtak - ámbár, ha megfigyeltétek, láthatjátok, hogy a rossz kisfiúkat csaknem mindig Jimnek hívják a vasárnapi iskolák tankönyveiben. Furcsa csakugyan, de való igaz: ezt a kisfiút Jimnek hívták.

Még csak beteg anyja se volt - beteg anyja, aki jámboran él, a tüdőbaj sorvasztja, és boldogan feküdne a sírba pihenni, ha nem szeretné olyan nagyon a fiát, és nem félne annyira, hogy a világ durván és hidegen bánik vele, ha ő már elment. A vasárnapi iskolák tankönyveiben többnyire Jimnek hívják a rossz kisfiúkat, beteg anyjuk van, aki imádkozni tanítja a fiát: „Én istenem, jó istenem, becsukódik már a szemem" stb., álomba énekli édes, szomorú hangján, elalvás előtt megcsókolja, és letérdel az ágya mellett és sírdogál. De ezzel a fickóval nem így állt a dolog. Jimnek hívták, és az anyjának nem volt semmi baja - sem tüdővésze, sem más hasonló betegsége. Inkább erőteljes volt, mint gyenge, és a jámborság se bántotta; sőt mi több, Jimért sem aggódott. „Nem lenne nagy kár érte, ha kitörné a nyakát", szokta mondogatni. Mindannyiszor úgy pofozta álomba Jimet, és sohasem csókolta meg elalvás előtt, épp ellenkezőleg, nyakon verte, mikor már sikerült lefektetnie.

Egyszer ez a rossz kisfiú ellopta a kamrakulcsot, beszökött, torkoskodott a lekvárból, és aztán kátránnyal töltötte meg az üveget, hogy anyja ne vegye észre a hiányt; de egyszerre nem fogta el valami szörnyű érzés, mintha valaki nem mondta volna azt neki: „Való az, hogy ne fogadj szót az édesanyádnak? Nem vétkezel evvel? Hová kerülnek a rossz kisfiúk, akik fölfalják a kedves jó anyjuk lekvárját?", és ő nem térdelt le ott magában, és nem ígérte meg, hogy soha többé nem lesz komisz, és nem állt fel könnyű, boldog szívvel, és nem ment az anyjához, és nem mondott el mindent, és nem kért bocsánatot, és anyja nem áldotta meg őt, és nem sírt a büszkeségtől, és szeme nem sugárzott hálaimát. Nem; így szokott lenni valamennyi rossz kisfiúval a könyvekben, de ezzel a Jimmel szerfölött különös módon másképp állt a dolog. Megette a lekvárt, és a maga bűnös, közönséges módján azt mondta, hogy klassz volt; belerakta a kátrányt, és azt mondta, hogy ez is klassz, és nevetett, és megjegyezte, hogy „a muter a feje tetejére fog állni, úgy drimbál", ha felfedezi; és mikor az anyja felfedezte, a fiú mindent tagadott, és az anyja alaposan elverte, és bizony a fiú sírt, nem az anyja. Minden olyan furcsa volt Jim körül - valahogy minden másképp történt vele, mint a rossz Jimekkel a könyvben.

Egyszer felmászott almát lopni Makk gazda almafájára, és nem tört le az ág, és ő nem esett le, és nem törte ki a karját, és nem marták össze a gazda nagy kutyái, és nem sínylődött hetekig betegágyban, és nem bánta meg a vétkeit, és nem javult meg. Ó nem; annyi almát lopott, amennyit akart, és épségben leereszkedett; a kutyát is készenlétben várta, s mikor az nekiugrott, hogy megtépje, téglával egykettőre fejbe verte. Igen furcsa volt - ilyesmi sohasem történt azokban a szelíd, márványos fedelű kis könyvekben, ahol a képeken frakkos, cilinderes férfiak parádéznak bokánál rövidre sikerült nadrágban, és nők, akik nem hordanak szoknyaabroncsot, és ruhájuk dereka a hónaljuk, alá csúszott. Nem bizony, ilyesmi nem található egyetlen vasárnapi iskolás könyvében sem.

Jim egyszer ellopta a tanító tollkését, és amikor megijedt, hogy rájönnek és megbotozzák, belecsúsztatta George Wilson sapkájába - aki a szegény özvegy Wilsonné gyermeke volt, igazi jó erkölcsű fiú, a falu jó kisfiúja, mert mindig engedelmeskedett az édesanyjának, sohasem hazudott, szerette a leckét, és bolondult a vasárnapi iskoláért. És amikor a kés kiesett a sapkából, és szegény George lehajtotta a fejét, és elpirult, mintha bűnösnek érezné magát, és a megbántott tanító lopással vádolta, és éppen reszkető vállára akart verni a pálcával, hirtelen

nem jelent meg közöttük egy fehér hajú, valószínűtlen békebíró, nem vett fel tekintélyes pózt, és nem mondta: „Ne bántsd ezt a becsületes fiút... ott áll a sunyító bűnös. Sétálgatás közben éppen az iskolaajtó előtt mentem el, engem bentről nem láthattak, de én láttam, mikor a lopást elkövették.” És akkor Jim nem szégyenült meg, és a tiszteletre méltó bíró nem tartott prédikációt a meghatott osztálynak, és nem fogta kézen George-ot, és nem mondta, hogy az ilyen fiú dicséretet érdemel, és nem hívta, hogy jöjjön vele haza, söpörje ki az irodát, és fűtsön, és legyen a kifutója, és vágjon fát, és tanuljon jogot, és segítsen a feleségének a házimunkákban, és az egész szabad idejében játsszék, és kap negyven centet egy hónapra, és boldog lehet. Nem; így történt volna a könyvekben, de nem így történt Jimmel. Egyetlen bajkeverő, vén gügye bíró sem ütötte bele az orrát, és így George-ot, a mintafiút megrakták, és ennek Jim örült, mert tudjátok, Jim utálta a jó erkölcsű fiúkat. Jim azt mondta, hogy „köp ezekre az anyámasszony katonáira.” Bizony, ilyen durva kifejezéseket használt ez a rossz, elvetemült fiú.

De a legkülönösebb dolog akkor esett meg Jimmel, mikor vasárnap csónakázni ment, és nem fulladt a vízbe, máskor meg elkapta kinn a vihar, mikor vasárnap halászott, és nem ütött bele a villám. Bizony, a mai naptól jövő karácsonyig böngészhettek folyton-folyvást, végigböngészhetitek az összes vasárnapi iskolás könyveket, mégse fogtok ehhez hasonlóval találkozni. Ó, nem; azt látjátok majd, hogy mindazok a rossz fiúk, akik vasárnap csónakázni mennek, kivétel nélkül vízbe fulladnak; és mindazokba a rossz fiúkba, akiket halászaton ér a vihar vasárnap, menthetetlenül beleüt a villám. A csónakok mindig felborulnak vasárnap a rossz fiúkkal, és mindig kitör a vihar, ha a rossz fiúk ünnepnap halásznak. Rejtélyes előttem, hogyan menekülhetett meg ez a Jim.

Ennek a Jimnek az életét varázslat védte; mást már elképzelni sem lehet. Semmi sem tehetett benne kárt. Még a cirkuszi elefántnak is adott egy pofa bagót, és az elefánt nem verte szét a fejét az ormányával. Borsosménta-eszenciáért sündörgött a pohárszék körül, és nem ivott tévedésből *aqua fortis*-t. Ellopta az édesapja puskáját, és ünnepnap vadászni ment, és nem lőtte el három-négy ujját. Mikor dühös volt, öklével a kishúga halántékára vágott, és a kislány nem sorvadozott kínok között sok-sok nyári napon át, és nem halt meg édes, megbocsátó szavakkal az ajkán, amelyek megkettőzték bátyja megtört szívének gyötrelmeit. Nem; a kislány túlélte a dolgot. Jim végül is elszökött a tengerre, és mikor visszajött, nem állt szomorúan és magányosan a világban, szerettei nem nyugodtak a csendes temetőben, és gyermekkorának repkényfalú háza nem roskadt össze és nem pusztult el. Á, dehogy, hazajött részegen, mint a csap, és sürgősen bevitték a dutyiba.

És felnőtt és megnősült, és nagy családja lett, és egyik éjszaka szétverte az egész család fejét baltával, és mindenféle csalással és gazemberséggel megvagyonosodott; és ma ő a legpokolibb, legkomiszabb csirkefogó a szülőfalujában, köztiszteletnek örvend, és tagja a törvényhozó testületnek.

Amint láthatjátok, a vasárnapi iskolák könyveiben nincs egyetlen olyan rossz Jim sem, akinek ilyen bolond szerencséje lett volna, mint ennek a Jimnek a varázslat védte életével.

Szász Imre fordítása

A JÓ KISFIÚ TÖRTÉNETE

Volt egyszer egy jó kisfiú, akit Jacob Blivensnek hívtak. Mindig engedelmeskedett a szüleinek, bármilyen esztelen és értelmetlen dolgot kívántak is; mindig megtanulta a leckéjét, és sohasem késett el a vasárnapi iskolából. Nem akart meglógni, még ha a józan esze azt súgta is neki, hogy ennél hasznosabbat nem csinálhat. Egyetlen fiú sem tudott kiigazodni rajta, olyan furcsán viselkedett. Nem akart hazudni, akármilyen jól jött volna is a hazugság. Egyszerűen azt mondta, hogy a hazugság bűn, és ez őt kielégítette. És a becsületessége - azon már egyenesen nevetni kellett. Jacob furcsa dolgait nem lehetett ésszel felérni. Vasárnap nem akart golyózni, nem fosztotta ki a madarak fészkét, nem adott tüzes pennyt a kintornás majmának; mintha egyetlen értelmes szórakozás sem érdekelte volna. Így aztán a többiek megpróbáltak kiokosodni rajta, de nem jutottak kielégítő megoldásra. Amint már mondtam, mindössze valami ködös elképzelésük támadt arról, hogy Jacob „terhelt", tehát védelmükbe vették, és nem engedték bántani.

Ez a jó kisfiú minden vasárnapi iskolás könyvet elolvasott; ezek szerezték neki a legnagyobb gyönyörűséget. Ennyi volt összesen a titka. Hitt a jó kisfiúkban, akiket a vasárnapi iskolás könyvekbe raktak; minden bizodalma bennük volt. Szeretett volna egyikőjükkel egyszer az életben is találkozni; de nem sikerült neki. Talán mindnyájan meghaltak, mire ő megszületett. Ha különösképpen jó fiúról olvasott, gyorsan a történet végére lapozott, hogy lássa, mi történt vele, mert ezer mérföldeket akart utazni és egy pillantást vetni rá; de hiába; az a jó kisfiú mindig meghalt az utolsó fejezetben, és látni lehetett a temetés képét, a sír körül ott álltak a kisfiú rokonai és a vasárnapi iskolás gyerekek túlságosan kurta szárú nadrágban és túlságosan nagy sapkában, és mindenki könnyeket hullatott a zsebkendőjébe, amelyet legalább másfél méter anyagból készítettek. Mindig ezt kapta. Sohasem találkozhatott egyik jó kisfiúval sem, mert mindegyik meghalt az utolsó fejezetben.

Jacobnak az a nemes becsvágya volt, hogy beletegyék egyik vasárnapi iskolás könyvbe. Szeretett volna belekerülni képekkel, amelyek őt ábrázolják, amint dicsőségesen megtagadja, hogy hazudjon az édesanyjának, s az sírva fakad örömében; amint ott áll az ajtó előtt a lépcsőn, és egy pennyt ad egy szegény, hatgyerekes koldusasszonynak, és azt mondja neki, hogy költse el tetszése szerint, de ne legyen tékozló, mert a tékozlás bűn; amint nagylelkűen nem hajlandó elárulni a rossz fiút, aki állandóan leselkedik rá a saroknál, mikor ő iskolából jön, és üti a fejét egy léccel, aztán pedig hazáig zargatja, és futás közben azt kiáltja; „Hi! Hi!" Ez volt a fiatal Jacob Blivens becsvágya. Szeretett volna bekerülni egy vasárnapi iskolás könyvbe. Néha kicsit kényelmetlenül érezte magát, ha eszébe jutott, hogy a jó kisfiúk mindig meghalnak. Tudjátok, szeretett élni, és hát a halál volt a mintakisfiúk sorsának legkellemetlenebb oldala. Tudta, hogy jónak lenni nem egészséges. Tudta, hogy a tüdővésznél is végzetesebb, ha valaki olyan természetfölöttien jó, mint azok a fiúk a könyvekben; tudta, hogy egyikük se bírta sokáig, s fájó szívvel elgondolta, ha könyvbe tennék is, ő sose látná magát, ha meg kiadnák a könyvet halála előtt, nem volna népszerű, mert nem találnának a vége felé képet a temetésről. Nem sokat ér az olyan vasárnapi iskolás könyv, amelyik nem mondja meg, milyen tanácsot adott a jó kisfiú halála előtt a társadalomnak. Így hát nem maradt más hátra: azt kellett tennie, ami ilyen körülmények között tőle tellett - jámborul élni, ragaszkodni az élethez, amíg csak lehet, és elkészíteni búcsúbeszédét, mire eljön az ideje.

De valamiképpen soha semmi sem ment rendjén ennél a jó kisfiúnál; semmi sem úgy történt vele, mint a jó kisfiúkkal a könyvekben. Azok mindig jól mulattak, a rossz fiúk pedig eltörték a lábukat; de Jacob esetében valahol meglazult egy csavar, mert minden éppen megfordítva

történt. Mikor almalopáson érte Jim Blake-et és a fa alá állt, mert fel akarta neki olvasni a rossz kisfiú történetét, aki leesett a szomszéd almafájáról, és eltörte a kezét, Jim csakugyan le is pottyant a fáról, de *őrá* esett, az *ő* karját törte el, Jimet pedig semmi baj nem érte. Jacob ezt nem értette. Ilyesmiről nem olvasott a könyvekben.

És egyszer, amikor néhány rossz fiú belelökött egy vak embert a sárba, Jacob odarohant, fel akarta segíteni, és várta a vak ember áldását, de a vak ember bizony nem áldotta meg, hanem fejére vert a botjával, és azt mondta, hogy ellátja a baját az ilyennek, aki fellöki, aztán meg úgy tesz, mintha fel akarná segíteni. Ez egyetlen könyvvel sem állt összhangban. Jacob ellenőrzésképpen mindet végigtanulmányozta.

Különösképpen szeretett volna találni egy sánta kutyát, amelynek nincs se helye, se gazdája, éhes, és kergetik; szerette volna hazavinni a kutyát és dédelgetni és megnyerni az állat örökös háláját. Végre talált egyet, és boldog volt; hazavitte, etette, de amikor dédelgetni akarta, a kutya nekiugrott, és letépett róla minden ruhát - csak azt nem, amit elöl viselt -, s elképesztő látványosságot csinált belőle. Jacob tanulmányozta a forrásmunkákat, de nem találta az eset nyitját. Ugyanolyan fajta kutya volt, mint a könyvbeliek, de egészen másképp viselkedett. Bármit csinált is ez a fiú, bajba keveredett. A könyvbeli kisfiúk bizonyos dolgokért jutalmat nyernek, nála azonban éppen ezek bizonyultak a lehető legkevésbé jövedelmező befektetésnek.

Egyszer vasárnapi iskolába menet néhány rossz fiút látott, amint vitorlás csónakkal kirándulni indultak. Megdöbbent, mert olvasmányaiból tudta, hogy azok a fiúk, akik vasárnap vitorlázni mennek, kivétel nélkül mind megfulladnak. Így hát utánuk igyekezett egy tutajon, mert figyelmeztetni akarta őket, de az egyik szálfa felbillent vele, és ő a folyóba esett. Egy ember hamarosan kifogta, a doktor kiszivattyúzta belőle a vizet, és újból életre keltette a fújtatójával, de Jacob megfázott, és kilenc hétig nyomta az ágyat. A legérthetetlenebb az egészben mégis az volt, hogy a rossz fiúk a csónakban egész nap jól szórakoztak, és a legmeglepőbb módon élve és egészségesen tértek haza. Hasonló esetet Jacob Blivens nem talált a könyvekben. Teljesen kótyagos lett tőle.

Mire meggyógyult, kicsit elbátortalanodott, de elhatározta, hogy folytatja próbálkozását. Tudta, hogy eddigi tapasztalatai aligha juttatják be valamelyik könyvbe, de még nem érte el a jó kisfiúkra kiszabott életkort, és remélte, hogy még rekordot is javíthat, ha kitart, míg be nem tölti. Ha minden más csődöt mondana is, ott van végső biztosítéknak halála előtti beszéde.

Tanulmányozta forrásait, s úgy találta, hogy most már ideje matrózinasként a tengerre mennie. Jelentkezett egy hajóskapitánynál, alkalmazást kért, s amikor a kapitány ajánlólevele után érdeklődött, büszkén húzott elő egy vallási értekezést, és mutatta az ajánlást: „Jacob Blivensnek szerető tanítója.” De a kapitány nyers, közönséges ember volt, és így szólt: - Fújd föl ezt a vacakot! Ez nem bizonyítja, hogy tudsz tányért mosni meg az olajoskannával bánni: nincs rád szükségem. - Ennél szokatlanabb dolog nem történt még Jacobbal egész életében. A tanító elismerő bókja egy vallási értekezésen minden esetben fel szokta ébreszteni a hajóskapitányok leggyöngédebb érzelmeit, és megnyitja az utat valamennyi parancsnokságuk alatt álló, becsült és jövedelmező tisztséghez - legalábbis azokban a könyvekben, amelyeket *ő* olvasott. Alig hitt az érzékszerveinek.

Ez a fiú mindig nehézségbe ütközött. Sose mentek dolgai a kútfők előírásai szerint. Végül egy napon, mikor rossz kisfiúk után vadászott, hogy figyelmeztesse őket, egész csapatra valót talált az öreg fémöntödében; egy kis tréfát akartak csinálni tizennégy-tizenöt kutyával: hosszú sorban összekötözték őket, s díszítésül éppen üres nitroglicerines kannákat készültek a farkukra erősíteni. Jacobot ez szíven ütötte. Leült egy kannára (mert sohasem törődött a

piszokkal, ha a kötelességét kellett teljesítenie), megfogta az első kutya nyakörvét, és szemrehányó tekintetét a gonosz Tom Jonesra fordította. De éppen abban a pillanatban lépett be roppant dühösen McWelter városatya. A rossz fiúk elfutottak, de Jacob Blivens ártatlansága tudatában felállt, és belekezdett egy vasárnapi iskolás beszédbe, amely mindig így kezdődik: „Ó, uram!”, tökéletesen semmibe véve azt, hogy semmilyen fiú, se jó, se rossz, soha nem kezdi „Ó, uram!”-mal a mondanivalóját. De a városatya nem várta ki a továbbiakat. Elkapta Jacob Blivens fülét, megfordította a fiút, és hátulról rávágott egy jókorát a tenyerével. A jó kisfiú abban a pillanatban keresztüllövellt a tetőn, és repült föl a nap felé, a tizenöt kutya maradványai úgy lebegtek utánamadzagolva, mint a papírsárkány farka. És a föld színén nyoma sem maradt a városatyának meg az öreg vasöntödének; ami pedig ifjú Jacob Blivenst illeti, sosem nyílott alkalma, hogy elmondja búcsúbeszédét, hacsak a madaraknak nem, bármennyit vesződött is vele, míg összeállította; mert testének nagyobb része ugyan annak rendje és módja szerint visszaérkezett egy fa tetejére valamelyik szomszédos megyében, de a maradéka megoszlott négy járás között, s így öt vizsgálatot kellett tartani, míg kitalálták, hogy halott-e vagy sem, és hogyan történt a haláleset. Még sose láttatok ennyire szétszórt kisfiút.

Így pusztult el a jó kisfiú, aki megtett mindent, ami tőle tellett, de nem jutott a könyveknek megfelelő eredményre. Minden fiú, aki úgy viselkedett, mint ő, boldogult, kivéve őt magát. Az esete valóban figyelemre méltó. Valószínűleg sosem találjuk meg a magyarázatát.

Szász Imre fordítása

A KAPITÓLIUMI VÉNUSZ

ELSŐ FEJEZET

(Szín: műterem Rómában)

- Ó, George, én annyira szeretlek!

- Tudom, Mary, áldom érte a lábad nyomát is... de miért oly nyakas az apád?

- Jót akar, George, de a művészetet bolondságnak tartja, csak a gyarmatáruhoz ért. Azt gondolja, melletted éhen halnék.

- Fene a bölcsességét... csak úgy bűzlik az ihlettől. Miért is vagyok isteni tehetséggel megáldott szobrász, akinek nincs mit ennie, ahelyett, hogy tökfejű fűszerkereskedő pénzeszsák volnék.

- Ne csüggedj, Georgie, édes, minden előítélete eltűnik, mihelyt megszereztél vagy ötvenezer dol...

- Ötvenezer ördögöt! Szívecském, a lakbéremmel is hátralékban vagyok.

MÁSODIK FEJEZET

(Szín: lakosztály Rómában)

- Drága uram, kár minden szóért. Nincs semmi kifogásom ön ellen, de nem hagyhatom, hogy a leányom kelekótya szerelemre, művészetre és éhenhalásra menjen férjhez, mást pedig, azt hiszem, ön nem tud felajánlani.

- Elismerem, uram, hogy szegény vagyok. De a hírnév, az semmi? Bellamy Foodle Arkansasból azt mondja, hogy új Amerika-szobrom csinos szobrászi munka, s szerinte egyszer majd világhírű leszek.

- Eh! Mit ért hozzá az az arkansasi szamár? A hírnév semmi, azt nézze meg, mit adnak a maga márvány madárijesztőjéért a piacon. Hat hónapig vacakolt rajta, s nem kap érte száz dollárt sem. Nem, uram! Mutasson nekem ötvenezer dollárt, s magáé a lányom, másképpen a fiatal Simperhez megy. Hat hónapja van, hogy megszerezze a pénzt. Volt szerencsém, uram.

- Ó, jaj! Végem van!

HARMADIK FEJEZET

(Szín: a műterem)

- Ó, John, gyerekkorom barátja, én vagyok a világ legboldogtalanabb embere.

- Hülye vagy.

- Nem szabad nekem már mást szeretnem, csak az én szegény Amerika-szobromat... és nézd, még az ő hideg márványtekintetében sincs részvét irántam... milyen szép és milyen szívtelen!

- Tökfilkó vagy.

- Ó, John.

- Te víziló! Hát nem azt mondtad, hogy hat hónap múlva kell csak a pénzt felmutatnod?

- Ne gúnyolódj a kínjaimon, John. Ha hat évszázadom lenne is, mit érnék vele? Mit használhat az egy szegény szerencsétlennek, akinek se neve, se tőkéje, se barátja?

- Ökör! Gyáva! Taknyos kölyök! Hat hónapja van, hogy a pénzt megszerezze... és öt is elég!

- Megbolondultál?

- Hat hónap... örökkévalóság. Bízd csak rám. Én megszerzem.

- Hogy érted ezt, John? Honnan a csudából tudsz ilyen szédületes összeghez juttatni?

- Ez az én dolgom; légy szíves és ne avatkozz bele. Bízd rám az ügyet. Hajlandó vagy megesküdni, hogy aláveted magad rendelkezéseimnek? Megfogadod nekem, hogy tetteimet nem hibáztatod?

- Szédülök... kábult vagyok... de esküszöm.

John fogta a kalapácsot, és gondosan szétverte Amerika orrát! Még egyet sújtott, s két ujj a földre esett - még egyet, s a fül egyik darabja levált - még egyet, s egyik lábujjsor megcsonkult és összetöredezett - még egyet, s a bal láb térdtől lefelé megroncsolt töredékként hevert a padlón.

John fejére tette a kalapját, és távozott.

George vagy harminc másodpercig szótlanul meredt az előtte álló roncsolt és torz látomásra, aztán levetette magát a földre, és őrjöngeni kezdett.

John egykettőre visszatért egy kocsival, feltette rá a tört szívű művészt és a tört lábú szobrot, és halkan, békésen fütyörészve elhajtott. A művészt a lakásán hagyta, visszaült a kocsira, és eltűnt a szoborral a Via del Quirinale irányában.

NEGYEDIK FEJEZET

(Szín: a műterem)

- A hat hónap ma két órakor jár le! Ó, borzalom! Tönkrement az életem! Bár halnék meg! Tegnap nem vacsoráztam. Ma nem reggeliztem. Nem merek belépni egy vendéglőbe. S az éhség!... Jobb, ha nem beszélünk róla. A cipészem halálra hajszol... a szabóm üldöz... a háziúr a nyomomba szegődött, mint az árnyék. Nyomorult vagyok. Johnt nem láttam attól a szörnyű naptól fogva. *Ő* gyengéden rám mosolyog, ha a nagy sugárutakon találkozunk, de az a vén, kőszívű apja mindig kurtán ráparancsol, hogy a másik irányba nézzen. Már meg ki kopog az ajtón? Ki üldöz engem megint? Esküdni mernék, hogy a cipész, az a rosszindulatú csirkefogó. Szabad!

- Ó, boldogság kísérje nagyságod útjait... az ég áldása hulljon kegyelmességedre! Elhoztam nagyságos uram új cipőjét... ó, nem, ne is tessék pénzről beszélni, nem sürgős az, kérem, dehogyis sürgős. Büszke leszek, ha az én nemes lordom továbbra is megtisztel rendeléseivel... alázatos szolgája.

- Ő maga hozta a cipőt! Nem kell neki az ára! Búcsúzáskor meghajtja magát, s akkorát hajbókol, hogy akár királyoknak is tiszteleghetne vele! További megrendelésekért esedezik! Eljött a világ vége? Ha én... szabad!

- Bocsánat, *signore*, de elhoztam az új öltönyét...

- Szabad!

- Ezer bocsánat a betörésért, méltóságos uram, de lenn gyönyörű lakosztályt nyittattam önnek... ez a nyomorúságos odú nem illik...

- Szabad!!

- Közölni szeretném önnel, hogy hitelét, amely bankunknál egy ideje szerencsétlen módon megszakadt, teljes mértékben és a legkielégítőbb módon helyreállítottuk, s boldogok leszünk, ha igénybe veszi bármi...

- SZABAD!

- Drága fiam, tiéd a lányom! Egy pillanaton belül itt lesz. Vidd el... vedd feleségül... szeresd... légy boldog!... Isten áldása mindkettőtökön! Hip, hip, hur...

- SZABAD!!!

- Ó, George-om, drágaságom, meg vagyunk mentve!

- Ó, Mary, drágaságom, meg vagyunk mentve... de esküszöm, nem tudom, hogyan és miért!

ÖTÖDIK FEJEZET

(Szín: római kávéház)

Egy csoport amerikai az *Il Handabanda di Roma* című hetilapból a következő cikket olvassa és fordítja:

> *CSODÁLATOS FELFEDEZÉS! - Körülbelül hat hónappal ezelőtt egy amerikai úr, signor John Smitthe, aki már néhány éve római lakos, potom áron egy kis darab földet vett a Campagnán, éppen a Scipio család sírboltja mögött, Borghese hercegnő egyik tönkrement rokonától. Smitthe úr azután elment a közjegyzőhöz, s a földdarabkát átruházta egy George Arnold nevű szegény amerikai művészre, s megmagyarázta, hogy kárpótlásul és fizetségképpen teszi ezt, mert egyszer régen véletlenül anyagi kárt okozott signor Arnoldnak a tulajdonát képező vagyontárgyakban; megjegyezte még, hogy további kárpótlásul saját költségén megmunkáltatja a földet signor A. számára. Négy héttel ezelőtt, miközben földmunkát végeztetett a birtokon, signor Smitthe rábukkant a legfigyelemreméltóbb ókori szoborra, amelyhez foghatót Róma gazdag művészeti kincsei között sem találhatunk. Gyönyörű nőalak ez, s bár a föld és az idő kettős vasfoga megrongálta, senki sem tekinthet meghatódás nélkül magával ragadó szépségére. Az orr, a bal láb térdtől lefelé, az egyik fül, a jobb láb ujjazata és egyik kezének két ujja hiányzik, egyébként azonban a nemes alak figyelemre méltó épségben került elő. A kormány azonnal birtokba vette a szobrot, és művészettörténészekből, régészekből és az egyház bíboros prímásaiból álló bizottságot jelölt ki, hogy felbecsüljék a szobor értékét, és meghatározzák a kártalanítást, amely a lelőhely tulajdonosát megilleti. Az ügyet tegnap estig a legnagyobb titokban tartották. Tegnap este egyhangúlag megállapították, hogy a szobor Vénuszt ábrázolja, s egy ismeretlen, de nagyszerű tehetséggel megáldott művész munkája a Krisztus előtti harmadik századból. Az eddig ismert szobrok között a leghibátlanabb művészi munkának tartják.*

Éjfélkor zárókonferenciát tartottak, s megállapították, hogy a Vénusz értéke tízmillió frank. Mivel a római jognak és római szokásnak megfelelően a kormányzat felerészben tulajdonosa a Campagnán talált műkincseknek, az államnak nem kell mást tennie, csak kifizetni az ötmillió frankot Arnold úrnak, s örökös birtokába veheti a gyönyörű szobrot. Ma reggel a Vénuszt átviszik a Kapitóliumba, hogy ott őrizzék; délben a bizottság találkozik signor Arnolddal, s átnyújtja őszentsége a pápa rendeletét, amely utasítja a kincstárt, hogy az ötmillió franknyi összeget aranyban fizesse ki.

Hangok kórusa: Szerencse?! Ez több mint szerencse!

Másik hang: Uraim, javaslom, hogy azonnal alakítsunk amerikai részvénytársaságot földvásárlásra és szobrok kiásatására, s lépjünk kapcsolatba a Wall Streettel, hogy hajtsa fel a részvények árát.

Mind: Elfogadjuk.

HATODIK FEJEZET

(Szín: a római Kapitólium tíz évvel később)

- Drága Mary, ez a világ leghíresebb szobra. Ez a közismert *Kapitóliumi Vénusz*, amelyről annyit hallottál. Itt áll, apró sérüléseit a legkiválóbb római művészek restaurálták (vagyis kifoltozták), s az a puszta tény, hogy alázatos foldozgatásukkal ilyen nemes teremtményt állítottak helyre, megőrzi nevüket a világ végezetéig. Milyen furcsa is ez a hely! Tíz boldog éve álltam itt utoljára, s az előtte való napon még nem voltam gazdag ember... egyem a szívedet, nem volt egy lyukas vasam se. S mégis nagy részem volt benne, hogy Róma az ókori művészet legnagyszerűbb alkotásának tulajdonosa lehetett.

- Az imádott, a híres *Kapitóliumi Vénusz*... s micsoda összeget ér! Tízmillió frankot!

- Igen... *most* igen.

- Ó, Georgie, milyen istenien szép!

- Ó, igen, de milyen volt azelőtt, mikor még az az áldott John Smith nem törte le a lábát, s nem zúzta szét az orrát! Zseniális Smith! Nagyszerű Smith! Nemes Smith! Minden boldogságunk szerzője! Csitt! Tudod, mit jelent ez a zihálás? Mary, ez a kölyök megkapta a szamárköhögést. Hát sohasem tanulod már meg, hogy a gyerekre vigyázni kell?!

BEFEJEZÉS

A *Kapitóliumi Vénusz* most is a Kapitóliumon van Rómában, s most is a legelragadóbb és legjelesebb alkotása az ókori művészetnek, amellyel ma a világ dicsekedhet. De ha szerencséd úgy hozza, hogy elébe állhatsz, s a szokásos rajongási rohamokat kapod tőle, ne rontsa meg boldogságodat ez a titkos és igaz történet az eredetéről - s ha azt olvasod, hogy egy óriási, kővé vált embert ástak ki Syracusa közelében New York államban, legyen meg róla a véleményed. S ha Barnum, aki oda elásta, óriási összegért el akarja neked adni, ne vedd meg. Küldd a pápához.

Szász Imre fordítása

MEGJAVÍTTATOM AZ ÓRÁM

Kis tanmese

Gyönyörű új órám tizennyolc hónapja járt, nem késett, nem sietett, nem állt meg, s a szerkezet egyik alkatrésze sem tört el. Már-már azt hittem, hogy az idő múlását tévedhetetlenül ítéli meg, s gépezetét és anatómiáját elpusztíthatatlannak tartottam. De végül is egyik este elfelejtettem felhúzni, és lejárt. Olyan bánatos lettem, mintha a baj és rontás hírnökével találkoztam volna. Lassacskán azonban megvigasztalódtam. Találomra beigazítottam az órát, s elűztem aggályaimat és babonáimat. Másnap bementem a legjobb ékszerészhez, hogy a pontos időt beállíttassam, s a céh feje kivette a kezemből az órát, és fel akarta húzni. Aztán így szólt:

- Négy percet késik, a szabályozót át kell tolni.

Le akartam fogni a kezét - meg akartam magyarázni, hogy az óra hajszálra pontos. De nem; az a tökfej nem látott mást, csak hogy az óra négy percet késik, s a szabályozót kicsit előre kell tolni; így hát, míg én rémültem táncoltam körülötte, és könyörögtem, hogy hagyja az órát békén, ő hidegen és kegyetlenül végrehajtotta a szégyenletes merényletet. Az órám sietni kezdett. Napról napra jobban sietett. Egy héten belül őrjöngő lázt kapott, s az érverése felment százötvenre árnyékban. Két hónap múlva messze maga mögött hagyta a város összes időjelzőjét, és tizenhárom nappal megelőzte a naptárt. Az októberi lomb még tarkállott a fákon, s ő már a novemberi hóban gyönyörködött. A lakbérfizetés, számlakiegyenlítések és más hasonló dolgok oly szédületes és végzetes iramban közeledtek, hogy valósággal betegük lettem. Elvittem az órát az óráshoz, hogy igazítsa meg a szabályozót. Megkérdezte, javíttattam-e már. Nem, feleltem, nem kellett soha javíttatni. Gonosz gyönyörűség ült arcára, sóváran felfeszítette az órát, aztán kis hengert nyomott szemébe, s vizsgálni kezdte a szerkezetet. Jöjjek egy hét múlva, mondta; nemcsak igazítani, hanem tisztítani és olajozni is kell. Miután kitisztogatták, megolajozták és megigazították, az órám rendkívül lelassult, s úgy ketyegett, mint az esti harangütés. Lekéstem a vonatokat, lemaradtam a találkozókról, elmulasztottam az ebédet; az órám lassacskán négy napból hármat csinált: fokozatosan visszahúzódtam a tegnapba, később a tegnapelőttbe, majd az elmúlt hétbe, és egyszerre csak azon vettem észre magam, hogy magányosan, egyedül bolyongok a múlt hetet megelőző hétben, s a világ eltűnik a távolban. Egyszer csak felfedeztem magamban valami lappangó rokonszenvet a múzeumbeli múmia iránt, s szerettem volna elpletykálni vele. Újra elmentem az óráshoz. Ott előttem darabokra szedte az órát, s azt mondta, megnyúlt a hajszálrugója. Megígérte, hogy három napon belül megkurtítja. Az óra ezután jó átlagos teljesítményeket ért el, semmi többet. Fél napig úgy ment, mintha kergetnék, s úgy nyüszített, zümmögött, vinnyogott, zakatolt és hortyogott, hogy saját hangomat sem hallhattam tőle; s amíg bírta szusszal, az ország egyetlen órája sem vehette fel vele a versenyt. A nap hátralevő részében lelassúdott, és addig prücskörészett, míg a napközben elhagyott társak utol nem érték megint. Így hát huszonnégy óra elmúltával éppen idejében, rendjén érkezett meg az ítélőszék elé. Tisztes és ildomos átlagokat ért el, és senki sem vádolhatta meg azzal, hogy a kötelességénél többet vagy kevesebbet teljesített.

De a szürke átlag nagyon sápadt eredmény egy óránál, ezért elvittem a műszert egy másik óráshoz. Azt mondta, eltört a főrugó. Az igazat megvallva, fogalmam sem volt róla, mi az a főrugó, de nem akartam tudatlannak látszani idegenek előtt. Megjavította a főrugót, de amit az óra megnyert a réven, elvesztette a vámon. Egy darabig szaladt, aztán megállt, majd megint nekiiramodott, és így tovább, saját belátása szerint időzítve a szüneteket. És valahányszor

elindult, úgy visszarúgott, mint a puska. Néhány napig kipárnáztam az oldalamat, végül azonban elvittem a masinát egy másik óráshoz. Darabokra bontotta, s a roncsot sokáig forgatta a nagyítója alatt; majd azt mondta, hogy alighanem a tengellyel van valami baj. Rendbe hozta, s újból megindította. Most már jól járt, csak tíz perccel tíz előtt a mutatók mindig úgy összecsukódtak, mint az olló két szára, s ettől kezdve együtt vándoroltak. A dalai láma sem igazodhat el az ilyen jószágon, hát újból elvittem javításra. A mester közölte, hogy kiesett a kő, s a fogaskerék meglazult. Megjegyezte, hogy a szerkezet egy részét ki kell cserélni. A bajokat orvosolta, s a gép most tisztességesnek mutatkozott; de olykor-olykor, miután vagy nyolc óra hosszat nyugodtan járt, megvadult benne minden, a szerkezet zümmögni kezdett, mint a méh, s a mutatók olyan gyorsan forogtak körbe-körbe, hogy egyéniségük teljesen elveszett, s az ember csak valami nagyon finom pókhálót látott az óra számlapján. Hat-hét perc alatt lerohanták a következő huszonnégy órát, s akkor csattanva megálltak. Nagy búsan elmentem még egy óráshoz, s figyeltem, amíg szétszedi a gépezetet. Aztán keresztkérdéseket akartam feltenni, mert a dolog kezdett elfajulni. Az óra eredetileg kétszáz dollárba került, s én a javításokra már vagy két-háromezer dollárt költöttem. Amint vártam és figyeltem, hirtelen régi ismerősömet fedeztem fel az órásban - egy hajdani hajóskapitányt, aki hajóskapitánynak sem volt valami jó. Gondosan megnézte az alkatrészeket a többi óráshoz hasonlóan, s aztán ugyanolyan magabiztosan kihirdette az ítéletet:

- Magas a gőznyomás... a franciakulcsot a biztonsági szelepre kell akasztani.

Nyomban szétvertem a fejét, és saját költségemre eltemettettem.

William bácsikám (sajnos immár elhunyt) szokta volt mondani, hogy a jó ló addig jó ló, amíg egyszer el nem kapta a szárat, s a jó óra addig jó óra, míg órás kezébe nem kerül. És sokat törte a fejét, vajon milyen foglalkozást találnak a félbemaradt cserzővargák, puskaművesek, cipészek, mérnökök és kovácsok; de senki sem tudta neki megmondani.

Szász Imre fordítása

BORBÉLYOKRÓL

Minden megváltozik, kivéve a borbélyokat, a borbélyok szokásait és a borbélyok környezetét. Ezek sose változnak. Amit az ember akkor tapasztal, mikor először lép be egy borbélyműhelybe, azt fogja tapasztalni a borbélyműhelyekben élete végéig. Szokásom szerint borotválkozni mentem ma reggel. Egy ember tartott az ajtónak a Jones utca felől, én meg jöttem a Fő utca felől - mindig így történik. Sietni kezdtem, de hiába; az ember egy kicsi lépéssel megelőzött az ajtóban, én a sarkában lépkedtem, s láttam, hogy elfoglalja az egyetlen üres széket, azt, amelyik a legügyesebb borbély fennhatósága alatt áll. Mindig így történik. Leültem, remélve, hogy a fennmaradt két borbély közül az ügyesebbik székének örököse lehetek, mert az már fésülni kezdte a vendég haját, míg társa még nem kefélte le és nem olajozta be az ő kuncsaftjának fürtjeit. Erős érdeklődéssel figyeltem az esélyeket. Mikor láttam, hogy No. 2. behoz valamit No. 1-en, érdeklődésem nyugtalanságba csapott. Mikor No. 1. megállt egy percre, hogy aprópénzt adjon vissza egy új vendégnek, aki fürdőjegyet vásárolt, s ezzel elvesztette előnyét a versenyben, nyugtalanságom aggodalommá vált. Mikor No. 1. újra felzárkózott, s ő és társa lekapdosta a törülközőket, és letörölte a púdert a vendége arcáról, és egyenlő esélyük volt, hogy melyik mondja először, „Kérem a következőt”, lélegzetem is elállt a feszültségtől. De amikor a döntő pillanatban No. 1. megtorpant, s fésűjét néhányszor végighúzta vendége szemöldökén, láttam, hogy egy pillanattal lemaradt a versenyben, hát felálltam méltatlankodva, és elhagytam az üzletet, mert nem akartam No. 2. karmai közé kerülni; nem rendelkezem ugyanis azzal az irigylésre méltó elszántsággal, amely képessé teszi az embert, hogy nyugodtan a várakozó borbély szeme közé nézzen, és azt mondja neki: „Megvárom, míg a társa végez.”

Tizenöt percig maradtam kint, majd bízva a jó szerencsében, visszamentem. Persze minden szék foglalt volt; négy ember üldögélt várakozva, hallgatagon, barátságtalanul, gonosz kedvben és unatkozva, mint általában azok, akik sorsukra várnak a borbélynál. Leültem az öreg pamlag egyik vas karfájú részlegére, s egy darabig azzal töltöttem az időt, hogy olvasgattam a különféle hajfestő, hajszínező szélhámos csodaszerek bekeretezett hirdetéseit. Aztán elolvastam az összekent neveket a privát hajszeszes üvegeken; elolvastam, és megjegyeztem a magánborotválkozó edények számait a rekeszekben; tanulmányoztam a megviselt, mocskos, olcsó műmellékleteket a falon: csatákat, hajdani elnököket, érzékien heverő szultánákat és a bosszantóan unalmas örökös leánykát, aki feltette a nagyapja szemüvegét; lelkem mélyén elátkoztam a vidám kanárit és a szórakoztató papagájt, amely kevés borbélyüzletből hiányzik. Végezetül kikerestem a legkevésbé megviselt példányt a múlt évi képeslapok közül, amelyek kazalban borították el a rendetlen középső asztalt, és kívülről megtanultam régi, elfelejtett eseményekről szóló lehetetlen hazugságait.

Végre rám került a sor. „Kérem a következőt”, mondta egy hang, s én megadtam magam, No. 2-nek természetesen. Mindig így történik. Sietek, mondtam szelíden, s ez olyan nagy hatással volt rá, mintha még sose hallotta volna. Felnyomta a fejemet, és kendőt tett alája. Belenyomkodta ujját a galléromba, és beleágyazott egy törülközőt. Átvizsgálta hajamat a karmaival, és azt mondta, igazítani kéne rajta. Én azt mondtam, ne igazítson. Újra átvizsgálta, s azt mondta, hogy a mai divathoz képest hosszú - jobb, ha leveszünk belőle valamicskét; főként hátul tenne jót neki. Alig egy hete vágattam le, mondtam én. Egy percig tűnődve ábrándozott felette, aztán fölényeskedő modorban megkérdezte, hogy ki vágta le. Én tüstént visszavágtam: „Maga!” Ezzel megfogtam. Aztán nekiállt habot verni, nézegette magát a tükörben, egyszer-egyszer megállt, közelebb hajolt, és gondosan megvizsgálta az állát, vagy szemügyre vett egy patta-

nást. Végre alaposan beszappanozta a fél arcomat, és már-már szappanozni kezdte a másik felét is, mikor kutyaviadal vonta magára a figyelmét, az ablakhoz ugrott, és ott állt a kutyaviadal végéig; ennek eredményeképpen két shillinget vesztett a többi borbélysegéddel kötött fogadásokon, ami nagy elégtételemre szolgált. Befejezte a szappanozást, és ledörzsölte a szappanhabot a kezével.

Most fenni kezdte borotváját egy kiszolgált nadrágtartón, és sok időt elvesztegetett, mert vitába szállt valami olcsó maszkabál felett, ahol előző éjszaka ő is megjelent veres gyolcsban, hamis hermelinnel, mint afféle király. Roppantul tetszett neki, hogy valami nőszeméllyel ugratták, akit megigézett bájaival, s úgy tett, mintha társainak ugratása felette bosszantaná, csak hogy folytassák a vitát. A téma további magavizsgálatra sarkallta, a tükör elé állt, letette a borotváját, kínos gonddal átgereblyélte a haját, fordított ívet tapasztott belőle a homlokára, tökéletessé igazította szabályos választékát, és csinosan, pontosan előrekefélte a két fülére két oldaltincsét. Közben a szappanhab megszáradt az arcomon, és érezhetően beleette magát nemesebb szerveimbe.

Most borotválni kezdett; belévájta ujjait az arcomba, hogy kifeszítse a bőrt, és rázta-taszigálta a fejemet ide-oda, amint a borotválás éppen kívánta. Míg arcom szívósabb részein járt, nem szenvedtem; de mihelyt húzni, nyúzni, szaggatni kezdte az államat, kicsordult a könnyem. Most nyélnek használta az orromat, ennek segítségével borotválta ki a felső ajkam szögleteit, és ebből az apró közvetett bizonyítékból fedeztem fel, hogy az ő kötelességei közé tartozik az üzletben a petróleumlámpa tisztítása. Sokat tűnődtem már rajta tunyán, hogy ezt vajon a borbélyok szokták-e csinálni, vagy maga a főnök.

Ebben a pillanatban azzal szórakoztam, hogy megpróbáltam kitalálni: hol fog legközelebb megvágni, de megelőzött, és beszabdalta az állcsúcsomat, mielőtt még megállapodtam volna magammal. Tüstént megfente a borotváját - előbb is megtehette volna. Nem szeretem, ha kiborotválnak, s nem akartam, hogy még egyszer végigmenjen rajtam. Igyekeztem félretetetni vele a borotvát, mert reszkettem, hogy az állam oldalának esik, dédelgetett, érzékeny pontomnak, amelyet nem érinthet kétszer borotva anélkül, hogy bajt ne csinálna; de ő azt mondta, csak egy kis torzsot akar levenni, s máris végigcsúsztatta borotváját a tiltott területen, s a kiborotválás rettegett pattanásjelei viszketően máris kiserkentek, és jelentkeztek a hívásra. A borbély most hajszeszbe áztatta törülközőjét, és aljasul belecsapdosta képembe; és újra belecsapdosott, mintha volna emberi lény, aki így mossa az arcát. Aztán megszárított: arcul vert a törülköző száraz végével, mintha volna emberi lény, aki így szárogatja az arcát; de a borbélyok ritkán törölnek meg becsületes keresztény módjára. Ezután törülközőjével hajszeszt nyomott a vágásokba, majd keményítőport tömött a sebekbe, aztán megint hajszeszbe áztatta őket, és biztosan az örökkévalóságig áztat és tömköd, ha nem lázadok fel és nem tiltakozom. Akkor bepúderezte az egész arcomat, feltámasztott, és elgondolkozva szántogatta hajamat a kezével. Aztán hajmosóport javasolt, és azt mondta, a hajam erősen rászorul, igen erősen. Én magam mostam meg igen alaposan tegnap a fürdőben, jegyeztem meg. Ezzel megint „megfogtam”. Ezután valami „Smith-féle Haj-Varázs”-t ajánlott s el akart adni nekem egy üveggel. Visszautasítottam. Dicsérte a „Jones-féle Férficsáb” nevű új kölnit, és biztatott, hogy vegyek belője. Ezt is visszautasítottam. Valami saját találmányú fogmosó szörnyűséget akart rám tukmálni, s mikor visszautasítottam, késeket kínált eladásra.

Az utolsó vállalkozás sikertelensége után visszatért a dolgához, tetőtől talpig bepermetezett, tiltakozásom ellenére beolajozta a hajamat, egy csomót gyökerestől kidörzsölt, kirángatott, a maradékot megfésülte, lekefélte, hátul kettéválasztotta, homlokomra odatapasztotta az örökös fordított hajívet, s azután, míg gyér szemöldökömet kefélte, és pomádéval kihúzta, részletes beszámolót tartott könnyűsúlyú feketesárga terrierjének hőstetteiről. A déli dudálás ott ért a

székben, s már tudtam, hogy öt perccel lekésem a vonatról. Akkor lerántotta rólam a törülközőt, könnyedén végighúzta az arcomon, még egyszer megfésülte a szemöldökömet, és vidáman felkiáltott: „Kérem a következőt.”

Ez a borbély két óra múlva szélhűdéssel összeesett, és meghalt. Egy napig kell még várnom a bosszúmmal - de holnap részt veszek a temetésén.

Szász Imre fordítása

KIKÚRÁLOM A NÁTHÁMAT

Talán jó a közönség szórakoztatására írni, de okulásukat, hasznukat, mindenkori kézzelfogható javukat szolgálni százszorta magasabb rendű és nemesebb. Cikkemnek ez az egyetlen célja. Ha az emberiségnek csak egyetlen szenvedő tagja nyeri vissza általa az egészségét, ha csak egy ember megtört fényű szemében gyújtja fel a remény és az öröm tüzét, vagy visszahozza dermedt szívébe a régi, eleven lüktetést, akkor bőséges jutalmat nyertem fáradságomért; s lelkemet átitatja a keresztény lélek szent gyönyörűsége, ha önzetlenül jót tesz.

Mivel tiszta, feddhetetlen életet éltem, joggal merem azt hinni, hogy senki, aki ismer engem, nem utasítja vissza javaslataimat aggodalmasan, mert tudja: nem akarom félrevezetni. A közönség tisztelje meg magát azzal, hogy figyelemmel kíséri a nátha gyógyításával kapcsolatos tapasztalataimat, amint alább következnek, s aztán kövesse nyomdokomat.

Mikor Virginia Cityben leégett a Fehér Ház, elvesztettem otthonomat, boldogságomat, egészségemet és poggyászomat. Az első két tárgy elvesztése nem járt súlyos következményekkel, mert olyan otthont, ahol nincs anya, vagy nővér, vagy fiatal távoli nőrokon, nem rakosgatja el senki szanaszét heverő szennyesedet, nem veszi le csizmádat a fogasról, így emlékeztetve arra, hogy van még, aki gondoskodik rólad, és törődik veled - ilyen otthont könnyű szerezni. Elvesztettem a boldogságomat?... Nem vagyok költő, a búbánat nem tarthatott sokáig hatalmában. De a jó egészség és a még jobb bőrönd elvesztése súlyos szerencsétlenségnek bizonyult. A tűzvész napján egészségemet elnyomta egy súlyos nátha, mert szokatlan erőfeszítéssel nekikészülődtem, hogy csinálok valamit. Ráadásul céltalanul szenvedtem, mert a terv, amit a tűz eloltására kiagyaltam, túlságosan részletes volt, és csak a következő hét közepére tudtam befejezni.

Mikor szipogni kezdtem, egyik barátom biztatott, hogy áztassam a lábam forró vízben, s feküdjek le. Megcsináltam. Nem sokkal rá egy másik barátom azt tanácsolta, hogy keljek fel, és álljak a hideg zuhany alá. Ezt is megcsináltam. Még ebben az órában kijelentette egyik barátom, hogy a legjobb politika: „tömni a náthát és éhen halatni a lázat”. Volt nekem mind a kettő. Így hát azt gondoltam, legjobb lesz, ha teletömöm magamat a nátha kedvéért, aztán elvonulok, és éheztetem egy darabig a lázat.

Ilyen esetekben ritkán végzek félmunkát; meglehetős étvággyal ettem; étkezni egy idegenhez mentem, aki aznap reggel nyitotta meg a vendéglőjét; az idegen tiszteletteljes csendben várakozott mellettem, míg tele nem tömtem a náthámat, akkor megkérdezte, hogy Virginia City lakói gyakran kapnak-e náthát? Azt hiszem, igen, mondtam. Erre kiment, és bevette a cégtábláját.

Elindultam az iroda felé, s útközben találkoztam egy másik kebelbarátommal, aki azt mondta, hogy egy liter meleg sós víz jobban meggyógyítja a náthát, mint bármi más a világon. Alig mertem remélni, hogy van még annyi befogadóképességem, de mindenesetre megpróbáltam. Meglepő eredménnyel. Úgy éreztem, kiadom a halhatatlan lelkemet is.

Már most csak azok javára adom át tapasztalataimat, akiket az írásom tárgyát képező betegség gyötör, s úgy érzem, ők helyénvalónak tartják, ha óvom őket a nálam hatástalannak bizonyult módszerektől; ebben a hitben beszélem le őket a meleg sós vízről. Lehet, hogy jó orvosság, de nagyon goromba. Ha még egyszer náthát kapnék, s nem volna más gyógyszere, csak a földrengés vagy egy liter sós víz, inkább a földrengéssel próbálkoznék.

Miután a gyomromban dühöngő vihar elült, és nem ütköztem több irgalmas szamaritánusba, egyre-másra kértem kölcsön a zsebkendőket, s valamennyit atomjaira fújtam szét, mert ez volt a szokásom náthám kezdeti szakaszában, míg össze nem futottam egy hölggyel, aki éppen akkor érkezett a síkságról, s azt mondta, hogy az országnak azon a részén, ahol ő lakik, ritka az orvos, és ő e kényszerítő körülmény folytán meglehetős ügyességre tett szert az egyszerű „családi panaszok" kezelésében. Biztosra vettem, hogy igen tapasztalt, mert százötven évesnek látszott.

Melaszból, *aqua fortis*-ból, terpentinből és különféle más gyógyszerekből keveréket kotyvasztott, és rám parancsolt, hogy igyak meg belőle negyedóránként egy teli borospohárral. Csak egy adagot vettem be, az is elég volt; megfosztott minden erkölcsi elvemtől, és felébresztette természetem összes nemtelen szenvedélyét. Gonosz hatására agyam csodálatos aljasságokat tervelt, de kezem túlságosan gyenge volt, hogy végre is hajtsam őket; ha erőm akkoriban nem törik meg a csalhatatlan gyógymódok sorozatos támadásai alatt, bizonyos, hogy sírrablásra vetemedtem volna. Mint annyi más ember, én is gyakran érzem aljasnak magamat, s ennek megfelelően cselekszem; de amíg azt az orvosságot be nem vettem, sose tobzódtam még ilyen természetfeletti romlottságban, és hozzá büszke is voltam rá. Két nap múlva újra nekikezdtem az orvoslásnak. Alkalmaztam még néhány biztos gyógymódot, és a hűlést végezetül is a fejemből a tüdőmbe hajtottam.

Szüntelenül köhögtem, s a hangom zérus alá esett; mennydörgő basszusban társalogtam, két oktávval a természetes hangom alatt; megszokott éjszakai pihenésemet csak akkor élvezhettem, ha már a tökéletes kimerültség állapotába köhögtem magam, s abban a pillanatban, mihelyt megszólaltam álmomban, idegenszerű hangom újra felébresztett.

Esetem napról napra súlyosabbá vált. Tiszta gint ajánlottak; bevettem. Aztán gint és melaszt; azt is bevettem. Aztán gint és hagymát; hozzátettem a hagymát, és bevettem mind a hármat. Nem vettem észre semmi különös eredményt, hacsak azt nem, hogy olyan lett a lélegzetem, mint a dögtemető.

Rájöttem, hogy egészségem érdekében utaznom kell. A Bigler-tóhoz mentem egy riporter-társammal, Wilson-nal. Jóleső arra emlékeznem, hogy meglehetősen nagyvonalúan utaztunk; a Pionir batárral mentünk, s barátom magával hozta az összes cókmókját: két elsőrendű selyem zsebkendőt és a nagymamája pofalemezét. Naphosszat hajókáztunk, vadásztunk, horgásztunk, éjjel pedig a náthámat kúráltam. Ami a napi programot illeti, annál jobbat el sem tudnék képzelni. Csak a nyavalyám fordult egyre rosszabbra.

Lepedőfürdőt ajánlottak. Eddig semmiféle gyógykúrát vissza nem utasítottam, és rossz politikának látszott, hogy éppen most kezdjem el, épp ezért úgy határoztam, alávetem magam a lepedőkúrának, jóllehet halványlila gőzöm sem volt, miféle alkalmatosság is az. Fagyos éjfélidőben kezdték el rajtam a gyógymód alkalmazását. Meztelen mellel és háttal lefeküdtem, egy négyzetmérföldnyi fehér lepedőt tunkolgattak jeges vízbe, aztán körém csavarták. Olyan voltam, mint egy kiterített Vesta-szűz.

Ez sem akármilyen cirkusz volt. Mikor az a jeges rongy hozzáér a finom meleg húshoz, az ember majd kiugrik a világból, s közben levegő után kapkod, mintha a halállal tusázna. Megfagyott bennem a fülzsír, s a szívverésem is elállt. Úgy éreztem, ütött az óra.

Wilson komámnak eszébe jutott erről egy kis történet: egy négert kereszteltek, közben kicsúszott a lelkész kezéből, s majdnemhogy belefúlt a folyóba. Kétségbeesetten kapálódzott egy darabig, míg végre megtalálta a talajt a talpa alatt, és félig elhülyülve a víztől meg a dühtől, egyszeribe kimászott a partra, aztán keményen kivágta: „A minap is az egyik nagyságos úr szolgája pont egy ilyen marhaság miatt patkolt el."

Soha, soha, de soha ne végy lepedőfürdőt, ó, ember! Utána találkozol egy hölgyismerősöddel az utcán, csak néz, néz, nem tudja, hova tegyen, s mikor már tudja, hova tegyen, akkor sem tudja, ki a fene vagy - nincs ennél kellemetlenebb dolog.

Szóval mikor a lepedőfürdővel fiaskót vallottam, egy barátnőm mustártapaszt ajánlott a mellemre. Talán meg is gyógyít vele, ha ez a Wilson kölyök nincs ott. Lefeküdtem, a mellemre illesztette a mustártapaszt - alig lehetett nagyobb, mint egy hatszemélyes ebédlőasztal -, aztán vártam a hatást. De a Wilson kölyök megéhezett éjjel - a többit a fantáziájukra bízom.

Miután egy hetet üdültünk a Bigler-tónál, elmentem a Gőzhajó-forrásokhoz s a gőzfürdőzés mellett egy sereg olyan komisz gyógyszert szedtem, amilyet még sose kotyvasztottak. Meg is gyógyítottak volna, de vissza kellett mennem Virginia Citybe, ahol a különféle új gyógyszerek ellenére - mindennap faltam őket - gondatlansággal és túlerőltetéssel sikerült súlyosbítanom betegségemet.

Végül is elhatároztam, hogy ellátogatok San Franciscó-ba, s az első nap, mikor odaértem, egy hölgy a szállodában azt tanácsolta: igyak meg egy liter whiskyt minden huszonnégy órában, s egyik odavaló barátom pontosan ugyanezt az eljárást ajánlotta. Mindegyik figyelmeztetett, hogy egy egész litert igyak meg; azaz összesen kettőt naponta. Megittam, és mégis élek.

Mármost a lehető legjobb szándékkal figyelmébe ajánlom köhögő betegeknek azt a változatos kezelést, amin én nemrég keresztülmentem. Próbálják meg: vagy meggyógyítja, vagy megöli őket, nagyobb baj nem történhet.

Szász Imre fordítása

MEGSZELÍDÍTEM A KERÉKPÁRT

1

Hosszú töprengés után oda lyukadtam ki, hogy meg tudom csinálni. Nekiindultam hát, s vettem a Pond-féle kenőcsből egy hordónyit meg egy kerékpárt. Az oktató hazakísért, hogy első szárnypróbálgatásaimban segítsen. A titoktartás kedvéért a hátsó udvart választottuk, s munkához láttunk.

A kerékpárom csak amolyan csikó volt, alacsony, háromnegyedes gép - és ijedős, mint a csikók általában. Az oktató elmagyarázta röviden a legfontosabb tudnivalókat, aztán felpattant a hátára, s egy kicsit körbelovagolt, hogy megmutassa: milyen egyszerű a dolog. Azt mondta, hogy a leszállást a legnehezebb megtanulni, ezért hát hagyjuk csak a tanfolyam végére. Ebben azonban tévedett. Nagy örömmel és meglepetéssel tapasztalta, hogy nem kell mást csinálnia, csak felsegít a gépre, és eltisztul az utamból; le tudok szállni, mégpedig egyedül. Bár egészen tapasztalatlan voltam, éppen a legmegfelelőbb időben szálltam le. Mellettem állt, s tolta a kerékpárt; mindannyian nagy zuhanással értünk földet, ő került legalulra, én fölébe s tetejünkbe a gép.

Megvizsgáltuk a gépet, s egy karcolás nem sok, annyit sem találtunk rajta. Nem hittem a szememnek. De az oktató erősítgette, hogy így van; s valóban, a vizsgálat őt igazolta. Ekkor kezdtem felfedezni, milyen csodálatosan szerkesztik meg ezeket a jószágokat. Bekentük magunkat Pond-féle kenőccsel, s újból nekifogtunk. Az oktató átment a túloldalra, hogy onnan támogasson, de én is azon az oldalon szálltam le; az eredmény tehát ugyanaz volt, mint az imént.

A gép nem sérült meg. Ismét bekrémeztük magunkat, és dologhoz láttunk. Az oktató ez alkalommal mögöttem keresett védett állást, de hogy, hogy nem, megint csak rázuhantunk.

Meglepetten álmélkodott, s azt mondta, hogy ez teljességgel szokatlan. A gép sértetlen volt, még csak egy küllője sem ugrott ki. Miközben kenegettük magunkat, mondtam neki, hogy ez kész csoda, mire ő közölte velem, hogy ezeket az acél pókhálókat csak dinamittal lehet megrongálni - majd rájövök én is, csak ismerkedjem meg velük. Aztán odabicegett a géphez, s újból nekifogtunk. Az oktató ez alkalommal a vészfék szerepét akarta eljátszani, s szerzett valahol egy embert, aki hátulról tolja a gépet. Már meglehetős gyorsan haladtunk, mikor átmentünk egy téglán, s én keresztülrepülve a kormányon, tanítómesterem hátán kötöttem ki fejjel lefelé, és láttam még a gépet villogni a levegőben, köztem és a nap között. Szerencsére éppen ránk esett, megtört a zuhanása, és így nem történt semmi baja.

Öt nap múlva úgy-ahogy felépültem. Elvittek a kórházba, s ott már gyógyulófélben találtam az oktatót. Néhány nap múlva már teljesen egészséges voltam. Ezt annak tulajdonítom, hogy bölcs voltam, s mindig valami puhára estem. Sokan a tollas dunnát ajánlják, én azt gondolom, egy oktató jobban megfelel a célnak.

Az oktató végül talpra állt, s négy segédet hozott magával. Kitűnő ötlet volt. Ők négyen egyenesen tartották a kecses pókhálószerkezetet, míg én nyeregbe szálltam; azután kétoldalt menetoszlopba fejlődtek, az oktató pedig hátulról taszigálta a gépet; a leszállásnál minden kéz segített.

A kerékpárnak úgynevezett „kilengése” volt, mégpedig elég komisz; sokféle követelménynek kellett megfelelnem, hogy az egyensúlyomat megtarthassam, s ezek a követelmények minden pillanatban ellentétbe kerültek a természettel. A természettel s nem a természet *törvényeivel*. Pontosabban: bármi volt is a feladat, természetem, szokásaim és neveltetésem bizonyos megoldást sugalmaztak, s ugyanakkor valami állandó és nem is gyanított fizikai törvény éppen az ellenkezőjét követelte. Így vettem észre, milyen gyökeresen és nevetségesen hibás volt a testem és végtagjaim nevelése egy életen át. Beléjük ivódott a tudatlanság; semmit sem tudtak - semmit, ami hasznossá tenné őket. Ha például éreztem, hogy jobb felé esem, hirtelen ellenkező irányba fordítottam a kormányt, egészen természetes ösztönzéstől hajtva, s ezzel megsértettem egy törvényt, és folytattam a zuhanást. A törvény az ellenkezőjét követelte: a nagy kereket abba az irányba kell fordítanod, amerre esel. Ha mások mondják, az ember bajosan hiszi el. Sőt nemcsak bajosan hiszi el, hanem egyenesen képtelen elfogadni, annyira ellenkezik minden elképzelésével. Ugyanilyen körülményes megtenni, miután nagy nehezen végre elhitte. Nem segít az sem, ha a legmeggyőzőbb bizonyítékok erősítik meg hitében; ugyanúgy nem tudja megcsinálni, mint azelőtt, s hiába kényszeríti, hiába beszéli rá magát, a dolog nem megy. Ekkor kell az értelemnek átvennie a vezetést. Meg kell tanítania a végtagokat, hogy vessék el neveltetésüket, és fogadják el az újat.

Az ember fejlődésének lépcsői élesen megkülönböztethetők. Minden lecke végén tudja, hogy elsajátított valamit, s tudja azt is, mi az a valami, és hogy immáron nem fogja elfelejteni. Nem olyan ez, mint amikor németül tanulsz, s harminc évig botorkálsz előre, tapogatózva, bizonytalanul; s mikor végre azt hiszed, na, most már tudom, orrod alá dörgölik a konjuktívuszt, s te mukkanni se tudsz. Nem - s most már egyre világosabban látom, hol van a hiba a német nyelv körül: ott, hogy nem tudsz leesni róla, s nem ütöd meg magadat. Nincs olyan tulajdonsága, amely szigorúan a tárgyra szorítaná a figyelmedet. De azt is látom, hála a kerékpárleckéknek, hogy németül megtanulni csakis és kizárólag a kerékpározó módszerrel lehet. Vagyis: kapaszkodj valamelyik alattomos részletébe egy időre, tanuld meg - ne engedj, s ne csússz át a következőre, amíg az elsőt tökéletesen be nem gyakoroltad.

Amikor a kerékpározásban eljutottál addig a pontig, hogy többé-kevésbé tűrhetően egyensúlyban tartod a gépet, s hajtani és kormányozni is tudod már, akkor jön a nehezebb feladat - tanulj meg felszállni. Következőképpen kell csinálnod: a gép mögött ugrándozol a jobb lábadon, a balt a pedálra teszed, s megragadod a kormányt. Vezényszóra ráállsz a lábtóra, megmerevíted a bal lábadat, a másikat meglóbálod a levegőben valami általános és meghatározhatatlan módon, hasadat a nyereg hátuljához támasztod, aztán lepottyansz egyik vagy másik oldalon; de mindenképpen lepottyansz. Felkelsz és újrakezded; és még egyszer; és azután még sokszor.

Közben megtanultad, hogyan tartsd egyensúlyban magad; hogyan kormányozz anélkül, hogy tövestül tépnéd ki a kormányt. (Kormányt mondok, mivelhogy *valóban* kormány; a „fogantyú” szó csak vérszegény leírás.) Így kormányozol tova, egy darabig egyenesen, majd előredőlsz, makacs kitartással a nyeregbe tornászod a jobb lábadat, azután a testedet, visszafojtod a lélegzeted, egyik oldalon, majd a másikon taszítódsz egy hatalmasat, és ismét a földön találod magad.

De most már nem törődsz az esésekkel; egyik vagy másik lábadra érkezel figyelemre méltó biztonsággal. Hat további kísérlet és hat további esés mesterré avat. A következő alkalommal kényelmesen feljutsz a nyeregbe, s fenn is maradsz - ha megelégszel azzal, hogy a lábad oldalt kalimpáljon, s egy darabig békén hagyod a pedált; de ha nyújtózkodni próbálsz utána, máris a földön vagy. Hamarosan megtanulod, hogy várnod kell egy kicsit, s megszilárdítod egyensúlyodat, mielőtt pedálért nyúlsz; most már elsajátítottad és tökéletesítetted a felszállás

tudományát, s egy kis gyakorlat után egyszerűnek és könnyűnek találod, ámbár jobb, ha a nézőközönség egy-két méternyire elhúzódik, ha ugyan általában nincs ellene kifogásod.

Most elérkezel az önkéntes leszálláshoz; a másik fajtáját tanultad meg először. Nagyon könnyen elmagyarázható bárkinek, hogyan kell saját akaratából leszállnia; csak néhány szó, a követelmények egyszerűek és látnivalóan könnyűek; nyomd le a bal pedált, amíg a lábad majdnem egyenes, fordítsd a kormányt balra, s aztán szállj le, ahogy a lóról szokás. Kétségtelenül rendkívül egyszerűen hangzik; pedig nem az. Nem tudom, miért, de nem az. Próbáld, ahogy akarod, mégsem úgy szállsz le, ahogy a lóról szokás: úgy szállsz le, mintha égő ház ablakán léptél volna ki. Minden egyes alkalommal látványosságot csinálsz magadból.

2

Nyolc napon át naponta másfél órás leckéket vettem. E tizenkét munkaórányi inaskodás után megvolt a céhlevelem - úgy feliben-harmadában. Alkalmasnak nyilvánítottak arra, hogy külső segítség nélkül tapossam a kerékpáromat. Hihetetlennek látszik ez a gyors tökéletesedés. Lényegesen tovább tart, mint megtanulnod szőrén ülni a lovat.

Igaz, megtanulhattam volna tanító nélkül is, de alkati esetlenségem miatt ez túlságosan kockázatos lett volna. Az autodidakta semmit sem tud pontosan, és felét sem tudja annak, amit tanítói vezetésével elsajátíthatott volna; ráadásul még kérkedik, s más meggondolatlan embereket is elbolondít, hogy kövessék példáját. Vannak, akik azt hiszik, hogy az élet szerencsétlen eseményei - az élet „tapasztalatai" - valami módon hasznosak számukra. Csak tudnám, miként. Én sohasem tapasztaltam, hogy bármelyik is ismétlődne. Mindig váltakoznak, összecserélődnek, s ott kapnak beléd, ahol legkevésbé számíthatsz rá. Ha a személyes tapasztalat jelent valami neveltetést, nem valószínű, hogy akárki is lefőzné Matuzsálemet; mégis, ha ez az idős férfiú visszajönne, szinte bizonyos, hogy mindjárt az első napon megragadná a villanydrótot, s bizony kellemetlen helyzetbe hozná magát. Mégiscsak biztosabb és bölcsebb dolog volna, ha megkérdezne valakit, helyes-e megragadnia a huzalt. De ez nem tetszene neki: nyilván ő is amolyan nyakas autodidakta volna, tapasztalatokat hajszolna, s ő maga akarna mindent megvizsgálni. Végül aztán rájönne, hogy az összeaszott pátriárkák nem szenvedhetik a villanyáramot; és ez bizony hasznos volna számára, és kikerekítené, tökéletesítené neveltetését addig is, míg vissza nem tér újból valamelyik nap, és rugdosni nem kezd egy dinamitos ládát, hogy megtudja, mi van benne.

De elkalandoztunk a tárgytól. Mindenesetre fogadj tanítót; megtakarítasz vele egy csomó időt és a Pond-féle kenőcsöt.

Mielőtt végképpen búcsút vett volna tőlem, mesterem néhány kérdést tett fel testi erőmet illetően, s nekem módomban állt felvilágosítani őt, hogy ez bizony gyenge oldalam. Ez hiba, mondta, így hát nehéz lesz dombnak felfelé hajtanom; de azt is mondta, hogy a kerékpár hamarosan segíteni fog rajta. Az ő izomzata és az enyém között a különbség elég szembetűnő volt. Meg akarta tapogatni az izmaimat - odanyújtottam hát neki a bicepszemet; az volt a legfejlettebb. Csaknem elmosolyodott. - Kásás, puha, gyenge és kerek; nyomásra félreugrik, az ujjak alól kicsúszik; sötétben az ember fia azt hinné, rongyba csavart osztriga - mondta. Talán sértődöttnek látszottam, mert gyorsan hozzátette: - Nincs semmi hiba; nem kell búsulni miatta; nemsokára kugligolyónak hinné akárki. Csak szorgalmasan gyakoroljon, minden rendben van.

Ezután elhagyott, s én egyedül kezdtem kalandokat keresni. Tulajdonképpen nem is kell keresni - ez csak olyan szólásmondás - jönnek maguktól is.

Szombat délutáni nyugalmú mellékutcát választottam, a kocsiútja mintegy harminc méter széles volt. Tudtam, hogy nem elég széles; mégis azt gondoltam: ha éberen figyelek, és haszontalanul nem veszítek teret, keresztültörhetek rajta.

Nehézségeket okozott természetesen, hogy teljesen a magam felelősségére kellett felszállnom a gépre, s nem kaptam bátorító erkölcsi támogatást, nem volt ott együttérző mesterem, aki azt mondaná: - Jó! Most jól csinálta... ez is jó... ne rohanjon... látja, most megy a dolog... gyerünk, szedje össze magát. - Akadt azonban helyette más támaszom, egy fiú, aki az egyik kapukövön ült, s óriási darab krumplicukron csámcsogott.

Csak úgy áradt belőle az érdeklődés és megjegyzés. Mikor először hibáztam, s lepottyantam, közölte, hogy ő a helyemben párnákba öltözne, bizony, bizony. Mikor másodszor estem le, azt tanácsolta, hogy menjek, és tanuljam ki a mesterséget triciklin. Mikor harmadszor elbuktam, azt mondta, nem hinné, hogy szekéren meg tudjak maradni. Negyedszerre azonban felültem, s esetlenül nekiindultam, imbolyogva, kóvályogva, bizonytalanul, és meglehetősen igénybe vettem az utca egész szélességét. Lassú és nehézkes vánszorgásom mélységes megvetéssel töltötte el a fiút, s így kiáltott fel: - Hé, fogják meg, mert elrepül! - Azután leszállt őrhelyéről, s ott őgyelgett a járdán, figyelt, és néha-néha megjegyzéseket tett. Később nyomomba szegődött, s követett. Egy kislány jött arra, gyúródeszkát egyensúlyozva a fején, kuncogott, és látszott, hogy szólni akar, de a fiú feddőleg ráförmedt: - Hagyd, temetésre megy.

Évek óta ismertem az utcát, s mindig úgy tudtam, hogy teljesen sima; a kerékpár azonban nagy meglepetésemre tudtomra adta, hogy nem az. A kerékpár az újonc kezében olyan fürgén és érzékenyen jelzi a finom, elenyésző különbségeket, mint a vízszintező. Ott is jelzi a buckát, ahol gyakorlatlan szemed észre sem venné; tudósít a legkisebb mélyedésről, ahol csak víz leszaladhat. Most sem jöttem rá, hogy szelíd emelkedőn kínlódom felfelé. Tapostam, lihegtem, izzadtam, de akárhogy dolgoztam is, a gép minden pillanatban megállt. Ilyenkor a fiú így szólt: - Helyes! Pihenjen kicsit, senki sem kergeti. Ha *maga* nincs ott, nem tarthatják meg a temetést.

A kövek esküdt ellenségeim voltak. A legkisebb is rémületbe ejtett, ha keresztülmentem rajta. Minden kőnek - legyen az borsónyi - nekiszaladtam, ha ki akartam kerülni; és eleinte természetesen mindig rávitt a kísértés, hogy mellette próbáljak elmenni. Ez azonban érthető: egyik megnyilvánulása a szamárnak, amely valami kifürkészhetetlen oknál fogva velünk született.

Lassan gyakorlóterem végére jutottam, s meg kellett fordulnom. Nem valami kellemes dolog, ha először vállalkozol rá saját felelősségedre, s nem is valószínű, hogy sikerüljön. Önbizalmad elpárolog, egyre jobban eltölt valami névtelen félelem, minden sejted aggódó feszültségbe merevedik, óvatos és fokozatos ívbe kezdesz, de gyötrődő idegeidben elektromos aggodalom vibrál, és az ív hirtelen görcsös és veszélyes cikcakká torzul; azután nikkelparipád egyszerre elkapja a szárat, s rá sem hederítve imáidra és kapkodó erőfeszítéseidre, ferdén nekiugrik a járdának - szíved elszorul, lélegzeted kihagy, lábad elfelejt dolgozni, egyenest előremégy, és már csak néhány láb van közted és a járda között. Íme, itt a kétségbeesett pillanat, az utolsó alkalom, hogy megmentsd magad; a szabályok természetesen elfüstölögnek a fejedből: *elfordítod* a kereket a járdától ahelyett, hogy *feléje* fordítanád, és egész hosszúságodban elnyúlsz a gránit borította, barátságtalan parton.

Nekem is ez a szerencse, ez az élmény jutott osztályrészemül. Kivonszoltam magam a törhetetlen kerékpár alól, s leültem a járdaszélre töprengeni.

Nekiindultam visszafelé az úton. Láttam, hogy egy gazda szekere zötyög felém, káposztával megrakva. Éppen ez kellett nekem, hogy bizonytalan kormányzásomat tökéletesítsem. A

gazda szekere az út közepét foglalta el, s alig tizennégy-tizenöt méternyi teret hagyott mindkét oldalon. Nem tudtam rákiáltani - a kezdő nem tud kiáltani; ha kinyitja a száját, vége van; minden figyelmét a feladatra kell összpontosítania. De a fiú segítségemre sietett ebben a szörnyű válságban, s én egyszeriben hálát éreztem iránta. Merőn figyelte kerékpárom hirtelen váltakozó ihleteit és gerjedelmeit, s ezeknek megfelelően irányította a gazdát.

- Balra! Menjen balra, mert ez a bakszamár elgázolja!

A gazda meghúzta a gyeplőt.

- Nem, jobbra, jobbra! Megállj! *Ez* nem lesz jó!... Balra!... Jobbra!... Balra!... Jobb!... Bal!... jo... Maradjon, ahol van, különben elveszett!

Éppen ekkor szaladtam neki jobbról az egyik lónak, és karikára potyogtam. - A fene vinné el! Nem látta, hogy jövök? - kérdeztem.

- Igen, láttam, de nem tudtam eldönteni, melyik irányból. Senki se tudta volna... na, ugye? Maga se tudta volna... ugye, nem? Mit tehettem hát?

Valamelyes igazsága volt, s én nagylelkűségemben ezt be is láttam. Mondtam, hogy kétségtelenül legalább annyira hibáztatható vagyok, mint ő.

A következő öt napon belül annyit fejlődtem, hogy a fiú nem tudott velem lépést tartani. Vissza kellett ülnie hát a kapukőre s megelégednie azzal, hogy messziről figyeli, mikor vágódom el.

Az utca végén macskakövek húzódtak hosszú sorban, egymástól egy-egy méternyire. Később már meglehetősen tudtam kormányozni, mégis annyira féltem tőlük, hogy mindig nekik mentem. Az egész utcában ezek a kövek buktattak el a legkomiszabbul - kivéve a kutyákat. Sokszor bizonygatták nekem, hogy a leggyakorlottabb kerékpáros sem tudja szántszándékkal elgázolni a kutyát: a kutya mindig elsiklik az útjából. Azt hiszem, ez igaz; de úgy vélem, azért nem tudja elgázolni a kutyát, mert neki akar menni. Én nem akartam kutyát gázolni, mégis mindegyiknek nekimentem, ha arra kódorgott. Véleményem szerint ez nagy különbség. Ha el akarod gázolni a kutyát, tudja, hogyan számítson, de ha ki akarod kerülni, nem tudja, s valószínűleg minden alkalommal rossz irányba ugrik. Az én tapasztalatom kivétel nélkül ezt mutatta. Később már egy kocsinak sem tudtam volna nekimenni, de ha egy kutya eljött megnézni gyakorlataimat, biztosan rászaladtam. Mind szívesen nézte, hogyan gyakorlatozom, s el is jöttek, mivel a környékünkön kevés olyan esemény történt, ami egy kutyát szórakoztatna. Hosszú időbe került, míg megtanultam, hogyan kerüljem el a kutyákat, de ezt is elsajátítottam.

Most már úgy kormányozok, ahogy akarok, és valamelyik nap előveszem a fiút, és elgázolom, ha nem javul meg.

Végy kerékpárt. Nem bánod meg - ha életben maradsz.

Szász Imre fordítása

A TEVE MINT IRODALOMKRITIKUS

A zsályacserje egész jó tüzelő, de zöldségnövénynek határozottan sikerületlen jószág. Nem is viseli el más az ízét, mint a szamárcsődör és törvénytelen ivadéka, az öszvér. Tápláló voltát illetően azonban az ő tanúbizonyságuk sem ér semmit, hiszen ezek megeszik a fenyőtobozt, a kőszenet, a rézforgácsot, az ólomcsövet és az üvegcserepet is, akármit, ami az orruk elé kerül, és utána olyan elégedett pofával kocognak tovább, mint aki osztrigát vacsorált. Az öszvér, a szamár meg a teve étvágyát időlegesen bármi csillapíthatja, de soha semmi nem elégíti ki. Egyszer Szíriában a Jordán forrásvidékén, miközben fölverték a sátrakat, egy teve birtokába vette az überciheremet. Kritikus szemmel vizsgálgatta végig, olyan feszült érdeklődéssel, mintha az jutott volna eszébe, hogy ő is csináltathatna magának egyet, aztán, miután ruházkodási szempontból már végiggondolta, elkezdte élelmezésügyi nézletből szemlélni a dolgot. Rátette a lábát, megragadta a fogával az egyik ujját, rágta, rágta, és fokozatosan bezabálta az egészet, miközben szinte vallásos elragadtatással meregette az égre a szemét, mintha még soha életében ilyen jót nem evett volna, mint az überciherem. Egyszer-kétszer megnyalogatta a szája szélét, aztán nyúlt a másik ujja után. Utána megpróbálkozott a bársonygallérral; elégedett mosolyából a vak is láthatta, hogy ezt tekinti az überciher legízesebb falatjának. Következtek a kabátszárnyak, bennük néhány ínyencség: gyúkapszlik, köhögős cukor és némi konstantinápolyi fügecsiriz. Ekkor kihullott a zsebből az újságokkal folytatott levelezésem, és a teve azzal is szerencsét próbált. A hazai lapoknak írott beszámolóim kéziratai azonban már veszélyes talajra tévedt. Azokban az iratokban olyan tömör bölcsességre talált, ami meglehetősen megfeküdte a gyomrát, időnként pedig bekapott egy-egy tréfát, amely úgy megrázta, hogy belecsikordult a foga. Veszélyes idők voltak ezek, de ő bátran és reményteljesen majszolt tovább, míg végül olyan kijelentésekbe nem botlott, amelyeket még egy teve se nyelhet le büntetlenül. Fulladozni kezdett, lihegett, a szeme kidülledt, szétterpesztette a mellső lábait, aztán, fél perc sem telt belé, eldőlt mereven, akár a gyalupad, és leírhatatlan kínok között kimúlt. Odamentem, kihúztam a kéziratot a szájából, és rájöttem, hogy ez az érzékeny istenteremtése az egyik legenyhébb és legszelídebb ténybeli kijelentésemen fulladt meg, amelyet a jámbor olvasóközönség előtt valaha is tettem.

Azt akartam még elmondani, mielőtt eltértem a tárgytól, hogy az ember néha öt-hat láb magas zsályacserjével is találkozik, amelynek ezzel arányos kiterjedésűek az ágai és levélzete, ám a növény szokásos magassága csak két-, két és fél lábnyi.

Szilágyi Tibor fordítása

A TEMETKEZÉSI VÁLLALKOZÓ CSEVEG

- Hát ez a hulla - mondta a temetkezési vállalkozó, és helyeslően megveregette az elhunyt összekulcsolt kezeit -, ez a hulla derék gyerek volt... akárhonnan nézem is, derék gyerek volt. Olyan igazán szíves volt, olyan szerény és egyszerű utolsó pillanataiban. A barátai érc-koporsót akartak... más nem felelt meg. Én nem tudtam szerezni. Nem futotta az időből... ezt akárki láthatta.

Oda se neki, mondta a hulla, verjenek össze neki valami ládát, amiben kényelmesen kinyújtózhat, a doboz küllemével nem sokat törődik. Azt mondta, jobban érdekli a tágasság, mint a küllem, legalábbis a végső porhüvelytartóban.

A barátai ezüsttáblát akartak a koporsóra, jelezve rajta, hogy ki a halott és honnan való. Nyilvánvaló, hogy az ember nem tud efféle fényes jószágokat felhajtani ilyen kis városkában. És mit mondott a halott?

A halott azt mondta, fessék be fehérre a régi csónakját, és mázolják rá a címét és rendeltetési helyét cipőmázoló kefével meg betűmintasablonnal, melléje egy szakaszt valami ügyes zsoltárból, állítsák fel a csónakot a síron, írják rá, hogy utánvéttel, és hagyják „csurogni”. Egyáltalán nem esett kétségbe, annyira se, mint egy csiga - ellenkezőleg, olyan nyugodt és fegyelmezett volt, mint egy temetkezési ló; azt mondta, hogy véleménye szerint ott, ahova készül, lényegesen jobb, ha az ember festői erkölcsi bizonyítvánnyal hívja fel magára a figyelmet, mint holmi elegáns ládával meg felvágós felirattal.

Úgy ám, remek ember volt. Jobb szeretem, ha ilyen hullával van dolgom, mint akikkel hét év alatt bajlódtam. Jólesik az embernek, ha ilyen egyént temethet. Érzi, hogy megbecsülik a munkáját. Biz’ isten, ez is egészen megnyugodott, hogy így elrendezte a helyét, mielőtt kinyúlt volna; azt mondta, a rokonai jót akarnak, de ez a sok fene előkészület csak arra jó, hogy többé-kevésbé késleltesse a dolgot, ő meg nem akar szanaszét heverészni. Ilyen világos fejet még nem láttam, mint az övé - és ilyen nyugodtat, megfontoltat. Egy ész volt az egész ember - istenuccse, az volt. Csudálatosan pazar. A fejinek egyik végitől a másikig akkora távolság volt neki, hogy no. Sűrűn dühöngött benne egyik részen az agyláz, az esze többi része meg rá se rántott - annyira se, mint egy arizonai indiánfelkelésre a kelet-amerikai államok.

Hát a rokonok, azok nagy fene temetést akartak, de a hulla azt mondta, fütyül a nagy hűhóra, nem akar halottas menetet - rakják meg a halottaskocsit gyászolókkal, kössenek utána egy hajókötelet, és *őt* vontassák hátul. Még sose kerültem össze földi maradvánnyal, aki ennyire fütyült volna a külsőségekre. Jólelkű, egyszerű gondolkodású ember volt - az ám, elhihetik nekem. Minden ízével úgy akarta a dolgokat, ahogy neki tetszett, és jólesően megbékült, ha kisded terveit kiókumlálhatta. Megmérette magát velem és egész kocsirakomány utasítást adott; aztán oda állította a papot egy terítővel letakart, hosszú láda mögé, ami a koporsót jelképezte, és elmondatta vele a temetési beszédet, a jó részeknél azt mondta: - Hogy vót, hogy vót! -, és kihúzatott a pappal minden agyondicsérgetést és minden fellengzős dumát; aztán felléptette a kórust, hogy segítsen nekik kiválasztani a nótákat; és rábeszélte őket, hogy énekeljék a *Hármat tojott a fürjecské*-t, mert ezt a nótát mindig szerette, ha valamiért rosszkedve volt, az ünnepélyes muzsika pedig elszomorította; s amikor elénekelték neki könnyes szemmel (mert mindenki szerette), és a rokonai jobbra-balra búsultak, ő olyan boldogan feküdt ott, mint a fianyúl, megpróbálta verni a taktust, és minden módon mutatta, mennyire élvezi a dolgot, aztán hirtelen fölbuzdult, izgatott lett, csatlakozni akart az

éneklőkhöz, mert ne felejtse el, hogy meglehetősen büszke volt az éneklési képességére; de amint kinyitotta a száját, és éppen fel akarta fújni magát, kisuttyant belőle a szufla.

Még nem láttam senkit ilyen hirtelen kinyúlni. Ah, nagy veszteség - hatalmas veszteség ennek a szegény, isten háta mögötti városkának. Jó, jó - nincs időm itt beszélgetni, be kell szegnem a szemfedőt, aztán gyerünk; ha segít nekem egy kicsit emelinteni, feldobjuk a halottaskocsira, aztán elbaktatunk; de ha szívem szerint tehetnék, úgy éljek, tiszteletben tartanám utolsó kívánságát, és úgy vontatnám hátul. Én azt tartom, hogy ha egy hulla valamit kíván a lelki nyugalma kedvéért, az nem nagy dolog, és az embernek nincs joga megcsalni vagy kijátszani; és ha egy hulla rám bíz valami tennivalót, én meg is teszem, nekem elhiheti, még ha ki kell is tömnöm, és sárgára festenem, és emléktárgynak a falra akasztanom, akkor is - érti!

Megcsördítette ostorát, és döcögve elindult őskori halottaskocsi-roncsával, én meg folytattam sétámat, értékes tanulsággal gyarapodva - hogy az egészséges emberi jókedv minden foglalkozással összefér. A tanulságot aligha felejtem el, mert jó néhány hónapba beletelik, míg kitörölhetem emlékezetemből a beszélgetést és körülményeit.

Szász Imre fordítása

KÉT APRÓ TÖRTÉNET

Az első egy bizonyos valakiről szól, aki szeretett volna érintkezésbe lépni az ügyosztályvezető úrral

Most, hogy itt vagyok Londonban, az 1900-adik év második hónapjában, egy barátom pár nappal ezelőtt, délután meglátogatott. Mindketten abban a korban járunk, mikor már pipázgatás és tereferélés közben nem éppen az élet ilyen-olyan örömeiről, hanem inkább keserűségeiről és bosszúságairól beszélget az ember. Szó szót követett, és barátom elkezdte szidni a hadügyminisztériumot. Ugyanis arról volt szó, hogy egy barátja kitalált valamit, ami rendkívüli hasznára lett volna a dél-afrikai katonáknak. A találmány rendkívül könnyű, olcsó és tartós cipő volt, amelyik nedves időben sem ázik át, nem jön ki a formájából, és nagyon erős. A feltaláló szerette volna felhívni a kormány figyelmét a dologra, de hát ismeretlen ember volt, és tudta, hogy a magas hivatalnokok nem foglalkoznak majd különös lelkesedéssel a beadványával.

- Ebből is látszik, micsoda egy szamár volt... amiben különben nem áll egyedül - vágtam közbe. - No, csak folytasd.

- Ezt miért mondod? Barátom igazán nem hazudott.

- De hazudott. Csak folytasd.

- Be fogom bizonyítani, hogy...

- Nekem ugyan bizonyíthatsz, amit akarsz, vén róka vagyok én már, és tapasztaltam egyetmást. Velem nemigen lehet vitatkozni... tiszteletlenség volna, amellett sértő is. Folytasd.

- No, jó. Mindjárt meglátod, mi a helyzet. Jómagam nem vagyok ismeretlen ember, és *nekem* sem sikerült a barátom beadványát a Bakancs Ügyosztály vezetőjéhez eljuttatnom.

- Újabb maszlag. Kérlek, folytasd.

- Becsületszavamra mondom, hogy minden dugába dőlt.

- Azt elhiszem. Efelől igazán nem volt semmi kétségem. Fölösleges is volt említened.

- Hát akkor hol van a hazugság?

- Hol? Ott, hogy te nem voltál képes az ügyosztályvezető figyelmét azonnal felhívni a barátod beadványára. Ez, igenis, hazugság, mert semmi akadálya nem volt annak, hogy azonnal felhívd az ügyosztályvezető figyelmét a dologra.

- Mondom, hogy lehetetlen volt. Három hónapig hiába küszködtem.

- Semmi kétség. Mi sem természetesebb. Ezt akkor is tudom, ha nem mondod. Viszont azonnal felhívhattad volna az ügyosztályvezető figyelmét, ha értelmes módszerekhez folyamodsz... ez persze tisztelt barátodra is áll.

- A legértelmesebben jártam el.

- Ugyan kérlek!

- Miért? Honnan tudod? Mit tudsz egyáltalában a körülményekről?

- A világon semmit. De tény, hogy nem jártál el ésszerűen a dologban. Ebben az egyben aztán biztos vagyok.

- Hogy lehetsz ilyen biztos a dolgodban, ha egyszer azt sem tudod, milyen módszereket alkalmaztam?

- Az eredményből látom. Az eredmény a legjobb bizonyíték. Értelmetlen módon jártál el ebben az ügyben. Én már vén róka vagyok, és elég b...

- Ó, hogyne, hogyne, ezzel tisztában vagyok! De lennél olyan kedves és meghallgatnád, hogy *én* milyen módszerekhez folyamodtam? Talán ez tisztázni fogja, hogy eszesen vagy esztelenül jártam-e el ebben a dologban.

- Utóbbi kérdés vitán felül áll: esztelenül. Ezt le is szögeztem. De azért csak folytasd, ha szerepedet mindenáron ismertetni akarod. Biztosíthatlak, hogy igazán...

- Ó, tudom. Szóval íróasztalhoz ültem, és udvarias levelet fogalmaztam... a Bakancs Ügyosztály vezetőjének, amelyben megmagya...

- Ismered személyesen?

- Nem.

- Egy:null a javamra. Esztelenül jártál el. Folytasd.

- Ebben a levélben megmagyaráztam a találmány rendkívüli értékét és olcsóságát, ugyanakkor felajánlottam...

- Hogy kihallgatásra jelentkezel, és beszélni óhajtasz vele? Persze hogy ezt csináltad. Kettő:null a javamra. Én egyébk...

- Három napig nem válaszolt.

- Mi sem természetesebb. Mondd tovább.

- Aztán küldött egy levelet, melyben két-három jéghideg szóval köszöni a fáradságot, ugyanakkor ajánlja...

- A nagy semmit.

- Hát igen. Nem ajánl semmit. Ekkor részletesebben is kifejtettem a dolgot...

- Három:null.

- De erre már nem is válaszolt. A hét végén ismét írtam, és megkértem, eléggé éles hangon, hogy válaszoljon a levelemre.

- Négy:null. Folytasd.

- Végre válaszolt. Levelemet nem kapta meg, írta; küldjek másolatot róla. Feldúltam az egész postahivatalt, minek eredményeképp megtudtam, hogy a levelem, igenis, elment az ügyosztályvezetőhöz... de azért másolatot is küldtem és egy szót sem szóltam. Eltelt két hét anélkül, hogy bárki is rám pazarolta volna a figyelmét, közben sikerült izzó kedélyemet fokról fokra annyira lecsillapítanom, hogy elérte a hideg udvariasságnak a levelezés műfajához szükséges szintjét. Tollat fogtam tehát, megbeszélést ajánlottam másnapra, megjegyezve, hogy ha közben semmiféle értesítést nem kapok tőle, a hallgatást beleegyezésnek veszem.

- Öt:null.

- Pontosan tizenkét órakor megérkeztem, a várószobában székkel kínáltak, és azt mondták: várjak. Fél kettőig vártam, aztán odábbálltam dühösen és szégyenkezve. Megint vártam egy hetet, hogy mérgem kissé elpárologjon, majd írtam egy levelet, és újabb találkozást ajánlottam a következő napra, tizenkét órára.

- Hat:null.

- Erre válaszolt. Fogad. Pontosan érkeztem, és fél háromig melegítettem a székemet. Ekkor sarkon fordultam, és igyekeztem egyszer s mindenkorra kitörölni fejemből a hely emlékét, mintha sose láttam volna. Ezt a durvaságot, ezt a tehetségtelenséget és tehetetlenséget, ezt a közönyt a hadsereg érdekei iránt a hadügyminisztérium Bakancs Ügyosztályának vezetője részéről... hát mondhatom...

- Nyugalom! Öreg vagyok és bölcs, és jó pár, látszólag igen értelmes emberrel találkoztam, akikben nem volt annyi józan ész, hogy egy ilyen egyszerű és könnyű dologhoz a megfelelő józansággal nyúltak volna. Nem vagy különleges eset a szememben... millió és millió hozzád hasonló embert ismertem személyesen. Három hónapot pazaroltál el a lehető leghaszontalanabbul, a feltalálónak is odalett három hónapja, a katonák is három vagy kilenc hónapot vesztettek. Most pedig felolvasok neked egy kis történetet, melyet az éjszaka írtam. Utána pedig jelentkezel holnap délben az ügyosztályvezetőnél, és az ügy el van intézve.

- Óriási! Ismered?

- Nem. De hallgasd meg a történetet.

A második történet: Hogy sikerült egy kéményseprőnek, hogy a császár az ő szavára hallgatott?

Megjött a nyár, a szörnyű hőség hatalma a legizmosabbakat is leteperte, a gyengék legtöbbje meg haldoklott, vagy ájultan rogyott össze. Hetek óta vérhas tizedelte a sereget, a katonák átka - segítségre semmi remény. A doktorok is kétségbeestek: tudományuknak és kotyvalékaiknak régi sikere (itt se kell valami juj de nagy csodára gondolnunk...) úgy látszik, már csak a múlté - és a múlté is marad.

A császár maga elé idézte a leghíresebb orvosokat, hogy tanácskozzék velük, mivel lelke mélyéig meg volt rendülve. Igen szigorúan bánt velük, őket vonta felelősségre katonái haláláért, megkérdezte tőlük, hogy értik-e a mesterségüket vagy sem - és egyáltalában: orvosok-e vagy orgyilkosok? Erre az első számú orgyilkos, aki egyúttal az ország legöregebb doktora volt - nem volt még egy, akinek ilyen tiszteletet parancsoló külseje lett volna -, válaszolt a császárnak, és ezt mondta:

- Megtettünk minden tőlünk telhetőt, felséges uram, de hát érthető okokból az eredmény jóformán semmi se volt. Nincs az az orvos, és nincs az az orvosság, ami meggyógyítaná ezt a betegséget... itt csak a természet és a szervezet szívóssága segíthet. Öreg vagyok, sok mindent tudok. Ismétlem és hangsúlyozom: nincs olyan doktor, és nincs olyan medicina, mely meggyógyítaná ezt a betegséget. Néha úgy tűnik, mintha az orvosságok segítenének valamit a természeten, de ez kevés, ó, nagyon kevés, sőt szabályként állítható, hogy inkább csak rontanak a dolgokon.

A császár indulatos ember volt, és járatlan a tudományokban, úgyhogy igen cifra és mocskos nevek záporát zúdította a doktorok nyakába - utána meg elbocsátotta őket szent színe elől.

Másnap a kegyetlen kór őt is ágynak döntötte. Szájról szájra szállt a hír, rémület töltötte el az egész birodalmat.

Mindenki csak erről a szörnyű csapásról beszélt, mindenütt csak búskomor arcokat lehetett látni - senkiben sem élt a remény egyetlen szikrája sem. A császár szívét is elöntötte a bánat, sóhajtozott, és így szólt:

- Legyen meg az Isten akarata. Hívjátok ismét az orgyilkosokat, és... lesz, ami lesz.

A doktorok megjelentek, megvizsgálták az érverését, megnézték a nyelvét, fenékig kiürítették gyógyszeres ládájukat, nem maradt benne egyetlen üvegcse - aztán leültek, és vártak türelmesen, mert nem látogatásonként, hanem évenként fizette őket a császár.

Tommy tizenhat éves volt, a legragyogóbb kölyök, de hát nem járt társaságba. Alacsony sorban élt, a foglalkozása még ennél is alacsonyabb volt. Mit kerteljünk? Az alantas foglalkozások közt is a legalantasabb volt az övé, lévén szárnysegéde az édesapjának, aki pöcegödörtisztító volt, és trágyástargoncával járt a világban. Tommy kebelbarátja Jimmy volt, a kéményseprő, tizennégy éves nyurga kis legény, becsületes és szorgalmas, csupaszív gyermek, aki ezzel a veszélyes és kellemetlen mesterséggel tartotta el nagybeteg édesanyját.

Körülbelül egy hónappal azután, hogy a császár megbetegedett, a két fickó egy este, úgy kilenc óra tájban találkozott. Tommy éjjeli körútjára készülődött, persze nem éppen ünneplő ruhában, hanem a munkájához illő fertelmes rongyokban - a szaga sem volt különösebben vonzó. Jimmy hazafelé tartott a napi munka után: feketébb, mint a szerecsen a pincében, a koromkefék a vállán, szutyok-szatyra derekára kötve - szőke fejéből két eleven szemén kívül semmi se látszott.

Letelepedtek a járda szélére, hogy egy kicsit beszélgessenek; persze hogy az egyetlen témára terelődött a szó - a nemzet csapására, a császár szörnyű betegségére. Jimmynek óriási tervei voltak - menten megpukkadt volna, ha nem hozakodik elő velük abban a minutában. Azt mondja:

- Tommy! Én meggyógyítom a császárt. Tudom, mit kell csinálni.

Tommynak tátva maradt a szája.

- Hogyhogy? Te?

- Igen. Én.

- Eriggy, kis hülyécském. A leghíresebb doktorok sem tudnak mit kezdeni vele.

- Nem érdekel. Én tudok. Tizenöt perc alatt meggyógyítom a császárt.

- Ne vágj föl! Át akarsz hintázni?

- Nem. Az igazat mondom... ennyi az egész.

Jimmy olyan komoly hangon beszélt, hogy Tommy sem tréfálkozott tovább, és megkérdezte:

- Elhiszem, hogy nem mókázol, Jimmy. Ugye, nem tréfálsz?

- Szavamat adom rá.

- Mi a terved? Hogy akarod meggyógyítani a császárt?

- Megmondom neki, hogy egyék egy szelet érett görögdinnyét.

A kijelentés elég váratlanul érte Tommyt, úgyhogy harsány kacajra fakadt ettől a lehetetlen ötlettől - a nevetőizmok fékje felmondta a szolgálatot. De mikor látta, hogy Jimmy megsértődött, mégiscsak lecsillapodott. Szeretettel patyogatta Jimmy térdét, mit sem törődve a korommal, és azt mondta:

- Ne haragudj, hogy röhögtem. Igazán nem gondoltam semmi rosszat, Jimmy, és nem is nyerítek többet. De hát az egész valahogy olyan vicces, érted, mikor minden táborban, ahol vérhas is van, a doktorok első dolga, hogy egy táblát akasszanak ki, amin az áll, hogy ha

valaki görögdinnyét hoz a táborba, deresre húzzák, és úgy elhegedülik a nótáját, hogy holta napjáig megemlegeti.

- Tudom. Hülyék! - mondta Jimmy könnyekkel és méreggel a hangjában.

- Mennyi görögdinnye van, és közben egyetlen katonának sem kellett volna meghalnia. De mondd, Jimmy, hogy jutott ilyen gondolat az eszedbe?

- Gondolat! Ez nem gondolat, hanem tény. Ismered azt a vén, ősz hajú Zulut? Na, hát ez a Zulu évek hosszú során át már egy csomó ismerősünket meggyógyította, anyám látta, hogy csinálja, én is láttam. Nem kell hozzá egyéb, mint egy-két szelet dinnye, közben teljesen mindegy, hogy a betegség új keletű vagy régi, meggyógyul.

- Elég fura. De ha egyszer így van, nem kéne szólni a császárnak?

- Hát persze hogy kéne! Az anyám beszélt is már egy csomó emberrel, remélve, hogy a császár majd fogadja őket kihallgatáson, de hát ezek mind nyomorult munkásemberek és tudatlanok, úgyhogy azt sem tudják, hogy fogjanak hozzá.

- Persze hogy nem tudják, süket barmok - mondta Tommy megvetéssel. - Majd én elintézem ezt a dolgot!

- Te? Te ganajbúvár? - Most Jimmyn volt a sor, hogy röhögjön. Tommy kurtán röffent egyet:

- Csak röhögj. Mégis megcsinálom.

Méghozzá olyan önbizalommal és határozottsággal tette ezt a kijelentést, hogy Jimmyre is hatott - a kis kéményseprő meg is kérdezte:

- Te ismered a császárt?

- Hogy én ismerem-e a császárt? Félrebeszélsz? Hát persze hogy nem ismerem.

- Hát akkor mit akarsz csinálni?

- Mi sem könnyebb, mi sem egyszerűbb. Na, találd ki. Mért? Te hogy csinálnád?

- Levelet írnék neki! Ez ebben a pillanatban jutott eszembe. Fogadni mernék, hogy neked is ugyanez jutott az eszedbe.

- Na, hát én meg fogadok, hogy *nem* ez jutott az eszembe. Hát mondd: hogy küldenéd el a levelet?

- Hogy küldeném el? Hát hogy?! Postán.

Csak úgy zuhogtak Jimmy fejére a díszítő jelzők Tommy szájából. Aztán megjegyezte:

- Hát mondd, arra nem gondoltál, hogy szép hazánkban minden hólyag ugyanígy szokta csinálni a dolgát? Csak nem akarod azt mondani, hogy ez nem jutott eszedbe?

- Mármint hogy... nem - mondta Jimmy szégyenkezve.

- Márpedig eszedbe juthatott volna, ha nem lennél ilyen fiatal és tapasztalatlan. Ide figyelj, Jimmy: ha egy közönséges generális, vagy költő, vagy színész, vagy akárki fia, ha egy csöpp neve van, megbetegszik, a királyság minden kelekótya kuruzslója elárasztja a postát csalhatatlan csudaszereket ajánló levelekkel. És ha ez egyszer így van, mit gondolsz, mi történik akkor, ha a császárról van szó?

- Gondolom, minden még rosszabb - felelte Jimmy félénken.

- Mi az, hogy rosszabb! Ide hallgass, Jimmy: éjszakáról éjszakára hat kocsirakomány levelet furikázunk ki a palota hátsó udvarából, tudniillik oda hányják őket mind. Nyolcvanezer levél egyetlen éjszaka! Azt hiszed, egyet is elolvas valaki belőlük? Fenét. Ez még sose fordult elő. Ez lenne a te leveled sorsa is, ha megírtad volna... remélem, volt annyi eszed, hogy nem írtál?

- Nem írtam - sóhajtott Jimmy megtörten.

- No de azért semmi hiba, Jimmykém. Hajtépésre semmi ok: fejétől is, farkától is nyúzhatod a nyulat. Majd én közlöm vele az izenetet.

- Ó, Tommy, ha ez valóban sikerülne... melletted állok a sírig!

- Megcsinálom, ne félj. Megígértem, és bízzál bennem.

- Hogyne bíznék, Tommy, hiszen te annyi mindent tudsz. Te nem vagy olyan, mint a többi fiú: azok sose tudnak semmit. De hogy akarod csinálni, Tommy?

Tommy felette élvezte a helyzetet. Leült, mint aki nyugodtan óhajt tárgyalni, és ezt mondta:

- Ismered azt a szerencsétlen, nyomorult frátert, aki nagyvágónak képzeli magát, mert kosár van a karján, és romlott májat meg macskacombot árul? Na, hát hogy elején kezdjük a dolgot, *neki* fogom elmondani.

Jimmyt borzasztóan kiábrándította, amit Tommy mondott, amellett bosszankodott is, úgyhogy megjegyezte:

- Nézd, Tommykám, igazán csúnya tőled, hogy így beszélsz velem. Tudod, hogy szívem minden érzésével csüggök ezen a dolgon, úgyhogy nem szép, amit itt velem csinálsz.

Tommy barátságosan megveregette a kéményseprő vállát, és így szólt:

- Ne izgulj, Jimmy. *Én* tudom, mit csinálok. És hamarosan te is meglátod, hogy mi a helyzet. Ez a félnótás mészáros el fogja mesélni a dolgot annak a vénasszonynak, aki gesztenyét árul a kis utca sarkán... a mészáros ezzel tárgyal meg mindent; még én is fogom noszogatni; a gesztenyés néni határozott kérésre majd továbbadja a dolgot gazdag ángyának, ennek egy kis gyümölcskereskedése van a sarkon, két háztömbbel odább, ez aztán elmeséli bizalmas barátjának, a vadkereskedőnek, ez majd elmeséli az ő barátjának, a rendőr őrmesternek, a rendőr őrmester elmeséli a rendőrkapitánynak, a rendőrkapitány elmeséli az elöljárónak, az elöljáró elmeséli a sógorának, a kisbírónak, a kisbíró a járásbírónak, ez a főpolgármesternek, a főpolgármester elmeséli a császári kamara kancelláriusának, a kancellárius elmeséli az...

- Hű, a szentjit neki... ez aztán ki van tervelve, Tommy! Hogy a csudába juthatott...

- ...ellentengernagynak, az ellentengernagy az admiralitás főtitkárának, a főtitkár a fregattparancsnokság első előadójának, a fregattparancsnokság előadója a gazdasági főnöknek, a gazdasági főnök a belügyi összekötőnek, a belügyi összekötő a külügyi kerékkötőnek, a külügyi kerékkötő az admiralitás első lordjának, az első lord a parlament elnökének, a parlament elnöke a...

- Mondd! Mondd! Csuda formában vagy, Tommy-kám!

- ...a Császári Vérebek Védnökének, a Vérebek Védnöke az Istállók Ispánjának, az Ispán a Főlovászmesternek, a Főlovászmester a Főudvarmesternek, a Főudvarmester a Főudvarnagynak, a Főudvarnagy a Legtitkosabb Szék Székállójának, ez a Székálló pedig annak a kedvenc kis apródnak, aki a legyeket hajtogatja el a császár képe elől. Ez az apród egyszer csak térdre esik, és valamit súg őfelségének: s azzal nyert ügyünk van!

- Muszáj tisztelegnem előtted, Tommy! Háromszoros éljennel kell hogy üdvözöljelek... ilyen pompás idea még nem született soha senki fejében. Hogy juthatott ilyesmi egyáltalában az eszedbe?

- Ülj csak le, és figyelj ide, hadd közöljek veled egypár bölcs dolgot... el ne felejtsd őket soha: a sírig kísérjenek. Először is ki a legközelebbi barátod... ki az, akitől nem tudnál és nem is akarnál semmit sem megtagadni széles e világon?

- Hogyhogy ki az? Hát te, Tommy. Úgyis tudod.

- Na, hát akkor most képzeld el, hogy valami nem éppen mindennapi szívességet akarsz kérni ettől a macskacombkereskedőtől. Persze nem ismered; mire rögtön ki is jelentené, hogy eriggy a fészkes fenébe, mert már valahogy ilyen a modora... viszont ez a macskacombos nekem a legjobb barátom rajtad kívül, és térdig lerohanná a lábát, csak hogy valami szívességet tehessen nekem... *bármilyen* szívességet, nem érdekli, hogy miről van szó. Felteszem a kérdést: vajon a józan ész mit tanácsol inkább... hogy te keresd fel és te kérd meg, hogy beszéljen a gesztenyés nénivel a görögdinnyekúrádról, vagy pedig engem kérj meg, hogy elintézzem ezt a dolgot számodra?

- Persze hogy téged foglak megkérni. Nekem ez sose jutott volna eszembe, Tommy... óriási dolog!

- Ezt nevezik életbölcsességnek, Jimmy, érted? Nagyon jó szó... és mi minden van mögötte! Mert miről van szó? Mindenkinek, legyen az kis ember vagy nagy ember, van egy különleges barátja, olyasvalaki, akinek *öröm*, ha szívességet tehet, nem fanyalog, hanem boldog, boldog a szíve gyökeréig. És így tökéletesen érdektelen, hogy kinél kezded a dolgot, tény, hogy bárki füléhez eljuthat, akit csak akarsz, tökéletesen mindegy, hogy milyen kis senki vagy te, vagy milyen magas trónuson ül a másik. Nincs ennél egyszerűbb a világon... mindössze az *első* barátot kell megtalálni, ennyi az egész... s ezzel máris végeztél azzal, ami rád tartozik. A következő barátot már *ez* a barátod fogja megtalálni, majd az a harmadikat, és így tovább, barát barát után, láncszem a láncszemhez... mászhatsz rajta alulról felfelé vagy fölülről lefelé, olyan magasra vagy mélyre, ahogy éppen tetszik.

- Hát ez igazán csodálatos, Tommy.

- Egyszerű és könnyű ez, akár az ábécé... és mégis: hallottad valaha, hogy bárki megpróbálta volna? Ugye, soha: az emberek hülyék. Beállítanak vadidegenekhez ajánló sorok nélkül, vagy leveleket irkálnak, melyekre persze semmi visszhang, egyébként a legtökéletesebb igazságszolgáltatás. Nos: a császár ugyan nem ismer engem, de ez nem is számít... holnap már a görögdinnyémet majszolja! Meglátod. Hórukk... éljen a macskacomb-kereskedő! Isten veled, Jimmy... azonnal elkapom a fickót.

El is kapta, és ezt mondta neki:

- Ide figyelj. Tennél nekem egy szívességet?

- Hogy tennék-e? Még kérdezed? Rendelkezz velem. Mondd csak meg, miről van szó, és már itt se vagyok.

- Eriggy a gesztenyés nénihez, és mondd meg neki, hogy hagyjon mindent ott, ahol van, és közölje ezt az izenetet legjobb barátnőjével, azzal, hogy az is mesélje tovább. - Erre elmondta szóról szóra az üzenetet, majd hozzátette: - És most szaladj!

A következő pillanatban mindaz, amit a kéménysepő gondolt, máris elindult a maga útján - a császár felé.

Másnap este, éjféltájban, a doktorok ott ültek sugdolózva a császár betegszobájában, és nagyon nyugtalankodtak, mert az uralkodó ugyancsak rosszul volt. Maguk előtt sem titkolhatták, hogy minden frissen bontott orvosságosfiola után csak rosszabbodott a császár állapota. Nagyon szomorúak voltak, mert hiszen előre tudták, hogy ez lesz az eredmény. A csontig lesoványodott szegény császár mozdulatlanul feküdt lehunyt szemmel, miközben kedvenc apródja legyezővel hajtogatta a legyeket, és csendesen sírdogált. Most azonban egy őrt álló udvarhölgy selyemruhájának suhogására lett figyelmes - meg is fordult, mire a Legtitkosabb Szék Belső Székállóját pillantotta meg, amint éppen kukucskál az ajtón, és nagyban integet neki, hogy menjen oda hozzá. Az apród könnyedén, gyorsan és lábujjhegyen odaszaladt kedves és bálványozott urához, aki ezt mondta neki:

- Egyedül te tudod rábeszélni a császárt, fiam... és könyörgök, tedd is meg! Fogd, etesd meg vele, és a császár nyomban egészséges!

- Életemmel felelek érte. A császár meg fogja enni.

Az apród néhány friss, ropogós görögdinnyeszeletet tartott kezében.

Másnap reggel futótűzként terjedt el a hír, hogy a császár meggyógyult, teljesen egészséges, és felakasztatta a doktorokat. Az öröm hulláma hömpölygött végig az országon, és lázasan készülődtek a tűzijátékra.

Reggeli után őfelsége gondolatokba merülve üldögélt. Nem talált szavakat hálája kifejezésére, és azon törte a fejét, hogy olyan fejedelmi ajándékot találjon ki, mely méltóan tolmácsolja köszönetét jótevőjének. Miután ezt sikerült kitalálnia, behívatta az apródot és megkérdezte: az ő fejében született-e ez a gyógymód? A fiú azt mondta: nem - a Legtitkosabb Szék Székállójától hallotta a dolgot. A császár elküldte az apródot, és tovább törte a fejét. A Székálló: herceg volt - mire elhatározta, hogy nagyherceget csinál belőle, és hatalmas földbirtokkal ajándékozza meg, mely az ellenzék egyik tagjának tulajdonát képezte. Magához hívatta a herceget, és megkérdezte, hogy ő találta-e ki az orvosságot? A Székálló is becsületes ember volt, és azt mondta, hogy a Főudvarnagytól hallotta. A császár elbocsátotta, és ismét gondolataiba merült. A főudvarnagy gróf volt: herceggé fogja tenni, és hatalmas jövedelmet ad melléje. A főudvarnagy azonban a főudvarmesterre hivatkozott. Őfelsége úgy döntött, hogy kisebb jutalmat fog adni. Viszont a főudvarmester a ranglétra még alacsonyabb fokai felé mutatott, úgyhogy a császárnak ismét le kellett ülnie, és még alacsonyabb, az efféle személyhez illő és megfelelő még kisebb jutalomról kellett gondolkoznia.

Végül is, hogy véget vessen az unalmas fürkészésnek, és gyorsítsa az ügy lefolyását, magához hívatta a Legfőbb Szentszemélyi Nyomozó Őmagasztosságát, és megparancsolta, hogy járjon ennek a kúrálási históriának a végére, hogy jótevőjét illő jutalomban részesíthesse.

Este kilenckor a Legfőbb Nyomozó jelentkezett az eredménnyel. Sikerült felderítenie, hogy a gyógymód egy Jimmy nevű kölyöktől származik - a gyerek kéménysepő. A császár mély meghatottsággal mondta:

- Derék fickó, megmentette az életemet. Nem fogja megbánni.

Azzal elküldte neki a saját cipőjét - nem éppen egy parádés párat, ha már erről van szó. A cipő nagy volt Jimmynek, de Zulunak éppen illett a lábára, úgyhogy ez is, mint minden egyéb a világon, tökéletesen rendben volt, úgy, amint illik.

Zárszó az első történethez

- Nos? Érted a tanulságot?

- Kénytelen vagyok beismerni, hogy értem. És úgy fogok eljárni, ahogy te mondtad. Holnap elintézem az ügyet. Az ügyosztályvezető legbensőbb barátja közeli ismerősöm. Ő majd ír egypár ajánló sort azzal a megjegyzéssel, hogy az ügy rendkívül fontos a kormányzat szempontjából. Ezt szépen magammal viszem, előre nem jelentem be magam, az ajánlólevelet beküldetem névjegyem kíséretében, és sokat mondok, ha egy fél percig kell majd várakoznom.

Minden szó szerint így is történt, és a kormány megrendelte a cipőket.

Szentkuthy Miklós fordítása

MCWILLIAMSÉK ESETE A TOROKGYÍKKAL

(Elmesélte e könyv szerzőjének egy kellemes New York-i úriember, Mr. McWilliams, akivel a fentebb említett szerző utazása közben véletlenül találkozott.)

Nos, folytatom, ahol abbahagytam, mielőtt elkalandoztam volna a tárgytól, hogy elmeséljem önnek, milyen szörnyű pusztítást vitt véghez a torokgyík, e rémes, gyógyíthatatlan betegség városunkban, s mennyire megőrjítette a félelem az anyákat; egyszóval felhívtam a feleségem figyelmét a kis Penelopéra, s azt mondtam:

- Drágám, a helyedben én nem hagynám, hogy a gyerek azt a fenyődarabkát rágcsálja.

- Ugyan, ugyan, mi bajod vele? - kérdezte, de ugyanakkor készült is már, hogy a fadarabkát elvegye; az asszonyok a legvilágosabb, legértelmesebb indítványt sem képesek vita nélkül elfogadni; pontosabban a férjes asszonyok.

- Köztudomású, édesem, hogy a fenyő a legalacsonyabb tápértékű fa a gyerekeledelek között.

Feleségem keze megállt, mielőtt a fadarabot elvette volna, s visszatért az ölébe. Szemmel láthatóan megmerevítette magát, s így szólt:

- Mókuskám, te is tudod, hogy nem így van. Ugye, tudod. *Minden* orvos azt mondja, hogy a fenyőfa terpentinje jót tesz a gyenge hátnak és a vesének.

- Ó, úgy látszik, tévedtem. Nem tudtam, hogy a gyerek veséje és gerince beteg, s hogy a háziorvos fenyő...

- Ki mondta, hogy a gyerek gerince és veséje beteg?

- Te céloztál rá, angyalom.

- Micsoda ötlet! Sohasem céloztam rá.

- Ugyan, drágaságom, két perccel ezelőtt azt mondtad...

- Mit mondtam, mit mondtam?! Nem érdekel, akármit mondtam. Mit árthat az, ha a gyerek egy kis fenyődarabkát rágcsál, mikor ízlik neki? Semmit, te is nagyon jól tudod. És rágni fogja. Na, tessék!

- Ne folytasd, drágám. Belátom, hogy helyesen érvelsz, s még ma elmegyek, és rendelek két-három öl elsőrendű fenyőfát. Az én gyerekem ne szenvedjen szükséget, amíg én...

- Ó, könyörgök, menj már a hivatalodba, s hagyj engem békén. Az ember a legegyszerűbb megjegyzést sem teheti, mert te mindjárt belekapsz, és vitatkozol, vitatkozol, vitatkozol, míg végül magad sem tudod, mit beszélsz, és általában sohasem tudod.

- Rendben van, úgy lesz, ahogy mondod. Utolsó megjegyzésedből azonban hiányzik a logika, és...

Mielőtt befejezhettem volna a mondatot, hadonászva elrohant, s magával vitte a gyereket. Este vacsoránál krétafehér arccal ült le velem szemben:

- Ó, Mortimer, hallottad?! A kis Georgie Gordon megkapta.

- A torokgyíkot?

- Azt.

- Van még valami remény?

- Semmi az égvilágon. Ó, mi lesz velünk!

Közben a dada behozta Penelopénkat, hogy jó éjszakát kívánjon, s elmondja anyja térdénél a szokásos esti imát. Mikor odaért, hogy „lecsukódik már a szemem”, gyengén köhintett egyet. Feleségem, mint akit szélütés ért, hanyatt esett. A következő pillanatban azonban talpon volt, tele félelem ihlette tettvággyal.

Megparancsolta, hogy a gyerek bölcsőjét hozzák be a gyerekszobából a hálónkba; s maga is kiment, hogy a rendelet végrehajtását ellenőrizze. Engem természetesen magával vitt. Sietve elrendeztük a dolgokat. A dadának függőágyat feszítettünk ki a feleségem öltözőszobájában. De most a feleségem azt mondta, hogy messze vagyunk a másik babától, s mi történik, ha nála jelentkeznek a tünetek az éjszaka folyamán - és elsápadt szegény.

Visszaszállítottuk hát a bölcsőt és a dadát a gyerekszobába, és megágyaztunk magunknak a szomszédos fülkében.

Ekkor azonban a feleségem azt kérdezte, mi lesz, ha a baba elkapja Penelopétól. Erre a gondolatra újabb rémület markolt a szívébe, s az egész társaság sem tudta ismét kicipelni a bölcsőt a gyerekszobából elég gyorsan ahhoz, hogy a feleségem meg legyen velünk elégedve, noha ő maga is segédkezett, s csaknem darabokra törte a bölcsőt lázas sietségében.

Lementünk a földszintre. Ott azonban nem tudtuk elhelyezni a dadát, pedig a feleségem szerint a dada tapasztalata felbecsülhetetlen segítséget jelent. Így hát visszatértünk összes cókmókunkkal a hálószobába, s olyan nagy boldogság fogott el, mint a vihar űzte madarat, mikor végre fészkére lel.

A feleségem átrohant a gyerekszobába, hogy megnézze, mi történik ott. Egy pillanat múlva még rémültebben tért vissza.

- Mitől alhatik Öcsike olyan mélyen? - kérdezte.

- Ugyan, drágaságom, Öcsike mindig úgy alszik, mint a tuskó.

- Tudom. Tudom; de most olyan furcsán alszik. Mintha, mintha... mintha nagyon *szabályosan* lélegzene. Ó, ez szörnyű.

- De, szívem, mindig szabályosan lélegzik.

- Tudom, de most valami ijesztő van benne. A dadája nagyon fiatal és tapasztalatlan. Maria maradjon vele, s legyen kéznél, ha valami történik.

- Ez jó ötlet, de ki fog neked segíteni?

- Te mindenben segíthetsz nekem. Ilyen nehéz időkben nem engedek senkit a gyerekhez nyúlni, mindent magam akarok csinálni.

Én azt mondtam, szégyellném magam, ha lefeküdnék s aludnék, és hagynám őt fáradozni és átvirrasztani kis betegünk felett a nehéz éjszakát. De ő megbékített a gondolattal. Így hát az öreg Maria kiment, s elfoglalta régi helyét a gyerekszobában.

Penelope egyszer-kétszer köhécselt álmában.

- Ó, mért nem jön az a doktor? Mortimer, a szoba nagyon meleg. Ez a szoba túlságosan meleg. Zárd el a szabályozót... gyorsan, gyorsan.

Elcsavartam, s ugyanakkor rápillantottam a hőmérőre, és elcsodálkoztam: miért túlságosan meleg huszonegy fok egy beteg gyermeknek?

Közben a kocsis megérkezett a város végéről azzal a hírrel, hogy az orvosunk beteg, s ágyban fekszik. Feleségem halálra vált arccal fordult felém, és reszkető hangon megszólalt:

- A Gondviselés keze. Így rendeltetett el. Még sohasem volt beteg. Soha. Nem úgy éltünk, ahogy kellett volna, Mortimer. Mindig mondtam neked. Most láthatod az eredményt. A gyerek sohasem fog meggyógyulni. Légy boldog, ha meg tudsz magadnak bocsátani; én sohasem fogom magam felmenteni.

Bántó szándék nélkül, de kissé gondatlanul megválogatott szavakkal azt mondtam, hogy nem tudom, miért éltünk volna olyan romlott életet.

- Mortimer! Öcsike ellen is ki akarod hívni az ég haragját?

Sírva fakadt, de hirtelen felkiáltott:

- A doktor biztosan küldött orvosságot!

- Kétségkívül. Itt van. Csak arra vártam, hogy szóhoz engedj jutni - feleltem.

- Hát add ide. Nem tudod, hogy most minden pillanat fontos? De mi a csudának küldött orvosságot, mikor *tudja*, hogy a betegség gyógyíthatatlan?!

Azt mondtam, amíg a gyerek él, mindig van remény.

- Remény! Mortimer, a ma született gyerek is jobban tudja, mit beszél. Ha te... Esküszöm, az utasítás azt mondja, hogy óránként egy kávéskanállal kell beadni! Óránként egy kávéskanállal!... Mintha egy egész esztendő állna rendelkezésünkre, hogy a gyereket megmentsük! Kérlek, Mortimer, siess. Adj szegény pusztuló lelkecskémnek egy evőkanállal, és próbálj gyorsabban mozogni!

- De, drágám, egy evőkanálnyi esetleg...

- Ne őrjíts meg!... Szépen nyisd ki a szád, kincsem, egyetlenem; csúnya, keserű papi, de meggyógyítja Nelly-két... meggyógyítja anyuka gyönyörűséges galambját; hamarosan egészséges lesz. No, most szépen mami vállára hajtjuk a fejünket, és egykettőre alukálni fogunk... ó, tudom, hogy nem élhet meg reggelig! Mortimer, félóránként egy evőkanálnyi talán... Ó, a gyereknek belladonna kellene; tudom, hogy az kellene... meg kinin is. Hozd ide, Mortimer. Most hagyjál, majd én beadom. Te nem értesz ezekhez a dolgokhoz.

Lefeküdtünk, s a bölcsőt feleségem párnájához húztuk. A zűrzavar kifárasztott, s két perc múlva már félig-meddig aludtam. Feleségem felkeltett:

- Drágám, kinyitottad a szabályozót?

- Nem.

- Mindjárt gondoltam. Kérlek, nyisd ki azonnal. A szoba nagyon hideg.

Kinyitottam, s utána egykettőre ismét álomba merültem. Feleségem megint felébresztett:

- Szívecském, nem tennéd át a bölcsőt a te oldaladra? Ott közelebb van a fűtőtesthez.

Áttettem, közben azonban belegabalyodtam a szőnyegbe, s a gyerek felébredt. Mialatt feleségem csitítgatta a szenvedőt, újból elszundítottam. Csakhamar a következő szavak távoli mormogása hatolt át kábultságom ködén:

- Mortimer, bárcsak lenne babaolajunk... kérlek, csöngess!

Kótyagosan kimásztam az ágyból, s ráléptem a macskára. Méltatlankodva belém kapott, de egy meggyőző rúgás észre térítette volna, ha nem a széket találom el helyette.

- Mondd, Mortimer, mért nyitod ki a gázt? Megint fel akarod ébreszteni a gyereket?

- Mert szeretném látni, mennyire zúztam össze magam, Caroline.

- Akkor nézd meg a széket is... biztosra veszem, hogy összetört. Szegény macska, képzeld, ha...

- Nem képzelek semmit a macskáról. Mindez nem történt volna meg, ha Maria itt benn maradhat, s elintézi ezeket a dolgokat. Az ő hatáskörébe tartoznak, nem az enyémbe.

- Ugyan, Mortimer, szégyellheted magad. Ilyen megjegyzéseket tenni! Röstellném, ha nem tudnád teljesíteni néhány apró kérésemet ilyen szörnyű órákban, mikor a gyermekünk...

- Jó, jó, mindent megteszek, amit akarsz. De senkit sem tudok felébreszteni ezzel a csengővel. Mindenki lefeküdt. Hol van a babaolaj?

- A gyerekszobában a kandallópárkányon. Ha bemégy, és megkérded Mariától...

Behoztam a babaolajat, s újból elaludtam. Megint csak felzavart:

- Mortimer, nem akarlak felébreszteni, de ilyen hideg szobában nem merem az orvosságot beadni. Nem gyújtanád meg a tüzet? Be van készítve, csak a gyufát kell odatartanod.

Feltápászkodtam, meggyújtottam a tüzet, aztán elkeseredetten leültem.

- Mortimer, ne ülj ott, mert halálra fázol. Gyere, feküdj le.

Mikor felemeltem a takarót, azt mondta:

- Várj még egy pillanatig. Kérlek, adj a gyereknek még egy kis orvosságot.

Adtam. Az orvosság meglehetősen felélénkítette a gyereket, s feleségem felhasználta a rövid ébrenlétet, hogy levetkőztesse, s bekenje babaolajjal. Csakhamar ismét elaludtam, de újból csak fel kellett kelnem.

- Mortimer, huzatot érzek. Határozottan érzem. A betegnek nagyon árt a huzat. Kérlek, tedd a bölcsőt a tűz elé.

Odatettem; megint összecsatáztam a szőnyeggel, s a tűzbe dobtam. Feleségem kiugrott az ágyból, megmentette, s néhány barátságtalan szót váltottunk. Egy kummantásnyi alvási szünet következett, majd a feleségem utasítására ismét felkeltem, és lenmagolajos borogatást csináltam. Rátettük a gyerek mellére, és otthagytuk, hogy kifejthesse gyógyító hatását.

A kandallótűz elég rövid életű. Húszpercenként felkeltem, rátettem néhány hasábot, s ez alkalmat adott feleségemnek, hogy tíz perccel rövidebb időközönként adja be az orvosságot, ami nagy megelégedésére szolgált. Időnként felújítottam a lenmagolaj-borogatást, s a gyerek testének minden egyes szabadon maradt pontján mustárt és más hólyaghúzót alkalmaztam. Reggel felé elfogyott a fa, s feleségem le akart küldeni a pincébe, hogy hozzak még fel.

- Drágám, ez nagyon fáradságos munka, s a gyerek alighanem elég melegen van a dupla öltözetben - mondtam. - Nem tehetnénk rá még egy réteg borogatást, és...

Nem fejeztem be, mert félbeszakította. Jó darabig cipeltem a fát, aztán ledőltem, és horkolni kezdtem, ahogy csak az tud, akinek elszállt minden ereje, s a lelke halálosan kimerült. Fényes nappal volt, mikor szorítást éreztem a vállamon, s hirtelen magamhoz tértem. Feleségem meredten nézett rám, és levegőért kapkodott. Mihelyt nyelvének parancsolni tudott, így szólt:

- Vége! Mindennek vége! A gyerek izzad! Mit csináljunk?

- Az istenért, hogy megijesztesz! *Én* nem tudom, mit kellene csinálnunk. Talán ha mindent levakarunk róla, s megint a huzatba tesszük...

- Te bolond! Nincs veszteni való időnk! Menj a doktorért. Menj te magad. Mondd meg neki, hogy élve vagy halva, de el kell jönnie.

Kiráncigáltam a szegény beteg embert az ágyból, és magammal hoztam. Ránézett a gyerekre, s azt mondta, nem fog meghalni. Ez kimondhatatlan örömömre szolgált, a feleségem azonban úgy dühbe gurult tőle, mintha az orvos személyes sértést vágott volna a fejéhez. Megnyugtatott, hogy a gyerek torkát valami kis szálka ingerli, attól köhög. Azt hittem, a feleségem kidobja az ajtón. Az orvos közölte, hogy erősíteni fogja a gyerek köhögését, és véget vet a bajnak. Adott neki valamit, amitől a kislány köhögési rohamot kapott, s egyszeriben kiköhögött egy faszilánkocskát.

- Nincs a gyereknek torokgyíkja - mondta. - Fenyőfalécet vagy más hasonlót rágcsált, s egy forgács lecsúszott a torkán. Nem lesz tőle semmi baja.

- Nem - feleltem. - Nagyon valószínűnek tartom. Valóban, a fenyőfában található terpentin nagyon jó bizonyos gyerekbetegségek ellen. A feleségem majd elmagyarázza.

Nem magyarázta el. Megvetően elfordult, s kiment a szobából; de ma is van egy pontja az életünknek, amelyre egyikünk sem utal. Azóta mély és tiszta derűvel folynak napjaink.

Szász Imre fordítása

MCWILLIAMSÉK ÉS A VILLÁM

- Igen, uram - folytatta Mr. McWilliams, mert már elég régóta beszélt -, igen: a villámtól való félelem a leglehangolóbb emberi gyarlóságok egyike, alig ismerek hozzá hasonló csapást. Főleg nők szenvednek tőle, de lehet, hogy kiskutyánál is találkozunk vele, vagy akár felnőtt férfinál. Egész sajátosan tragikus gyengeség ez, azon egyszerű okból kifolyólag, hogy oly mértékben veszi le lábáról az illetőt, hogy ehhez hasonlót egyébfajta rémüldözésnél nem is tapasztalunk... *észokokkal* nem megyünk itt semmire, a „nem szégyelled magad?" sem használ semmit. Vannak asszonyok, akik akár az ördöggel is keringőznének (vagy patkányt cirógatnának): de egy ménkűcsapástól egyszerre csak halálra válnak, és minden idegszáluk felmondja a szolgálatot. Nincs siralmasabb látvány, mint egy ilyen vacogó asszony.

Elég az hozzá - mint már elébb is említettem -, egyszerre csak felriadtam: fülemben elfojtott visítás, ismeretlen irányból származó jajgatás és nyöszörgés hangjai: „Mortimer! Mortimer!" Alighogy valamiképpen sikerült üzembe hoznom felfogóképességemet, nyúlkálok valamerre a sötétben, és azt mondom:

- Evangeline! Te szóltál? Mi a baj? Hol vagy?

- A cipőszekrényben. Nem szégyelled magad, ott tespedsz az ágyban, és alszol, mikor ilyen szörnyű vihar van?!

- Édeském, hogy szégyellje magát az ember, ha egyszer alszik? Amit mondasz, teljesen értelmetlen... az ember nem szégyellheti magát, ha egyszer alszik, Evangeline.

- Még sose próbáltad, Mortimer, te tudod legjobban, hogy sose próbáltad.

Fojtott sírás hangjaira lettem figyelmes.

Ezek a hangok ajkamra fagyasztották azokat a cifrább kifejezéseket, melyeknek épp nekikészülődtem, úgyhogy más hangnemben folytattam:

- Borzasztóan sajnálom, édeském - ne haragudj. Igazán nem akartam... Gyere ide, és...

- *Mortimer!*

- Szent isten! Mi a baj, szerelmem?

- Mered állítani, hogy még mindig... ágyban vagy?

- Hogyhogy? Persze hogy ott vagyok.

- Azonnal kelj fel! Véleményem szerint egy *kissé* talán mégiscsak törődhetnél az életeddel, az *én* kedvemért és a gyerekek kedvéért, ha már magad miatt mit sem törődsz vele!

- De, édes szerelmem...

- Ne szólj hozzám, Mortimer! Te *tudod*, hogy égiháború idején nincs veszedelmesebb hely, mint az ágy, minden könyvben csak ezt olvashatod, de te azért fekszel szépen tovább, és megfontolt szándékkal dobod el magadtól az életet, a jóisten tudja, mért heversz ott, hacsak nem azért, hogy veszekedjél és veszekedjél, és...

- De az isten szerelmére, Evangeline, már nem is vagyok az ágyban. Rég... (A mondatot hirtelen felvillanó villámfény szakította félbe - utána rémült és rövid sikoly Mrs. McWilliams részéről -, majd eget-földet rázó mennydörgés.)

- Látod! Itt az eredmény! Ó, Mortimer, hogy lehetsz olyan léha, hogy ebben az ítéletidőben káromkodsz?!

- Nem káromkodtam! És különben sem attól villámlik, hogy én mit mondok. Éppúgy villámlott volna, ha ki sem nyitom a számat, különben te éppoly jól tudod, Evangeline, legalábbis tudnod kellene, hogy mikor a levegő telve van elektromossággal...

- Ó, hogyne! Csak kezdj megint vitatkozni és vitatkozni és vitatkozni! El sem tudom képzelni, hogy viselkedhetsz így, mikor nagyon is jól tudod, hogy a házon nincs villámhárító, és szegény feleséged és gyermekeid csak a Gondviselés kezében vannak. Mit csinálsz, az istenért?! Gyufát gyújtasz? Ilyen időben? Elment az eszed?

- Ne hergelj már, asszony, most meg mi bajod? Olyan sötét van, mint az ördög hasában, és...

- Fújd el! Fújd el azonnal! Eltökélt szándékod, hogy mindnyájunkat sírba viszel? *Tudod*, hogy semmi sem vonzza jobban a villámot, mint a világosság! (Ssss! - Csin - bum - durum - burum - dururrdum...) Hallod? Hallod?... Most legalább láthatod, mit csináltál!

- Nem. Egyáltalában nem látom, mit csináltam. Lehet, hogy a gyufa vonzza a villámot, ha egyáltalában emlékszem ilyesmire, de hogy nem *idéz elő* villámot, arra fejemet teszem. És száz dollárt egy cent ellen, hogy nem az én gyufám volt a csáberő, mert ha ez a ménkűcsapás az *én* gyufámnak volt címezve, fene balkezes egy fickó lehetett, aki célba vette, sokat mondok, de egymilliomod valószínűsége sem volt a találatnak, elhiheted. Uramisten, egy ilyen céllövő a dollymounti versenyeken...

- Szégyelld magad, Mortimer! Itt suhog a halál kaszája a fejünk felett, és te ebben az ünnepélyes pillanatban képes vagy így beszélni. Nem akarsz... Mortimer!

- Parancsolsz?

- Elmondtad az esti imádat?

- Ho... ho... hogyne, éppen azt akartam, csak előbb azon törtem a fejem, hogy mennyi tizenkétszer tizenhárom, és...

(Szszszsz... bum! brumbum-bum! bulu-lum-bululum-lulubum-reccs!)

- Ó! El vagyunk veszve! Ez a vég! Hogy lehetséges, mondd, hogy elfelejtesz imádkozni ilyen időben?

- Nem volt tudomásom ilyen vagy amolyan időről. Még csak egy felhő sem volt az égen. Álmodhattam én, hogy ekkora grimbusz és balhé támad az ilyen apró kis mulasztásból? És megbocsáss, egyáltalában nem szép tőled, hogy ennyire felfújod a dolgot, mikor tudod, hogy olyan ritkán fordul elő... azóta, hogy négy éve azt a bizonyos földrengést idéztem elő, igazán egyszer sem mulasztottam el.

- Mortimer! Hogy beszélhetsz így? Hát a sárgalázról már megfeledkeztél?

- Édeském, örökké azt a sárgalázat hányod a szememre, pedig véleményem szerint ez a legnagyobb esztelenség. Még egy sürgönyt sem tudsz Memphisbe küldeni anélkül, hogy egypár reléállomáson meg ne álljon, hogy lehet akkor, hogy egy fikarcnyi gikszer az én lelki életemben ekkora katasztrófákat idézzen elő? Ha földrengés, hát földrengés, állok elébe, hiszen itt volt a szomszédságban, de inkább itt akasztom fel magam, mint hogy örökké én és én legyek felelős minden istenverte...

(Szszszsz! - bum-burum-bum-bum! - Bammm...!)

- Istenem! Istenem! Istenem! *Tudom*, hogy valahová belecsapott, Mortimer! Soha többé nem látjuk meg a hajnalt! És ha tán lelkednek hasznára lesz, mikor már elhagytuk ezt a világot, hogy visszaemlékezel azokra a rettenetes szavakra... Mortimer!

- Igenis! Mit óhajtasz?

- A hangod... Mortimer, a hangod... valahogy úgy hallom, mintha pontosan a kandalló előtt állnál...

- Valóban ez a bűnöm, és ott bűnözöm.

- Ebben a pillanatban távozz onnan! Úgy látszik, szent elhatározásod, hogy mindnyájunkat a végpusztulásba sodorj! Hát nem tudod jól, hogy a villámnak nincs tökéletesebb vezetője, mint a kandalló kéménye? Most hol vagy, mondd?!

- Itt állok az ablaknál.

- Ó, az ég szerelmére! Elment az eszed? Azonnal eriggy onnan! Már a csecsszopók is tudják, hogy végzetes dolog égiháború idején ablak közelében állni. Édes jó istenem, tudom, hogy soha többé nem látom már meg a napvilágot! Mortimer!

- Igen.

- Mi ez a suhogó hang?

- Én csinálom.

- Mit csinálsz?

- Keresem a nadrágom felső végét.

- Tedd le! Ne nyúlj a nadrágodhoz! Az az érzésem, hogy szántszándékkal veszed fel ezeket a holmikat ilyen időben, miközben tökéletesen tisztában vagy vele, hogy minden szaktekintély megegyezik abban, hogy a gyapjúholmi vonzza a villámot. Ó, édes istenem, nem elég, hogy az ember élete természetes okokból forog veszélyben, neked még minden lehetőt el kell követned, csak hogy fokozd a veszélyt. Ne énekelj! Mi jár az eszedben?

- Most meg mi bajod az énekléssel?

- Mortimer, nem egyszer, de százszor mondtam neked, hogy az éneklés rezgéseket idéz elő az atmoszférában, és ezek a rezgések megszakítják az elektromos fluidum áramlását... az istenért! Mért nyitod ki azt az ajtót?

- Az ég szent szerelmére, angyalkám, az ajtóval meg mi a baj?

- Baj?... Halál! Ha valaki öt percet szentelt a villámok tanulmányozásának, tudja, hogy a huzat a villám legnagyobb vonzóereje. Hogy csuktad be? Félig se! Szorosan csukd be! Különben itt pusztulunk el. Ó, milyen borzalmas ilyen időben egy félőrülttel összezárva lenni... Mortimer! Most mit csinálsz?

- Semmit. Csak kinyitottam a vízcsapot. Fullasztó hőség van a szobában, az ember meggebed tőle. Meg akarom mosni a kezemet meg az arcomat.

- Úgy látszik, az értelem leghalványabb szikrája sem pislákol a fejedben! Ha akármibe egyszer belevág a villám, hát a vízbe ötvenszer! Zárd el azt a csapot! Édes istenem, most legalább tudom, hogy nincs többé menekvés számunkra. Az az érzésem... Mortimer! Mi volt ez?

- Mármint hogy ez?... Affe... egy kép. Levertem.

- Akkor te ott állsz a fal mellett! Látott valaki ekkora meggondolatlanságot? Hát nem tudod, hogy a fal a legjobb villámvezető? Eriggy onnan! És hozzá csak egy hajszálon múlt, hogy nem káromkodtál. Ó, hogy lehetsz ilyen megátalkodott bűnös, miközben a családod életveszélyben forog? Mortimer! Megrendelted a tollas ágyat, úgy, ahogy kértelek?

- Nem. Elfelejtettem.

- Elfelejtetted! Az életedbe kerülhet ez a feledékenység. Ha volna tollas ágyad, azt most odaállíthatnád a szoba közepére, és belefekhetnél: tökéletesen védve volnál. Gyere ide! Hallod? Siess! Mielőtt még alkalmad volna valami újabb veszekedett őrültségre.

Megpróbáltam a dolgot, de abban a kis szekrénykében csukott ajtóval sehogy se fértünk el mind a ketten, hacsak nem nyugszunk bele abba, hogy megfulladunk. Egy ideig hápogtam, aztán kitörtem. Feleségem ordított:

- Mortimer, valamit *kell* tennünk, hogy megmentsük az életedet. Add ide azt a német könyvet, ott van a kandalló szélén... egy gyertyát is hozz... de meg ne gyújtsd! Adj egy gyufát, majd itt benn meggyújtom. Abban a könyvben van egypár utasítás.

Előkerítettem a könyvet - egy váza és néhány törékenyebb holmi volt az ára; erre őnagysága nekiült gyertyavilág mellett. Egy pillanatig nyugton volt - aztán rám kiáltott:

- Mortimer! Mi volt ez?

- Semmi. A macska.

- A macska! Ó! Itt a vég! Fogd meg azonnal, és dugd a lavór alá! Siess, siess, édesem, a macskák tele vannak elektromossággal.

Egész biztos, hogy utolsó hajam szála is megőszül. Ó, borzalmak éjszakája! Megint fojtott zokogást hallottam. Egyébként nyilván se kezem, se lábam nem mozdítottam volna ily vakmerő kalandra az éjszakában. Szóval elindultam feladatom végrehajtására - különböző székeken keresztül, akadályokkal küszködve (java részük méghozzá igen kemény volt, élekkel, szélekkel) -, végül is több mint négyszáz dollár értékű törött bútor és lábszárcsont árán megtaláltam a cicát a fiókos szekrényben összetekeredve. Erre hallom a suttogó üzenetet a szekrényből:

- Azt írja a könyv, hogy a legbiztosabb védekezés: székre állni a szoba közepén, Mortimer; a szék lábait szigetelni kell, rossz vezető anyagokkal. Vagyis: a szék lábait üvegpoharakba kell állítani. (Szszsz, buuum-beng, rutty!) Az istenért! Mortimer! Siess, mielőtt még beléd vág!

Sikerült valahogy megtalálnom a poharakat és kiszednem egypárat. Négy maradt - a többit mind összetörtem. Szigeteltem a széklábakat, és további utasításokat kértem.

- Mortimer, itt azt írja, hogy: *„Während eines Gewitters entferne man Metalle, wie z.B. Ringe, Uhren, Schlüssel etc. von sich, und halte sich auch nicht an solchen Stellen auf, wo viele Metalle bei einander liegen, oder mit anderen Körpern verbunden sind, wie an Herden, Öfen, Eisengittern und dgl.”*[5] Mit jelent ez, Mortimer? Azt akarja mondani, hogy *sok* fém legyen körülötted, vagy hogy *ne* legyen fém a közeledben?

---

[5] Zivatar idején távolítsunk el minden fémtárgyat, mint például gyűrűt, órát, kulcsot stb., és semmiképpen se tartózkodjunk olyan helyen, ahol sok fémtárgy van együtt, vagy egyéb testekkel vannak összeszerelve, mint például takaréktűzhely, kályha, vasrács és ehhez hasonló dolgok.

- Hm... Magam sem tudom pontosan. Az a benyomásom, hogy a dolog kissé zavaros. Ezek a német szaktanácsok mindig többé-kevésbé zavarosak. Mégis valahogy úgy látom, hogy ez a mondat elsősorban datívuszos szerkezeteket tartalmaz, itt-ott kevés genitívusszal és akkuzatívusszal fűszerezve, hál' istennek, úgyhogy megítélésem szerint azt jelenti, hogy sok fémet kell magad köré raknod.

- Igen, egész biztos, hogy ezt jelenti. Különben józan eszünk is ugyanezt diktálja. A fémek természetes villámhárítók, tudod. Tedd fel a tűzoltósisakodat, Mortimer, az jóformán tiszta fém.

Előkotortam a sisakot, és a fejemre tettem - elég nehéz, kényelmetlen és otromba egy szerszám ilyen forró éjszaka, zárt szobában. Még a hálóköntösöm is jóval melegebb volt, mint amennyire szükséges lett volna.

- Mortimer! Azt hiszem, hogy a derekad védtelen. Nem csatolnád fel, kérlek, a szablyádat, dragonyos korodból?

Engedelmeskedtem.

- Mortimer! Lábad védelméről is gondoskodnod kell. Légy szíves, kösd fel a sarkantyúdat.

Ezt is megcselekedtem - csöndben -, és uralkodtam magamon, már ahogy tudtam.

- Mortimer, a könyv azt írja, hogy: *„Das Gewitter läuten ist sehr gefährlich, weil die Glocke selbst, sowie der durch das Läuten veranlasste Luftzug und die Höhe des Turmes den Blitz anziehen könnten."*[6] Mortimer! Azt akarja mondani, hogy veszedelmes dolog, ha *nem* húzzuk meg a vészharangot a templomban zivatar idején?

- Igen. Azt hiszem: azt, feltéve hogy az egyes számú nominatívusz passzívum participiumáról van szó, márpedig azt hiszem, arról van szó. Igen, gondolom, azt akarja mondani, hogy a templomtorony magassága miatt és a *Luftzug* hiánya következtében nagyon veszélyes volna *(sehr gefährlich)*, ha nem húznók meg a harangokat vihar idején... arról nem is beszélve... hát nem érted... maguk a szavak...

- Ne törődj most a szavakkal, Mortimer, ne töltsük a drága időt fölösleges beszéddel. Hozd be a nagy szobacsengőt... ott van kéznél kint a hallban. Siess, Mortimer, édes, immár közel a menekülés! Ó, édesem, azt hiszem, meg fogunk menekülni... végre!

Kis nyári lakunk magas dombvonulat tetején áll, ablakai a völgyre néznek. A szomszédságban nem egy tanyaház van, a legközelebbi tőlünk vagy három-négyszáz yard távolságban.

Miután felálltam a székre, és vagy hét-nyolc percig ráztam azt a fertelmes csengőt, egyszerre csak valaki kívülről feltépi a redőnyöket, utána egy zseblámpa fénye jelenik meg az ablakon a következő marcona hangú kérdés kíséretében:

- Mi az istennyavalyát csinálnak maguk itten?

Az ablak megtelt emberi fejekkel, a fejek meg tele voltak emberi szemekkel, melyek riadt pillantásokkal méregették hálóköntösömet és harci felszerelésemet.

A csengőt leejtettem, a székről lebillentem (meglehetős zavarban), és így szóltam:

- Semmi baj, barátaim... csak egy kis rendetlenség... Az égiháború miatt. Villámhárítással foglalkoztam.

---

[6] A vihar elé harangozni nagyon veszedelmes, mert a harang maga, azonkívül a harangok által előidézett légáramlás és a torony magassága a villámot vonzhatják.

- Égiháború? Villámhárítás? Mi történt magával, Mr. McWilliams? Elment az esze? Ragyogó, csillagfényes éjszaka van... viharnak se híre, se hamva.

Kinéztem, és annyira meglepődtem, hogy percekig szó sem jött ki a számon. Utána ezt mondtam:

- Hát ezt egyszerűen nem értem. Pontosan láttuk a csapkodó villámok fényét a redőnyökön és függönyökön keresztül. És a mennydörgést is hallottuk.

A pasasok egymás után potyogtak a földre, hogy kiröhögjék magukat - ketten kimúltak. Az életben maradottak közül az egyik megjegyezte:

- Igazán kár, hogy nem húzta fel a rolót, és nem nézett a szemben levő domb tetejére. Amit hallott: ágyúdörgés volt, amit látott: a torkolattűz. Tudniillik arról van szó, hogy éjféltájban megjött a sürgöny: Garfieldet megválasztották! Ez az egész.

- Igen, Mr. Twain, ahogy már az elején is mondtam - jegyezte meg Mr. McWilliams -, a villámvédelmi módszerek oly tökéletesek és oly nagyszámúak, hogy számomra a legérthetetlenebb dolog a világon: hogyan juthat valaki egyáltalában odáig, hogy belecsap a ménkű?

Ezek után fogta a táskáját meg az esernyőjét, és leszállt. A vonat megérkezett.

Szentkuthy Miklós fordítása

A VÉSZCSENGŐ

Csendesen és kellemesen folydogált a társalgás patakja, időjárástól termésig, terméstől irodalomig, irodalomtól pletykáig, pletykától vallásig - erre hopp, egy merész kanyar, és a társalgás patakja máris a betörőket elriasztó vészcsengők témája körül csobogott. Eddigelé ez volt az első alkalom, hogy Mr. McWilliams arcán az érdeklődés jelei mutatkoztak. Akárhányszor Mr. McWilliams külzetén efféle jeleket van módomban tapasztalni, a legnagyobb megértést tanúsítom, mélységes csöndbe merülök, és alkalmat adok neki, hogy szívén könnyítsen. Alig tudott uralkodni érzelmein:

- Vészcsengő? Egy fityinget sem érnek, Mr. Twain, én mondom magának, hogy egy fityinget sem érnek, és megmondom azt is, hogy miért nem. Mikor felépült a házunk, látjuk, hogy maradt még egy kis pénzünk - az is csak azért, mert a vízvezeték-szerelők nem tudtak róla. Gondoltam, odaadom a hittérítőknek - isten tudja, mért, de valahogy mindig nyugtalanított a pogányok sorsa -, viszont Mrs. McWilliams azt mondta: „Nem! Szereljünk fel riasztócsengőt a villában!” Belementem a kompromisszumba. Itt kell megjegyeznem, hogy ahányszor én akarok valamit, és Mrs. McWilliams valami mást akar, és utána úgy döntünk, hogy az történjék, amit Mrs. McWilliams akar (más figura nemigen szokott előfordulni), feleségem ezt mindig „kompromisszumnak” nevezi. Na, jó. A szerelő megérkezett New Yorkból, felszerelte a riasztócsengőt, kért érte háromszázhuszonöt dollárt, és azt mondta: most már nyugodtan alhatunk. Nyugodtan is aludtunk - mondjuk, vagy egy hónapig. Erre egy éjszaka füstszagot érzünk, úgyhogy üdvösnek látszott felkelni és utánanézni a dolognak. Gyertyát gyújtok, elindulok a lépcsőn: ekkor látom, hogy az egyik szobából éppen jön kifele egy betörő, kezében kosár, tele ónedényekkel: a sötétben azt hitte, hogy színezüst. Pipázott. Mondom neki: - Kedves barátom, ebben a szobában tilos a dohányzás. - Mire a betörő azt mondja, hogy ő itt idegen, honnan a csudából tudja, hogy ebben a házban mik az illemszabályok, egyébként egy csomó házban megfordult már, voltak olyan előkelőek, mint ez, és a háziaknak soha semmi kifogásuk nem volt a pipázást illetően. Kiegészítésképpen még megjegyezte, szerény tapasztalataira hivatkozva, hogy ezek a dohánytilalmi szabályok sohasem vonatkoznak betörőkre.

Erre azt mondtam neki: - Hát akkor csak pipázzék tovább, ha egyszer maguknál ez a szokás - bár az a benyomásom, hogy ha az ember egy betörőt olyan előjogokban részesít, amilyeneket egy püspöktől is megtagadna: rikító jele a közerkölcsök lazulásának. No de hát hagyjuk az előjogokat - viszont hogy jutott eszébe ilyen alattomos és titkos módon a házamba lopakodni anélkül, hogy a riasztócsengőt használta volna?

A betörő erre elszégyellte magát, zavarba jött, és szinte hebegve mondta: - Ó, ezer bocsánat! Nem tudtam, hogy vészcsengő is van a villában: különben megnyomtam volna. Könyörgök, ne említse ezt olyan helyen, ahonnan szüleimnek is tudomására juthatna, mert aggok ők, erejük fogytán, és keresztény civilizációnk megszentelt konvencióinak e látszólag frivol megsértése könnyen derékba törheti azt a hajszálon függő hidat, mely oly sötéten ível a halovány és illanó jelenből az örökkévalóság áhítatos és végtelen mélységei felé. Van egy szál gyufája?

Mondom a betörőnek: - Igazán megható az érzelemvilága, de ha nem veszi rossz néven: a költői képek nem éppen legerősebb oldalai az ön egyéniségének. Ne kísérletezzék a fenekével: ez a gyufa csak a skatulyán gyullad, sőt ami azt illeti, ott is a legritkább esetben, ha tapasztalatom nem csal. No de térjünk a tárgyra: hogy jött be?

- Egy második emeleti ablakon.

Ez volt az igazság. Visszavásároltam tőle az ónedényeket zálogházi áron, mínusz hirdetési költség, jó éjszakát kívántam a betörőnek, szépen becsuktam utána az ablakot, és visszamentem a vezérkarhoz jelentéstételre. Másnap délelőtt elhívattuk a vészcsengőst, meg is érkezett, és meg is magyarázta, hogy a riasztó azért nem működött, mert szigorúan csak az első emelet volt a riasztószerkezetbe bekapcsolva. Hát ez aztán klasszikus hülyeség - ilyen alapon legközelebb valaki páncélt rendel csatába menet, és legfeljebb a bokájáról fityeg majd egy vasdarab. A szakember erre az egész második emeletet is hozzákapcsolta a riasztószerkezethez, kért érte háromszáz dollárt, és azzal hazament. Múlik az idő, egy éjszaka betörőre akadok - a harmadik emeleten; nagyban készülődik lefelé a létrán egy csomó vegyes szajréval. Első gondolatom az volt, hogy beverem a fejét egy biliárddákóval - de ez a hirtelen ötletem ötletfokon maradt, mivel a betörő pontosan köztem és a dákóállvány között volt. Nyilván jó szellemem sugallta, hogy tartózkodjam ettől a dákó-históriától - tartózkodtam is, és a megalkuvás útjára léptem. A szajrét visszavásároltam forgalmi áron, mínusz tíz százalék létrahasználat (a létra tudniillik az enyém volt), és másnap ismét elhívattuk a szerelőt, aki most a harmadik emeletet is bekapcsolta a riasztóhálózatba háromszáz dollárért.

Közben rablóhárítónk kolosszális méreteket öltött. Negyvenhét világító táblácska volt rajta, mindeniken egy-egy szoba neve vagy egy kémény száma - akkora volt, mint egy jóféle ruhásszekrény. A csengőből egy lavór is kitelt volna, és az ágyunk fejénél volt a falba szerelve. Házunkból egy vezeték a kocsis kvártélyáig futott le az istállóba: az ő párnája mellett is felséges csengőszerkezet.

Ezek után igazán nyugodtan alhattunk volna, de azért egy kis hiba mégiscsak belecsúszott a dologba. A szakácsnő minden reggel öt órakor kinyitotta a konyhaajtót, hogy napi munkájához fogjon, mire - TRR-RRRR! - a vészcsengő majdhogy szét nem vetette a házat. Első alkalommal szentül meg voltam győződve, hogy ütött az utolsó órám. Persze ezt nem az ágyban gondoltam - nem, akkor már rég kiugrottam belőle, mivel ennek az iszonyatos csengőnek az az első hatása, hogy az ember veszett kutyaként rohan végig a házon, végül nekimegy a falnak, ott tekereg-kuporog, mint a sparhertra esett giliszta, mindaddig, míg csak valaki be nem csukja lent a konyhaajtót. Ha tárgyilagosan nézünk a tények szemébe, nincs a világ hangjai között egyetlenegy se, mely még csak távolról is hasonlítana a vészcsengő irtózatos hangjához. Nos - a katasztrófa minden reggel öt órakor szabályosan megismétlődött, és teljes három órát rabolt el álmunkból - mert ne felejtsük el, hogy amikor ez az izé felébreszti az embert, nemcsak úgy apró részletekben riogat ám: felébreszt az teljes egészében, testedet-lelkedet, és utána olyan éber vagy tizennyolc óra hosszán át egyfolytában, hogy no! Ilyen elképzelhetetlenül ébren - tizennyolc órán át! - nem voltál még soha életedben. Egyszer egy idegen itt halt meg a házban - mi éppen mentünk el, és a halottat a szobánkba fektettük. Azt hiszi, Mr. Twain, hogy megvárta az utolsó ítéletet? Nem, uram: másnap reggel ötkor a legpontosabban - minden feltűnést kerülve - felpattant az ágyból. Tudtam - pontosan előre tudtam! Szépen zsebre vágta az életbiztosítását, élt, mint hal a vízben - merthogy nálunk meghalt, méghozzá a legszabályszerűbben, erre a bizonyítékok tömege állt mindenkinek rendelkezésére.

Tekintettel arra, hogy mind kevesebbet s kevesebbet aludtunk: úgy átlégiesedtünk, hogy bármely pillanatban az üdvösség honába repülhettünk volna - így hát újból elhívattuk a szerelőt, aki most egy drótot vezetett a kapun kívülre, ahová egy kapcsolót is helyezett. A kapcsoló körül viszont Thomas, az inasunk esett gyakorta tévedésbe: amennyiben minden este, mielőtt lefeküdt, kikapcsolta az áramot, viszont pirkadatkor újra bekapcsolta, hogy mire a szakácsnő kinyitja a konyhaajtót, már minden rendben legyen, és a vészcsengő a ház másik végébe

hajtson bennünket - fejjel rohanva hol ennek, hol annak az ablaknak. Egy hét leteltével beláttuk, hogy ez a kapcsoló-história csapda és csalódás. Közben azt is felfedeztük, hogy ezen a bizonyos héten egy egész betörőbanda ütött tanyát a házunkban - nem is annyira lopás céljából (alig maradt már valami lopható...), hanem, hogy a rendőrség elől bújjanak, mivelhogy nagyon szorult a kapcájuk: igen okosan úgy gondolták, hogy a detektíveknek soha eszébe se jut majd, hogy egy betörőkompánia olyan házban keressen menedéket, mely egész Amerikában híres csodálatos tökéletességgel működő vészcsengőjéről.

Ismét elhívattuk a szerelőt. Ez alkalommal szédületes ideával állt elő: úgy alakította át az egész szerkezetet, hogy a konyhaajtó nyitásával a riasztókészülék kikapcsolódott. Az ötlet felséges volt: ára nemkülönben. Közben mégis balsejtelmeink voltak... Mikor este lefeküdtem, mindig magam kapcsoltam be a jelzőberendezést, nem bízván többé Thomas gyenge emlékezőtehetségében. Mihelyt a lámpák kialudtak, a betörők a konyhaajtón sétáltak be, és így a vészcsengőt azonnal kikapcsolták: így nem kellett hajnalig várakozniok, míg a szakácsné végzi el ugyanezt a műveletet. Láthatja: milyen súlyos helyzetben voltunk. Hónapokon át nem hívhattunk társaságot, nem volt egyetlen szabad ágy, mindenikben betörők aludtak.

Végül magam találtam gyógyírt sebeinkre. A szerelő jónak találta az ötletet, és mélyvezetéket húzott az istállóig, oda pedig kapcsolót szerelt úgy, hogy a kocsis bármikor ki- vagy bekapcsolhatta a vészcsengőt. A dolog remekül működött, a béke hónapjai következtek - ezalatt módunkban volt ismét társaságot hívni és kissé élvezni az életet.

De a nyughatatlan vészcsengő idők múltával újabb trükkel kedveskedett. Egy téli éjszakán a szent csengő csodálatos harangjátéka vert ki bennünket az ágyból - négykézláb esünk a jelzőtáblának, meggyújtjuk a gázt: látjuk, hogy a „Gyerekszoba” szó világít. Hitvesem félholtan vágódik végig a földön - én sem voltam éppen távol hasonló lehetőségektől. Megragadtam a puskámat, és vártam a kocsist: közben a fülsiketítő TRRRRR! szólt szakadatlanul. Tudtam, hogy az *ő* csengője *őt* hajtotta ki az ágyból, és mihelyt bebújt a nadrágjába, azonnal itt lesz. Mikor úgy gondoltam, hogy elérkezett a szent pillanat: a gyerekszoba melletti szobába lopóztam, és kinéztem az ablakon: látom - halvány körvonalakban -, a kocsis már ott áll lent az udvaron, lövésre készen, csak épp az alkalmat várja. Erre berontok a gyerekszobába, és lövök. Abban a pillanatban, hogy a kocsis meglátta puskám lobbanását: ő is lőtt. Mindketten találtunk: én a dajkát, ő maradék hajamat. Felgyújtottuk a gázt, és orvosért telefonáltunk. Betörőnek még csak szaga se - minden ablak leeresztve. *Egy* üveg hiányzott: az, amelyikbe a kocsis belelőtt. Nesze nektek újabb rejtély: a vészcsengő, csak úgy a maga kedvére, rázendít éjfélkor, és betörőnek se híre, se hamva!

Felhívtam a szerelőt, az azonnal jelentkezett: „vaklárma” - ez volt a magyarázat. Pillanatok alatt korrigálható, tette hozzá. A gyerekszobaablak vezetékét kijavította, művéhez méltó anyagi jutalomban részesült, s azzal távozott.

Nincs az a gyorsíró, aki le tudná írni, mit szenvedtünk a következő három évben „vaklármá”-któl. Három hónapon át minden éjjel puskával rohantam a jelzett szobába: a kocsis is azonnal tüzelőállásba helyezkedett, hogy biztos hátvédem legyen. Viszont nem volt semmi a világon, amire lőhettünk volna: minden ablak zárva és leeresztve. Másnap mindig hívattuk a szerelőt, mire az kijavította a megfelelő ablakrészeket, úgyhogy egy-két hétig nyugtunk volt tőlük, viszont a szerelő sosem mulasztotta volna el, hogy efféle jellegű levélkéket ne küldjön:

	Dollár
Drót	2,15
Gumicső	-,75
Kétórai munka	1,50
Viasz	-,47
Szigetelőszalag	-,34
Sróf	-,15
Akkumulátortöltés	-,98
Háromórai munka	2,25
Spárga	-,02
Olaj	-,66
Salétrom	1,25
Rugók, à -,50	2,-
Vasútjegy	7,25
Összesen	19,77

Miután három- vagy négyszáz vaklármára teljes fegyverzetben kivonultunk, végül is bekövetkezett a természetes reakció: nem törődtünk a vészcsengővel. Igen. Mikor a csengő majd szétvetette a házat, nyugodtan megnéztem a világítóregisztert, kikerestem rajta a jelzett szobát, s azzal ezt a szobát kikapcsoltam a hálózatból: utána nyugodtan lefeküdtem, mintha mi sem történt volna. Sőt mi több: ezt a szobát soha többé vissza se kapcsoltam, és a szerelőt sem hívattam.

Mondanom sem kell, hogy ennek következtében idővel az *összes* szobákat kikapcsoltam, és az egész masinát üzemen kívül helyeztem.

Ezekben a védtelen időkben szakadt ránk a legnagyobb katasztrófa. Egy éjjel besétáltak a betörők, és ellopták a vészcsengőt! Igen, uram, az egész szerkezet, úgy, ahogy volt, szőrénszálán eltűnt: leszedték az utolsó srófig - rugót, csengőt, gongot, akkumulátort, mindent elvittek; százötven mérföld hosszúságú rézdrótot dugtak zsebre; a képzelhető legtisztább munkát végezték, föld alatt és föld felett, még csak ereklyének valót sem hagytak, amihez imádkozzunk, vagy amit örökre elátkozzunk.

Jó időbe került, míg az egész szerkezetet sikerült visszaszereznünk - de hát ez is megtörtént, nem is ingyen. A riasztóvállalat most azt tanácsolta, hogy az egészet modernizálni kell: patent ablakrugókkal vaklárma lehetetlen, szabadalmazott új óraszerkezetük a vészcsengőt este bekapcsolja, reggel kikapcsolja minden emberi közreműködés nélkül. A terv tökéletesnek látszott. Megígérték, hogy tíz nap alatt kész az egész. Hozzá is fogtak a munkához, mi meg elmentünk nyaralni, pár napig dolgoztak - mire *ők* is elmentek nyaralni. Ezek után a betörők vonultak be, és elkezdték nyári vakációjukat. Mikor ősszel hazajöttünk, a ház olyan üres volt, mint egy kirámolt söntés, ahol szobafestők dolgoztak. Újra berendezkedtünk, és sürgősen elhívattuk a szerelőt. Meg is jelent, befejezte a munkát, és a következőket mondta: - Az óramű úgy van megszerkesztve, hogy este tízkor bekapcsolja, reggel háromnegyed hatkor kikapcsolja a vészcsengőt. Nem kell vele egyebet csinálni, mint minden héten felhúzni és aztán békében hagyni - az óra maga szabályozza az egész készüléket.

Ezek után három hónapig a legnagyobb békességben éltünk. A számla persze fantasztikus volt - meg is mondtam, hogy addig nem fizetek, míg végleg meg nem bizonyosodom a masina tökéletességéről. Háromhónapi jótállást vállaltak, ennek leteltével ki is fizettem a számlát, mire másnap délelőtt tíz órakor a vészcsengő elkezd berregni, mint tízezer rajzó lódarázs. Ekkor tizenkét órával elfordítottam az óra mutatóját, úgy, ahogy annak idején megmagyarázták: erre az áram kikapcsolódott, de az éjjel megint valami zűr volt, úgyhogy még tizenkét órával kellett előreigazítanom, hogy a vészcsengő üzemben maradjon. Ez a hülyeség így ment egy-két hétig, mire kijött a szerelő, és új órát szerelt fel. Következő három évben minden harmadik hónapban megjelent, és új órát szerelt fel. De egyik rosszabb volt, mint a másik. Minden órájuknak ugyanaz volt a perverzitása: nappal ragyogóan kapcsolta a vészcsengőt, éjjel viszont az istennek se; és ha magad próbáltad erőszakkal rávenni: abban a pillanatban, hogy hátat fordítottál - az óra rögtön kikapcsolta az áramot.

Íme, a vészcsengő története: mindent úgy mondtam el, ahogy történt, semmit se túloztam, nem vezetett semmiféle rosszakarat. Igen, uram - és miután kilenc éven át aludtam betörőkkel egy fedél alatt, miközben véges-végig ez a méregdrága vészcsengő volt a lakásomba szerelve, persze nem a magam, hanem a betörők védelmére - én csak a költségeket viseltem, mert ezek a betörők egy büdös vasat sem fizettek volna érte -, szóval mindezek után kijelentettem hitvesemnek, hogy ebből a tésztából elegem volt, úgyhogy teljes beleegyezésével leszereltettem az egész dolgot, elcseréltem egy kutyára, a kutyát agyonlőttem. Én nem tudom, mi az ön véleménye a dologról, Mr. Twain - nekem az a benyomásom, hogy ezeket a szerkezeteket egyenesen a betörők érdekében készítik. Igen, uram, az ilyen vészcsengők önmagukban egyesítik mindazt, ami egy égő házban, öklelődző eszmecserében vagy háremben kevésbé rokonszenves: ugyanakkor a fentiek előnyeiből a világon semmit sem élvezhetünk, se jót, se jobbat - pedig ilyesmi is elő szokott fordulni az említett kombinációkban. Isten vele - megérkeztem, leszállok.

Szentkuthy Miklós fordítása

AZ A FRÁNYA NÉMET NYELV

Egy kis tanulás árán rokonoddá
lesz az egész világ.

Példabeszédek: pótkötet

Gyakran eljártam a heidelbergi várba megnézni a ritkasággyűjteményt, és egy szép napon ugyancsak megleptem a ritkaságok őrét német tudományommal. Csakis németül beszéltem vele. Nagyon érdekelte a dolog, és miután egy darabig elbeszélgettünk, azt mondta, az én németségem rendkívül ritka; lehetséges, hogy „unikum", és szívesen besorolná a múzeum gyűjteményébe.

Ha sejtette volna, mibe került nekem ez a tudomány, az sem lepte volna meg, hogy a megszerzése minden gyűjtőt a tönk szélére sodorna. Harris meg én az idő tájt több heti kemény munkával alapoztuk meg némettudásunkat, és bár derekasan haladtunk, igyekezetünk nagy nehézségekkel és sok bosszúsággal járt, mert tanáraink közül időközben hárman is jobblétre szenderültek. Annak, aki nem tanult németül, halovány fogalma sem lehet róla, mennyire zavarba ejtő egy nyelv ez.

Annyi bizonyos, hogy nincs még egy nyelv, amely ennyire hanyag és rendszertelen, ennyire megfoghatatlan és bújócskázó természetű volna. Az ember csak sodródik benne ide-oda, tehetetlenül, aztán, amikor azt hiszi, hogy no, most elcsípett egy szabályt, amely majd szilárd nyugvópontot ad a tíz beszédrész általános dühöngő kavargásában, lapoz egyet, és ezt olvassa: *A tanuló gondosan jegyezze meg a következő kivételeket.* Végigfuttatja rajtuk a szemét, és rájön, hogy a szabály alól több a kivétel, mint ahány a példa rá. Így aztán újra visszasodródik az áradatba, megint nekilát megkeresni az Ararátot, és megint csak futóhomokot talál. Nekem ez volt és továbbra is ez a tapasztalatom. Valahányszor azt hiszem, hogy no, most nyakon ragadtam annak a zűrzavaros négy „esetnek" valamelyikét, és úrrá leszek fölötte, betolakszik a mondatomba egy látszólag jelentéktelen, ám iszonyú, nem is sejthető hatalommal felruházott prepozíció, és kirántja a lábam alól a talajt.

Például a nyelvkönyvem egy bizonyos madár felől érdeklődik.

Hol van a madár?

Nomármost erre az a válasz - a könyv szerint -, hogy a madár a kovácsműhelyben várakozik az eső miatt. Természetesen nincs az a madár, ami ilyesmit csinálna, de hát az embernek ragaszkodnia kell a könyvhöz. Helyes, akkor elkezdem kiókumlálni a választ németül. Hátulról kezdem szükségképpen, hiszen a németben ez a módi. Azt mondom magamban: a *Regen* (eső) hímnemű - ám lehet, hogy nőnemű, esetleg semleges; túlságosan sok bajlódás lenne utánanézni. Ezért tehát vagy *der* (a) Regen, vagy *die* (a) *Regen*, vagy *das* (a) *Regen* aszerint, hogy milyen neműnek bizonyul majd, ha kikeresem. A tudomány érdekében abból a feltevésből kiindulva folytatom számításaimat, hogy hímnemű. Nagyon helyes - akkor *az* eső, ha egyszerűen az *említés* szunnyadó állapotában van, bővítmény vagy megjegyzés nélkül - *der Regen*, azaz nominatívusz, vagyis alanyeset; ámde ha ez az eső úgy általánosságban elterül a földön, akkor már meghatározott helye van, *csinál* valamit - azaz *nyugszik* (a német nyelvtan elképzelése szerint ugyanis ez is cselekvés), ez pedig nyomban datívuszba, vagyis részes esetbe zuttyantja az esőt, és *dem* Regen lesz belőle. A mi esőnk azonban nem nyugszik, hanem *aktívan*, azaz tevőlegesen csinál valamit - esik -, valószínűleg azért, hogy keserítse azt

a szerencsétlen madarat, ez pedig *mozgást* jelent, ami azzal jár, hogy a főnév akkuzatívuszba - gyengébbek kedvéért: tárgyesetbe - csúszik, nem *dem* Regen lesz, hanem *den* Regen. Miután ezen adatokból felállítottam a nyelvtani horoszkópot, magabiztosan válaszoltam, és kijelentettem németül, hogy a madár a kovácsműhelyben tartózkodik „wegen (miatt) *den* Regen". Ekkor azonban a tanár könnyedén elintéz azzal a megjegyzéssel, miszerint valahányszor a „wegen" szó előfordul egy mondatban, az utána álló főnév *mindig* genitívuszba, azaz birtokos esetbe kerül, tekintet nélkül a következményekre - ezért hát a madár „wegen *des* Regens" tartózkodott a kovácsműhelyben.

Megjegyzés: később egy magas szaktekintély úgy tájékoztatott, hogy, igenis, van kivétel, amely bizonyos sajátos és bonyolult körülmények fennforgása esetén megengedi, hogy az ember azt mondja: „wegen *den* Regen", de ez a kivétel semmi másra nem vonatkozik, csak az esőre.

Tíz beszédrész van, és mindegyik felettébb rakoncátlan. Egy német újság bármely átlagos mondata kifinomult és magasztos ritkaság, amely mély benyomást kelt az olvasóban: terjedelme negyed hasáb, és magában foglalja mind a tíz beszédrészt - de nem ám szabályos rendben, hanem összekeverve; főleg összetett szavakból épül fel, amelyeket az író a helyszínen eszkábál, és a szótárban nem lehet megtalálni, mert hat-hét szót forraszt össze, hegesztés és varratok (azaz kötőjelek) nélkül; tizennégy vagy tizenöt különböző témával foglalkozik, melyek mindegyike mintegy zárójelbe, parentézisbe kerül, itt-ott extra méretű parentézisekkel, amelyek három-négy kisebb parentézist foglalnak magukba, mintegy karámmal kerítve a karámokat; végül pedig az összes parentézis és reparentézis két királyi méretű parentézis közé zsúfolódik, melyek egyike a fenséges mondat első sorába kerül, a másik pedig a mondat utolsó sorának a közepére - *és ezután jön az IGE,* mikor is végre pedzed, hogy a jó ember miről is beszélt idáig; az ige után pedig - amennyire megítélhettem, pusztán ékítményként - az író lapáttal odahányja még, hogy *haben sind gewesen gehabt haben geworden sein*, vagy valami effélét, és ezzel felteszi a koronát a monumentális műalkotásra. Azt hiszem, ez a záró üdvrivalgás olyasmi, mint az ember aláírását lezáró cikornya - nincs rá különösebb szükség, de csinos. A német könyveket elég könnyű olvasni, ha az ember tükör elé tartja őket, vagy a fejére áll - hogy megfordítsa a mondatszerkezetet -, de szerintem német újságot elolvasni és megérteni a külföldi számára mindörökre lehetetlenség marad.

Még a német könyvek sem teljesen mentesek azonban a parentézis járványos kórságának támadásaitól - bár ezek a rohamok enyhék, csak néhány sorra terjednek ki, s ezért amikor az ember eljut az igéhez, még marad némi értelmük, mivel az ember sok mindenre emlékszik az előzményekből.

Alább közlök egy mondatot egy népszerű, kitűnő német regényből - benne a parentézisnek egy enyhe esetét. Tökéletesen szó szerint fogom lefordítani, beiktatva a zárójeleket és néhány kötőjelet, hogy megkönnyítsem az olvasó dolgát - ámbár az eredetiben nincsenek sem záró-, sem kötőjelek, az olvasó magára van hagyatva, botorkáljon el a távoli igéhez, ahogy tud:

De amikor a férfi, az utcán a (szaténba - és - selyembe - öltözött - most - igen - fesztelenül - a - legújabb - divatot - követő) kormány-főtanácsosnével TALÁLKOZOTT stb. stb.[7]

Az idézet Marlitt asszony regényéből, *A vénkisasszony titká*-ból való. A mondat szerkezete a legelfogadottabb német mintát követi. Megfigyelhetik, milyen messze van az ige az olvasó hadműveleti bázisától; nos, a német újságokban az igét átteszik a következő oldalra, és olyat

[7] Wenn er aber auf der Strasse der in Samt und Seide gehüllten, jetzt sehr ungeniert nach der neuesten Mode gekleideten Regierungsrätin begegnete...

is hallottam már, hogy miután egy-két hasábon át felvonultatták az izgalmas előzményeket és parentéziseket, néha nagy siettükben nyomdába adták a cikket anélkül, hogy eljutottak volna az igéhez. Az olvasó ilyenkor persze roppant izgatott állapotba kerül, és tudatlan marad.

A mi irodalmunkban is megvan ez a parentézis-betegség; könyveinkben és hírlapjainkban naponta találkozunk eseteivel: de míg nálunk ez a gyakorlatlan író vagy a ködös elme jele és kézjegye, a németeknél ez a kétségbevonhatatlan jele és kézjegye a gyakorlott tollnak, valamint annak a fényességes intellektuális ködnek, amely náluk a világosságot helyettesíti. Mert ez *nem* világosság - szükségképpen nem *lehet* világosság. Ennek belátásához még egy esküdtszék éleslátása is elég volna. Az író elképzeléseinek jócskán zavarosnak, rendetlennek és rendezetlennek kell lennie, amikor nekirugaszkodik, hogy elmondja: egy férfi találkozott a főtanácsos feleségével az utcán, aztán ennek az oly egyszerű vállalkozásnak a kellős közepén megállítja a két egymáshoz közeledő alakot, és mindaddig szoborrá merevíti őket, amíg leltárt nem készít az asszony öltözetéről. Ez nyilvánvaló képtelenség. Arra a fogorvosra emlékezteti az embert, aki azonnali, lélegzet-visszafojtott érdeklődést kelt az emberben, amikor megmarkolja a fogát a fogójával, aztán csak áll, és vontatottan előad egy unalmas anekdotát, mielőtt a rettegett rántást eszközölné. A parentézisek az irodalomban és a fogászatban egyaránt rossz ízlésre vallanak.

Van a németeknek másfajta parentézisük is; ez abból áll, hogy kettévágnak egy igét, és az egyik felét egy izgalmas bekezdés elejére, a másik felét meg a végére teszik. El lehet-e képzelni ennél zavarbaejtőbbet? Ezeket a micsodákat „szétváló igének" nevezik. Az egész német nyelvtan teli van ezeknek a szétváló igéknek a fekélyeivel, és minél távolabb kerül egymástól a két részük, annál elégedettebb ennek a bűntettnek az elkövetője. Egyik kedvencük a *reiste ab* - ami azt jelenti, hogy elutazott. Íme egy példa, amelyet egy regényből bányásztam ki:

> Immár összekészítették a bőröndöket, s Johann EL - miután megcsókolta anyját és húgait, s még egyszer keblére ölelte imádott Gretchenjét, aki egyszerű fehér muszlinba öltözve, dús barna fürtjei közt egyetlen szál tubarózsával tipegett le támolyogva a lépcsőn, még mindig sápadtan az elmúlt est rémülete és izgalmai után, de másra sem vágyva, mint hogy szegény fájó fejecskéjét még egyszer annak keblére hajthassa, akit az életénél is jobban szeretett, UTAZOTT.

Nem érdemes azonban a szétváló igéken sokat lovagolni. Holtbiztos, hogy az ember hamarosan kijön a sodrából, és ha óva nem intik, és kitart a témánál, végül vagy meglágyul az agya, vagy kővé dermed. A személyes névmások és a melléknévi jelzők is megannyi termény forrásai a kellemetlenségeknek ebben a nyelvben; jobb lett volna lemondani róluk. Csak egy példa: ugyanaz a szó, *sie*, azt jelenti, hogy *ön*, de ha nőről van szó, azt is jelenti, hogy *ő*, azt is jelenti, hogy *őt*, jelenti továbbá, hogy *ők* és *őket.* Csak gondoljuk meg, micsoda koldusszegénysége egy nyelvnek: egyetlen szóval végezteti el ötnek a munkáját - méghozzá egy ilyen szegény, gyöngécske, hárombetűs jószággal! De főleg arra gondoljunk, milyen elkeserítő, hogy sosem tudhatjuk, akivel beszélünk, melyiket próbálja ezek közül a jelentések közül az értésünkre adni. Ez egyben azt is megmagyarázza, hogy ha valaki azt mondja nekem, hogy *sie*, miért próbálom általában megölni, ha idegen az illető.

Nomármost nézzük csak a melléknevet. Az egyszerűség itt igazán előnyös lett volna - következésképpen a nyelv feltalálója annyira összekuszálta a dolgot, amennyire csak telt tőle. Amikor mi tulajdon felvilágosult nyelvünkön „jó barátunkról vagy barátainkról" akarunk beszélni, kitartunk egyetlen alaknál, és se bajunk, se bosszúságunk nincs vele - csakhogy a német nyelvben ez másként van ám. Amikor a német ráteszi a kezét egy melléknévre, tüstént

elkezdi deklinálni, és addig deklinálja, amíg minden józan észt ki nem deklinál belőle. Pont olyan rémes, mint a latin. Azt mondja például:

EGYES SZÁM

Nominatívusz: Mein gut*er* Freund - jó barátom
Genitívusz: Meines gut*en* Freund*es* - jó barátomnak a
Datívusz: Meinem gut*en* Freunde - jó barátomnak
Akkuzatívusz: Mein*en* gut*en* Freund - jó barátomat

TÖBBES SZÁM

N.: Mein*e* gut*en* Freund*e* - jó barátaim
G.: Mein*er* gut*en* Freund*e* - jó barátaimnak a
D.: Mein*en* gut*en* Freund*en* - jó barátaimnak
A.: Mein*e* gut*en* Freund*e* - jó barátaimat

Mármost bízzuk csak a tébolyda várományosára, próbálja emlékezetébe vésni ezeket a variációkat, aztán meglátjuk, milyen hamar bekerül. Az ember alighanem jobban elboldogul Németországban barátok nélkül, mintha ennyi bajt vesz a nyakába miattuk. Bemutattam, milyen vesződséges eldeklinálni egy jó (hímnemű) barátot; ám ez csak egyharmada a munkának, hiszen a melléknévnek különféle más facsarulatait kell megtanulnunk, amikor a főnév nőnemű, és megint másokat, amikor semleges nemű. Mármost ebben a nyelvben több a melléknév, mint Svájcban a fekete macska, és mindet szakasztott olyan műgonddal kell deklinálni, mint a fentebb bemutatott példában. Nehéz? Fáradságos? Ezek a szavak halovány képet sem adhatnak róla. Hallottam, amint Heidelbergben egy kaliforniai diák kijelentette, hogy szívesebben deklinál, azaz hajtogat tíz korsó meleg sört, mint egyetlen német melléknevet.

E nyelv feltalálójának láthatólag gyönyörűsége telt benne, hogy a lehető legbonyolultabbá tegye. Például ha csak úgy szóba kerül egy ház, *Haus*, egy ló, *Pferd* vagy egy kutya, *Hund*, az ember úgy ejti ezeket a szavakat, ahogy leírtam. Igen ám, de ha datívuszban emlegeti őket, menten hozzáragaszt egy ostoba és fölösleges *e*-t, és úgy ejti őket, hogy *Hause, Pferde*, *Hunde*. Mivel pedig a szó végére tett *e* gyakran a többes számot jelzi, a kezdő nyelvtanuló valószínűleg egy álló hónapig ikrekké szaporítja a datívuszba tett kutyát, mire rájön a tévedésére; ugyanakkor sok kezdő nyelvtanuló két kutyát vásárol és fizet ki, de csak egyet kap, mivel tudatlanságában egyes szám datívuszban vásárolta az ebet, holott azt hitte, többes számban beszél - a törvény pedig a nyelvtan szigorú szabályai alapján ilyenkor természetesen az eladó oldalán áll, és kártérítési perről szó sem lehet.

A német nyelvben minden Főnév nagybetűvel kezdődik. Ez jó ötlet, és ebben a nyelvben a jó ötlet a ritkasága folytán szükségképpen szemet szúr. Ezt a nagybetűsítést csak helyeselhetem, mert az ember ezáltal jóformán első pillantásra felismeri a főnevet. Néha persze óhatatlanul tévedésbe esünk, és összetéveszthetjük egy személy nevét egy dolog nevével, és jó csomó időt elvesztegetünk, amikor megpróbálunk valami jelentést kihámozni belőle. A német nevek majdnem mindig jelentenek valamit, ez csak még jobban becsapja a jámbor tanulót. A minap lefordítottam egy mondatot, amely így szólt: *A dühödt nőstény tigris elszabadult, és fölfalta a szerencsétlen fenyőerdőt* (Tannenwald). Ebben azért mégis kételkedtem, és amikor nekigyürkőztem, kiderült, hogy a Tannenwald ebben az esetben egy férfi neve volt.

Minden főnévnek nyelvtani neme van, de a nemek megoszlásában nincs se értelem, se rendszer, így aztán minden egyes főnévnek a nemét külön-külön be kell biflázni. Más módszer nincs. Ehhez viszont az embernek olyan emlékezőtehetsége legyen, mint egy kalendáriumnak.

Németül egy ifjú hölgynek nincs neme, a marharépának viszont van. Gondoljuk csak meg, micsoda eltúlzott tiszteletre mutat ez a répa, és micsoda goromba tiszteletlenségre a lány iránt!

Egy kis ízelítő a német nyelvtani nemekből: a fa hímnemű, a bimbója nőnemű, a levelei semleges neműek; a lovaknak nincs nemük, a kutyák hím-, a macskák nőneműek, természetesen a kandúrokat is beleértve; az ember szája, nyaka, keble, könyöke, ujja, körme, lába és teste hímnemű, a feje pedig vagy hím-, vagy semleges nemű aszerint, hogy melyik szót választja rá, és *nem* aszerint, hogy milyen nemű az illető, aki a nyakán viseli - mert Németországban minden nőnek vagy férfifeje, vagy nem nélküli feje van; az ember orra, ajka, válla, melle, keze és lábujja nőnemű, míg a hajának, a fülének, a szemének, az állának, a lábszárának, a térdének, a szívének és a lelkiismeretének semmiféle neme nincsen. Amit a nyelv feltalálója a lelkiismeretről tudott, azt valószínűleg hallomásból szedte össze.

A fenti boncolás után az olvasónak be kell látnia, hogy Németországban a férfi ugyan férfinak tarthatja magát, mihelyt azonban alaposabban megvizsgálja a dolgot, óhatatlanul kételkednie kell ebben és ráébrednie a keserű igazságra, miszerint csak holmi fölöttébb nevetséges keverék; és ha végül azzal a gondolattal próbálná vigasztalni magát, hogy ennek a gezemicének legalább egyharmadában mégis megbízhat, mert az férfias és hímnemű, reményeit menten elhervasztja a megalázó felismerés, hogy tudniillik e tekintetben semmivel sincs jobban eleresztve, mint hazájának bármelyik asszonya vagy tehene.

Az igaz, hogy a nyelv feltalálójának valamely elnézése folytán az Asszony németül is nőnemű, de a Feleség *(Weib)* már nem - ami igazán sajnálatos. A német nyelvtan szerint a hal hímnemű, a pikkelye nőnemű, de a halaskofa se ez, se az. A feleséget nem nélkülinek nyilvánítani öreg hiba, de a túljellemzés alighanem még rosszabb. A német úgy emlegeti az angolt, hogy *Engländer*; ha meg akarja változtatni a nemét, hozzácsapja, hogy -*in*; ez jelenti az angol nőt: *Engländerin.*

Ez igazán megfelelő leírásnak tűnik, de a németnek még ez sem elég pontos, így hát a szó elébe biggyeszti azt a névelőt, amely jelzi, hogy az utána következő istenteremtménye nőnemű, és ezt írja: „*die* Englander*in*", ami azt jelenti: „a nő-angolnő". Szerintem azért ez túlzás.

Nos, mondjuk, hogy a nyelvtanuló már bebiflázta nagy csomó főnév nemét - a nehézségeknek azonban még korántsem ért végére. Egyszerűen képtelen rábeszélni a nyelvét, hogy különféle dolgokat nőnek vagy férfinak emlegessen, mikor világéletében megszokta, hogy ezek semleges tárgyak. Valahányszor megfogalmaz magában egy német mondatot, megfelelő helyükre illesztgetve a nőnemű és hímnemű dolgokat, mire összeszedi a bátorságát, hogy ki is mondja, már nem ér az egész semmit - abban a pillanatban, ahogy megszólal, nyelve rátér a megszokott csapásra, és a gondosan kidolgozott hím- és nőnemű alakokból csupa semleges lesz.

A külföldi számára minden nyelvben zűrzavarok gazdag forrása a hasonlatosság olyan szavak között, amelyeknek a jelentése még csak nem is emlékeztet egymásra. Így van ez a mi nyelvünkben is és még inkább a németben. Itt van például az a zűrös szó, hogy *vermählt*: engem ez annyira emlékeztet - okkal-e vagy sem - három-négy másik szóra, hogy sose tudom, azt jelenti-e, hogy megvetett, lefestett avagy gyanúsított, amíg meg nem nézem a szótárban, mikor is kiderül, hogy megházasodott. Tömegével akadnak ilyen szavak, és szörnyű kínokat okoznak. Tovább fokozza a nehézségeket, hogy vannak szavak, amelyek *látszólag* hasonlítanak egymásra, pedig erről szó sincs, de éppannyi baj van velük, mintha hasonlítanának. Például ott van az a szó, hogy *vermieten* (kiadni, bérbe adni), meg az, hogy *verheiraten* (egy másik szó a házasodásra). Hallottam egy angolról, aki Heidelbergben bekopogott valakinek az

ajtaján, és a tőle telhető legjobb németséggel ajánlatott tett: szeretné *verheiraten* a házat. Aztán vannak szavak, amelyek mást jelentenek, ha az ember az első szótagjukat hangsúlyozza, és megint egészen mást, ha az utolsóra veti a hangsúlyt. Van például egy szó, amely vagy szökevényt jelent, vagy azt, hogy az ember végiglapoz egy könyvet, aszerint, hogy hol a hangsúly, egy másik pedig azt jelenti, hogy *társulni* valakivel vagy *elkerülni* az illetőt, megint csak a hangsúly szerint - amit általában (mérget vehetünk rá) rossz helyre teszünk, és bajba kerülünk.

Vannak viszont rendkívül hasznos szavak ebben a nyelvben. Például a *Schlag* vagy a *Zug*. A szótárban háromnegyed hasábot tölt meg a *Schlag*, és másfelet a *Zug*. A *Schlag* szó jelent többek között ütést, csapást, szélhűdést, gutaütést, fajtát, verést, megrázkódtatást, csattanást, pofont, lüktetést, taktust, pénzdarabot, bélyeget, milyenséget, modort, sorompót, kocsiajtót, favágást, pacsirtacsattogást, dörgettyűt, bordahéjat, hullámverést, kötélhurkot, vetésforgót, erdőirtást és löketet. Ez az egyszerű és *pontos* jelentése - mondjuk, a korlátozott és megbéklyózott jelentése -, de vannak módszerek, amelyekkel fel lehet szabadítani, akkor aztán szárnyakat kap, szabadon repül, és soha meg nem nyugszik. Tetszés szerint bármilyen szót a végére akaszthatunk, és bármit jelenthet, amit csak akarunk. Elkezdhetjük a *Schlag-ader*-rel, ami ütőeret jelent, és ráakaszthatjuk szorul szóra az egész szótárat végig a teljes ábécén, egészen a *Schlag-wasser*-ig, ami fenékvizet jelent, és a *Schlag-mutter*-ig, ami anyóst.

Ugyanez a helyzet a *Zug*-gal. Szűkebb értelemben a *Zug* jelentése húzás, rántás, vontatás, huzat, felvonulás, menet, folyamat, repülés, irány, expedíció, vonat, karaván, átkelés, haláltusa, érintés, zsinór, virágzás, költözés, jellemvonás, arcvonás, megkülönböztető jegy, sakklépés, orgonaregiszter, csapat, fuvallat, elfogultság, fiók, hajlandóság, lélegzetvétel és kefelevonat - de hogy ez a jószág mit *nem* jelent, ha összes megengedett csingilingijét ráaggatjuk, azt még nem sikerült felderíteni.

A *Schlag* és a *Zug* hasznossága egyszerűen felbecsülhetetlen. Pusztán ezzel a kettővel, valamint az *also* szóval fölfegyverkezve van-e valami, amit az idegen német földön el nem érhet? A német *also* az angol „tudja" kifejezés megfelelője, és az ég adta világon semmit nem jelent - a *beszédben*, mert írásban néha azért jelent valamit. Valahányszor egy német kinyitja a száját, kirepül belőle egy *also*, és valahányszor becsukja, kettéharap egyet, amelyik éppen kifelé igyekezett.

Nomármost ezzel a három nemes szóval felszerelkezve az idegen mindig ura a helyzetnek. Beszélhet nyugodtan, félelem nélkül, ömölhet belőle hézagos német tudása, mert amikor nem talál egy szót, csak odazuttyant egy *Schlag*-ot a hézagba, és minden valószínűség szerint pompásan bedugaszolja, de ha nem, akkor nyomban utánazúdít egy *Zug*-ot, a kettő együtt már majdnem biztosan eltömi a lyukat, és ha valami csoda folytán mégis kudarcot vallanának, egyszerűen ezt mondja, hogy *also*!, és kap egy pillanatnyi gondolkodási időt a keresett szóhoz. Amikor az ember Németországban megtölti társalgási fegyverét, a leghatásosabb töltény egy-két *Schlag* és egy-két *Zug*, mert mit sem számít, hogy a többi lövése célt téveszt, ezekkel óhatatlanul eltalál valamit. Aztán mondjuk nyájasan azt, hogy *also*, és töltsünk újra. Semmi sem teszi oly kecsessé, elegánssá és fesztelenné a német vagy az angol társalgást, mint ha teliszórjuk „*alsó*-kkal" vagy „tudjákkal".

Noteszomban találtam a következő feljegyzést:

„*Július 1.* Tegnap a kórházban sikeresen eltávolítottak egy tizenhárom szótagú szót egy Hamburg közelében lakó északnémet betegből, de mivel a sebészeknek az volt a benyomásuk, hogy collstokot nyelt le, sajnálatos módon rossz helyen nyitották fel, s a beteg elhalálozott. A szomorú eset az egész várost gyászba borította."

Ez a kis hír szolgáltatja a textust néhány következő megjegyzésemhez témám egyik legfurcsább és legnevezetesebb vonásáról - a német szavak hosszúságáról. Egyes német szavak olyan hosszúak, hogy nem látni a végüket. Nézzük csak meg a következő példákat:

Freundschaftbezeugungen
Dilettantenaufdringlichkeiten
Stadtverordnetenversammlungen

Ezek a jószágok nem szavak, ezek betűkörmenetek. És korántsem ritkák; valahányszor az ember kinyit egy német újságot, ott menetelnek méltóságteljesen a lapjain - ha van egy kis képzelőtehetségünk, a zászlókat is látjuk, a rezesbandát is halljuk hozzá. A legjámborabb témába is harcias izgalmat visznek. Engem rendkívül érdekelnek ezek a furcsaságok. Valahányszor igazán szép példánnyal találkozom, spirituszba teszem, és beillesztem házi múzeumomba. Ily módon egészen értékes gyűjteményt sikerült összehoznom. Ha másodpéldányra bukkanok, kicserélem más gyűjtőkkel, így változatosabbá teszem az állományomat. Íme, néhány díszpéldány; nemrégiben vásároltam őket egy árverésen egy tönkrement csecsebecsegyűjtő ingóságai közül:

GENERALSTAATSVERORDNETENVERSAMMLUNGEN
ALTERTUMSWISSENSCHAFTEN
KINDERBEWAHRUNGSANSTALTEN
UNABHÄNGIGKEITSERKLÄRUNGEN
WIEDERHERSTELLUNGSBESTREBUNGEN
WAFFENSTILLSTANDSUNTERHANDLUNGEN

Amikor ilyen hatalmas hegyvonulat húzódik át egy nyomtatott oldalon, természetesen felékesíti és megnemesíti az irodalmi tájképet - ugyanakkor azonban elkeseríti a kezdő nyelvtanulót, mert eltorlaszolja az útját: nem tud átkúszni alatta, nem tud átmászni fölötte, és nem tud belé alagutat fúrni. A szótárhoz folyamodik, de ott sem lel segítséget.

A szótárnak valahol meg kell vonnia a határt - így az efféle szavakat kihagyja. És igaza is van, mert ezek a hosszú micsodák nem törvényes ágyból született szavak, hanem szóhalmazok, és a feltalálójukat fel kellett volna akasztani. Olyan összetett szavak ezek, amelyekből kihagyták a kötőjeleket. A fölépítésükhöz használt különféle szavak benne vannak a szótárban, de teljesen szétszórva, így aztán az embernek egyenként kell őket kivadásznia. A végén rájön aztán a szörny jelentésére, de csak unalmas és idegesítő fáradozás árán. A fenti példák némelyikén magam is kipróbáltam az eljárást. *Waffenstillstandsunterhandlungen* a jelek szerint „fegyverszünettárgyalásokat” jelent, ami ostoba és ormótlan összevonása a „fegyverszüneti tárgyalások” kifejezésének. Az *Unabhängigkeitserklärungen* alighanem „függetlenségnyilatkozatokat” jelent, ami énszerintem semmivel sem jobb, mint a „függetlenségi nyilatkozatok”. *Generalstaatsverordnetenversammlungen*, amennyire ki tudom hüvelyezni, annyi, mint „általánosállamképviselőgyűlések” - ami megítélésem szerint pusztán ritmikusan ömlengő eufémizmus az „országgyűlés”-re. Valamikor a mi irodalmunkban is jócskán előfordult ilyenfajta bűntény, de most már kiment a divatból. Annak idején „soha-el-nem-feledhető” eseteket emlegettünk ahelyett, hogy beértük volna az egyszerű és tökéletesen kielégítő „emlékezetes” szóval, aztán nyugodtan folytattuk volna a dolgunkat, mintha mi sem történt volna. Akkoriban nem elégedtünk meg azzal, hogy bebalzsamozzuk és tisztességesen eltemessük az ügyet - síremléket is akartunk emelni fölébe.

Hírlapjainkban mind a mai napig ott lappang ez az összetételi betegség, csak most már német módra elhagyják a kötőjeleket. Ez azonban igazi csekélység a nehézkes és rémes német rendszerhez viszonyítva, amely valósággal halmozza a zűrzavaros szóösszetételeket. Illusztrációként bemutatom itt a következő hírt egy mannheimi újságból:

> TegnapelőttvalamivelEstetizenegyóraután, a Kocsis nevezetű ezenvárosbanállókocsma leégett. Amikor a Tűz az égőháztetejénálló Gólya Fészket elérte, el a Szülő Gólyák repültek. De amikor a mellettedühöngő, tűztőlkörülvett Fészek MAGA is Tüzet fogott, a gyorsanvisszatérő Anya Gólya egyenesen a Lángok közé vetette magát, és meghalt, Szárnyait Kicsinyei fölébe terjesztve.

Még a nehézkes német mondatszerkezet sem képes pátoszától megfosztani ezt a képet - sőt valahogyan mintha még erősítené is. Ez az újsághír hónapokkal ezelőtt kelt. Hamarabb is felhasználhattam volna, de vártam, hogy hírt kapjak Apa Gólyáról. Azóta is várok.

Also! Ha nem sikerült volna igazolnom, hogy a német nehéz nyelv, szándékom mindenesetre ez volt. Hallottam egy amerikai diákról, akitől megkérdezték, hogy halad a némettel. Habozás nélkül válaszolt: - Egyáltalán nem haladok. Keményen tanultam három álló hónapig, és ennek eredményeképpen mindössze egyetlen német kifejezést tudok felmutatni, azt hogy *Zwei Glas* (két pohárral). - Egy pillanatra tűnődve elhallgatott, aztán lelkesen hozzátette: - De ezt aztán *alaposan* tudom!

És ha nem bizonyítottam be azt is, hogy németül tanulni idegesítő és dühítő stúdium, akkor a kivitelezésben volt a hiba, nem a szándékomban. Nemrégiben hallottam egy megviselt, súlyos megpróbáltatásokat kiállt amerikai diákról, aki, midőn gyötrelmeit már nem tudta tovább elviselni, azzal könnyített a szívén, hogy egy bizonyos német szóhoz folyamodott enyhülésért - az egész nyelvben az egyetlen szóhoz, amelynek hangzása kedves és drága volt a fülének, és megnyugtatta meggyötört szellemét. Ez a szó a *franc* volt. Amikor azonban megtudta, hogy *Franz*-nak írják, és Ferencet jelent, elveszítvén támaszát és talpkövét, sorvadásba esett, és elhunyt.

Úgy érzem, bármely hangos, mozgalmas, viharos esemény leírása németül szükségképpen szelídebb, mint angolul. A mi megfelelő jelentésű szavainknak mély, erős és zengzetes a hangzása, német megfelelőik pedig véznának, szelídnek és erőtlennek tűnnek. *Boom, burst, crash, roar, storm, bellow, blow, thunder, explosion; howl, cry, shout, yell, groan; battle, hell* - megannyi nagyszerű szó; hangzásuk ereje és kiterjedése jól illik a dolgokhoz, melyeket leírnak. De a német megfelelőik?... Ha az én impozáns és tiszteletet parancsoló fülem nemcsak puszta dekorációul szolgál, hanem a hangok elemzésének pompás eszközéül is, akkor ezeket kellemes altatódalként énekelhetjük gyermekeinknek. Van ember, aki hajlandó volna meghalni egy csatában, amelyet olyan jámbor szó jelöl, mint a *Schlacht*? Avagy egy szál inggallérba és pecsétgyűrűbe öltözve nem érezné-e magát túlságosan bebagyulálva az a sétára induló tüdőbajos, aki olyan viharba kerülne, amelynek leírására a csillámló flittert utánzó *Gewitter* szót alkalmazzák? Vagy vegyük szemügyre a „robbanás” szó több német megfelelője közül a legerőteljesebbet - *Ausbruch.* Ennél a mi *toothbrush* (fogkefe) szavunk is erőteljesebb. Szerintem a németek jól tennék, ha átvennék a nyelvükbe a különösen pusztító erejű robbanások leírására.

Miután részletesen bemutattam ennek a nyelvnek jó néhány bűnét, most az a rövid és kellemes feladat áll előttem, hogy bemutassam az erényeit. A főnevek nagybetűvel való írását már említettem. De ezt az erényt messze túlszárnyalja egy másik - az, hogy a szavakat a hangzásuknak megfelelően írják. Elég egyetlen rövid lecke, és a nyelvtanuló már tudja, hogyan kell bármelyik német szót kiejteni anélkül, hogy kérdezősködnie kellene; míg a mi

nyelvünk esetében, ha egy nyelvtanuló megkérdezné: „Hogyan ejtjük azt, hogy B, O, W?”, kénytelenek lennénk ezt válaszolni: „Ezt így önmagában véve senki sem tudja megmondani, csak ha a szövegösszefüggésből megállapítjuk, hogy mit jelent - az a jószág-e, amivel nyilakat lövöldöznek, avagy fejbiccentés, netán egy csónak elülső fertálya.”

Egyes német szavak különlegesen hatásosak és erőteljesek. Például azok, amelyek a szerény, békés és szeretetteljes családi életet írják le; azok, amelyek a szeretetre vonatkoznak, annak minden formájában, az arra járó idegen iránti szívélyességtől és őszinte jóakarattól egészen a heves udvarlásig; azok, amelyek a szabad természettel, annak lágyabb és kedvesebb oldalaival foglalkoznak - rétekkel és erdőkkel, madarakkal és virágokkal, a nyár illatával és napsütésével, a békés téli éjszakák holdfényével - egyszóval mindennel, ami nyugalmat, derűt és békességet áraszt; azok, amelyek Tündérország lakóit és csodáit írják le; és végül és mindenekfelett: a pátoszt kifejező szavakban felülmúlhatatlanul gazdag és erőteljes ez a nyelv. Vannak német dalok, amelyek a nyelvet nem értő idegent is megríkatják. Ez arra vall, hogy a szavak *hangzása* pontos - híven és pontosan értelmezi jelentésüket, jól tájékoztatja a fület s a fülön keresztül a szívet.

Világszerte akadnak olyan emberek, akik nem kímélik a fáradságot, hogy kimutassák egy vallás vagy egy nyelv hibáit, aztán nyájasan odébbállnak anélkül, hogy bármiféle építő javaslatot tennének. Én nem tartozom közébük. Kimutattam, hogy a német nyelv reformra szorul? Helyes, készen állok megreformálni. Legalábbis kész vagyok megfelelő javaslatokat tenni. Ez mások esetében talán szerénytelenségnek látszana, de én több mint kilenc hetet szenteltem e nyelv gondos és kritikus tanulmányozására, így jogos önbizalommal állíthatom, hogy képes vagyok a megreformálására.

Mindenekelőtt elhagynám a datívuszt. Összezavarja a többes számot, amellett soha senki nem tudja, mikor is van datívuszban, kivéve ha véletlenül rájön - de még akkor sem tudja, mikor és hol került bele, mióta van benne, és hogyan fog belőle valaha is kikecmeregni. A datívusz mint eset csupán cifra csacskaság - jobb kihajítani.

Ezután jóval előbbre hoznám az igét. Akármilyen hatásos igét töltünk is be mondatunk pisztolyába, megfigyelésem szerint a jelenlegi német irányzékkal soha nem találunk igazán telibe, legfeljebb megnyomorítjuk a témát. Így hát ragaszkodom hozzá, hogy ez a fontos mondatrész előre kerüljön, olyan helyzetbe, ahol szabad szemmel is jól látható.

Harmadszor: importálnék néhány jó erős szót az angol nyelvből - amivel káromkodni lehet, továbbá amelyeket mindenféle élénk dolgok élénk kifejezésére lehet használni.

Negyedszer: átrendezném a nemeket, és a teremtő akaratának megfelelően osztanám szét őket. Ha másért nem, már csak tiszteletem jeléül is.

Ötödször: eltörölném azokat a hosszú összetett szavakat, vagy megkövetelném a szónoktól, hogy felvonásokban adja elő őket, a szünetekben frissítőkkel. Legjobb volna kiirtani őket, mert a gondolatokat könnyebb befogadni és megemészteni, amikor egyenként jönnek, mint amikor ömlesztve. Az intellektuális táplálék éppolyan, mint minden más táplálék: kellemesebb és jótékonyabb kanalanként, mint lapátszámra.

Hatodszor: kötelezném a beszélőt, hogy amikor befejezte, álljon meg, és ne akassza a szónoklata végére azt a haszontalan *haben sind gewesen gehabt haben geworden sein* láncot. Az efféle mütyürkék megfosztják méltóságától a beszédet ahelyett, hogy fokoznák a kecsességét. Vétek használni őket, le velük.

Hetedszer: sutba dobnám a parentézist. Dettó a reparentézist, a re-reparentézist és a re-re-re-re-reparentézist, hasonlóképpen a végső, mindent magába foglaló, királyi méretű hiperparentézist. Mindenkit köteleznék rá, akár alacsony sorú, akár magas állású, hogy vagy egyszerűen és egyenesen adja elő a meséjét, vagy tekerje össze, üljön rá, és maradjon csöndben. E törvény megsértése halálbüntetést vonna maga után.

Nyolcadszor és utoljára: megtartanám a *Zug*-ot meg a *Schlag*-ot az összes csüngelékeikkel, és kihajítanám a szókincs többi részét. Ez fölöttébb egyszerűsítené a nyelvet.

Ezennel felsoroltam, mit tartok a legszükségesebb és legfontosabb változtatásnak. Ingyen és bérmentve ennél több talán tőlem nem is volna elvárható, pedig vannak más javaslataim is, amelyeket, ha javasolt módosításaim eredményeképpen a kormány hivatalosan megbíz a nyelv megreformálásával, módomban állna, és hajlandó lennék folyamatba tenni.

Filológiai tanulmányaim eredményeképpen meggyőződtem arról, hogy tehetséges ember megtanulhat angolul (kivéve a helyesírást és a kiejtést) harminc óra alatt, franciául harminc nap alatt és németül harminc év alatt. Nyilvánvalónak látszik tehát, hogy ez utóbbi nyelv nyesegetésre és javításokra szorul. Ha úgy marad, ahogy van, akkor szelíden és tisztelettel-jesen a holt nyelvek közé kell sorolni, mert csak a holtaknak van elegendő idejük, hogy megtanulják.

Szilágyi Tibor fordítása

HOSSZÚ ÚT AZ ÉJSZAKÁBAN

Hazamentünk a szállodába; felhúztam és beállítottam a lépésmérőt, aztán bedugtam a zsebembe, mert másnap magammal akartam vinni, hogy számon tarthassam, hány mérföldet teszünk meg. Az éppen befejezett nap munkája nem viselte meg észrevehetően a műszert.

Tíz órára már ágyban voltunk, mert hajnalok hajnalán föl akartunk kelni és elindulni hazafelé. Én csak lefeküdtem, de Harris tüstént el is aludt. Gyűlölöm azokat az embereket, akik tüstént el tudnak aludni; van ebben a talentumban valamiféle meghatározhatatlan - nem éppen sértés, csak talán orcátlanság, amit nehéz elviselni. Feküdtem tehát, füstölögve ezen a sérelmen, és próbáltam elaludni, de minél erősebben próbáltam, annál éberebb lettem. Kezdtem magam nagyon egyedül érezni a sötétben, nem lévén más társaságom, csak a megemésztetlen vacsora. Agyam újra meg újra nekilódult, sorra vett minden témát, amely csak valaha eszembe jutott, de soha nem jutott tovább a legkezdeténél; amint megérintett valamit, mindjárt tovább is állt, nyaktörő sebességgel szállt témáról témára. Egy óra múltán a fejemben forgószél kavargott, teljesen kimerültem, holtfáradt lettem.

Annyira elfáradtam, hogy fáradtságom hamarosan úrrá lett ideges izgalmamon. Noha tökéletesen ébernek véltem magam, valójában egy-egy pillanatra elszundítottam, aztán öntudatlanságból mindig kitépett testem görcsös összerándulása, mely majd szétszaggatta az ízületeimet - egy-egy pillanatra az az érzékcsalódás fogott el, hogy hanyatt zuhanok egy szakadékba. A nyolcadik vagy kilencedik szakadék után rájöttem, hogy agyam egyik fele már nyolcszor vagy kilencszer elaludt, ám éber, keményen dolgozó másik felének erről fogalma sem volt; az öntudatlanság szakaszai azután fokozatosan agyam mind nagyobb területeit borították el, míg végül egyre mélyebben és mélyebben elszenderedtem, és kétségkívül éppen azon a ponton voltam, hogy belesüllyedjek az áldott, áthatolhatatlan, álomtalan tompaságba, amikor... mi volt ez?

Eltompult érzékeim félig-meddig visszarángatták magukat az életbe, és figyelőállásba helyezkedtek. Végtelenül, mérhetetlenül messze megindult valami, nőtt, egyre nőtt és közeledett, mígnem egyszerre felismerhető hanggá változott - előzőleg inkább érzésnek tűnt. Az a hang most vagy egy mérföldnyi távolságból hallatszott - távoli vihar mormolása volna tán? -, de aztán közelebb jött; nem volt már negyed mérföldnyire sem... távoli gépezetek tompa csikorgása volna? Nem, most még közelebb jött... talán egy menetosztag ütemes léptei? De aztán még közelebb jött és még közelebb, aztán már itt volt, benn a szobában: egy egérke rágcsálta a faburkolatot. Szóval egy ilyen semmiség miatt tartottam vissza egész idő alatt a lélegzetemet.

Nos, ami megtörtént, azon nem lehet segíteni; most tüstént elalszom, és pótolom az elvesztegetett időt. Ez azonban igencsak meggondolatlan gondolat volt. Akaratlanul - jóformán öntudatlanul - fülemet hegyezve figyelni kezdtem a hangot, önkéntelenül még az egér diótörő fogazatának reccsenéseit is megszámoltam. Hamarosan kínzó gyötrelmet okozott ez a foglalatosság, ám ezt talán még elviseltem volna, ha az egér tisztességesebben végzi a dolgát; de nem ezt tette ám, újra meg újra szünetet tartott, s amíg vártam és füleltem, hogy mikor kezdi újra, jobban szenvedtem, mint amikor rágcsált. Eleinte öt, hat, hét, majd tíz dollár jutalmat ajánlottam fel magamban az egérnek, hamarosan azonban már olyan összegeknél tartottam, amelyek meghaladták anyagi erőmet. Hogy úgy mondjam, bereffeltem füleim vitorláit - lesimítva és ötrét hajtva fülkagylóimat, hozzászorítottam őket a hallónyíláshoz; de ez mit sem használt: az idegizgalom úgy kiélezte hallószervemet, hogy valóságos mikrofonná vált, az összegyűrt rétegeken át is hallottam mindent.

Haragom őrült dühvé fokozódott. Végül aztán ahhoz folyamodtam, amit Ádám apánk óta mindenki megcsinált volna a helyemben - elhatároztam, hogy odavágok valamit. Lenyúltam, megmarkoltam a túrabakancsomat, aztán felültem az ágyban, és hallgatóztam, hogy pontosan lokalizálhassam a zajt. De képtelen voltam rá; éppúgy nem lehetett megtalálni a forrását, mint a tücsökcirpelésnek; a tücsök is mindenütt van, csak ott nincs, ahol az ember gondolja. Így aztán dühödt erővel, vaktában elhajítottam a bakancsot. Harris feje fölött találta el a falat, aztán ráesett. Nem gondoltam volna, hogy ilyen messzire tudom hajítani. Harris persze fölébredt, örültem is neki, amíg rá nem jöttem, hogy mérges; akkor már sajnáltam a dolgot. Hamarosan újra elaludt; ennek örültem, csakhogy az egér is tüstént rákezdte, amitől megint nyomban dühbe gurultam. Nem akartam Harrist újra fölébreszteni, de a rágcsálás addig-addig folytatódott, amíg kénytelen nem voltam a másik bakancsomat is odavágni. Ezúttal egy tükröt törtem rapityára - kettő volt a szobában -, természetesen a nagyobbikat. Harris újra felébredt, de nem panaszkodott, én meg jobban sajnáltam, mint valaha. Elhatároztam, hogy inkább minden lehetséges kínzást elszenvedek, de harmadszor már nem verem fel.

Az egér végül nyugovóra tért, és lassan én is álomba süllyedtem, amikor ütni kezdett egy óra. Végigszámoltam az ütéseit, és éppen újra elszundítottam volna, amikor egy másik óra kezdte rá. Ezt is végigszámoltam, ekkor a *Rathaus* toronyórájának két jól megtermett angyala kezdett lágy, dús, dallamos hangokat fújni hosszú trombitájából. Soha nem hallottam még ilyen kedves, kísérteties vagy rejtelmes hangot - de amikor a negyedórákat is fújni kezdték, úgy éreztem, kissé túlzásba viszik a dolgot. Valahányszor egy pillanatra elszunnyadtam, felébresztett valami új hang. Valahányszor felriadtam, mindig lecsúszott rólam a takaró, és utána kellett nyúlnom a padlóra megkeresni.

Végül aztán elszállt a szememről az álom. Felismertem a tényt: reménytelenül és visszavonhatatlanul éber vagyok. Éber, lázas és szomjas. Amikor már annyi ideje feküdtem éberen hánykolódva, amennyit csak el tudtam viselni, jó ötletem támadt: felöltözöm, kimegyek a főtérre, frissítőül megmosdom a szökőkútban, aztán dohányzással és elmélkedéssel töltöm az éj hátralévő részét.

Azt hittem, fel tudok én öltözni a sötétben is anélkül, hogy fölébreszteném Harrist. A bakancsomat ugyan az egér után vágtam, de egy nyári éjszakán a papucs is megteszi. Így aztán halkan fölkeltem, és fokozatosan mindenemet magamra vettem - az egyik zoknim kivételével. Ennek a zokninak, akárhogy próbáltam, sehogy sem tudtam a nyomára akadni. De szükségem volt rá, így hát négykézlábra ereszkedtem, az egyik papucs a lábamon, a másik a kezemben, és elkezdtem szelíden körbetappogni és végiggereblyézni a padlót. Sikertelenül. Hogy nyikorgott a padló térdem minden mozdulatára! És valahányszor gereblyézés közben egy tárgyba ütköztem, mintha harminchatszor akkora zajt csapott volna, mint nappal. Ilyenkor mindig megmerevedtem, és visszafojtottam a lélegzetemet, amíg meg nem győződtem róla, nem ébresztettem-e fel Harrist - aztán továbblopakodtam. Mentem-mentem négykézláb, de csak nem találtam a zoknit; mást se találtam, csak bútorokat. Nem emlékeztem rá, hogy ennyi bútor lett volna a szobában, amikor lefeküdtem, most azonban egyszerűen nyüzsögtek, minden teli volt velük, különösen székekkel, mindenütt székek álltak. Lehet, hogy időközben egész családok költöztek be ide? És *megpillantani* soha nem sikerült egyet sem ezek közül a székek közül, de mindig egyenesen telibe találtam őket a fejemmel. Dühöm egyenletesen és mérhetően fokozódott, és ahogy tovább tapogatództam, mind gonoszabb megjegyzéseket suttogtam.

Végül gyilkos ingerültség tört rám; azt mondtam, elmegyek én zokni nélkül is. Fölálltam, és - hitem szerint - egyenesen az ajtó felé indultam, aztán hirtelen szembetalálkoztam az épen maradt tükörben tulajdon halovány szellemképemmel. Egy pillanatra a lélegzetem is elállt ijedtemben; és az is kiderült, hogy eltévedtem, fogalmam sincs, hol vagyok. Amikor erre

rájöttem, olyan dühbe gurultam, hogy le kellett ülnöm a földre, és meg kellett kapaszkodnom valamibe, nehogy véleményem kirobbanása elvigye a tetőt. Ha csak egy tükör lett volna a szobában, talán segített volna tájékozódnom, de kettő volt, és kettő már éppúgy nem ér semmit, mint ezer, amellett a szoba átellenes oldalán voltak. Az ablakok halványan derengtek ugyan, de megkavart állapotomban azok is pontosan ott voltak, ahol nem lett volna szabad lenniök, így ahelyett, hogy segítettek volna, csak még jobban összezavartak.

Nekifogtam feltápászkodni, és tüstént feldöntöttem egy esernyőt. Akkorát szólt, mint a pisztolylövés, ahogy végigvágódott a kőkemény, sima, szőnyegtelen padlón. Csikorgattam a fogamat, és visszafojtottam a lélegzetemet - Harris meg se moccant. Lassan, gondosan fölállítottam, és a falnak támasztottam az ernyőt, de abban a pillanatban, ahogy levettem róla a kezemet, kiszaladt alóla a padló, és újabb mennydörgés kíséretében megint eldőlt. Csüggedten, néma dühvel hallgatóztam egy kicsit - semmi baj, minden csöndes. Finoman, a lehető legkínosabb gonddal újra fölállítottam az ernyőt, aztán, mihelyt levettem róla a kezemet, tüstént megint felborult.

Szigorú neveltetésben részesültem, de ha nincs olyan sötét, s nem olyan ünnepélyes és rémséges minden abban a hatalmas, elhagyatott szobában, azt hiszem, mondtam volna valamit, amit nem tennének bele a vasárnapi iskolai tankönyvbe, hacsak nem akarnák súlyosan rontani a kelendőségét. Ha bosszantó viszontagságaim nem tompították volna már el elmeélemet, több eszem lett volna, mintsemhogy megpróbáljak a sötétben fölállítani egy esernyőt azon az üvegsima német padlón - nappal is öt próbálkozásból egyszer ha sikerül. Egy vigasztalásom azért volt - Harris még akkor is néma csöndben maradt, meg se moccant.

Az esernyő nem igazíthatott útba - négy darab álldogált belőle a szobában, mind egyforma. Gondoltam, körültapogatózom a fal mentén, úgy majd megtalálom az ajtót. Fölálltam és hozzáláttam e hadművelethez, de ekkor levertem egy képet. Nem volt nagy kép, de akkora zajt csapott, mint a végítélet. Harris meg se nyikkant, de úgy éreztem, ha tovább kísérletezem a képekkel, biztosan fölébresztem. Jobb lesz, ha föladom a próbálkozást, és nem megyek sehová. Igen, megint megkeresem Arthur király kerekasztalát - már jó néhányszor megtaláltam -, felhasználom kiindulópontul ágyam felé irányuló felfedező utamon, és ha megtalálom az ágyamat, akkor megtalálom a vizeskancsómat is, enyhíthetek égő szomjúságomon, aztán visszafekszem. Így hát nekiindultam négykézláb, mert úgy gyorsabban és magabiztosabban haladtam, és nem vertem le semmit. Közelesen meg is találtam az asztalt - a fejemmel -, egy darabig dörzsölgettem a tiplit, aztán fölálltam, és elindultam kinyújtott karral, szétterpesztett ujjakkal a jobb egyensúly végett. Találtam egy széket, aztán megtaláltam a falat, aztán megint egy széket, aztán egy díványt, aztán egy turistabotot, aztán megint egy díványt - ez teljesen összezavart, mindaddig ugyanis azt hittem, csak egy dívány van. Újra becserkésztem az asztalt, és kezdtem elölről; találtam is még néhány széket.

Most jutott eszembe, aminek már rég eszembe kellett volna jutnia, hogy tudniillik az asztal kerek, ezért tájékozódási kiindulópontként teljesen értéktelen; így aztán most már vaktában vágtam neki újból a székek és díványok vadonának. Ismeretlen tájakon bolyongtam, mígnem egyszer csak fölborítottam a kandallópárkányon egy gyertyatartót, a gyertyatartó után kapva földöntöttem egy lámpát, és a lámpa után kapva iszonyatos csörömpöléssel levertem a vizeskancsót. „Végre megtaláltalak - gondoltam magamban -, tudtam, hogy a közeledben vagyok.” Harris „gyilkost” és „rablót” kiabált, majd befejezésül közölte, hogy: „Csuromvíz vagyok.”

A csörömpölés fölverte a házat. Mr. X. hosszú éjjeli öltözékében rontott be egy gyertyával, nyomában az ifjú Z. egy másik gyertyával, a másik ajtón pedig egész körmenet jött, gyertyákkal és lámpákkal - a fogadós és két német, hálóingben, valamint egy szobalány.

Körülnéztem. Harris ágyánál voltam, kisebb vasárnapi sétányira a magamétól. A szobában csak egy dívány volt, az is a fal mellett, és ahol valaki egyáltalán hozzáférhetett, csak egyetlen szék - fél éjszaka akörül keringtem, mint egy bolygó, s abba ütköztem, mint egy üstökös.

Elmagyaráztam, mivel foglalatoskodtam, és miért. A fogadós és csapata eltávozott, mi többiek pedig készülődni kezdtünk a reggelihez, mert közeledett a hajnal. Lopva a lépésmérőmre pillantottam, és azt észleltem, hogy negyvenhét mérföldet tettem meg. De ez nem bántott; elvégre gyalogtúrára jöttem.

Szilágyi Tibor fordítása

EGYSZER VOLTAM IDEGENVEZETŐ

Közeleg, közeleg a pillanat, mikor Aix-les-Bains-ből Genfbe kell mennünk, onnan meg Bayreuthba, Bajorországba, kacskaringós, napi huszonnégy órás utazás után. Hát persze, persze, mindenképpen útikalauzról kell gondoskodnom, aki majd gondját viseli az én felette díszes kompániámnak.

Viszont húztam-halasztottam a dolgot. Közben meg múlt az idő, úgyhogy végül is egy szép napon arra ébredtem, hogy mindenki indulna már - de útikalauznak se híre, se hamva. Erre olyasvalamire határoztam magam, amiről előre tudtam, hogy szamár virtuskodás - de ha egyszer épp erre volt kedvem? Kijelentettem, hogy az első útszakaszon semmi szükség segítségre - bízzák csak rám a dolgot.

El is vittem a társaságot - a magam felelősségére - Aix-ből Genfbe: négy utasról volt szó. Ez körülbelül két, két és fél óra távolság egyszerű átszállással. Útközben semmiféle baleset nem fordult elő, eltekintve attól, hogy egypár koffer meg hasonló holmi a peronon maradt - ilyesmi viszont oly mindennapi dolog, hogy aligha nevezhetném „baleset”-nek. Így hát felajánlottam a társaságnak, hogy elkalauzolom őket egészen Bayreuthig.

„Marha trükk” volt, mondhatom, no de hát a dolgok akkor még nem álltak világosan előttem. Voltak itt olyan részletek, melyekkel a kezdet kezdetén nem számoltam:

1. Két személynek, akit néhány héttel ezelőtt egy genfi penzióban hagytunk, újból a társasághoz kell csatlakoznia, és ennélfogva a mi szállodánkba kell szállítani őket.

2. Értesítenem kell a raktári poggyászmegőrzőt, hogy hét darab náluk elhelyezett koffert küldjenek a szállodába, hetet meg vigyenek oda (ezek ott állnak egy rakáson az előcsarnokban).

3. Meg kell tudnom valahogy: Európa melyik részében is van ez a Bayreuth? Majd hét vasútjegyről kell gondoskodnom e földrajzi hely irányába.

4. Sürgönyt kell küldenem egy hollandiai barátomnak.

5. Ebben a pillanatban délután két óra van, úgyhogy nincs sok veszteni való időnk - okvetlenül el kell érnünk az első éjjeli vonatot, és a hálókocsijegyeket is idejében be kell szereznem.

6. Pénzt kell felvennem a bankból.

Úgy vélekedtem, hogy a hálókocsijegy a legfontosabb mindezek közül, minélfogva magam vonultam a pályaudvarra, hogy a dolog tökéletes rendben legyen - a szállodai alkalmazottak nem lévén amolyan „máris repülök”-féle népek. Nagyon meleg volt, úgyhogy jobb lett volna konflissal mennem, de közben azt gondoltam, gyalog még hamarabb odaérek. Számításomban csalódtam, mivel eltévedtem, és háromszor olyan hosszú utat kellett megtennem. Kérem a jegyet a pénztárnál, mire megkérdik: melyik útvonalon óhajtok utazni, ami ugyancsak zavarba hozott, úgyhogy kissé el is vesztettem a fejem - közben tengernyi népség várakozott körülöttem, nekem meg halvány sejtelmem sem volt az útvonalakról, arról meg csak nem is álmodtam, hogy ilyesmiből kettő is lehet, úgyhogy azt találtam legbölcsebbnek, ha szépen hazamegyek, kitanulmányozom az utat a térképen, és visszajövök.

Ez alkalommal kocsiba ültem, de amint bandukolok fölfelé a szálloda lépcsőjén, eszembe jutott, hogy nincs egy árva szivarom, mire gondoltam, legjobb lesz rögtön beszereznem egypárat - addig, míg a fejemben a dolog. A trafik ott volt a következő sarkon, kocsira nem volt szükségem. Mondtam is a kocsisnak, hogy csak várjon ott, ahol van. De mivel közben a

táviraton törtem a fejem, meg hogy miképpen is fogalmazzam meg a szöveget - szivarról, konflisról megfeledkeztem, és csak mentem, mentem, talán a világ végéig. Eredetileg a szálloda valamelyik alkalmazottjával akartam feladatni a sürgönyt, de mivel közben nem lehettem messzi már a postahivataltól, gondoltam, feladom én magam. A postahivatal persze távolabb esett, mint képzeltem. Valahogy azért mégis megtaláltam, megírtam a táviratot, és bedugtam a cédulát. A postatisztviselő igen morcos képű, ideges ember volt, és a francia kérdések olyan pergőtüzével támadt nekem, hozzá olyan villámtempóban, hogy nem tudtam megállapítani, hol végződik az egyik szó, és hol kezdődik a másik, mire ismét elvesztettem a fejemet. Szerencsére egy angol is felbukkant a látóhatáron, ez aztán felvilágosított, hogy a távírdász azt óhajtaná tudni, *hová* küldje a sürgönyt. Ezt viszont nem tudtam megmondani, mert nem az én sürgönyöm volt - meg is magyaráztam, hogy utazó társaságunk egyik tagjának nevében küldöm. Viszont a címen kívül semmivel sem lehetett lecsillapítani a postatisztviselőt, úgyhogy megmondtam neki, ha ennyire kényes ebben a dologban, inkább hazamegyek, és utánanézek a címnek.

Ugyanakkor arra gondoltam, hogy legjobb lesz, ha most hozom el a két hiányzó utast, mivel a legfontosabb az, hogy rendszeresen és elvszerűen intézzük a dolgokat - egyszerre csak egyet. Erre eszembe jutott, hogy a konflis a hotel előtt minden vagyonomat felemészti, úgyhogy füttyentettem egy másik kocsisnak, megmondtam neki, hogy menjen a szállodához, küldje a konflist a postahivatal elé, és várjon rám, amíg visszajövök.

Jó sokáig kellett kutyagolnom a hőségben, míg ráakadtam az embereimre; mikor végre megtaláltam őket, nem tudtak velem jönni, mert behemót szekrénykofferjaik voltak, és csak konflissal jöhettek. Elindultam tehát, hogy majd kerítek egyet, de mielőtt még csak egyet is találtam volna, észrevettem, hogy a rakpart szomszédságába kerültem - legalábbis akkor azt hittem -, úgyhogy igen bölcsnek találtam, ha időmegtakarítás céljából egyenesen odamegyek, és elintézem a poggyász-históriát. Vagy egy mérföldet ténferegtem körbe-körbe, és noha a rakpartra egyáltalában nem sikerült kilyukadnom, egy trafikra bukkantam, mire eszembe jutottak a szivarok. Mondtam, hogy Bayreuthba szándékozom utazni, adjon annyit, hogy elég legyen az útra. A pasas megkérdezte: melyik útvonalon megyek? Mondtam: nem tudom. Erre azt mondta, hogy melegen ajánlja a Zürichen át vezető utat, közben még egy csomó egyéb városnevet is elhadart, végül is felkínált hét másodosztályú jegyet, huszonkét dollárjával darabját, és így még lemond arról a százalékról is, melyet a vasúttársaság juttat neki.

Közben ráakadtam a poggyászmegőrzőre is (Rendess & Rendess Rt.), megmondtam nekik, hogy hét kofferünket küldjék a hotelba, és rakják le az előcsarnokban. Valahogy halványan átsuhant az agyamon, hogy az üzenetet nem eszményi egészében közöltem velük, de hát ez volt, amit a fejemben találtam.

Viszont hamarosan megtaláltam a bankot, mire rögtön pénzt kértem. Az ám - de a hitellevelemet valahol elhagytam, úgyhogy nem kaptam semmit. Erre eszembe jutott, hogy egész biztosan azon az asztalon felejtettem, amelyen a sürgönyt írtam, így hát konflisba vágtam magam, a postára hajtottam, felrohantam a lépcsőn, mire azt mondták, hogy valóban találtak egy hitellevelet az asztalon, de az jelenleg a rendőrhatóságok kezében van, tehát mindenképpen hozzájuk kell fordulnom ez ügyben és tulajdonjogomat igazolni. Egy kifutógyereket adtak mellém, jó pár mérföldet tehettünk meg különböző mellékutcákon, míg végre a helyszínre érkeztünk: ekkor jutottak eszembe a konflisaim, megkértem hát a gyereket, küldje őket ide hozzám, ha visszaért a postahivatalba. Késő este volt már, és a rendőrkapitány elment vacsorázni. Erre gondoltam: én is elmegyek vacsorázni, de az ügyeletes rendőr másként vélekedett, így hát maradtam. A kapitány fél tizenegykor jött vissza, viszont azt mondta, késő van már ahhoz, hogy bármihez is fogjunk ma éjszaka, jöjjek reggel fél tízkor. Az ügyeletes ott

akart tartani éjszakára - kijelentette, hogy gyanús külsejű egyednek néz, valószínűleg nem is az enyém az a hitellevél; ő ugyan nem tudja, mi fán terem egy ilyen hitellevél, mindössze annyit látott, hogy valódi tulajdonosa ott hagyta heverni az asztalon, mire azonnal elvette, mivelhogy én valószínűleg ahhoz az emberfajtához tartozom, amelyik elcsenne mindent, akár érték, akár nem. A rendőrkapitány azonban úgy nyilatkozott, hogy semmi gyanúsat nem észlel személyemet illetőleg, ártalmatlan fickónak látszom, semmi hiba körülöttem, legfeljebb kissé kóválygós az agyam, no de hát az se olyan veszélyes. Mindezt szépen megköszöntem, és a kapitány szabadon engedett. Haza is mentem: három konflissal.

Mivel hullafáradt voltam, és nem lettem volna képes különböző kérdésekre értelmes válaszokkal szolgálni, gondoltam, nem is zavarom a kiránduló társaságot ily késő éjjeli órában - különben is tudtam, hogy a hall másik végéből egy üres szoba nyílik. Viszont nem sikerült odáig eljutnom, mivel miattam aggódó társaságom éjjeliőrt állított. A helyzet elég kellemetlen volt. A társaság ott ült velem szemben négy széken egymás mellett, mereven és félelmetesen, tökéletesen felkészülve az útra, sállal a nyakukban - bédekkerek, kézitáskák az ölükben. Négy óra hosszat ültek ebben a helyzetben, és közben peregtek, múltak a percek... Igen. És vártak. Engem vártak. Világos volt, hogy csak egy váratlan, zseniálisan kitervelt, briliáns ötlettel lehet ezt a sziklafalat megtörnöm és ismét megnyernem a társaság jóindulatát. Így hát akrobatikus lendülettel a porond közepére ugrottam, bukfencezve és bohócsapkával, miközben viccesen elrikkantottam magam:

- Hahaha! Itt vagyok, ragyogok, mint a fekete szurok!

A taps elmaradt: mélyebb, kísértetiesebb csöndet még nem tapasztaltam, mint ami szavaimat követte. De mégsem estem ki szerepemből - elvégre ez volt az egyetlen út, ami megmaradt számomra, noha amúgy is gyönge lábon álló önbizalmam halálos sebet kapott, sőt - az igazat megvallva - teljesen elpárolgott.

Igyekeztem vérző szívvel bohóckodni, próbáltam a kedélyeket meglágyítani és elűzni a harag sötét felhőit az arcokról: vicceltem, mókáztam, humorizáltam, megkíséreltem az egész vészterhes históriából tréfás közjátékot rögtönözni, de ez irányú elképzeléseim nem jártak szemmel látható sikerrel. A lélektani pillanat nem volt kedvező az effélékhez. Sehol egyetlen mosoly, a sértődött arcokon egyetlen ránc sem lazult: a fagyos arcokra és jéghideg szemekre reménytelen volt tavaszt varázsolnom. Még egy utolsó, gyenge és illanó fogással próbálkoztam, de a kiránduló társaság feje közbevágott, és így szólt:

- Hol járt?

Modorából láttam, hogy itt nincs egyéb teendő, mint a hivatalos ügyrendszerűség útjára térni. Úgyhogy elkezdtem bolyongásomról beszélni, de ezt is félbeszakították.

- Hol a másik kettő? A legnagyobb aggodalomban voltunk miattuk.

- Ó, azoknak semmi bajuk. Éppen kocsit kerestem. Máris megyek, és azonnal...

- Üljön le! Nem tudja, hogy tizenegy óra van? Hol hagyta őket?

- A penzióban.

- Mért nem hozta ide őket?

- Mert a kofferokat nem tudták ideszállítani. Úgyhogy azt gondoltam...

- Gondoltam! Maga ne gondoljon semmit! Az ember ne próbálkozzék a gondolkozással, ha a megfelelő készülék nem áll rendelkezésére. Az a penzió két mérföldnyire van innen. Kocsival ment?

- É... éééen... igen... tudniillik eredetileg nem akartam... de aztán úgy adódott.

- Hogyhogy úgy adódott?

- Úgy, hogy a postán voltam, és eszembe jutott, hogy itt a szálloda előtt vár rám egy kocsi, és hogy ne fizessem hiába a tarifát, egy másik konflist küldtem a... a...

- Hová?

- Pontosan már nem emlékszem, de azt hiszem, ennek az új kocsisnak kellett volna szólnia a hotelportásnak, hogy fizesse ki a régi kocsist, és küldje el.

- Ez mire lett volna jó?

- Hogyhogy „mire lett volna jó?" Hát hogy ne fizessek egy vagyont ezért a konflisért.

- Úgy, hogy egy újat állított a régi helyébe, és az várakozzék tovább?

Egy szót se szóltam.

- Mért nem mondta ennek az újabb kocsisnak, hogy jöjjön vissza magáért?

- Ó, hát persze hogy ezt mondtam! Most már emlékszem is! Igen, igen, pontosan ezt csináltam. Hiszen most jut eszembe, hogy mikor...

- No és akkor mért nem ment vissza magához?

- Hová? A postahivatalba? Hiszen visszajött.

- Akkor meg mért kellett gyalog mennie a penzióba?

- Hogy... hogy? Erre most nem emlékszem pontosan. Megírtam a táviratot, amit Hollandiába kellett küldenem, és...

- No, hála az égnek, valamit legalább elintézett! Igazán kellemetlen lett volna, ha ezt is elfelejti... mért vág ilyen ferde képet? Kerüli a pillantásomat? A távirat: ez a legfontosabb dolog... mi az?! Nem adta fel a táviratot?

- Egy szóval se mondtam, hogy nem adtam fel.

- Fölösleges is mondania. Uramisten, bánom is a többit, csak az a távirat ment volna el mindenképpen. Miért nem adta fel?

- Elvégre érthető, mikor az embernek annyi mindenre kell gondolnia és annyi mindent elintéznie... és különben is rettentő kacifántosak ott a postán, úgyhogy miután megírtam a táviratot...

- Hagyja, hagyja, most már mindegy, magyarázkodással nem megyünk egy tapodtat sem előre. Mit fog gondolni rólunk!

- Ó, ekörül semmi hiba, igazán semmi hiba... azt fogja gondolni, hogy a táviratot a szállodai alkalmazottakra bíztuk, és hogy azok...

- Ez az éppen! Maga mért nem így csinálta? Nem ez lett volna a legtermészetesebb?

- No igen, ezt én is tudom, viszont nem tévesztettem szem elől a legnagyobb biztonság elvét, aztán a bankba is el kellett mennem, hogy egy kis pénzt vegyek fel...

- No igen, joggal gondolhatott erre, hiszen ebből a szempontból elvégre teljes a bizalmunk, és nem is óhajtok különlegesen szigorú lenni magával, bár azt be kell látnia, hogy rengeteg gondot okozott nekünk, melyek közül jó egynéhány igazán fölösleges volt. Mennyit vett ki?

- Ami azt illeti... én... én úgy gondoltam, hogy... hogy ugyanis...

- Ugyanis?!

- No igen, szóval hogy az adott körülmények között úgy gondolom... tekintettel arra, hogy sokan vagyunk, érti, ugyebár... és amellett...

- Mit kertel itt, az istenért? Fordítsa már egyszer felém az arcát, és hadd lássam... mi?! Nem vett ki semmit a bankból?

- Tudniillik a pénztáros azt mondta...

- Bánom is én, mit mondott a pénztáros! Magának bizonyára megint „elgondolásai" voltak. Bár ami az „elgondolásait" illeti... de hát valami mégiscsak...

- Nos, igen... egyszerűen arról volt szó, hogy nem volt hitellevelem.

- Nem volt hitellevele?

- Nem volt hitellevelem.

- Ne ismételjen folyvást. Hát hol volt a hitellevél?

- A postán.

- Mi a csudának volt a postán?

- Mi a csudának? Ottfelejtettem.

- Szavamra mondom, találkoztam már egypár idegenvezetővel életemben, de ilyet még sohasem...

- Megtettem minden tehetőt.

- Ó, hogyne, hogyne, kedves barátom, és bizonyára igazságtalan vagyok, mikor ilyen udvariatlanul bánok magával, noha halálra fárasztotta magát, mialatt mi itt üldögéltünk, és csak bosszúságainkon kérődztünk ahelyett, hogy hálásak lennénk mindazért, amit érdekünkben próbált elintézni. Minden jó, ha jó a vége. Mehetünk reggel is a fél nyolcas vonattal. A jegyeket megvette?

- Meg. Méghozzá olcsón. Második osztály.

- Ennek nagyon örülök. Az egész világ második osztályon utazik, és mi is megspórolhatjuk a drága különtarifát. Mit fizetett?

- Huszonkét dollárt fejenként... közvetlenül Bayreuthba.

- Nézd csak! Eddig azt hallottam, hogy az út végéig szóló jegyet csak Londonban és Párizsban adnak ki.

- Lehet, hogy általában így van, viszont én nem vagyok „általában"... amint a példa mutatja.

- Viszont elég drága.

- Ellenkezőleg: a boltos még a saját jutalékát sem számította fel.

- Boltos?

- Az. Egy trafikban vettem a jegyeket.

- Erről jut eszembe: holnap jó korán kell kelnünk, akkor már nincs idő pakolászni. Esernyő, galocsni, szivarok... no, mi az már megint?!

- A fene egye meg... a szivarokat a bankban felejtettem.

- Nagyszerű! És az esernyő?

- Ó, az rendben van. Nem kell kapkodni.

- Hát ezt meg hogy érti?

- Mondom, hogy minden rendben van, gondoskodom majd, hogy...

- Hol van az esernyő?

- Nincs egy macskaugrásra sem... igazán egy fél...

- Hol van?!

- Hol! Azt hiszem, a trafikban hagytam, de különben is...

- Mit dugdossa folyton a szék alá a lábát? Tessék! Ahogy képzeltem! Hol van a galocsni?

- Mármint a galocsni? Az...

- Hol van a galocsni?!

- Most olyan aszályos az időjárás... igen... mindenki mondja, hogy belátható időn belül egy csepp eső...

- *Hol van a galocsni?*

- A dolog úgy áll ezzel... szóval a helyzet az volt, hogy az ügyeletes azt mondta...

- Miféle ügyeletes?

- Az ügyeletes rendőr. Viszont a főkapitány...

- Miféle főkapitány?

- A genfi főkapitány. De én azt mondtam...

- Várjon! Magának valami baja van?

- Kinek? Nekem? Kutya bajom. Mindketten arra óhajtottak rábeszélni, hogy maradjak náluk, és...

- Maradjon náluk? Hol?!

- Tudniillik az volt a helyzet...

- Hol járkált maga? Mért maradt ki éjjel fél tizenegyig?

- Ugyanis mikor elvesztettem a hitellevelet, én...

- Most aztán igazán elég volt a köntörfalazásból. Válaszoljon a kérdésemre nyíltan és egyenesen: hol van a galocsnija?

- Ja, hogy a galocsnim... hát a rendőrőrszobán.

Engesztelő mosollyal kísérleteztem, de a többiek kővé meredten bámultak. Az éghajlat nem volt kedvező. Három-négy órát tölteni rendőri őrizetben: úgy látszik, a kirándulók ezt nem találták elég humorosnak. Ebben egyébként egyetértettem velük.

Töviről hegyire el kellett magyaráznom az egész dolgot, amiből persze kiderült, hogy nem indulhatunk a reggeli vonattal, mivel hitellevelem végleg befagyna. Úgy látszott, hogy mindnyájunknak csalódottan és ingerülten kell hálószobánkba térnünk, de jó szerencsénk mégis megkímélt ettől. Véletlenül a poggyászkérdés is felvetődött, mire jelenthettem, hogy ez ügyben sikerült hiánytalanul eljárnom.

- Lám, lám, maga a világ legjobb, leggondosabb, legkörültekintőbb és legintelligensebb embere, úgyhogy szégyen-gyalázat ennyit ócsárolnom... egy szót se szólok többet. Gyönyörűen, ragyogóan intézett mindent, és nagyon sajnálom, hogy valaha is egy hálátlan szóval illettem.

Ez még kellemetlenebbül érintett, mint a többi, és sokkal rosszabbul éreztem magam tőle, tekintettel arra, hogy nem álltam olyan biztos talajon kofferküldetésem ügyében, mint ahogy kívánatos lett volna. Valahol valami sehogy sem stimmelt nekem ebben a dologban, bár a beteg helyet nem tudtam kitapintani - nem is nagyon óhajtottam ebben a pillanatban piszkálni a kérdést, mivel már késő volt.

Persze volt egy kis zenebona reggel, mikor kiderült, hogy nem mehetünk a korai vonattal. Viszont nem volt időm várakozni, csak a nyitány első taktusait hallottam, s azzal máris útnak eredtem, hogy visszaszerezzem hitellevelemet.

Gondoltam, éppen itt az ideje, hogy a poggyász-históriát is tisztázzam, és valahogy helyreüssem a dolgokat, ha már egyszer erre is szükség van - márpedig erős volt a gyanúm, hogy van. Elkéstem. Az irodás a szállóban azt mondta, hogy a kofferokat még előző este elküldte Zürichbe. Megkérdeztem hogy tehette ezt anélkül, hogy felmutatta volna a vasútjegyeket.

- Svájcban nem szükséges. Az ember kifizeti a bőröndökért járó taksát, aztán küldheti őket, ahová akarja. Csak a kézipoggyász díjtalan.

- Mit fizetett értük?

- Száznegyven frankot.

- Huszonnyolc dollár. Itt valami nincs rendben ebben a poggyász-históriában. Érzem.

Erre a portásba ütköztem. Azt mondja:

- Rosszul aludt az éjjel, mi? Olyan nyúzott képe van. Ha idegenvezetőre van szükségük, tegnap este egy kitűnő ember érkezett ide, és már öt napja nincs alkalmazásban, úgy hívják, hogy Ludi. Igazán ajánljuk, das *heisst*,[8] a Grand Hotel Beau Rivage ajánlja.

Hidegen elutasítottam az ajánlatot. Egyelőre nem tántorítottam. És nem volt ínyemre, hogy ilyenformán vegyék észre, miféle helyzetbe kerültem. Kilenc órakor már a rendőrségen voltam, remélve, hogy a főkapitány esetleg hivatalos idő előtt érkezik a hivatalába - de hát nem érkezett. Komor fészek volt ez a főkapitányság. Ahányszor csak megpróbáltam, hogy valamihez hozzányúljak, valamire ránézzek, valamit csináljak, vagy éppen ne csináljak, a rendőr azonnal rám szólt, hogy *défendu.*[9] Gondoltam, egy kicsit gyakorlom a franciát vele, de hát nem állt kötélnek. Az volt a benyomásom, hogy egyenesen rosszkedvű lesz, ha az anyanyelvét hallja.

Végre megérkezett a főkapitány, mire már gyorsan mentek a dolgok, mert abban a percben, hogy összehívta a legfelsőbb rendőrbírósági tanácsot - ez minden esetben megtörténik, ha értéktulajdon a vizsgálat tárgya -, és az aktákat jobbról balra tette, az őrséget felállította, a káplánnal az imát elmondatta: előszedték az én lepecsételetlen levelemet, felbontották és - egypár fényképen kívül nem találtak benne semmit; nem is találhattak, mert amint hirtelen eszembe jutott, a hitellevelet magát kivettem belőle, hogy helyébe a fényképet tegyem, a

---

[8] Azaz.

[9] Tilos.

levelet meg a másik zsebembe dugtam, amit közmegelégedésre azzal bizonyítottam, hogy előhúztam és mámoros lelkesedéssel lobogtattam. Erre a legfelsőbb tanács tagjai üres képpel először egymásra, majd énrám bámultak, utána megint egymásra, míg végre elengedtek, bár kijelentették, hogy nem eszélyes dolog, hogy szabadon járkálok - utána megkérdezték, hogy mi a foglalkozásom. Megmondtam, hogy idegenvezető vagyok. Különös áhítattal emelték szemüket az égre, és azt mondták, *Du lieber Gott*![10] Én meg egypár szóval udvariasan megköszöntem szemmel látható csodálkozásukat, és a bankba rohantam.

De mivel idegenvezető lévén, a legpedánsabban ragaszkodtam a rendhez és teendőim elvszerű beosztásához, no meg ahhoz, hogy csak egy dolgot egy időben, és minden dolgot a maga idejében: túlmentem a bankon, befordultam egy mellékutcába, és elindultam a kiránduló társaság két hiányzó tagját megkeresni. Egy konflis őgyelgett a közelben - engedtem a csábításnak. Időt ugyan nem nyertem vele, de hintóm igen megnyugtató volt, és én szeretem a megnyugtató dolgokat. Immár egy hete tartottak az ünnepségek a svájci szabadság és a szövetség aláírásának hatszáz éves évfordulója alkalmából: a lelkesedés tetőfokára hágott, az utcák tele voltak lobogó zászlókkal.

A kocsis is meg a ló is három nap és három éjjel egyfolytában részegek voltak és ágynak meg istállónak még hírét sem hallották. Az ő küllemük meg az én lelkivilágom hasonlított egymáshoz: álmodozók voltunk, és bizonytalan lábon álltunk. De azért idővel csak odaértünk. Bementem, csöngettem, és megkértem a szobalányt, hogy sürgősen hajtsa ki a hiányzó utasokat. Erre mondott valamit, amit nem értettem, s azzal visszatértem a hintóhoz. A hölgy előbb nyilván azt mondta, hogy az illetők nem az ő emeletéhez tartoznak, úgyhogy célirányos volna magasabbra mennem és emeletről emeletre csöngetőznöm, míg csak meg nem találom őket, mert ezekben a svájci házakban nincs egyéb módja a keresett família felfedezésének, mint hogy az ember türelmes, és csak úgy találomra portyázik a lépcsőházban. Úgy véleked-tem, hogy tizenöt percig kell még várnom, mivel hasonló alkalmakkal három elkerülhetetlen epizóddal kell számolnunk: 1. Kalapot kell venni, lejönni és a kocsira felmászni. 2. Az egyik erre visszamegy, mert „jaj, fenn hagytam a másik kesztyűmet". 3. Utána a következő megy vissza, hogy lehozza a *Francia igeragozás egy hét alatt* című segédkönyvet. A tizenöt perc alatt majd elábrándozom, és élvezem az életet.

Síri, sűrű csönd vett körül ezután, majd éreztem, hogy valaki a vállamra teszi kezét, mire felriadtam. Aki megzavart: egy rendőr volt. Körülnézek, látom, hogy a szín megváltozott. Szép számú tömeg vett körül, szemükben az a fajta gyönyörűség és érdeklődés, melyet akkor látunk egy tömeg szemében, ha valaki pórul járt. A ló aludt, a kocsis szintén, a gyerekek meg mindhármunkat teleaggattak tarka kokárdákkal, melyeket a megszámlálhatatlan zászlórúdról loptak. A látvány botrányos volt. A rendőr megjegyezte:

- Bocsássa meg, de mégse hagyhatjuk, hogy itt naphosszat aludjanak.

Mélyen megsértődtem, és méltóságteljesen kijelentettem:

- Már akkor ön bocsásson meg, kérem, de én nem aludtam, hanem gondolkoztam.

- Ha gondolkozni óhajt, ám gondolkozzék, de legyen szíves ezt privátim elintézni... itt zavarja az egész környéket.

Nem volt valami különlegesen szellemes megjegyzés, de a tömeg röhögött. Néha ugyan horkoltam éjjel, de nem valószínű, hogy ehhez hasonlót nappal is csináljak, méghozzá ilyen helyen. A rendőr megfosztott díszeinktől, és úgy látszik, sajnálta, hogy ilyen barátságtalanok

---

[10] Te jó Isten!

vagyunk - igyekezett a legemberségesebben viselkedni, de kijelentette, hogy itt tovább nem ácsoroghatunk, különben bért kell fizetnünk - ez a törvény, mondta, s azzal a legbarátságosabb módon magyarázgatta tovább, hogy kissé ázottan nézek ki, és szeretné tudni, hogy...

Kurtán a szavába vágtam, hogy remélem, az ember ünnepelhet egy kicsit ezekben a napokban, különösen ha az ember személyesen is érdekelve van a dologban.

- Személyesen? - kérdezte. - Hogyhogy?

- Úgy, hogy hatszáz évvel ezelőtt egyik ősöm is aláírta a szerződést.

A rendőr egy pillanatig gondolkozott, majd végignézett rajtam, és ezt mondta:

- Őse? Véleményem szerint ön az saját személyében, aki aláírta. Mert én az összes régi ereklyék között soha... no de mindegy, nem fontos. Mire vár itt már ilyen réges-régen?

Ezt feleltem:

- Egyáltalában nem várok itt réges-régen. Tizenöt percig várok, míg azok fönn felejtenek egy kesztyűt meg egy könyvet, visszamennek érte, és lehozzák. - Utána megmondtam neki, hogy kik azok, akik miatt idejöttem. A rendőr nagyon udvarias volt, és azonnal harsány hangú kérdésekkel ostromolta a felettünk levő ablakból fürtökben kikandikáló fejeket és vállakat. Erre egy asszony odafenn elkezd csicseregni:

- Ó, azokat keresi? Én szereztem kocsit nekik, és már rég elmentek innen... lehetett úgy fél nyolc.

Hát ez elég bosszantó volt. Órámra pillantottam, de egy szót sem szóltam. A rendőr azt mondta:

- Mint látja, háromnegyed tizenkettő. Pontosabban kellett volna érdeklődnie. Háromnegyed órát aludt, és hozzá ebben a napsütésben. Egészen megsült... feketére. Remek dolog. És talán a vonatról is elkésik. Igazán érdekes egy ember. Mi a foglalkozása?

Mondtam, hogy idegenvezető. Láthatólag megdöbbentette a dolog, de mielőtt tovább firtathatta volna az ügyet, mi már messze jártunk.

Mikor szállodánk harmadik emeletére értem, szobáinkat üresen találtam. Nem voltam meglepődve. Abban a percben, ha egy idegenvezető leveszi a szemét a nyájáról - vásárolni mennek. Minél közelebb az indulási idő, annál biztosabban. Leültem, hogy valahogy kifundáljam, mit is kéne tennem legelébb, de a következő percben elém áll egy küldönc a szállodából, és azt mondja, hogy a társaság egy félórával ezelőtt kiment a pályaudvarra. Ez volt az első alkalom, mikor tudomásom szerint valami ésszerű dolgot csináltak: úgyhogy határozottan zavarba is jöttem. Ez is olyasmi - sok egyéb között -, ami egy idegenvezető életét megnehezíti és bizonytalanná teszi. Épp mikor a legsimábban mennek a dolgok, az utasokat egyszerre csak meglepi egy „világos pillanat” - *lucidum intervallum* -, és ezzel a vezető munkáját minden igyekezetével együtt romba döntik: zátonyra fut.

A vonat pontosan tizenkettőkor indult. Ebben a pillanatban tíz perccel múlt tizenkettő. Tíz perc alatt a pályaudvarra érhetek. Láttam, hogy alamusziságra itt nem sok tér nyílik, mert a vonat afféle „villám-expressz” volt, és a kontinensen az ilyen „villám-expresszek”-et ijesztő komolysággal kezelik: valamikor okvetlen elindítják őket még a hirdetett napon. Az én embereim voltak már csak a váróteremben, a többiek már mind felcihelődtek és „felhágtak” - ezen a tájon legalábbis így mondják, ha beszállnak. Utasaim az idegességtől és kimerültségtől hisztérikusak voltak, én persze vigasztaltam őket, és igyekeztem erőt önteni beléjük - így rohantunk ki a peronra.

No de hát a dolgok nem olyan egyszerűek - ismét kitört a botrány. A peronkalauz nem volt megelégedve a jegyekkel. Gyanakodva, megfontoltan, tudományos alapossággal vizsgálta végig őket, utána majdhogy fel nem nyársalt a szemével, majd egy másik vasutast hívott magához. Mindketten megvizsgálták a jegyeket, majd egy harmadik vasutast szólítottak magukhoz. Ezek aztán újabb vasutasokat hívtak - a zsinat vitatkozott, érvelt, hadonászott, magyarázott az idők végtelenségéig, míg végül is bátorkodtam megjegyezni, hogy talán azt is tekintetbe vennék, hogy az idő múlik, hozzanak tehát határozatot, minket meg engedjenek utunkra. Erre a legudvariasabban kijelentették, hogy baj van a jegyek körül, és megkérdezték, hol szereztem őket. Az volt az érzésem, hogy tisztában vagyok izgalmuk okával. Mint tudják, a jegyeket egy trafikban vásároltam, és így természetesen dohányszagúak voltak; semmi kétség: azon törték a fejüket, hogy lehetne a jegyeket a vámhivatalba utalni és ezt a szagot jól megvámolni. Így hát elhatároztam, most az egyszer egészen őszinte leszek - van úgy, hogy ez a legjobb metódus. Ezt mondtam:

- Uraim! Nem óhajtom ámítani önöket. Ezek a vonatjegyek...

- Pardon, monsieur! Ezek nem vonatjegyek.

- Ó - mondtam -, szóval ez a kifogásuk?

- Pontosan ez, monsieur. Ezek sorsjegyek, igen... mégpedig két évvel ezelőtti húzásra kibocsátott sorsjegyek.

Úgy tettem, mintha szerfelett mulattatna a dolog - mit csinálhat az ember ilyen körülmények között, ez az egyetlen kiút, és közben ez sem ér semmit; senkit se téveszthetsz meg vele, láthatod, hogy körülötted mindenki lesajnál, és szégyenkezik miattad. Azt hiszem, nincs kínosabb helyzet az életben, mint amikor az ember tele van keserűséggel, érzi, hogy valami balkezes dolgot csinált, és siralmasan mafla volt (mint ez esetben jómagam): ugyanakkor jókedvűnek kell tettetned magad, és a vagány fickót játszanod, miközben nagyon is tudod, hogy útitársaidat - szíved minden kincse! -, akiknek szeretetére és tiszteletére számíthatnál civilizációnk rendje szerint, most marja a szégyen ezek előtt az idegenek előtt, mert látják, hogy koldulod-kunyerálod a részvétüket, ami most szégyenbélyeged, lelkedbe égetett gúnyjel csupán - bélyeg, mely azt hirdeti rólad, hogy... - mit hirdet? Mindent, csak nem azt, ami az emberi méltósággal összeegyeztethető.

Jókedvűen megjegyeztem, hogy nincs itt semmi hiba, ilyen apró bosszúságokkal igazán lépten-nyomon mindenki találkozik az életben - két perc múlva itt vagyok az érvényes jegyekkel, a vonatot is vígan elérjük, és ráadásul legalább lesz min mulatnunk az úton. A jegyeket azonnal meg is kaptam, pecséttel, mindennel felszerelve, mikor kiderült, hogy mégsem vehetem át őket, mivel a két hiányzó utas utáni küzdelmes hajszában a bank kiesett a fejemből, és így nem volt pénzem. A vonat közben elindult - nem maradt más hátra, mint hogy visszamenjünk a szállodába, ami meg is történt - nem sok szó esett útközben, gyász-menethez hasonlítottunk. Próbáltam egypár témát felvetni, például a tájelemek és az átlényegülés problémáját, meg még egypár ehhez hasonlót, de úgy látszik, nem voltak kellő harmóniában a hangulattal.

Szép szobáinkat persze már elfoglalták, de hát kaptunk másikat - egyet fent, egyet lent -, különösebb hiba nem csúszott a dologba. Úgy véltem, derűsebb korszakba lépünk, mikor a kirándulás vezére felszólít: - Küldje fel a kofferokat. - Végigfutott rajtam a hideg. Valami nyugtalanító köd terjengett az egész koffer-ügy körül. A leghatározottabb balsejtelmeim voltak. Úgyhogy azt akartam ajánlani...

Egyetlen kézlegyintés belém fojtotta a szót, ugyanakkor azt az értesülést szereztem, hogy három napig itt fogunk táborozni, és legalább alaposan kipihenhetjük magunkat.

Helyes, mondom, nem érdemes csöngetni, majd én lemegyek, és elintézem ezt a kofferdolgot. Konflisba ültem, és egyenesen Rendess & Rendess Rt. irodájához hajtottam - ott megkérdeztem, hogy miféle rendelkezést is hagytam én náluk múltkor.

- Küldjünk hét koffert a szállodába.

- És vissza? Semmit?

- Semmit.

- Biztos benne, hogy nem mondtam önnek, hogy hetet meg hozzon vissza? Ezeket ott találják egy rakáson az előcsarnokban?

- Halálos biztos, hogy erről nem volt szó.

- Akkor mind a tizennégy elment Zürichbe, vagy Jerikóba, vagy mit tudom én, hová a csudába, és a szállóban akkora grimbusz lesz, hogy a tisztelt utasok...

Nem folytattam, mert forgott körülöttem a világ, és ha az ember ilyen lelkiállapotban van, azt hiszi, hogy befejezte a mondatot, mikor nem fejezte be - közben mélázik, mélázik, és az első dolog, amit észrevesz, az, hogy keresztülsétál az emberen egy söröskocsi, vagy egy tehén, vagy valami ehhez hasonló.

Otthagytam a konflist - rég elfelejtettem, hogy a világon van -, és miközben hazafelé bandukoltam, szépen végiggondoltam mindent, és arra a végkövetkeztetésre jutottam, hogy lemondok - egyébként biztos, hogy ők rúgnak ki. Viszont úgy vélekedtem, hogy nem volna szerencsés ötlet személyesen lemondani - üzenet formájában fogom elintézni a dolgot. Úgyhogy szóltam is Mr. Ludinak, megmagyaráztam neki, hogy egy útikalauz le óhajt mondani megbízatásáról - fáradtság, összeférhetetlenség, vagy mit tudom én, mi az oka -, és mivel Mr. Ludinak négy vagy öt napig úgysincs semmi dolga, szívesen látnám el munkával ezalatt, ha neki is volna kedve hozzá. Miután mindenben pontosan megállapodtunk, megkértem, hogy menjen fel, és jelentse az expedíciónak, hogy a Rendess & Rendess cég hibájából egy szem kofferunk sincsen, viszont annál több lesz Zürichben, úgyhogy legjobb lesz az első vonattal indulni. Villám-expressz vagy marhavagon, teljesen mindegy - csak gyerünk.

Úgy is történt, ahogy megbeszéltük. Mr. Ludi egy meghívással jött vissza: menjek fel a társasághoz - igen, úgy, ahogy mondom -, és miközben együtt elsétáltunk a bankba, hogy pénzt vegyünk fel, és elhoztam a szivarokat meg a dohányt, és elmentünk a trafikba, hogy visszaadjuk a sorsjegyeket, és elhozzam az ernyőmet, és ellátogattunk Rendess & Rendesshez, hogy kifizessem és elküldjem a konflist, a rendőrőrszobáról sem feledkezve meg, ahol a galocsnimat szereztem vissza, és búcsúfrázissal ellátott névjegyemet hagytam a főkapitánynak és a legfelsőbb tanácsnak: Mr. Ludi beszámolt a kiránduló társaság felsőbb régióiban uralkodó pszichológiai éghajlatról, minek következtében láttam, hogy egyelőre legjobb lesz lapulnom - ott, ahol vagyok.

Délután négy óráig erre-arra csavarogtam, gondolván, hogy közben majd csak csillapodik a vihar - utána kimentem a pályaudvarra, és pontosan el is értem a háromórás zürichi expresszt a társasággal együtt - most már Mr. Ludi kezében voltak; Mr. Ludi a legbonyolultabb ügyeket is láthatólag a legkisebb erőfeszítés nélkül és a legkényelmesebben intézte. Hát igen. Míg hivatalomban voltam, dolgoztam, mint egy kuli, és megtettem minden tőlem telhetőt - de ezeknek az embereknek vagy nem volt szemük, vagy nem óhajtottak egyébre emlékezni, mint szervezői működésem árnyoldalaira: becsületet érdemlő vonásaimról még csak szó sem esett. Ezer tiszteletet parancsoló tulajdonságomat még csak kézlegyintésre sem méltatták, viszont egy bizonyos *tényre* vonatkozólag nem fogytak ki a megjegyzésekből, ezt százszor felhánytorgatták, emiatt örökké csipkelődtek, úgyhogy azt gondoltam, már ők is unhatják - „tényt”

mondtam, pedig még annak is aligha nevezhető, ha külön vizsgáljuk: tudniillik arról a „tény”-ről volt szó, hogy idegenvezetőként jelentkeztem Genfben, és annyi munkát fektettem a dologba, hogy akár egy cirkuszt is elkalauzolhattam volna Jeruzsálembe, és közben még odáig sem jutottam, hogy a kompániát elindítsam a városból. A végén kijelentettem, hogy egy szót sem óhajtok többé hallani erről a témáról - fáraszt. És egyenesen szemükbe vágtam, hogy soha többé nem lennék idegenvezető, még ha akárki élete függne is tőle. És ha élek még egypár esztendőt, be is fogom bizonyítani. Véleményem szerint az idegenvezetés a legnehezebb agymunkát kívánó robot, a leghálátlanabb foglalkozás, melyért nem jár egyéb fizetség, mint sebzett lélek és gyógyíthatatlan világfájdalom.

Szentkuthy Miklós fordítása

MEGHATÓ TÖRTÉNET GEORGE WASHINGTON GYERMEKKORÁBÓL

Ha szomszédodnak eszébe jut megtörni az éjszaka megszentelt csöndjét egy bombardó istentelen böffenéseivel: kötelességed megérteni - igen! - ezt a fertelmes zenélést, ugyanakkor előjogod, hogy megbocsásd a trombitásnak azt a szerencsétlen hajlamát, hogy ilyen sajátos disszonanciákban leli örömét. Régen nem így gondolkoztam: ez a gyöngédségem a műkedvelő zenészek irányában bizonyos kellemetlen személyes tapasztalatok gyümölcse - mindezek abból az időből származnak, mikor bennem hasonló zenei hajlamok ébredeztek. Így hát ezt a zenei vadevezőst, aki most próbálgatja, hogyan kell a bombardóba belefújni, és aki oly csigalassúsággal halad, hogy az már a csodával határos, és szívszaggató munkálkodását egyetlen éjszaka sem hagyná abba: nos, ezt a bombardóst nemhogy átkoznám, hanem szívem egész melegével - áldom. Tíz évvel ezelőtt ugyanezért a háborgatásért: felgyújtottam volna a házát. Akkoriban két vagy három hétre ki voltam szolgáltatva egy műkedvelő hegedűsnek: amit két kezének köszönhetőleg szenvedtem - leírhatatlan. Az *Őszi szerenád*-ot játszotta (*csak* azt játszotta) - viszont oly rosszul, hogy ha ébren hallottam: idegrohamot kaptam, ha álmomban: lidércnyomás fojtogatott. Ameddig műsora csupán az *Őszi szerenád*-ra korlátozódott, valahogy tűrtem a dolgot, és tartózkodtam mindenféle erőszakoskodástól; de mikor újabb zenei atrocitásokba kezdett, és az *Édes hazám*-at nyekeregte: átmentem és kifüstöltem. A következő szerencsétlen fráter klarinéttal indította meg hadműveleteit ellenem. Egyelőre csak skálázott vészjósló szerszámán, úgyhogy tűrtem, ameddig emberi fül az ilyesmit egyáltalában tűrheti - de mikor a végén valami szívfacsaró nótát kezdett gyakorolni, úgy éreztem, elborul az agyam e rafinált kínzás hatására, minélfogva átrohantam, és őt is kifüstöltem. A következő két évben egy műkedvelő kürtöst, egy oboást, egy másodéves puzonost és egy bantu négerek közé való üstdobost vágtam ki. Akkoriban nyilván ezt a bombardós pofát is kipörköltem volna, ha a közelemben működik. De mint már előbb említettem: hagyom - hadd teljesüljön be rajta végzete; azóta nekem is voltak tapasztalataim, én is voltam amatőr, és őszinte részvéten kívül nem érzek egyebet az ilyen fickókkal kapcsolatban. Egyébként láttam, hogy a lelke mélyén mindenki dédelget holmi titkos vágyat valamilyen hangszer irányában - mindenki tudat alatt vágyódik rá, hogy játszhasson rajta: ezek a vágyak egyszer csak napvilágra kerülnek, és követelik jogaikat. Ennélfogva azok a szendergők, akik gúnyolódnak a csendháborítókon, mert szerencsétlen és idegromboló kísérleteket tesznek egy hegedű bizonyos értelmű megszólaltatása érdekében - mindezek vigyázzanak! Előbb-utóbb az ő idejük is elkövetkezik. Általános és mindennapi dolog, hogy az emberek pokolba kívánják ezeket a műkedvelőket, mikor legédesebb álmukból riasztják fel őket, éjnek évadján a legkeresettebb sátáni „fals”-okkal: viszont ha belátjuk, hogy mindnyájan egyformák vagyunk, és érett éveink teljében mindnyájunkban kihajt a zene addig elvetélt virága - ez a pokolba kívánás igazságtalan. Tele vagyok megértéssel bombardóőrültem irányában; igaz, hogy egy-egy ihletett pillanatában különböző röffeneteket produkál, minek következtében ülő helyzetbe kerülök az ágyban, kimegy az álom a szememből, majd hideg verejtékben hánytorgok. Ilyenkor első gondolatom talán az, hogy földrengés van: lehet, hogy a bombardót is hallom, és legközelebbi gondolatom: vajon nem az öngyilkosság vagy a sír csöndje volna boldogító befejezése ennek az éjféli agóniának?... Néha meg az ősi ösztönök kerekednek felül, és így a gyufaskatulya után nyúlok - de mikor hidegen és tárgyilagosan gondolkozom: első gondolatom az, hogy a bombardós csak végzetének engedelmeskedik, és ez a végzet telve szenvedéssel és megpróbál-

tatással - mire száműzöm magamból azt a gyalázatos ötletet, hogy azonnal kirúgom a lakásából.

Hosszú időn át védett voltam az elmezavar azon iszonyatos formája ellen, mely Isten akaratával ellentétben arra kényszeríti az embert, hogy zenész legyen ahelyett, hogy szépen vágná halomba a fát, végül azonban jómagam is áldozata lettem egy hangszernek, mégpedig a harmonikának. Ma oly izzó gyűlölettel nézek erre az instrumentumra, hogy izzóbbal már nem is lehetséges, de abban az időben, melyről beszélek - egyik napról a másikra valami bálványimádó szerelemmel fordultam feléje. Orgonahangú fújtatót szereztem be, és a *Míg messze vagy tőlem*... dallamát gyakoroltam rajta. Ha most visszagondolok azokra az időkre, az az érzésem, hogy különleges isteni sugallat vezetett, midőn akkori tudatlanságomban az egész zeneirodalomból sikerült kiválasztanom azt az egyetlen dallamot, mely a leglehetetlenebbül hangzik harmonikán. Nem tudom elképzelni, hogy van még egy dal a világon, mellyel rövid zenei pályafutásom alatt tulajdon fajtámra oly mérvű csapást mérhettem volna, mint éppen ezzel. Miután vagy egy hétig nyaggattam a *Míg messze vagy tőlem*-et, önteltségemben arra gondoltam, hogy tovább fejlesztem a dallamot, s menten apróbb variációkat és díszítményeket fűztem hozzá, de úgy látszik, nem éppen a legnagyobb sikerrel, tekintettel arra, hogy háziasszonyom olyan arckifejezéssel jelent meg színem előtt, ami bizonyos ellenzéki magatartásról tanúskodott az ilyen vakmerő vállalkozások iránt. A hölgy megkérdé: - Csak ezt az egy dalt tudja, Mr. Twain? - mire halkan bevallottam neki, hogy igen, csak ezt az egyet. - Na, hát akkor - mondta a háziasszony - játssza csak úgy, ahogy megírták, és ne költsön hozzá változatokat, mert variációk nélkül is épp eléggé zavarja a szállóvendégeket.

Valójában sokkal többről volt szó, mint hogy csak „zavartam” volna őket: *kizavartam* a vendégeket; fele azonnal csomagolt, és a többi is rögtön követte volna a példát, ha Mrs. Jones nem oldja meg a problémát azzal, hogy engem távolít el intézetéből.

A következő szállodában már csak egyetlen éjszakát töltöttem. Mrs. Smith kora hajnalban felkeresett. Ezt mondta: - Uram... mehet. Semmi szükségem önre. Volt már egyszer ilyen magafajtájú lakóm... hülye volt szegény, bendzsón játszott, közben vitustáncot járt, és az ablaküveg magától esett ki, ha muzsikált. Egész éjszaka nem tudtam a szemem lehunyni, és ha még egyszer próbálkoznék ezzel a dologgal: fogom a harmonikáját, és a feje tetején töröm össze! - Meg kellett állapítanom, hogy a hölgyben semmi muzikalitás nincs, így hát áthurcolkodtam Mrs. Brownhoz.

Három éjszaka szórakoztattam új szomszédaimat a *Míg messze vagy tőlem*-mel: eredetiben, átdolgozatlanul, eltekintve szórványos disszonanciáktól, melyek azonban csak fokozták a már megszokott hatást. Viszont az első alkalommal, mikor variációimmal kísérleteztem, a szállóban kitört a zendülés. Még életemben nem találkoztam emberrel, aki kibírta volna a variációimat. Mindamellett nagyon meg voltam elégedve produkciómmal, és a legcsekélyebb rossz érzés nélkül hagytam el szállómat: az egyik vendég megkukult, mintha három napig csak nadragulyán élt volna; a másik az anyját akarta megskalpolni.

Erre Mrs. Murphy szállodájába mentem: olasz nő volt, ezer ragyogó tulajdonsággal megáldva. Alighogy játszani kezdtem a variációimat, egy beesett szemű, agyongyötört, hullaszerű vénember vánszorog a szobámba: megáll előttem, és kifejezhetetlen boldogságot sugárzó derűvel mosolyog reám. Kezét a fejemre teszi, áhítatosan a mennyek felé fordítja szemét, majd kenetteljesen és felindultságtól remegő hangon így szól: - A jóisten áldja meg önt, fiatalember! A jóisten áldja meg! Mert ön olyasmit tett velem, amihez nem ér fel semmi dicséret. Évek óta gyógyíthatatlan betegségben szenvedek, és mivel tudom, hogy sorsom meg van pecsételve, és meg kell halnom, minden erőmmel arra törekedtem, hogy megadjam magam végzetemnek. Minden hiába... az élet szeretete sokkal hatalmasabb volt bennem. De

az ég áldja meg... jótevőm! Mióta hallottam önt! Azt a dalt! És azokat a variációkat! *Nem akarok egy percig sem tovább élni,* belenyugodtam sorsomba, szívesen halok meg, sőt alig várom az utolsó pillanatot. - Azzal az öregúr a nyakamba borult, és majd hogy el nem olvadtam örömkönnyei árjában. Kissé meglepődtem a dolgon, és azt is meg kell vallanom, hogy ugyancsak büszke voltam művem hatására: úgyhogy mikor az öregúr kiment az ajtón, nem tudtam uralkodni magamon, és egypár különlegesen fület tépő variáció formájában valami gyászindulófélével kedveskedtem neki. Az öreg összecsukódott, mint egy bicska, és amikor legközelebb távozott kínjai és szenvedései ágyából - a bádogkoporsóban már minden rendben volt.

Harmonikázó szenvedélyem végül is lecsillapodott, sőt teljesen elmúlt; boldog voltam, mikor láttam, hogy egészségtelen befolyásától megszabadultam. Míg ez a harmonikaláz gyötört, maga voltam az élő, légző szerencsétlenség: bármerre mentem, mindenütt csak pusztulás és katasztrófa követte léptemet. A viszálykodás magvait hintettem el minden családban, elkeserítettem a jókedvűeket, kétségbeesésbe hajszoltam a búskomorokat, a betegeket idő előtt a végső megsemmisülésbe taszítottam, és bizony nem tudom, nem zavartam-e a halottak örök nyugalmát. Fertelmes muzsikálásommal szóban-számban kifejezhetetlen sok szerencsétlenséget okoztam; hogy felebarátaim mit szenvedtek tőlem: el sem mondható. Az egyetlen, amivel tán ezt a sok rosszat jóvátettem, az a bizonyos istenáldotta cselekedetem, mikor annak a halálra fáradt öregembernek megkönnyítettem az útját örök hona felé.

Azért egy kis hasznom is volt a harmonikából, amennyiben zenész koromban semmiféle szállodában soha nem kellett kifizetnem a számlámat: a szállótulajdonosok mindig hajlamosak voltak az alkura - tűnjek el azonnal, mielőtt még a hónapom lejár.

Nos, mikor a fentieket lejegyeztem, két cél lebegett a szemem előtt: az egyik - hogy némi megértést próbáljak ébreszteni az emberekben ama szerencsétlen flótások iránt, akik úgy érzik, hogy nagy zenei tehetségek, és szomszédaikat minden éjjel azzal őrjítik, hogy ezt a tehetségüket fejlesztik és művelik; másik célom - egy kis előhangot írni egy csodálatos történethez, mely a gyermek Washingtonról szól, aki sohasem tudott hazudni, meg a cseresznyefáról - vagy az almafáról? -, bizony magam sem tudom már, melyikről, noha csak tegnap hallottam ezeket a históriákat. És miközben ilyen terjedelmes és ezer részletre kiterjedő bevezetést szerkesztettem, maga a történet teljesen kiment a fejemből - pedig olyan megható dolgokról volt benne szó...

Szentkuthy Miklós fordítása

A HÁZALÓ TÖRTÉNETE

Szegény, bánatos tekintetű idegen! Olyan szomorúság borongott alázatos vonásain, fáradt pillantásában, egykor szebb napokat látott ruháin, hogy szinte szárba szökkentette a jótékonyság mustármagját, amely még megmaradt egyedül és eltemetve szívem kopár sivatagjaiban, bár észrevettem az irattáskát a hóna alatt, s azt mondtam magamban: „Ember, vigyázz, a Gondviselés megint átaladá az ő szolgáját egy házalónak."

Igen, ezek az emberek mindig felkeltik az érdeklődésemet. Mielőtt úgy-ahogy észbe kaptam volna, már ez is mesélte a maga történetét, s én csupa fül és csupa részvét voltam. Nagyjából a következő mesét mondotta el:

Szüleim sajnos meghaltak, mikor még kicsiny, ártatlan gyermek voltam. Ithuriel nagybátyám megszeretett, s mint saját gyermekét fogadott magához. Ő volt egyetlen hozzátartozóm széles e világon; de jó és gazdag és nagylelkű volt. A bőség ölében nevelt. Mindent megkaptam, amit pénzzel meg lehetett szerezni.

Az idők teljességével elvégeztem az egyetemet, s két szolgámmal - komornyikommal és lakájommal - utazni indultam idegen országokba. Négy esztendeig gondtalan szárnyakon csapongtam távoli partok gyönyörű kertjeiben, ha megengedi, hogy így fejezzem ki magam, ki mindig a költészet ízeit éreztem nyelvemen; s valóban bizodalommal szólok így, mint fajtámbélihez, mivel látom az ön szemében, hogy ön is meg van áldva, uram, az isteni lángolással. Amaz idegen országokban tobzódtam az ambróziában, mely gyümölcsözővé teszi a lelket, az észt, a szívet. De mindenekelőtt az a szokás ragadta meg velem született esztétikai ízlésemet, hogy ott a gazdagok nagy előszeretettel gyűjtöttek elegáns és drága ritkaságokat, finom csecsebecséket, s egy gonosz órában fel akartam kelteni a nemes érdeklődést Ithuriel bácsiban e lebilincselő foglalkozás iránt.

Írtam neki, s meséltem az egyik úr hatalmas kagylógyűjteményéről; a másiknak nemes tajtékpipa-állományáról s a harmadiknak lélekemelő és erkölcsnemesítő gyűjteményéről, amely olvashatatlan aláírásokból állt; majd egy felbecsülhetetlen értékű antik porcelángyűjteményről; avagy egy elbűvölő bélyeggyűjteményről - és így tovább és így tovább. Leveleim csakhamar megfogantak, bácsikám keresgélni kezdett, hogy miből csinálhatna gyűjteményt. Talán tudja, milyen gyorsan elharapódzik ez a ragály. Az övé is csakhamar dühöngő lázba csapott. Kezdte elhanyagolni virágzó disznókereskedését; aztán egyszeriben visszavonult, és könnyed világfiból vad ritkasággyűjtővé vált. Hatalmas vagyona volt, s bizony nem takarékoskodott. Először tehénkolompokkal próbálkozott. Gyűjteménye csakhamar öt nagy szalont töltött meg, s az ember megtalálhatta benne a világ összes tehénkolompfajtáját egy kivételével. Ez az egy - ókori darab, egyetlen példány a maga nemében - valamelyik másik gyűjtő birtokában volt. Nagybátyám óriási összeget kínált érte, de az nem akarta eladni. Nyilván tudja, hogy szükségképpen mi következett ebből. Az igazi gyűjtő semmire sem becsüli a gyűjteményét, ha nem teljes. Nagy szíve megtörik, kiárusítja kincseit, s figyelmét szűz területek felé fordítja.

Így tett bácsikám is. Tégladarabokat kezdett gyűjteni. Miután hatalmas és rendkívül érdekes gyűjteményt halmozott fel, előbukkant az előbbi nehézség; eladta tehát szíve gyönyörűségét a nyugalomba vonult serfőzőnek, aki a hiányzó téglát birtokolta. Aztán kőbaltákkal s az ősember más szerszámaival próbálkozott, de apránként felfedezte, hogy a gyár, amely készíti őket, a többi gyűjtőt is éppúgy ellátja. Azték feliratokra és kitömött bálnákra tért át - hihetetlen

fáradozás és költségek után újabb balsiker. Mikor gyűjteménye végre teljesnek látszott, egy kitömött bálna érkezett Grönlandból, és egy azték felirat Közép-Amerikából a Cundurango vidékéről, s ezek minden addigi példányt elhomályosítottak. Bátyám sietett, hogy biztosítsa magának a nemes drágaságokat. Megszerezte a kitömött bálnát, de a feliratot egy másik gyűjtő kaparintotta meg. Az igazi Cundurango, mint bizonyára ön is tudja, olyan hatalmas értékű kincs, hogy a gyűjtő, ha egyszer már megszerezte, inkább a családjától válik meg, mint tőle. Nagybátyám tehát kiárusított, s fájó szívvel látta kedvenceit eltávozni, hogy soha többé vissza ne térjenek; koromfekete haja egyetlen éjszaka olyan fehérré vált, mint a hó.

Most hát várt és gondolkozott. Tudta, hogy még egy csalódás megölheti. Elhatározta, hogy legközelebb olyan dolgot választ, amit más ember nem gyűjt. Alaposan megfontolt mindent, s megint sorompóba lépett - ez alkalommal visszhangokat akart gyűjteni.

- Mit? - kérdeztem.

- Visszhangokat, uram. Első szerzeménye egy négyszeres visszhang volt Georgiában; a másik egy hatszoros Marylandben; a következő egy tizenháromszoros Maineben; a következő egy kilencszeres Kansasban; az ötödik egy tizenkétszeres Tennesseeben, melyet nagyon olcsón kapott meg, mert használaton kívül helyezték, mivel a visszaverő felületet jelentő sziklák közül az egyik leomlott. Azt hitte, meg tudja javíttatni néhány ezer dollárért, s kőfallal növelve a felületet, megháromszorozhatja a visszaverő képességét. Az építész azonban, aki a munkát vállalta, sohasem épített még visszhangot, s így a meglevőt is teljesen elrontotta. Mielőtt belekontárkodott volna, úgy beszélt vissza, mint egy anyós, most meg már csak süketnémák intézetének volt jó. Bácsikám ezután vett egy csomó olcsó kis kétlövetű visszhangot szanaszét a különböző államokban; nagybani vásárlásnál húsz százalék engedményt kapott. Aztán tökéletes géppuskavisszhangot vett Oregonban, s mondhatom, egy vagyonba került. Tudhatja, uram, hogy a visszhangpiacon az áremelkedés progresszív, mint a gyémántoknál a karátskála; sőt ugyanazokat a kifejezéseket is használják. Az egykarátos visszhang ára csak tíz dollár s a terület ára, amelyen fekszik; a kétkarátosé vagy kétlövetűé harminc dollár; az ötkarátos kilencszázötvenet ér; a tízkarátos tizenháromezret. Bácsikám oregoni visszhangja, melyet ő „a nagy Pitt ekhójának” nevezett, huszonkét karátos drágakő volt, és kétszáztizenhatezer dollárba került - a földet ráadásul adták, mert négyszáz mérföldnyire feküdt a legközelebbi településtől.

Közben pedig az én utamat rózsák borították. Elfogadott kérője voltam egy angol gróf egyetlen leányának, s a bolondulásig szerettem őt. Angyali jelenlétében az üdvösség tengerében úsztam. A családja szívesen fogadott, mert tudták, hogy egyetlen örököse vagyok nagybátyámnak, aki köztudomásúlag ötmillió dollárnyi vagyonnal rendelkezett. Nem sejtettük azonban, hogy bácsikám gyűjtő lett, vagy ha igen, azt gondoltuk: csak úgy kicsiben, esztétikai gyönyörűségére foglalkozik ritkaságokkal.

Ártatlan fejem felett gyülekeztek a sötét fellegek. Felfedezték azt az isteni visszhangot, melyet ma világszerte a Nagy Koh-i-noor vagy az Ismétlések Bérce néven ismernek. Csak egy szót kellett mondanod, s ha nyugalmas idő volt, a visszhang tizenöt percig felelgetett. De ugyanakkor újabb tény került napvilágra: kiderült, hogy van még egy visszhanggyűjtő. Mindketten siettek, hogy megvegyék a kincset. A birtok két kis hegyből állt, közöttük gyér vizű patak csörgedezett, amott New York állam távoli települései között. Mindkét gyűjtő ugyanabban az időben jelent meg a tett színhelyén, s egyik sem tudta, hogy a másik ott van. A visszhang két ember tulajdona volt: bizonyos Williamson Bolivar Jarvisé volt a keleti hegy, a nyugati pedig bizonyos Harbison J. Bledsóé; a közbül eső patak választotta el a két birtokot. Míg tehát nagybátyám megvette Jarvis hegyét hárommillió-kétszáznyolcvanötezer dollárért, a másik fél megvásárolta Bledso dombját hárommilliókétszáz dollárért.

Elképzelheti a következményeket. A földkerekség legnemesebb visszhanggyűjteménye mindörökre hiányos maradt, mivel a világmindenség visszhangjainak királya csak felerészben szerepelt benne. Egyik gyűjtő sem elégedett meg a kettéosztott birtoklással, de egyik sem volt hajlandó eladni a maga részét. Civódtak, pörlekedtek, emésztették magukat. Végül a másik gyűjtő azzal a rosszindulattal, melyet csak egy gyűjtő érezhet embertársa és kollégája iránt, elhatározta, hogy lehordatja a maga hegyét.

Mikor nem szerezhette meg a teljes visszhangot, eltökélte, hogy másnak nem engedi át. Elvitette volna a hegyét, s aztán semmi az égvilágon nem verte volna vissza a bácsikám visszhangját. Nagybátyám vitatkozott vele, de ő azt mondta: „Enyém a visszhang innenső fele; el akarom pusztítani a részemet, ön vigyázzon csak a magáéra."

Nagybátyám végzést bocsáttatott ki ellene. A másik megföllebbezte, s magasabb bíróság elé vitte az ügyet. Vitték egyre fölfelé, egyenesen az Egyesült Államok legfelsőbb bíróságáig. Ott sem értek véget a bajok. Két bíró úgy vélekedett, hogy a visszhang személyes tulajdon, mert látással és tapintással nem érzékelhető, s mégis eladható, megvásárolható, következésképpen adóköteles; két másik úgy vélekedett, hogy a visszhang ingatlan, mivel nyilvánvalóan a földhöz kapcsolódik, s nem szállítható egyik helyről a másikra; más bírák azt vitatták, hogy visszhang egyáltalán nem képezhet tulajdont.

Végül úgy döntöttek, hogy a visszhang tulajdon; a hegyek is tulajdont képeznek; a két ember pedig önálló és független tulajdonosa a hegyeknek, de közös birtokosa a visszhangnak; az alperesnek tehát jogában áll lehordatnia a hegyét, mivel az ő birtoka, de kötelezvényt kell adnia hárommillió dollárról a bátyám fél visszhangjának okozott esetleges károk ellenértékeképpen. Ez a határozat megfosztotta bácsikámat attól, hogy az alperes hegyét visszaverő felületnek használja az alperes beleegyezése nélkül; csak a saját hegyét használhatta; ha a saját visszhangrésze ilyen körülmények között nem működne, természetesen roppant sajnálatos lenne, de a bíróság nem tudja orvosolni. A bíróság megfosztotta az alperest is attól, hogy a nagybátyám hegyét használja engedély nélkül. Íme, a hatalmas eredmény! Egyik sem adott engedélyt, s így e csodálatra méltó és káprázatos visszhangnak el kellett veszítenie kiváló képességét; s ettől a naptól kezdve a pompás birtok halott és eladhatatlan.

Egy héttel az esküvőm előtt, mikor még mindig a boldogságban úsztam, s közelről-távolról gyülekezett már a nemesség, hogy nászunkat megünnepelje, megérkezett nagybátyám halálának híre, s vele együtt végrendeletének egyik példánya, amelyben engem tett meg egyedüli örökösévé. Eltávozott; sajnos nem élt többé drága jótevőm. A visszaemlékezés még ma is bánattal tölti el szívemet. Átadtam a végrendeletet a grófnak: nem tudtam volna elolvasni szüntelen ömlő könnyeimtől. A gróf elolvasta, majd komoran így szólt: „Uram, ön ezt vagyonnak nevezi? Mert, úgy látszik, pöffeszkedő országában ez vagyon. Uram, maga az egyetlen örököse egy hatalmas visszhanggyűjteménynek, ha ugyan gyűjteménynek lehet nevezni, hisz a darabjai elszórtan feküsznek széltében-hosszában az egész amerikai kontinensen; uram, ez nem minden; maga nyakig merült az adósságba; nincs egyetlen olyan visszhangja, amelyen ne lenne jelzálogkölcsön; uram, én nem vagyok kőszívű ember, de ügyelnem kell a gyermekem érdekeire; ha egyetlen visszhangja lenne, amelyet becsületesen a magáénak mondhatna, ha egyetlen tehermentes visszhangja lenne, s alázatos, fáradságos buzgalommal gondozná és javítgatná, így facsarva ki belőle a megélhetésüket, nem mondanék nemet; de nem adhatom a lányomat koldushoz. Lépj el mellőle, drágám; menjen, uram, foglalja el jelzálog sújtotta visszhangjait, s tűnjön el a szemem elől örökre."

Nemes Celestine-em könnyezve ölelt át szerető karjaival, s megesküdött, hogy készségesen, sőt boldogan jönne hozzám, bár nincs egy árva visszhangom a földkerekségen. De ez nem történhetett meg. Elszakítottak bennünket, ő bánkódott, és meghalt egy éven belül, én pedig

szomorúan és magányosan vánszorgok az élet hosszú országútján, s naponként, óránként imádkozom a halálért, amely újra egyesítene bennünket ama drága birodalomban, ahol a nyugtalanok megnyugszanak, s a fáradtak megpihennek. Nos, uram, ha szíves lenne egy pillantást vetni ezekre a tervekre és rajzokra az irattáskámban, biztosra veszem, hogy olcsóbban adhatnék önnek egy visszhangot, mint bárki más a szakmában. Például ezt, amely a bácsikámnak tíz dollárjába került harminc évvel ezelőtt, s egyike a legérdekesebbeknek Texasban, meg tudom számítani önnek...

- Félbe kell szakítanom - mondtam. - Barátom, nekem nincs ma egy perc nyugtom a házalóktól. Vettem egy varrógépet, pedig nem volt rá szükségem; vettem egy térképet, amely a legapróbb részletekig hibás; vettem egy órát, amely nem akar járni; vettem egy molyirtót, melyet a molyok minden más frissítőnél jobban szeretnek; egy csomó haszontalan találmányt vásároltam, s most már elegem van ebből az őrültségből. Nem kell nekem a maga visszhangja, még ha ingyen adja, se. Egy percig sem tűrném a házban. Mindig utáltam azokat az embereket, akik visszhangot akartak nekem eladni. Látja ezt a puskát? Hát fogja a gyűjteményét, és hordja el az irháját; nem szeretem a vérengzést.

Ő azonban csak édes-búsan mosolygott, s elővett még néhány vázlatot. Önök bizonyára pontosan tudják az eredményt, mert tisztában vannak azzal, hogy ha egyszer ajtót nyitottunk a házalónak, benne vagyunk a pácban, s ingyen nem kecmergünk ki belőle.

Egy szörnyűséges óra elmúltával megegyeztem az emberemmel. Vettem két kétlövetű visszhangot jó állapotban, egy harmadikat pedig ráadásul kaptam, mert, amint mondotta, eladhatatlan, mivel csak németül beszél. „Valamikor minden nyelven tudott - mesélte -, de a szájpadlása valamiképpen lesüllyedt.”

Szász Imre fordítása

INTERJÚ

Hellyel kínáltam az ideges, mozgékony, élénk fiatalembert.

Leült s elmondta, hogy a *Reggeli Mennydörgés* munkatársa, s hozzátette:

- Ha nem okozok kényelmetlenséget, interjút szeretnék önnel csinálni.

- Mit szeretne velem csinálni?

- Interjút.

- Aha! Értem. Igen, igen. Hm! Igen, igen.

Aznap reggel nem voltam jó formában. Mintha felhő árnyékolta volna be képességeimet. Mégis odamentem a könyvespolchoz, s miután hat vagy hét percig keresgéltem, rájöttem, hogy kénytelen vagyok felvilágosításért a fiatalemberhez fordulni.

- Hogyan írja? - kérdeztem.

- Mit hogyan írok?

- Azt, hogy „interjú”.

- Szent ég! Miért akarja leírni?

- Nem akarom én leírni; meg akarom nézni, hogy mit jelent.

- Nahát, mondhatom, ez meglepő! Én meg tudom mondani önnek, mit jelent, ha ön... ha ön...

- Nagyszerű! Ez is megteszi, s igazán nagyon hálás leszek.

- In, in, ter, ter, inter...

- Akkor hát i-vel írja?

- Természetesen.

- Azért kellett nekem olyan sokáig piszmognom.

- Mért, drága uram, véleménye szerint hogyan kellene írni?

- Hát... hát voltaképp nem is tudom. Megvan a nagyszótáram, s a végén böngésztem, remélve, hogy rábukkanok a képek között. De nagyon régi kiadás.

- Hát, barátom, nem talál maga arról képet még a legutolsó ki... Drága uram, bocsánatot kérek, nem akartam megbántani, de ön nem látszik olyan értelmesnek, amilyennek elképzeltem. Bocsánat, bocsánat, nem akartam megbántani.

- Hagyja csak, kérem! Már sokszor mondták, mégpedig olyan emberek, akik nem szoktak hízelegni, s akiket nem lehet hízelgésre bírni, hogy ebből a szempontból meglehetősen figyelemreméltó vagyok. Igen... igen; mindig elragadtatással beszélnek róla.

- Könnyen el tudom képzelni. Ami pedig az interjút illeti: tudja, az a szokás, hogy interjút csináljunk minden emberrel, aki valamiképpen nevezetessé vált.

- Ejnye, eddig még nem is hallottam róla. Nagyon érdekes lehet. Mivel csinálja?

- Nos, igen... igen... ez kissé elcsüggesztő. Némely esetben bunkósbottal kellene csinálni; rendszerint azonban csak annyiból áll, hogy az interjúvoló kérdéseket tesz fel, az interjúvolt pedig válaszol. Ez ma a divat. Megengedi, hogy feltegyek néhány kérdést, amelyekkel magán- és közéleti szerepének legfontosabb pontjait akarnám tisztázni?

- Ó, boldogan, boldogan. Nagyon rossz emlékezőtehetségem van, de remélem, ez nem zavarja önt. Pontosabban, rendszertelen az emlékezőtehetségem... sajátosan rendszertelen. Néha nyargal, mint az őrült, néha meg két hétbe kerül, míg átjut a legkisebb akadályon. Nagy bánat ez nekem.

- Kérem, nem számít, ön megtesz majd mindent, amire csak képes.

- Persze, persze. Majd megerőltetem az agyamat.

- Köszönöm. Kezdhetjük?

- Igen.

Ő. Hány éves?

ÉN. Tizenkilenc leszek júniusban.

Ő. Valóban? Azt gondoltam volna, hogy olyan harmincöt-harminchat lehet. Hol született?

ÉN. Missouriban.

Ő. Mikor kezdett el írni?

ÉN. Ezernyolcszázharminchatban.

Ő. Hogy lehet ez, hiszen még csak tizenkilenc éves?

ÉN. Nem tudom. Kissé furcsának tűnik.

Ő. Annak bizony. Kit tart a legjelentékenyebb embernek, akivel valaha is találkozott?

ÉN. Aaron Burrt.

Ő. De hát ön nem találkozhatott Aaron Burr-rel, ha még csak tizenkilenc éves...

ÉN. Hát ha maga többet tud rólam, mint én, miért kérdezősködik?

Ő. Csak felvetettem valamit; nincs jelentősége. Hogyan találkozott Aaron Burr-rel?

ÉN. Történetesen ott voltam a temetésén, s ő megkért, hogy ne lármázzak, mire én...

Ő. Nagy ég! Ha ön ott volt a temetésén, akkor neki halottnak kellett lennie, ha meg halott volt, akkor nem nagyon törődhetett azzal, hogy ön lármázik-e vagy sem.

ÉN. Nem tudom. Némely dologban mindig különc ember volt.

Ő. Még most sem értem. Ön azt mondja, beszélt vele, s ő halott volt.

ÉN. Én nem mondtam, hogy halott volt.

Ő. Hát nem volt halott?

ÉN. Nos, némelyek szerint igen, mások szerint nem.

Ő. S mi az ön véleménye?

ÉN. Semmi közöm hozzá! Nem az én temetésem volt.

Ő. És ön... Úgy látszik, nem tudjuk tisztázni ezt a kérdést. Hadd kérdezzek valami mást. Mikor született?

ÉN. Ezerhatszázkilencvenhárom október harmincegyedikén, hétfőn.

Ő. Tessék?! Lehetetlen! Hiszen akkor száznyolcvan éves lenne. Hogyan magyarázza ön ezt?

ÉN. Én nem magyarázok semmit.

Ő. De először azt mondta, hogy csak tizenkilenc éves, most pedig száznyolcvan esztendőst csinál magából. Szörnyű következetlenség.

ÉN. Maga is észrevette? *(Megráztam a kezét.)* Sokszor gyanítottam, hogy következetlenség, de nem tudtam eldönteni. Hogy magának ilyen gyors a felfogása!

Ő. Köszönöm a bókot, már amennyire megillet. Testvérei vannak? Vagy voltak?

ÉN. Khm! Én... én... én azt hiszem... igen... de nem emlékszem.

Ő. Hát ilyen rendkívüli nyilatkozatot még életemben nem hallottam!

ÉN. Miből gondolja?

Ő. Mi mást gondolhatnék? No de nézzük csak! Kit ábrázol az a kép a falon? Nem az ön bátyját?

ÉN. Igen, igen, igen! Most már eszembe juttatta; valóban ő volt a bátyám. William... Billnek hívtuk. Szegény öreg Bill!

Ő. Miért? Meghalt?

ÉN. Ah! Igen, azt hiszem. Sohasem tudtuk biztosan. Nagyon titokzatos ügy volt.

Ő. Szomorú, nagyon szomorú. Tehát eltűnt?

ÉN. Igen, a szokásos módon. Eltemettük.

Ő. Eltemették! Eltemették, és nem tudják, halott-e vagy sem?

ÉN. Nem, nem, nem, szó se róla. Eléggé halott volt, hogy eltemethessük.

Ő. Be kell vallanom, nem értem az egészet. Ha eltemették, és nem tudták, hogy halott...

ÉN. Nem, nem! Csak gondoltuk.

Ő. Értem már. Tehát feléledt?

ÉN. Fogadni mernék, hogy nem.

Ő. Ilyet még életemben nem hallottam. Valaki meghalt. Valakit eltemettek. Hol itt a titok?

ÉN. Éppen ez az. Pontosan ez az. Tudja, az... elhunyt és én... ikrek voltunk... s kéthetes korunkban fürdetésnél elcseréltek bennünket. Van, aki azt hiszi, én vagyok ő, van, aki azt hiszi, ő vagyok én.

Ő. Rendkívül érdekes. És mit gondol ön?

ÉN. Isten se tudja! Odaadnám a mindenséget, ha tudnám. Ez az ünnepélyes, ez a szörnyű rejtély árnyékot vet egész életemre. De most elmondok magának egy titkot, amelyet soha senki ember fiának nem tártam még fel. Egyikünkön volt valami sajátos jel... egy nagy anyajegy a bal kézfejen; s ez *én* voltam. *S az anyajegyes gyermek halt meg!*

Ő. Én ebben nem látok semmiféle titkot.

ÉN. Nem? Én látok. Ha mást nem: miért követtek el olyan rettenetes baklövést, hogy nem a megfelelő gyermeket temették el? De csitt! Ne említse, mert a család meghallhatja. Bizony, bizony, enélkül is elég szívhasogató fájdalmuk van.

Ő. Azt hiszem, egyelőre elég anyagot kaptam, s nagyon hálás vagyok önnek, hogy annyit fáradozott. Nagyon érdekelt azonban a beszámolója Aaron Burr temetéséről. Talán nem esne nehezére, ha megmondaná, milyen sajátos mozzanatra építette azt a véleményét, hogy Burr olyan jelentékeny ember?

ÉN. Mindössze egy apróságra. Ötven ember közül egy ha észreveszi. Mikor vége volt a szentbeszédnek, s a temetési menet indulni akart a sírbolt felé, a tetemet is szépen elhelyezték már a halottaskocsin, azt mondta, hogy szeretne utolsó pillantást vetni a tájra, s ezért felült a bakra a kocsis mellé, s úgy hajtatott ki a temetőbe.

Ekkor a fiatalember tiszteletteljesen elvonult. Nagyon kellemes társalgó volt, igazán sajnáltam, hogy el kell mennie.

Szász Imre fordítása

-&-